

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MAG

**HB
Hus**

LYNGBY-BOGEN 2004-05

LYNGBY-BOGEN

2004-05

LYNGBY-BOGEN 2004-05

er redigeret af stadsarkivar, ph.d. Jeppe Tønsberg
og udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune
Papiret er 115 g Multiart Silk

Sat og trykt hos A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing
i 2400 eksemplarer.

Ekspedition: Byhistorisk Samling, Lyngby Hovedgade 2, 2800 Lyngby,
telefon 4588 4383, telefax 4588 8627, e-mail: bysam@ltk.dk

ISBN 87-87298-36-8

ISSN 0107-7848

Omslaget viser "hjørnet" i Hjortekær (Elias A. Hansens købmandsforretning Hjortekærsvvej 200 på hjørnet af Lundtoftevej) omkring 1915.

Indholdsfortegnelse

<i>Erik Jeppesen:</i> Min opvækst i Hjortekær	5
<i>Henrik Mortensen:</i> Glimt af butikslivet i det gamle Hjortekær	55
<i>Ingerlise og Flemming Koefoed:</i> Kunstnerbyen i Hjortekær	87
<i>Karen Marie O. Bredegaard:</i> Dansk Funktionalisme og funkis i Lyngby-Taarbæk Kommune	101
<i>Jeppé Tønsberg:</i> Tømmerhandler Johannes Fog og hans virksomhed i Lyngby	123
<i>Jeppé Tønsberg:</i> Beretning om Byhistorisk Samlings virksomhed 1999-2004	157
Beretning om Historisk-topografisk Selskabs virksomhed 1999-2004	166
Navneregister	171

Erik Frank Jeppesen

Min opvækst i Hjortekær

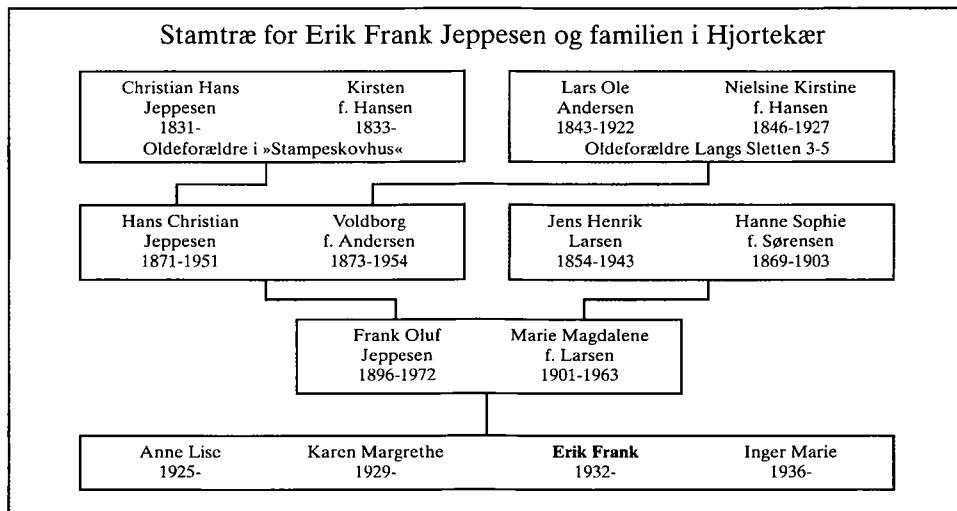
Familieforhold

Jeg er født i Hjortekær i 1932, og jeg har boet og levet hele mit liv her. Jeg har således gennem et langt liv fulgt livet og udviklingen i Hjortekær – fra en by med mange gartnerier, småforretninger, selvstændige erhvervsdrivende og enfamiliemuse til den udbyggede by, vi har i dag med overvejende villabebyggelse.

Jeg kom til verden på Hjortekærvej 133A (alle vejnumre refererer til vejnumre i 2005), hvor min far tømrermester Frank Oluf Jeppesen og min mor Marie Magdalene Jeppesen var flyttet ind i 1925 i det helt nye hus, som min far

havde tegnet og bygget. Her lå tillige fars tømrerværksted, som far havde opført i 1922.

Far havde ønske om at være selvstændig tømrer og købte derfor 5000 kvadratalen jord af sin morfar jordbruger Lars Ole Andersen i december 1920. Grunden lå på Hjortekærvej 133A, og dengang hed vejen Dyrehavegaardsvej. Ved den afsluttende handel hos en sagfører i Lyngby sagde Lars Ole Andersen til min far: »Nu har du vel pengene med, knægt?«. Grunden kostede kr. 2.000,00 kontant, og sådan kunne man handle dengang.

Erik Frank Jeppesen, f. 1932, civilingeniør.

Alle illustrationer tilhører forfatteren, hvor ikke andet er angivet.

I genbohuset »Fredshvile« på Hjortekærvej 134 boede min mor og morfar Jens Henrik Larsen. De havde købt huset med tre tønder land af min fars morbroder gartner Lars Christian Andersen »Hegnsbo« Hjortekærvej 126 i 1914 for kr. 12.000,00. Begge huse var bygget af oldefar Lars Ole Andersen. Det har jo været meget nærliggende for min far og mor at finde sammen som unge, når de boede som genboer! Navne på huse i Hjortekær blev meget brugt, da jeg var barn, så derfor anvendes de en del i det efterfølgende.

I 1931 købte min far og mor Hjortekærvej 134 af min morfar, og samtidig blev der oprettet en aftægtskontrakt for min morfar, så han kunne bo kvit og frit hos os til sin død. Her var hus, staldbygning og to tønder land, idet en tønde land var solgt fra, og far fik nu mere plads til rådighed for tømrervirksomheden. I 1933 solgte min far Hjortekærvej 133A til skolelærer J. Lebech, og vores familie flyttede over vejen til Hjortekærvej 134. Flytningen af alt bohavet skete med en simpel tohjulet trækvogn. I 1933 byggede min far sit nye tømrer-

Mit barndomshjem i 1950'erne. Stuehuset ligger mod Hjortekærvej og garage/udhus til venstre. Tømrerværkstedet med lageret bagest og rundsaven er i venstre side.

værksted og lagerbygning og et overdækket areal for en stor rundsav. Nu var der også god plads for en afbindingsplads, dvs. en plads hvor man arbejdede med bjælkelag og tagspær til huse mm., oplag af træstammer, garage samt en dejlig stor baghave med frugttræer og bærbuske mod Dyrehavehegnet.

Min far havde to yngre brødre Carl Christian og Lars Christian Jeppesen. De fik også begge to en håndværksmæssig uddannelse som henholdsvis elektriker og tømrer, og de byggede hver deres egne huse på Lundtoftevej 275 (nu nedrevet) og Lundtoftevej 259. Da min farbror Lars Christian havde bygget sit hus lige overfor kilden i Dybendal, kaldte han huset for »Kildehuset«.

Min farfar Hans Christian Jeppesen og farmor Voldborg havde bygget deres lille røde hus omkring 1898 ved hjørnet af Lundtoftevej og Hjortekærvej. I dag har det adressen Hjortekærbakken 1. Huset hed naturligvis »Hjørnet«, og i min barndom skulle man op ad en lille bakke for at komme til deres hus, og i folkemunde kom den til at hedde »Jeppesens Bakke«.

Min farmor havde af sin mor og far fået et stort stykke jord, ca. seks tønder land, på toppen af bakken mellem »Hjortekærgaard« og Dybendalsvej, og det blev kaldt for »Nordmarken«. Det blev solgt omkring 1950 til arkitekterne Hartvig Rasmussen & Rut Speyer, der senere udstykkede det og fik anlagt den smukke boligvej »Hjortekærbakken«.

Min farmor elskede at holde høns, ænder og gæs i sin store hønsegård. Som

Voldborg Jeppesen i sin elskede hønsegård.

dreng blev jeg ofte taget med ud i hønsehuset, hvor hønerne »lå på æg«. Farmor kunne så holde et æg op mod lyset, skærme af og derefter afgøre, om der ville komme en kylling ud af det.

Endvidere havde farmor en meget fin blomster- og frugthave, som hun stolt viste rundt i. Vi fik forklaret hvad blomsterne hed, både på dansk og latin! Det bedste var, når de store velsmagende sorte kirsebær var modne, og vi fik lov til at kravle op i træet og forsyne os.

Farmor bagte nogle dejlige æbleskiver, som blev serveret med syltetøj og sukker for os børn, når vi besøgte hende om søndagen. En dreng fra Hjortekær, der er 7–8 år ældre end mig har fortalt, at en flok drenge besøgte farmor og

farfar tidligt nytårsaften, hvor de fik kirsebærvin og æbleskiver, og så blev der ikke lavet ballade i deres hus og have, thi nytårsløjerne kunne være ret grove dengang. Min far har fortalt, at han en nytårsaften var med til at proppe et juletræ ned i skorstenen hos min oldefar. Huset blev fyldt med røg, og oldefar blev meget vred, og han havde meget besvær med at få træet op af skorstenen igen.

Farfar var som nævnt tømrer, og han var en stille, velafbalanceret, pålidelig, flittig og dygtig håndværker. Farfar kom i Sognerådet i 1913, da socialdemokraterne for første gang fik flertal. Min far fortalte, at farfar blev opstillet til valg på et vælgermøde i Ørholm, hvor han ikke selv var til stede, idet

Tømrer Hans Christian Jeppesen.

man skulle have en repræsentant i vort område. Det betød, at han fik telefon, og at han bl.a. skulle udbetale aldersrente i lokalområdet. Han var selvfølgelig medlem af tømrernes fagforening i Lyngby, og min fætter Frank, der stod i lære hos min far, har fortalt, at han engang arbejdede med at lægge gulv i et hus på Hjortekærvej, mens fagforeningerne holdt 1. maj demonstrationer. Min farfar kom gående i optog med rød fane i spidsen gennem Hjortekær, men farfar nåede dog lige at smutte ind til Frank for at høre, om der var problemer med arbejdet, hvorefter han fortsatte i optøget.

Farfar og farmor med deres tre sønner levede et roligt og stilfærdigt liv, hvor pengene normalt var små. Drengene tjente lidt penge ved forskellige småjobs, blandt andet var de caddies for golfspillerne i Dyrehaven før og under 1. verdenskrig, og nogle af de penge de tjente, blev brugt hos købmand Crillesen på Lundtoftevej til et kræmmerhus bolsjer eller en bolle, der blev udhulet og fyldt med puddersukker. Min far og farbror Carl var af og til i høj alder ude på Sletten og slå nogle golfslag fra »Mines Høj« eller over Hjortekæret. Den golfkunnen, de havde opnået i deres caddy-tid, glemte de aldrig, og det beundrede jeg dem for, når jeg fik lov at være med.

Far fortalte, at de af og til kunne være heldige som drenge at modtage en krone af Kong Frederik VIII, når han skulle passere den røde låge ved »Slettehus« i sit fine hestekøretøj på vej til

galopløbene på Eremitagesletten, og det var jo et meget stort beløb dengang.

En gang om året var far med hele sin familie på Dyrehavsbakken og alle var kommet i stadstøjet. Der var jo mange ting og forlystelser man kunne se på gratis, en iskage fik man dog altid.

Far gik i skole i Lundtofte, blandt andet hos den meget upopulære lærer Ebbe, og han mindedes ofte skoletiden med den strenge disciplin og ret hårde afstraffelse for mindre forseelser. Spansk-røret var ofte i brug.

Far kom i tømmerlære hos tømmermester Christensen i Trørød. I sneføre måtte han gå til og fra arbejdet og tillige fra værkstedet til byggepladserne, hvor far ofte måtte slæbe på tømmer-svendenes brændevinsdunk. En cykel havde far købt, da han havde sparet penge sammen til at købe den for. Det var lange og arbejdsomme dage og meget ofte med hårdt fysisk arbejde. I den periode, hvor min far var yngste lærling, skulle han møde op om søndagen og rydde op og gøre rent på værkstedet.

Jeg måtte ofte høre min far fortælle om sin soldatertid, og det var med en vis stolthed, far fortalte om de to år han som værnepligtig lå ved ingeniørtropperne under 1. Verdenskrig i beredskab, vagter ved broer osv. Og så bestod far uddannelsen til korporal, som den eneste af holdet, der kun havde gået i almindelig folkeskole, og det var noget der gav far selvtilid. Han lærte at tegne med tusch, og i mit barndomshjem hang der en stor flot indrammet tegning af en pontonbro med sirlige streger, og den

På vej til Dyrehavsbakken i 1904. Fra venstre: Hans Christian og Voldborg Jeppesen, Sigrid Jeppesen og Karen Andersen. Børnene er fætre og kusiner: Mathilde, Carl, Lars, Frank (min far) og Christian.

var farvelagt. Den var ophængt, så vi ikke kunne undgå at se den hver dag.

Den opvækst min far havde fået prægede ham i hele livet. Han var viljefast, altid parat til at forsvare et retfærdigt synspunkt, udadventt, arbejdsom og flittig. Han havde en prægtig fantasi, når det gjaldt om at se noget i naturen, en sten, en kroget gren osv. Tillige elskede far at læse rejsebeskrivelser og biografier, omgås kunstnere, og så give os børn en solid, håndfast og tryk barn-dom.

Min mor voksede op på en slægtsgård i Skippinge og havde den store sorg, at hendes mor døde da hun var to år gammel. Min morfar Jens Henrik Larsen var en meget virksom mand og tog bl.a. initiativ til opførelse af missionshuset i Skippinge og Højskolen i Faarevejle,

Min mor som konfirmand i 1915 på Hjortekærvej 134. Min morfar Jens H. Larsen (siddende) samt hans broder Christian og husbestyrerinde Maren.

hvor han senere blev formand for bestyrelsen. I en årrække var han formand for sognerådet i Vallekilde-Hørve og tillige medlem af skolekommissionen. De forlod Skippinge i 1914 pga. lidt nabostridigheder, og sammen med min mor og morfar flyttede hans bror Christian, med kun eet øje, samt husbestyrerinden Maren til Hjortekær. De havde 2–3 køer og dyrkede bær, frugt og grøntsager med salg for øje. Morfar var meget religiøs, indremissionsk. Han holdt jævnligt »bønnemøder« med kaffehandler Janus Hansen og sin fætter, gartner L. P. Larsen, hvor de sang og læste sammen. Jeg må tilstå, at vi børn ofte stod bag den lukkede dør og lyttede eller sneg os til at kigge ind ad vinduet.

I sine sidste år hørte min morfar meget dårligt, og han havde et stort flot svungent hørerør, så vi skulle stå og råbe ned i tragten, når vi talte med ham.

Min morfar døde 89 år gammel, og han blev begravet i Vallekilde i Odsherred, og det var en lidt besværlig affære og en vanskelig rejse under den tyske besættelse at komme frem og tilbage og at få kisten derud.

Min farmor Voldborg havde to brødre og en søster, og alle tre søskende blev gartnere i Hjortekær.

Lars Christian Andersen fik ca. syv tønder land, Hjortekærvej 126–136 af sin far og mor og med to huse på: »Hegnso« og »Fredshvile«.

Oluf Peter Andersen fik ca. fire tønder land, Hjortekærvej 143C af sin far og mor og med hus på: »Fædres Minde«.

Karen Andersen overtog barndomshjemmet, Langs Sletten 3–5 efter forældrenes død med de tilhørende 3–4 tønder land.

Min farfar havde en broder og tre søstre. De havde barndomshjem i skovløberhuset »Stampeskovhus« på Svenskevej 1 lige overfor Hjortekæret. Broderen Edvard, der var murer, byggede hus på Landmålervej 4B og boede her med sin familie. Huset blev bygget samtidig med min farfars hus, og de to brødre hjalp naturligvis hinanden. Det siges, at de penge, som de byggede huse for, var tjent på deres fars og mors traktørsted, skovløberhuset »Røde Bro«, hvor de var »tjenere« for sommergæsterne. Min farfars søstre blev gift og fraflyttede byen.

Mine oldeforældre i »Stampeskovhus« hed Christian Hans Jeppesen og Kirsten (født Hansen). Oldefar var

Mine oldeforældre med deres børn foran »Stampeskovhus« i 1885. Fra venstre: Edvard, Hans Christian (min farfar), Albine, Katrine og Emilie samt Christian Hans og Kirsten Jeppesen.

skovløber, og der var et mindre traktørsted i forbindelse med skovløberhuset. Derudover havde de lidt bibeskæftigelse med at røge skinker og pølser for beboerne i Hjortekær og Lundtofte. Min far fortalte, at røgningen ofte var så kraftig, at de som børn havde svært ved at spise røgvarerne.

Senere flyttede familien til skovløberhuset »Røde Bro«, der ligger lige øst for Københavns Golfklubs klubhus. Her var traktørstedet væsentligt bedre med mange sommergæster, der fortrins-

vis var københavnere, der kom kørende i hestevogne. Der serveredes kaffe, te, sodavand og øl samt kager og wienerbrød mv. på udendørs borde og bænke under de store træer. En del af familien tog hver søndag fra Hjortekær til »Røde Bro« for at hjælpe til med bagning, madlavning, servering, opvask og pasning af gæsternes opstaldede heste mv. og havde meget surt slid, men oftest glade dage i det rige familieliv, der udspandt sig der.

De dage, hvor der var galopløb i Dy-

Fætre og kusiner på »Røde Bro« skovløberhus i 1907. Fra venstre: Brødrene Frank, Lars og Carl Jeppesen er nr. 2, 5 og 7. Nr. 4 og 5 er Christian og Esther Jeppesen, nr. 1 og 3 er Eigil og Hermann.

rehaven ved Eremitageslottet, listede min far og de andre drenge sig i tide ind bag afspærringerne, så de kunne se løbene gratis. Søndag aften kunne familien fra Hjortekær spadsere, godt trætte og med de mindste børn på armene, hjem til Hjortekær ad »Eriksens sti« tværs over Sletten fra »Røde Bro«.

Mine oldeforældre på min farmors side var jordbruger Lars Ole Andersen og Kirstine (født Hansen), der købte ca. fire tønder land af godsejer Johs. Hage på Dyrehavegård og byggede hus i 1882, nuværende Langs Sletten 3-5. Her dyrkede de grøntsager, frugt og bær, som de bl.a. solgte på Strandvejen mellem Springforbi og Klampenborg.

Det var oldemor, der drog af sted med friske grøntsager, æg og høns på enspændervognen med hesten »Sorte«.

Hun bar altid en Amagerkyse af silke, og det fortaltes, at hun havde et godt handelstalent. Undervejs leverede hun varer til den lille restaurant, der i en periode var på Eremitageslottet.

Oldefar var en flittig, dygtig og fremsynet mand, der havde mange gøremål ved siden af gartneriet. Bl.a. kørte han med affald og natrenovation fra Hjortekær og Raadvad, og det blev læsset af bag »Hjortekærsgaard« ned mod Mølleåen. Om vinteren skar han rør til tagdækning ved Mølleåen.

Oldefar havde en smed til nabo, der blev kaldt for »Pøj-satan«. De var af og til lidt på kant med hinanden, og så drillede oldefar smeden ved at parkere latrinvognen tæt på smedens bolig, så vinden kun-

Oldemor Nielsine Kirstine Andersen solgte grøntsager på Strandvejen fra hestevogn.

ne føre de dårlige dunster hen til ham.

Når Lars Ole Andersen havde penge til rådighed, og der var grunde til salg i Hjortekær, så købte han, og han blev derved i stand til at give eller sælge alle sine børn et stort stykke jord, så de kunne få en god start på deres voksne tilværelse.

Som det fremgår af foranstående havde jeg megen nær familie i Hjortekær, og den har i høj grad præget min barn- og ungdom, og den har da også sat sit præg på byen, idet familien tilsammen har bygget 10 af de gamle huse.

Min barn- og ungdom

Min barndom husker jeg som en lykkelig tid i trygge kår i et solidt og aktivt håndværkerhjem. Et hjem, hvor vi børn alle havde vore pligter, passe skolelektierne og ellers hjælpe til med alt forefaldende arbejde i tømrervirksomheden, huset, haven etc..

Da jeg har tre søstre, så deltog jeg aldrig ret meget i det huslige arbejde og lærte f.eks. aldrig at sy en knap i tøjjet. Vi havde en helt klar arbejdsdeling i hjemmet, og den forekom os ganske naturligt.

Min far var den absolut dominerende i familien, og han tog alle større beslutninger. Samtidig deltog han også i vores daglige opdragelse, der selvfølgelig var gammeldags, idet det forventedes, at vi børn var lydige, viste respekt for de voksne, brugte vores tid fornuftigt, var sparsommelige og så ellers dygtiggjorde os.

Min mor var meget mild af natur og gav os en kærlig og omsorgsfuld op-

En søndag på »Røde Bro« skovløberhus i 1906. Siddende: en gæst samt farmor Voldborg Jeppesen med en hund. Pigen er Esther Jeppesen og stående fra venstre søstrene Emilie, Marie og Katrine (f. Jeppesen).

vækst. Hun var altid hjemme, og vores tøj var i eksemplarisk stand. Hun lavede dejlig og solid mad til os, og så kunne hun godt se gennem fingre med nogle af vores småforsyndelser og undlade at referere til far, hvilket vi var hende evigt taknemmelig for.

Begge mine forældre var meget arbejdssomme med en normal arbejdsdag fra ca. kl. 5.30 til ca. kl. 22. Men det var nu ikke for at vores familieliv var kedeligt, der foregik jo altid så mange ting, og i weekenderne var vi ofte på en eller anden udflugt med cykel eller bil.

Min tidligste erindring er, at jeg alene blev sendt hen til vores nabo, hønseriejer Mejlby, der boede Hjortekærvej 142A i baghuset til »Erato«. Vi havde en lille sti mellem vores »skov« og urtehaven og så et hul i hækken ind til Mejl-

Mine oldeforældre med deres børn foran deres hus på Langs Sletten 3-5 i 1891. Lars Ole og Nielsine Kristine Andersen samt Lars Christian, Oluf Peter, Voldborg og Karen.

by. Med spånkurven i hånden og mors pengepung gik jeg af sted, frygten blev overvundet, og jeg kom stolt hjem med æggene. Jeg var 4-5 år gammel.

Da der er nogle års forskel os søskende indbyrdes, så husker jeg ikke, at vi søskende legede ret meget sammen, og jeg savnede en god legekammerat på min alder. Men Hjortekær var dengang tyndtbeholdt bl.a. pga. de mange store gartnerier. Legekammerater fik jeg først, da jeg kom i skole, og de boede »langt væk«, hvilket virkeligt var et savn for mig.

Den første bog jeg erindrer var den skrækkelige, opdragende bog: »Den Store Bastian«, som jeg fik læst højt af. Den handlede om, at børn skulle være lydige, og hvor galt det gik dem, der ikke var det!

Efterhånden som vores familie voksede, udvidede far huset, så vi børn fik vores egne værelser. Der blev sat tagkviste ud, og vi fik to indendørs wc'er. Tidligere havde vi et udendørs lokum, lavet som en fin tilbygning til vores udhus med hjerteformet ventilationshul i døren og et lille blyndfattet vindue.

Tømrerne havde deres eget lille lokum bag værkstedet, og det var på et tidspunkt i en lidt miserabel stand, så en af læredrengene lavede en fin lille ramme og hængte den op og skrev indeni: »Fjern ikke spindelvævet, for så skvatter det sammen!«.

Da vi kun havde en lille skummel kælder, så lavede min far kælder under hele huset i årene 1941-1943. Det var et stort arbejde, da al jord blev kørt ud i trillebøje og lagt, så jorden dannede en stor høj. Kældervæggene og gulvet blev støbt og gulvet i stueetagen forstærket. Der kom en rigtig dejlig kælder ud af alle anstrengelserne.

Jeg lærte tidligt at bruge værktøj fra tømrervirksomheden, bl.a. skulle jeg hugge kvas til optænding i mors komfur. Alle grene fra beskæringer i haven blev samlet og hugget til ca. 20-25 cm længde. Jeg havde en god huggeblok og far havde lavet en lille økse til mig, en økse, der med mellemrum blev slebet meget skarp. Ligeledes blev alt affald fra tømrerarbejdet, dvs. afskæringer af brædder og tømmer, hugget til brænde.

Vi havde en stor centralvarmekedel i kælderen, hvor der blev fyret med brænde og koks, og brændet hertil fik jeg lov til at hugge med stor økse, selvom min mor var meget imod dette. Men

Nielsine Kristine og Lars Ole Andersen med barnebarnet Karen i deres stue ca. 1914.

Jeg hugger kvas til komfuret ca. 1940.

det gik godt, og brændet stablede min far og jeg i smukke, runde brændestabler, hvor brændet stod og tørrede, indtil det kom i brændehuset.

Far fyrede altid kraftigt op om lørdagen, så vi kunne få et herligt karbad. Jeg havde jobbet med at sørge for, at der var brænde inde til centralvarmekedlen, og at mors store brændekasse i køkkenet var fyldt med komfurbrænde, samt at der var en pose med høvlspåner og optændingskvas ved komfuret. Hvor var det dejligt med den buldrende ild og varme i komfuret, når mor lavede mad, ofte ledsaget af en smuk sang eller salme. To sæt ringe kunne løftes op med en ildtang, og gryderne kunne sænkes ned i ilden efter behov. Komfuret havde udover en bageovn også en skinnende blank varmtvandsbeholder med låg og tappehane.

Køkkenet var vores al-rum. Der var et stort vindue ud til gårdspladsen og værkstedet, så man kunne følge med i, hvad der skete derude. Der var dør til spisekammeret og en spiseplads med slagbænk på tre sider samt et blyindfattet vindue, hvor enkelte af glassene var gamle og mundblæste, og dem var far meget glad for.

Far og mor havde deres faste pladser, og bag fars plads havde han lavet et lille indbygget skab, hvor der stod en radio, så far kunne tænde og slukke for radioavisen.

Køkkenet tjente i vid udstrækning som spiseplads for tømrerne, når de havde værkstedsarbejde. De havde selv madpakker med og spiste kl. 9-9.30 og 12-12.30, og mor serverede altid kaffe lavet på »Madam Blå«; skulle kaffen være ekstra stærk, fik nogle kopper af kaffen en ekstra tur gennem kaffeposen!

Det var altid spændende at sidde med ved bordet og lytte til de voksnes samtaler, der som regel drejede sig om tømrerarbejdet og løsning af problemer. Meget ofte sad andre folk med ved bordet, thi mors gæstfrihed var stor og bl.a. postbudet fik tit kaffe. Han kom på cykel fra Klampenborg tre gange om hverdagen, og han havde altid muntre historier at fortælle med sin pudsige nørrebro'ske accent, og han var altid strålende glad.

En malersvend, der var ungarl og meget genert, var også med til bords, når han skulle »grunde træ«, inden det skulle ud og monteres. Han havde stor

respekt for vores lille, sorte skottehund og trods forbudet om at give vores hund mad ved bordet, så måtte han liste lidt ned til skotten, når den tog ham om anklen med tænderne. Hvis ikke den fik noget, så bed den nemlig til!

Når vi børn var syge, blev vores seng båret ned fra 1. sal til køkkenet om dagen, så mor kunne holde øje med os, og vi kunne følge med i begivenhedernes gang. Hvis vi var alvorligt syge, blev vi på vores værelse, og dr. Sølling-Jørgensen fra Taarbæk blev tilkaldt. Sengetøj og nattøj blev skiftet, badeværelset gjort skinnende rent, og der blev lagt nye håndklæder og sæbe frem til doktoren. Mor udviste stor ydmyghed overfor ham, og han blev tiltalt i 3. person med: »hr. doktor« eller »doktoren«, og inden han gik, fik han en stor cigar.

Vi fik en god, solid og varieret kost i mit barndomshjem, bl.a. grød i form af havregrød, risengrød, vandgrød, fløjlsgrød og byggrød. Dejlige supper: grøntsagssuppe, sagosuppe, som vi kaldte »glosuppe«, øllebrød, kartoffelsuppe, oksekødssuppe med melboller, og melbollerne fik vi børn tit lov til at lave med bollesprøjten. Kødretterne var navnlig forbeholdt weekender, og fisk fik vi een gang om ugen. På skolevejen hjem fra Taarbæk skole handlede jeg i fiskeforretningen ved kroen og købte bl.a. fiskefars, så mor kunne stege fiskefrikadeller til os. Mor lavede de herligste vel-smagende sovse, og vi fik næsten altid kartofler.

Mine forældre var faktisk aldrig væk fra os børn, men jeg husker, at vi et par

gange blev passet af min mors ældre kusine, tante Soff. Hun var selv barnløs og oldfrue hos en fin familie på Frederiksberg, og hun var meget streng ved os. Vi skulle lære gode manerer, bordskik mv., og jeg kunne i hvert fald ikke lide hende. Hun havde også et hak i næsen, som hun havde fået, da hun gik på fortovet i København og blev ramt på næsen af en nedfaldende potteplante!

Min far skulle som regel læse avisen ved morgenmåltidet, og vi børn skulle bare lade være med at forstyrre ham. Vi skulle »siddende pænt«, »albuerne ind til kroppen«, og en af fars øvrige stående bemærkninger var: »ret ryggen, ellers får du bundet et kisteskaft bagpå!«.

Far elskede at lave smukke ting til vores hus og legetøj til os børn i form af slæder, legevogne, stylder, drager, skibe og byggeklodser mv. Skibene tog vi med ned til Hjortekæret og søsatte dem. Vores 3-mastede skib med bovspryd og flag var imponerende flot, når det krydsede søen, og vi var selvfølgelig altid spændte på, om det nåede over eller gik på grund på øen. Landede det på øen, ja så måtte vi jo over og hente det, og vanddybden kunne godt komme helt op til midt på livet af en. Far fortalte, at da han var barn, badede han med byens børn i Hjortekæret, og at det var farligt, da der hist og her var dybe »hestehuller«.

Til huset lavede far et stort, massivt spisebord i egetræ i munkebordsstil, et skrivebord, chatol og sofabord også i egetræ. Endvidere blev trappen til 1. sal skiftet ud med en meget smuk ege-

Min far og mor drikker aftenkaffen ved fars skrivebord i stuen.

træstrappe i mørkt egetræ, og gelændersnedkeren i Bondebyen i Lyngby forsynede den med et flot svungent egetræsgelænder. Der var dog en pudsigheid ved denne trappe, for to af trinene knirkede ganske lidt. Det var ret irriterende, når man som ung kom sent hjem og prøvede at liste op ad trappen og i seng. I den stille nat hørtes knirkeriet og man var afsløret, da mine forældre sov let.

Jeg fik nu aldrig lov til at sove længe af min far. Ligegyldigt hvor sent jeg

kom i seng, så blev jeg vækket før kl. 7 om hverdagen og senest kl. 7.30 om søndagen. »Ens kostbare tid skulle ikke soves væk!«, sagde min far.

Om sommeren, når vejret var godt, sad vores familie og spiste frokost og aftenmad ude på gårdspladsen i de fine hvide havestole med tilhørende bord, som farfar havde lavet. Havestolene kunne minsandten klappes sammen, og de var så godt lavet, at de holdt i årtier.

Mine forældre slappede sjældent af på hverdagene. Om aftenen sad min

mor med håndarbejde, stoppede strømper, reparerede tøj og lignende, mens min far sad ved skrivebordet og ordnede regnskab, skrev regninger ud, beregnede tilbud på nye arbejder og tilrettede næste dags arbejde for ham selv og tømmerne, ofte ledsaget af små skitser og tegninger.

Hver 14. dag havde vi den store vaskedag, og min mor stod op kl. fire om morgenen, tændte op i vores gruekedel, der var fyldt op med vand, tøj og sæbespån. Det skulle koges, og kl. syv kom mors medhjælper Vilhelmine Eriksen. Tøjet blev stødt rundt med en svær rundstok og hevet op og ned af vandet, mens den varme damp slog op om den vaskende. Der kom blånelse og kvilla-jabark i vasken, vist for at gøre tøjet hvidere og blødere. Herefter kom det mest snavsede tøj op og blev håndvasket på et rillet vaskebræt, skyllet mange gange og så hængt til tørre på tørresnoen og om vinteren i vores kælder. Noget af tøjet skulle en tur gennem vridemaskinen, hvor det meste af vandet blev presset ud, og det var ofte mit job at dreje gummivalserne rundt med et håndsving. Gruedelen skulle efter brugen tømmes med øse. Et par dage senere kom fru Eriksen igen, da noget af tøjet (linned) skulle ruller på vores store gamle trærulle i kælderen. Tøjet blev viklet om en eller to store, runde træstokke og lagt under kassen med de store sten, og så blev kassen trukket og skubbet frem og tilbage mange gange henover rullerne og tøjet blev fint glat. Det var virkelig et hårdt slæb at rulle

tøj. Til allersidst skulle en del af tøjet stryges med almindeligt strygejern.

Var der lidt tid tilovers om vinteren, kunne far og jeg spille skak eller spille billard på et dejligt stort billard i vores havestue. Når fars morbroder Lars Christian fra »Hegnsbo« kom på besøg, spillede vi skak, whist og l'hombre, og her deltog min lillesøster fra en ganske tidlig alder. Vi spillede aldrig om penge, men brugte jetons i kortspillene. Det var lidt udfordrende og spændende for os børn, når vi efterhånden kunne vinde over de »to gamle«, der jo selvfølgelig var ret snu og udspekulerede.

Om sommeren blev mange af søndagene brugt til udflugter i vores bil til strand og skov samt besøg på diverse slotte. Farmor og farfar var næsten altid med, og ellers var der familie og venner. Sådan en ældre Fordvogn, som vi havde, rummede jo godt! Mor sørgede for forplejningen med sodavand, kaffe og kager, og man slog sig ned på de medbragte tæpper, og var vi kommet til stranden, så fik vi børn altid lov til at gå i vandet og lege på stranden.

Udover en dejlig prydhave med græsplæne, stenhøj og flagstang havde vi en »lille skov« på et areal mod Hjortekærvej med birk, røn, bøg og nåletræer. Her havde jeg en herlig legeplads, hvor jeg klatrede i træer, lavede gynger og byggede små, simple, skjulte hytter i træerne, når tiden tillod det, for pligter og arbejdet kom altid i første række.

Vores grund mod Kastanjealléen og Dyrehavehegnet var fyldt med æble-, pære- og kirsebærtræer og et stort styk-

På skovtur i 1933. Farfar stående og farmor i forgrunden. Jeg sidder hos min mor og derudover mine søstre Anne Lise og Karen Margrethe.

ke med ribs- og solbærbuske Der var også et pænt stykke med jordbær, og det kaldte vi for »snogestykket«, for her kunne man ofte blive forskrækket, når man pludselig stødte på en stor snog, som bugtede sig igennem græsset. Vi vidste godt, at de var ufarlige, og vi gjorde dem aldrig fortræd, men det spjæt, det gav i en, når man opdagede dem, det glemmer jeg aldrig! Iblandt var der nogle høje gamle kirsebærtræer med syltebær. Mine søstre og jeg kravlede rundt i disse træer og plukkede bær, som mor syltede eller henkogte. Jeg faldt kun ned en enkelt gang, da jeg var ude i de tynde grene, men slap heldigt.

Et ret stort areal var lagt ud til kartofler, og her kom vognmand Ljungløf fra Dannebrogssalle med heste og plov om foråret og lavede render til kartoflerne. Det med kartoflerne var mit job i mange år. Kartoflerne skulle lægges omhyggeligt i renderne med spirerne

opad og en bestemt indbyrdes afstand. Herefter skulle de dækkes til med rive og senere skulle planterne hyppes med hylpejern, det var et stort arbejde. Jeg skulle også grave kartofler op til mor hver dag, og til slut blev alle kartoflerne gravet op og lagt i en kartoffelkule, så vi havde egne kartofler langt hen ad året. De første kartofler i sæsonen blev betragtet som en stor delikatesse og blev nydt med salt og smørsovs. Det var afgjort en himmerigsmundfuld!

Fars tømmervirksomhed

Dagligdagen startede tidligt, idet tømmerrendene og lærlingene allerede begyndte at komme ved 6.30-tiden, for de skulle ordne værktøj, læsse bil osv., selv om deres arbejdsdag først startede kl. syv. Af min fars dagbog fremgår det, at f.eks. i 1948 var arbejdsugen på 48 timer effektivt arbejde, og en god svend fik fra 160-170 kr. pr. uge, og der var seks dages arbejdsuge. Visse arbejder blev udført som akkordarbejde, og dette figurerer i regnskabet som overskud til den faste ugeløn, som blev udbetalt kontant torsdag til fyraften. En dygtig 2-års lærling fik 30-40 kr. pr. uge i 1948.

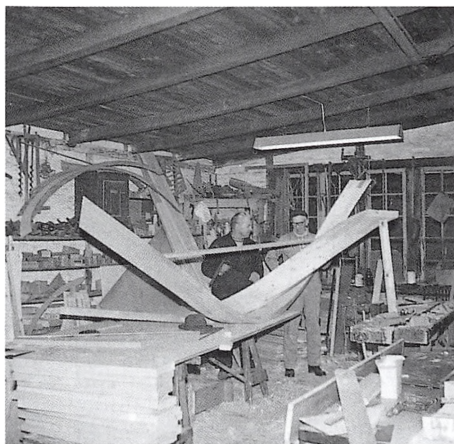
Jeg var ofte på værkstedet for at rydde op, feje gulv og gå til hånd. Alle afskårne brædder, lister mv. skulle stables op langs en væg med de mindste stykker forrest således, at man let kunne finde lige det stykke træ, man skulle bruge. Hver dag efter skoletid skulle jeg hjælpe til i hjemmet, haven og tømmervirksomheden indtil aftensmaden.

Noget af det jeg beundrede og syntes

var lidt mystisk var arbejdet med at lave trapper, især de trapper, hvor forløbet skiftede (dvs. ændrede retning), nogle gange blev de kaldt »skæve trapper«. En eller to store krydsfinérplader blev lagt på gulvet, og man lå på knæ med linealer, vinkler, tommestok og tømmerblyant og »snørede trappen op«, hvorefter man kunne få skåret trin og vanger til på båndsaven og rettet af på maskinhøvlen. De brede trin skulle limes sammen af flere stykker og trappevangerne skulle ofte også limes sammen.

Lim blev tilberedt i en limpotte, der var sat ned i en ydre beholder (kedel) med vand. Den blev sat til kogning på komfuret i køkkenet, eller ved større arbejder på en lille brændeovn i selve værkstedet, og brune faste limplader på ca. 10x20 cm blev puttet i, de smeltede og lugtede fælt. Limen blev påført med pensel i et godt lag. Det ene stykke, der skulle limes, blev spændt op i fortangen på høvlebænken suppleret med en tvinge, så det sad godt fast. Det andet stykke blev lagt ovenpå og trukket frem og tilbage, mens det blev presset ned, indtil limen bandt. Ofte var der to mand til dette arbejde, og jeg selv har været med mange gange. Der kom en meget stærk sammenføjning ud af denne proces. Min farfar var specialist i at lave trapper, og han var god til at give sin viden videre til lærlingene og de andre tømrere.

Den mest avancerede trappe, der blev lavet på fars værksted, udførtes i begyndelsen af 1940'erne. Den blev be-

Der arbejdes med krumme trappevanger på værkstedet. Far og tømrer Svend H. Nielsen.

stilt til konditoriet »Sct. Regis« på Strøget i København, og den skulle føre gæsterne op til 1. sal med stor etagehøjde. Den skulle udføres i mørkt egetræ, som far skaffede fra Jægersborg Skovdistrikt, og den skulle gå rundt i et cirkelslag og med krumme fritstående for- og bagvanger. Alt skulle fremstå synligt, så både trin, stødtrin og vanger skulle pudses på alle flader til glat og poleret overflade, og hertil var min farbroder Lars eminent god. Forvangeren var vel med en diameter på kun 60-70 cm, et helt kunstværk, og så med indstemmede huller for trinene. Bagvangeren var ca. 3 m i diameter, og trinene lå i »hak« ovenpå vangeren og den fik et flot gelænder med håndliste i egetræ. Det var et stort og smukt arbejde, og det stillede meget store krav til tømrernes faglige dygtighed.

Far var i kontakt med flere arkitekter og ingeniører for at få nogen til at op-

tegne og indsende beregninger til bygningsmyndigheden, men ingen havde lyst hertil. Herefter blev den prøveopstillet i vores udhus, og repræsentanter fra Københavns Kommune kom ud og »prøvegik« og »prøvebelastede« den, hvorefter far fik mundtlig tilladelse til at stille den op. Den stod inde i »Sct. Regis« i mange år, og jeg var af og til inde og spise en Napoleonskage, beundre trappen og gå en tur på den.

Fars tømrerfirma var nok lidt usædvanligt, idet det var et tæt familieforetagende. Følgende var ansat: min fars far, hans ene bror og hans anden brorsøn, der var i lære og senere arbejdede som svend. Min mor passede forretningstelefonen mv., og jeg deltog i alle mine skoleferier og fritid i øvrigt. Far dirigerede hele foretagendet suverænt, og der var normalt 2-4 svende mere og næsten altid en lærling under uddannelse. Fars mestersvend Svend Haaber Nielsen arbejdede trofast og pålideligt i 40 år for far, lige indtil far stoppede som tømrermester. Han var nærmest som et medlem af familien, vi børn kunne betro os til ham, og far og mor havde flere gange om året ham og hans kone med på en søndagsbiltur til strande, slotte mv. I 1949 havde far to af sine svende og en lærling inviteret med på en uges biltur til Norge, da far syntes, at de fortjente denne storslåede oplevelse. Men trods familiemedlemmerne i firmaet gik det forbavsende godt. Jeg kan faktisk ikke mindes, at jeg har hørt »et ondt ord« eller skænderier dem imellem.

Ulykker var vi stort set forskånet for,

dog kom min farfar galt af sted, da han høvlede på afretteren. Det var et farligt redskab, der havde to meget skarpe roterende ca. 60 cm lange høvljern på en valse, og så var den fuldstændigt uafskærmet. Man kunne stille »forlandet« op og ned afhængig af den tykkelse, man ønskede at høvle af. Når man høvlede, førte man ofte hænderne hen over høvljernene, for træet skulle jo presses hårdt ned! Farfar var åbenbart lidt uopmærksom en dag, for han fik høvlet blommen af tre af sine fingre. Han kom skyndsomt hjem i vores entré og sad ligbleg på bænken med armen løftet højt, fik lidt forbindelse på og så to glas brændevin, mens far startede bilen op. Jeg kan endnu se for mig, da farfar blev kørt til skadestuen med den ene arm hævet højt ud af vinduet! Far havde spændt et hvidt håndklæde over køleren på bilen, for så måtte han vistnok køre lidt stærkere end ellers!

Fars anden broder Carl så gerne, at hans ældste søn Frank blev elektriker, så det var lidt af en torn i øjet på ham, da Frank som 14-årig gik op til min far og spurgte, om han måtte komme i lære? Fætter Frank har fortalt mig herom. Far kiggede lidt på ham og sagde så: »Det kan du godt Frank, men da du er så lille, må du regne med 5 års læretid«. Det var derefter en aftale, og fætter Frank kom herefter til at hedde »Lille Frank«. Da han mødte op på sin første arbejdsdag i en alt for stor, hvid tømrerjakke og en hvid kasket, der faldt helt ned over ørerne, havde min mor ikke kunnet tilbageholde et stort smil ved

det syn. Men tænk hvilken god oplevelse det var for en 14-års dreng at skulle oplæres af sine to farbrødre og sin farfar! Frank blev også en fortræffelig tømmer, selvom han slap med 4 1/2- års læretid! Frank har også fortalt mig, at han lavede den talerstol, som blev opstillet på »Staunings Plæne« i Klampenborg, hvorfra Stauning holdt en af sine berømte taler.

Vores gårdsplads var et pragtfuldt sted, for her skete alle aktiviteter, trafikken til og fra værkstedet, hestevogne, biler, og med udsigt til tømmerpladsen og de store stabler træstammer til opskæring, afbindingspladsen, tørrestativ med en dejlig gyng, tæppebom og så det store lindetræ med den trekantede bæk rundt om, højen mv. - her foregik livet!

På afbindingspladsen lagde man gulvbjælkelag ud, dvs. de bærende bjælker, som skulle ligge i etageadskillelserne i husene med udvekslinger for skorstenene, trapper mv. Bjælkerne blev tilpasset, nummereret og smurt med »grøn Cuprinol« på de ender, der skulle ligge i murværk. I nogle af etageadskillelserne skulle der lægges indskudsbrædder, og til det formål blev der høvlet en dyb not i bjælkesiderne. Når bjælkerne var på plads i huset, skar man de tommetykke forskallingsbrædder af længde og »skød« dem ind fra enden af bjælkerne, så de dannede en tæt flade. Herpå kunne der anbringes brand-, lyd- eller varmeisolering.

Arbejdet med at høvle noter i bjælkerne krævede fire mand, en til hvert

Der høvles med 4-mands nothøvlen. Tømrersvendene er fra venstre: Farfar, Svend H. Nielsen, Ernst og Karl Otto. 1937.

»horn« på den hjemmelavede høvl. Høvljernet, der var smedet af smedefirmaet Brdr. Jensen i Hjortekær, blev »sat godt for«, så der kunne tages en tyk høvlspån. Så blev bjælkerne nothøvlet, og jeg var med som stor dreng sammen med svendene. Når jeg havde været med i nogle timer, var jeg fuldkommen mørbanket, thi jeg skal love for, at man fik et ordentligt stød gennem arme og krop, når høvljernet ramte en knast. Men den type arbejde udførte man kun så længe, arbejdslønnen var lav i forhold til materialeprisen. Senere ændrede man metode, idet man sømmede et halvt forskallingsbræt på siden af bjæl-

ken og lagde indskudsbrædderne ovenpå disse lister.

Man lavede også tagkonstruktionerne på afbindingspladsen, hvor spærfa-gene blev lagt ud og samlet med hanebånd og støtdebæringer for skorstenspi-ben. Alle samlinger var naturligvis med tap og hul og en trænagle til at holde samlingen og stramme den tæt. Alle afskæringer af bjælker og planker skete med en 2-mands skørsav med store tænder, der jævnlige skulle files skarpe og lægges ud. Tappene og hullerne blev tildannet med klaphammer, stemmejern og stikøkse, og det var mig be-kendt det eneste arbejde, hvor man måtte sidde ned, man skulle faktisk sidde ned, når man arbejdede med klaphammeren og stemmejernet. Til slut blev de enkelte dele mærket af med stemmejern, idet der brugtes romertal, hvor de første mange tal jo består af lige streger. Jeg elskede, når disse arbej-der var i gang, og jeg selv var stor nok til at deltage. Det var også en fortrinlig legeplads, når man kunne springe rundt fra bjælke til bjælke og gå balan-cegang på bjælkerne og forestille sig, at man gik i stor højde.

En pudsig og ejendommelig begiven-hed indtraf nogle gange sidst i 30'erne. Far havde arbejde for en fin dame, en grevinde Musse Scheel, og hun kom kø-rende i sin meget store, flotte, sorte bil med kraftige gul- og hvidternede striber på langs, med chauffør, helt ind på gårdspladsen. Hun skulle aftale noget arbejde med far eller betale en regning, og hun havde altid en lille pekingser-

hund med, der for rundt med sin flade snude og gøede for at imponere vores hunde. Sådant et besøg vakte opsigt dengang.

Far elskede at arbejde for kunstnere, og han kom ofte hjem med et maleri som betaling for sit arbejde, da mange af kunstnerne vist ikke havde for man-ge penge mellem hænderne. Jeg husker, da far kom hjem på cykel med et stort maleri under armen. Han havde arbej-det for professor Axel Jørgensen på Car-oline Amalievej og modtaget et flot selvportræt af Axel Jørgensen, hvor han sidder i stadstøjet med stiv, hvid flip. Begge vore stuer var efterhånden fyldt med malerier af forskellige gode kunstnere. Dejlige billeder!

Far arbejdede også for malerinden Augusta Thejll Clemmensen i Sorgen-fri, der var kendt for bl.a. portrætmale-rier, og far fik en aftale om, at vi fire børn kunne blive portrætteret af hende. Vi fik også at vide, at hun lige havde ud-ført et maleri af Dronning Alexandrine, så det var med nogen nervøs betænke-lighed, at jeg mødte op i 1946 og sad model adskillige gange. Jeg opfattede hende som en fin gammel dame, der arbejdede koncentreret og gav et lille stykke chokolade, så man kunne sidde stille og pænt i hendes meget spændende atelier.

Under besættelsen i 1940-45 var der stor mangel på byggematerialer, herun-der søm, brædder og tømmer, og denne mangel holdt sig i en del efterkrigsår. Min far købte hele træstammer i Jæ-gersborg Skovdistrikt, lange stammer

på 15-20 m, og jeg var mange gange med vognmand Ljungløf i skoven og hente dem. Ljungløf havde nogle store stærke heste og en stiv hestevogn, hvor baghjulene kunne trækkes bagud. Jeg nød at sidde med på kuskesædet og tale med Ljungløf, som tit var svær at forstå pga. sin kraftige skånske accent. Det var som regel om vinteren, og hestene havde fået jernbrodder under hesteskoene, så de stod bedre fast, når der var isglat på skovvejen. Far eller en af svendene kom som regel ud og hjalp med læsningen af stammerne, og var det særligt tunge stammer, så brugte vi et treben med snoretræk, ellers løftede vi dem op på vognen. Der var ikke så meget mekanik til hjælp dengang, men udnyttede snildt sine kræfter, brugte løftestænger, lidt reb, og så var man mestre i at udnytte vægtstangsprincippet, og man kunne tit bruge sin skulder som vippepunkt for en stor bjælke. »Man satte skrutton under«, som de sagde. Jeg beundrede håndværkerne for deres måde at takle disse tunge løft på, og jeg lærte selvfølgelig en del selv. De enkle naturlove, der lå til grund herfor, blev udnyttet på bedste vis - en erfaring, der var gået i arv fra generation til generation. Det var et sjældent håndslag!

Hjemme på vores grund blev stammerne rullet af vognen og gjort klar til at blive skåret op på den store rundsav, der var under værkstedets halvtag mod nord. Klingens diameter var omkring en meter i diameter og med savtænder på 3-4 cm og hertil en stor kraftig motor, der blev

startet og stoppet med en stor vippek-niv, så motoren blev »taget«. Rullebanen var lang, i hele værkstedet og lagerets længde, og der var ruller på betonfundamenter for hver ca. 1,5 m. Der var nogle riller i rullerne, der kunne styre de lange planker (to stk.), hvorpå stammerne blev placeret. Et par jernklammer blev hugget i, så stammen lå fast, lægtehammeren blev hugget kraftigt i og brugt til at trække i, og så blev alle kræfter lagt i for at trække og skubbe træstammen gennem rundsavsklingen af 2-3 mand. Dette udløste en infernalsk larm, som jeg tror kunne høres over det halve Hjortekær. Jeg deltog ofte i dette arbejde, som faktisk var utroligt farligt. Savklingen var helt uafskærmet, man arbejdede i savsmuld og træskaller mv. og f.eks. gik min far altid i store, upraktiske træsko. Man skulle virkelig bruge alle sine kræfter for at få savet tømmeret ud, men gudske lov, så slap vi for alvorligere ulykker ved dette arbejde. Desværre kendte man ikke til brugen af høreværn, så vi arbejdede helt uden beskyttelse af hørelsen, og når man havde arbejdet ved rundsaven, var man også halvdøv resten af dagen. Tømmeret blev stablet op til lufttørring, og de afskårne »skaller« blev skåret til brænde på båndsaven.

Vanskelighederne med at skaffe søm under besættelsen resulterede i, at far nogle gange købte en stor kasse brugte søm, og jeg blev sat til at rette dem ud, så de kunne bruges igen. Jeg kunne sidde på gulvet i timevis, rette søm ud ved

Farfar og »Lille Frank« (Frank Jeppesen) afkorter skaller, der fremkom efter rundsavningen af tømmer. Rundsavens rullebane ses til højre.

hjælp af en hammer og en stor klods, og sømmene var som regel rustne, og det gav mig nogle meget snavsede og ømme fingre. Sådant arbejde måtte naturligvis ikke udføres ved høvlebænkene, som man var meget nænsomme overfor, thi at save i, bore i eller skrammerere en høvlebænk var næsten at betragte som en dødsynd.

I 1951 havde far et virkeligt interessant tømmerarbejde i forbindelse med genopførelsen af to af Dyrehavens vildtfordringshuse, der var brændt ned, formentlig som følge af pyromanbrande. Her var alle de fine tømmerkonstruktioner med hul- og tapsamlinger, franske låse etc., og man kunne jo ikke ønske sig en smukkere arbejdsplads end midt i Dyrehaven.

Besættelsen 1940-1945

Den 9. april 1940 står helt klar i min erindring. Jeg blev vækket tidligt om morgenen af mor, da der var en mængde flyvere i luften, og de lavede en uafbrudt støj og larm. Vi gik ud på Hjortekærvej og samlede med naboerne, og man diskuterede, hvad der mon skete, og ingen af dem kendte flyvemaskinernes kendingsmærker: det sort/hvide kors. De kom i bølger fra syd mod nord og nogle i ret lav højde, 2-motors maskiner og ret langsomt flyvende.

De voksne var forvirrede og ængstelige og i radioavisen hørte vi så, at vi var blevet besat af tyskerne, og man opfordrede til ro og orden. Nogle fandt også de nedkastede tyske »Oprop«, og der var dystre miner ved aftensbordet; far var helt »nede i kulkælderen«.

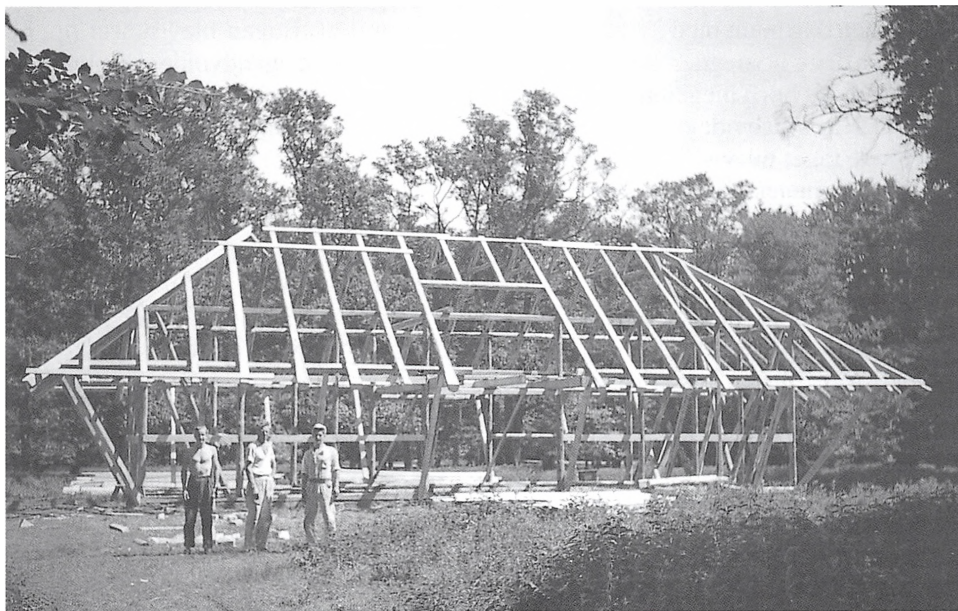
Vores dagligdag blev langsomt ændret, efterhånden som der kom knaphed på forskellige varer og mange varer ophørte, bl.a. benzin, så fars biler blev »klodset op« i garagerne og akkumulatortorerne pillet af. Nu måtte far og tømmerne cykle til de forskellige arbejdspladser, og nogle af dem lå langt væk, bl.a. havde de noget arbejde helt ude i Kirke Værløse, der skulle færdiggøres. Far måtte, sammen med smedene Brdr. Jensen, lave en bagløber til cyklen til transport af værktøj og materialer. Længere brædder og lister blev spændt fast på cyklen langs »stangen«.

De tyske soldater mærkede vi ikke så meget til i Hjortekær, dog kom der af og til et køretøj eller en cykelpatrolje fra Jægersborg Kaserne, som de havde besat.

Lidt ind i besættelsestiden fik vi rationeringsmærker til en del varer, og mange varer forsvandt efterhånden fra butikernes hylder. Det pinte min mor meget at skulle lave kaffe på erstatningsprodukterne »Danmark« og »Rich«, da hun jo elskede en god kop kaffe, men her fik hun lidt hjælp fra vores fiskehandler fra Taarbæk, der kom en gang om ugen med sin lille hestevogn med hyttefad med halvdøde fisk. Af en mig ukendt årsag havde han øgenavnet »Knokkelrod«, og han havde lidt rationeringsmærker med, så man kunne bytte mærker eller ligefrem købe lidt mærker. Endvidere havde han nogle gange smørbagte småkager gemt under kuskesædet til salg, og disse små-

handler foregik naturligvis i største hemmelighed. Jeg opdagede det, men jeg tror ikke, at min far gjorde det. Far blandede sig ikke i husholdningen, når bare maden var på bordet til tiden. Da man ikke mere kunne købe the, så pil-lede vi blade af æbletræer. De blev varmet op i bageovnen til de var brune, så blev de nulret i småstykker, og der kom da en ganske rimeligt smagende drik ud af det!

Æg købte vi hos vores nabo, og lidt hamstring var det vel, at man købte rigeligt med æg ind, når de var der. Æggene, der var i overskud, blev lagt i en spand med vandglas og sat i kælderen, og her kunne de holde sig længe. Frugt fra haven blev syltet eller henkogt, kar-

Genopbygning af vildthus i Dyrehaven i 1951.

tofler lagt i kule og æbler blev opbevaret køligt, så vi var selvforsynende i en stor del af året.

Selv kød blev henkogt, så man kunne imødegå dårlige tider. Min mor havde noget familie, tante Anna og Onkel Peter, der havde en gård i Risby ved Ishøj. Jeg var med på et par cykelture derud sammen med min mor, og vi fik en del kød med hjem i cykelkurve og på baggebærerne. Det var en lang cykeltur på i alt 75-80 km. Den ene tur var rædsom i forfærdeligt vejr, i regn og kraftig blæst, så vi var drivvåde til skindet, da vi kom hjem.

Lidt inde i besættelsesårene blev det besluttet, at vi skulle holde et par grise. Far og jeg byggede en fin lille grisesti nede ved siden af værkstedet, og far kom så en dag hjem med 2 små grise fra en af gårdene i omegnen.

Det gav os børn megen beskæftigelse med bl.a. at muge ud, give dem mad og i det hele taget hyggede vi os med dem, for de var meget glade for vore besøg, for at blive kløet bag ørerne, og de havde altid krølle på halen. Noget af deres mad bestod bl.a. i kogte brændenælder, og dem havde vi mange af bag vores udhus. Vi fik desværre et lidt for nært forhold til disse grise, der altid udtrykte deres glæde ved en glad grynten og et lille sving med halen, når de så os, så da den dag kom, hvor en af dem skulle slagtes, græd vi børn og gemte os på 1. sal eller forsvandt hjemmefra.

Vaskebænken blev stillet op i gården, og der blev kogt vand i den store gruekedel. Mors hushjælp, Vilhelmine Erik-

sen, ankom, og det gjorde slagteren også iført hvid kittel. Den stakkels gris blev hentet, trukket af sted i ører og hale, medens den stittede voldsomt imod, og den blev lagt op på bænken under skingrende hyl og skrål, gudsjammerligt lød det! Benene blev bundet sammen, så den ikke kunne spjætte for meget, og den blev vasket og fik fjernet børsterne, hvor den skulle stikkes med den store slagtekniv. Et hurtigt stik i halsen og blodet pumpede ud og ned i en spand, hvor der skulle røres rundt, så blodet ikke levrede. Grisen forblødte på grusom vis og blev derefter lagt op på en stige og bundet fast ved bagbenene. Stigen blev rejst op ad væggen og grisen hang med hovedet nedad, idet den forinden var blevet skoldet og børsterne barberet af. Bugen blev skåret op, oppefra og ned, og indvoldene væltede ud, og bl.a. blev tarmene rensed og brugt til blodpølse og medisterpølse. Noget af kødet blev henkogt, flæsket blev røget eller saltet osv., og her var mors kendskab til disse ting stor pga. hendes opvækst på en gård. Mor lavede endog rullepølse til os.

Vores tømrrsvende fik naturligvis også nogle stykker kød, der på det tidspunkt var en mangelvare. Det skal indrømmes, at mine søstre og jeg havde meget svært ved at spise kødet fra vores »gamle venner«. Det er utroligt, så stor en mængde mad, der kommer ud af sådan en gris!

Ofte havde vi luftalarm og hørte en brummen fra flyverne, og en aften stod jeg i et åbentstående vindue på 1. sal og

betragtede lysstrålerne fra tyskernes lyskastere, der fejede hen over nattehimmelen i deres forsøg på at spore de fremmede flyvere, ligesom jeg af og til så og hørte eksplosionerne i luften fra de tyske luftværnsgranater. Pludselig kom der en ildevarslende hylen fra en granat og så et kæmpebrag, og jeg mærkede trykbølgen ret kraftigt. Næste dag så vi granathullet lige på den anden side af Dyrehavehegnet, lige ud for vores grund. Hegnet var flere steder revet over af granatsplinter, og vi følte os meget heldige, at vores hus ikke blev ramt. Når vores område om natten var blevet overfløjet af fremmede flyvere, kunne vi næste dag finde stanniolstrimler, som var kastet ud fra maskinerne for at forvirre tyskernes radar og lyskastere.

Som krigssituationen efterhånden strammede til, blev far nervøs for, at krigen en dag ville ramme os. Han blev enig med naboerne om, at de i fællesskab skulle lave et beskyttelsesrum, der kunne rumme os alle på vores grund, hvor det kunne laves skjult af buske og træer.

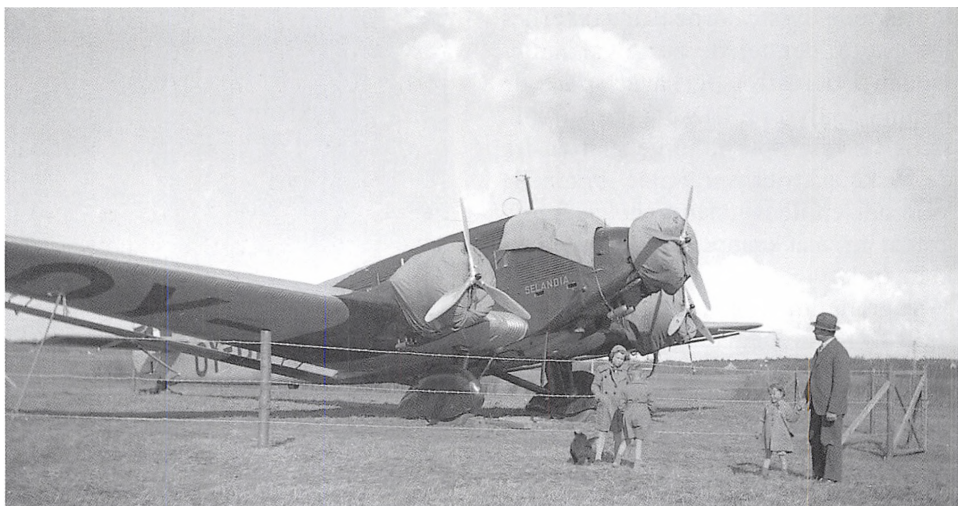
Man gravede ud til knapt 2,5 m dybde, gravede jorden af og lagde kraftige planker og ca. 1 m jord henover. Der blev lavet to udgange forskudt for hinanden, og som ventilation satte man et betonkloakrør op gennem loftet, og en bæk i hver side. I nærheden gravede man trækasser ned med tøj og æbler mv., beskyttet mod nedrivende vand med tagpap. Beskyttelsesrummet var solidt og arbejdet hermed havde styrket nabo-skabet, og vi følte tryghed ved at have

Udgravningen af beskyttelsesrummet i 1944. Fra venstre og rundt: arbejdsmand Henry Tinning, hønseriejer N. Mejlby, vognmand E. Andersen, min far, ukendt, Viggo Mejlby og gartner Kai Andersen.

det! Vi fik heldigvis aldrig brug for det, men efter krigen legede vi børn meget i og omkring det, selvfølgelig krigslege.

Om søndagene var vi ofte på cykeltur med mor og far til Dyrehaven, Øresunds strande, Høje Sandbjerg, Frederiksborg Slot, Amalienborg osv. Mor havde altid pakket madkurven til os, og vi havde et tæppe med, så vi kunne slå os ned et eller andet dejligt sted og nyde maden. Men mangelen på cykeldæk

»Selandia« på Lundtofte Flyveplads beses af min far, to søstre og mig i 1940.

satte en stopper for disse udflugter, og cyklerne blev kun brugt til nyttig kørsel som skole og arbejde. Når dækkene var slidt ned og hullede, så skar man et enkelt dæk i stykker på 10-15 cm og lagde disse stykker udenpå det slidte dæk. Det gav selvfølgelig en meget ubehagelig og bumpende kørsel.

Man indordnede sig efter forholdene, lidt gråt og trist var det og med få fornøjelser, men egentlig nød led vi ikke. Vores tøj blev genbrugt, lappet og syet om, ligesom sokker og strømper fik stopning på stopning, gamle strikkede trøjer blev »hylllet op«, så garnet kunne genanvendes. Jeg var ofte med ting til reparation hos en gammel syerske i »Akselhus« på Hjortekærvej 102. Nyt tøj så vi ikke meget til, og man brugte også noget dårligt stof af cellulid. Vi samlede metal ind til genbrug, ja selv

sølvpapir og kapslerne på mælkeflaskerne, for alt kunne bruges, og vi afleverede det på politistationen.

Modstandsbevægelsen hørte vi børn ikke så meget til, selvom vi dog ofte lyttede til den forbudte engelske radio BBC med deres særmeldinger.

Vi boede tæt på Lundtofte Flyveplads, og i sommeren 1940 var jeg sammen med min far og søstre og »Scottie« henne og se den store flyvemaskine »Selandia«, der holdt parkeret der i nogen tid. Det var første gang, at jeg var tæt på sådan en stor flyver, og den virkede kolossal stor på mig.

Min far havde tømrerarbejdet hos familien Bomhoff på Langs Hegnet, og her fik jeg en fornemmelse af, at de havde med modstandsbevægelsen at gøre, især da de på et tidspunkt kom med nogle kufferter med deres personlige

sager, som vi skulle opbevare for dem. De blev gemt godt af vejen i kælderens.

På tømrerværkstedet lavede de også noget, som jeg ikke fik at vide, hvad var. Fætter Frank, der arbejdede hermed, har fortalt, at det var en del svære afstivningsrammer, sådan omkring 70x70 cm, hvor Johs. Fog havde leveret tømreret gratis, og når Frank spurgte om, hvad der skulle skrives på ugesedlen, fik han svaret: »Værkstedsarbejde«! Rammerne blev båret ned til Dyrehavehegnet og vognmand Ljungløf blev bedt om at møde op i Kastaniealléen om aftenen med sin hestevogn. Rammerne blev læst på og Ljungløf fik en adresse i Taarbæk, hvor de skulle afleveres. Det var han ikke meget for, men far gav hestene et rap bagi, og de kørte så af sted. Jeg har senere læst om »Holger Danske« i Taarbæk og beretningen om udførelsen af en tunnel fra Strandvejen nr. 40 til Cottageparken. Det er nu den såkaldte »Bombegrund«, idet villaen blev sprængt i luften, efter at Gestapo havde angrebet den, og den kendte modstandsmand »Flammen« døde. Fru Bomhoff var til stede i villaen og har fortalt herom.

Udenrigsminister Erik Scavenius boede på »Granhøj« i Dybendal (nuværende ATV), og jeg så af og til hans store sorte bil køre gennem Hjortekær. Han var nu ikke den eneste minister, der boede i Hjortekær under besættelsen, thi også finansminister Wilhelm Buhl boede her om sommeren.

Børnene fra Hjortekær og Raadvad, inklusive mig selv, kunne tjene lidt pen-

ge ved at samle kastanjer, agern og bog fra træerne i det område, hvor hjortene ikke færdedes. Vi samlede i poser og sække og kørte til Kongeporten i Klampenborg med en legevogn efter cyklen. Her vejede man de forskellige sager, thi der var naturligvis forskellige kilopriser, og vi fik kontant afregning på stedet. Det indsamlede blev brugt til fodring af hjortene om vinteren.

Den store folkestrejke i sommeren 1944 mod den tyske besættelse mærkede vi også i Hjortekær. Jeg blev sendt til Nærum Andelsbageri og stod i kø i timevis, og jeg stod ængstelig og spændt i køen, fik man et brød med tilbage, eller skulle man komme tomhændet hjem? Jeg var oppe at hente ost hos frk. »Oste-Jensen« på Langs Hegnet. Frk. Elisabeth Jensen stod ude ved fortovet og skar ost ud med sin osteskærer med streng af de store runde oste og solgte dem til københavnere, der kom ud på cykel, for hun havde en velrenommeret osteforretning i Gothersgade i København. Hun havde god hjælp af sine to brødre, som hun delte hus med, og til vores store forundring var de tre søskende indbyrdes »De's«. Frk. Jensen var en højst usædvanlig kvinde og modig, thi under krigen cyklede hun alene hjem fra Klampenborg til Hjortekær efter forretningens lukketid og ofte med et større pengebeløb fra dagens omsætning i forretningen pakket ind i avisblad på bagagebæreren. Vi vidste også, at hun med stor personlig indsats samlede madvarer ind til de sultende nordmænd, og far fortalte, at det var lykkedes for hende at få sendt en stor ladning madvarer til Norge

med flyvemaskine. Hun var selv med, så hun kunne sørge for, at maden kom i rette hænder.

Som tidligere nævnt havde far lavet en stor dejlig kælder til bl.a. opbevaring af æbler, men så kom frk. Jensen en dag og fik overtalt mine forældre til, at hun skulle have sine oste oplagret i vores kælder! Hendes oste lå i Fortunfortets rum, hvor der jo var fine temperatur- og fugtighedsforhold. Imidlertid var en formodet værnemager flyttet ind i nogle naborum med et stort fyrværkerilager, og frk. Jensen frygtede, at hendes oste skulle blive ødelagt ved en evt. sabotage af fyrværkerilageret. Mine forældre lod sig nødtvingent overtale, og vores tømmerlærling og jeg fik besked på at flytte oste. Vi havde kun en trækvogn med 2 hjul til rådighed og den ene af os var nødt til at holde den, mens den blev læsset og aflæsset med disse stinkende oste, store og runde og med et fugtigt vokslag. Det går heldigvis ned ad bakke fra Fortet til Hjortekær, men vi havde det største besvær med at holde igen på trækvognen og holde ostene på den. Vi måtte køre mange gange, og vores kælder blev fyldt med oste, og jeg syntes, at de lugtede så fælt, at jeg siden da ikke har kunnet spise ost!

Alle huse var mørkelagte med skodder og sorte gardiner efter ordre fra tyskerne, og for at spare på elektriciteten brugte vi som regel 15 og 25 watt el-pærer, så det hele var dunkelt og trist. En aften bankede to uniformerede mænd på vores gadedør og sagde, at der sivede

lys ud ved et gardin. Min mor blev ligbleg af forskrækkelse og var længe om at komme til hægterne igen. Forskrækkelsen forplantede sig naturligvis til os børn, for det var trods alt en farlig tid!

Min mor strikkede en rund kalot med Royal Air Force farver til mig, som selvfølgelig kun kunne bruges blandt gode venner, men jeg husker, at jeg var lidt stolt over at bruge den som en lille demonstration, eftersom det var blevet forbudt at gå med dem. Rygterne gik i byen, nogle var frihedskæmpere og andre sympatiserede med tyskerne, nogle enkelte blev »taget« af tyskerne, andre prøvede at passe på os ved at lave et frivilligt vagtværn, der gik på vejene, når det var blevet mørkt osv. Vores grønne bus til Lyngby kørte med et træfyret generatoranlæg med gengas, og brændet bestod af små firkantede stykker bøgetræ. Vejtræer og vejsten blev kalket hvide, så de var lettere at se i mørke, og vores cykellygter havde kun en ganske smal sprække med lys. Skulle man ud i mørket, fik man hvidt armbind på.

Befrielsen

Vi sad i vores familie og lyttede til radioen den 4. maj 1945 om aftenen, og jeg hørte budskabet om, at tyskerne havde overgivet sig i bl.a. Danmark. Det udløste en spontan glæde, og vi skyndte os ud på Hjortekærvej, hvor alle naboerne samledes i sand glæde. Vores nabo hentede sit jagtgevær, der havde været godt gemt, og affyrede skud i luften.

På et tidspunkt om aftenen kom en

flok unge mennesker gående ned ad Hjortekærvej med store vidjekurve og sække fyldt med fyrværkeri. De stoppede og gav os noget af det fyrværkeri, som de havde »hentet« på Fortunfortet. Jeg kendte flere af de unge, og vi fik store Tivolisole og kasser med store blå kannonslag og grisehyl. De store sole blev straks sat op, antændt og de snurrede rundt med fuld fart og spruttede ild og gnister ud. Vi fik en festlig aften ud af det med enorm glæde og lettelse over, at krigen var slut, og vi sluttede aftenen af hos skolelærer J. Lebech, hvor vi sang nogle danske sange. Mørkelægningen blev fjernet, og hvor var det dejligt atter at se lysene.

Næste dag hørte vi, at der var sket en alvorlig ulykke på Fortunfortet. De, der havde hentet fyrværkeri aftenen før, havde festet hele natten hos skovløberen i »Vesthuset«, og om morgenen ville de hente mere fyrværkeri på Fortet. Da der åbenbart var lidt mørkt i kase-matterne, strøg en af dem en tændstik, og det hele eksploderede. Fire unge mennesker blev dræbt, de to var fra Hjortekær og dem kendte jeg. Flere blev kvæstede hårdt, så det var en begivenhed, der rystede os. Jeg var på fortet om eftermiddagen og så resterne af fyrværkeriet, der var smidt udenfor og var pjaskvådt, og røgsværtningen omkring det vindue, man var brudt ind ad. Det var en forstemmende begivenhed midt i al vores glæde.

Den 5. maj kom nogle frihedskæmpere med armbind på overarmene, nogle med stålhjelme på og tyske håndgrana-

ter i bæltet, og de havde åbenbart en aftale med min far om at låne vores Fordvogn. Bilen fik sat hjul på, fik luft i dækkene og blev taget ned af den oplodsning, som den havde stået på. Akkumulatoren blev sat i, og den blev skubbet ud på Hjortekærvej, hvor den blev trukket af sted af en lastbil. Vi fik først vores bil tilbage efter knapt 1/2 års forløb, hvor den blev fundet ved Roskilde, og den var da i lettere miserabel stand.

Allerede søndag den 24. juni 1945 gav RAF (Royal Air Force) en storstilet opvisning i og over Dyrehaven med bl.a. en stor Halifax-bombemaskine, der fløj i ganske lav højde, og der blev demonstreret våbenedkastning med containere i faldskærme samt faldskærmsudspring. En af faldskærmsoldaterne var den danske skuespiller Mogens Wieth, der gjorde tjeneste i det engelske militær. Det var en storslået og spændende oplevelse, og iht. en avisartikel var der ca. 125.000 mennesker i Dyrehaven den dag.

I juli 1945 holdt RAF en stor flyveopvisning i Kastrup Lufthavn. Jeg var derude med min far, og da vi kom ud fra Hovedbanegården, var det helt umuligt at få offentlig transport videre pga. de mange mennesker, som skulle derud, så vi gik både frem og tilbage i en uafbrudt stime af folk. Selve opvisningen med krigsflyvere i lav højde og de opstillede jagere og bombere var rigtig spændende og imponerende for mig.

Lige efter krigen blev der indrettet en flygtningelejr på »Hjortekærgård«, hvor svinestaldene blev ryddede og ren-

»De hvide biler« på Lundtoftevej i maj 1945. De kom med flygtninge til »Hjortekærgård«. Tove Møller ses på vejen og hendes mor, Gudrun Møller, ses trækkende sin cykel på fortovet.

gjorte med frisk halm på gulvet. Det var krigsflygtninge fra Europa, ikke tyskere, og der var ca. 150 personer. De havde en mild form for indespærring og skilte oplyste, at det var forbudt at fraternisere med dem. Alligevel rygtedes det, at der var kommet et par uægte børn i Hjortekær, ligesom en polsk pige blev gift med en dansker. Dronning Alexandrine aflagde et besøg på »Hjortekærgård«, og en af de tidligere flygtninge har fortalt mig, at de var meget skuffede over, at hun ikke havde en hermelinskåbe på. De enkelte folkeslags repræsentanter sang og dansede for dronningen, og man tændte et bål af halmen, der var skiftet ud i stalden. Pludselig lød der høje eksplosioner, og

det viste sig at være patroner, som var trillet ud af lommerne på flygtningene og ud i halmen - bålet blev omgående slukket. Min søster fik en del autografer af nogle af de unge mænd.

Deciderede fornøjelser var der ikke ret mange af. I en periode af mine drengeår havde vi en årlig skovtur med farmor og farfar til Raadvadskoven. Vi havde et dejligt sted syd for Mølleåen, hvor der var tæt til de stejle skrænter ned mod Raadvaddammen. Her nød vi den medbragte mad, rød sodavand og lidt slik og så legede vi børn bare dejligt i den skønne skov.

Vi deltog i nogle år i juletræsfesten på Raadvad kro efter invitation fra Brugsforeningen i Hjortekær. Fine i tøjet dan-

Cykelryttere i verdensmesterskabsløbet i 1937 ud for »den røde mur« på Hjortekærvej.

sede vi om et stort juletræ og sang julesangene, og der var en rigtig julemand, der delte godteposer ud til os børn. Det var en fin dag.

Hjortekærvej var i flere tilfælde skuleplads for cykelløb. Den var en del af det, der blev kaldt for »verdensmesterskabsruten« og foruden omfattede Hjortekærvej, Lundtoftevej til Lyngby og Klampenborgvej med opløbstribuner og mål ved »Hvidegården«.

Der var mesterskaber både for amatører og professionelle i 1937 og 1949. Det første står svagt i min erindring, men i begge år var jeg ude på fortovet og kigge på, når rytterne racede forbi. Der var sat jernpæle i fortovet og disse var forbundet med et kraftigt afspærringsreb. Der blev udstedt passér-sedler til beboerne, så man kunne komme til og fra sit hjem. Det var spændende, og vi var ret interesserede i cykelløb, da bl.a. min farbroder Carl

kørte cykelløb på Ordrupbanen, ligesom Hjortekær havde 2-3 andre cykelryttere dengang.

I de hårde vintre i begyndelsen af 1940'erne var der om søndagen konkurrencer i slædekørsel på »Djævlebakken« i Ulvedalene. Min fætter Frank havde bygget en slæde med plads til 4-5 personer, og min grandfætter Finn havde også bygget en. Kælkebanen var spærret af og slæderne kørte i susende fart ned ad bakken, og da der var mindre »hop« på bakken, så fløj slæderne mange meter gennem luften og landede med et drøn på bakken igen - eller væltede. Styrmanden sad bagerst og styrede med en 4-5 m lang stang. Det gjaldt så om at nå længst, og der var præmier til vinderne. Der var også altid et samaritertelt, da der var ret stor risiko for at komme galt af sted, og det skete.

Prægemarken i murstenen i »den røde mur«. Murstenene menes at være genbrugt fra kvindefængslet på Christianshavn, som blev nedrevet i 1928. Hjertet viser, at stenene stammer fra et teglværk i Lübeck i middelalderen.

Konkurrence i slædekørsel på »Dævlebakken« ca. 1940. Den kørte distance afmærkes. På slæden: Jytte Johnsen, Bente Jeppesen, ukendt og Frank Jeppesen.

Vi havde nogle kraftige snevintre indimellem, og sneen fra vejene blev fjernet med overvejende håndkraft under ledelse af lokale snefogeder. Bl.a. min oldefar, fars morbrøder og fars fætter havde dette hverv i perioder. Mens Lars Christian Andersen havde jobbet, så mødte snevinderne op tidligt om morgenen foran »Hegnbo« med skovle og sneskrabere på nakken til »morgenparade«, og de blev så fordelt til de steder, hvor sneen gav trafikproblemer. Der var som regel nok at gøre på de åbne marker, hvor snedri- verne lå højt, ligesom der også tit var problemer ved »Hjørnet« og ved »Slette Hus«. Snefogeden kontrollerede arbejdet, og det var således, at arbejdet som snekaster gik efter tur blandt grundejerne.

Øgenavne

I min barndom var der mange mennesker, der havde øgenavne, og disse brugtes hyppigt i den daglige omtale. Jeg kendte selv de fleste af de nedenfor nævnte, og resten har jeg fra min familie og venner:

»Skrige-Sofus« var fiskehandler og boede på Hjortekærvej. Han solgte fisk fra sin hestevogn, og han gjorde opmærksom på sin tilstedeværelse på vejen med råbet: »fisk er goodt«.

»Knokkelrod« var fiskehandler. Han kom fra Taarbæk og er omtalt i afsnittet om besættelsen.

»Oste-Madsen« er omtalt i forbindelse med »forretninger i Hjortekær«.

»Gummi-Hansen«, »Fedt-Laus« og »Strandvejs-Filosoffen« var gartnere i Hjortekær og omtalt i Lyngby-bogen 1986.

»Pøj-Satan« var smed og boede ved skovfogeden. Han sagde altid »pøj-satan«, når han skoede en hest, der stod uroligt.

»Svanejægeren« boede på Hjortekærvej ved »Skovfryd«, og han havde engang skudt en svane, da han forvekslede den med en gås.

»Kaffe-Janus« eller »Reserve-Jesus« solgte kaffe fra en lille hestevogn og boede på Hjortekærvej ved Landmålervej.

»Professor Mathiesen« havde opsyn mv. på Landmålerskolen og boede lige overfor »Kaffe-Janus«.

»Kanin-Hansen« boede på Skovsvinget.

»Sandmanden« var vognmand og boede i »Rosenly«. Han gravede fint sand i sandgraven i Dybendal og kørte det til glasværker, og han omkom ulykkeligtvis ved en ulykke i sandgraven.

»Den Evige Jøde« boede i et hønsehus på Dannebrogsgallé. Han var en Storm P-agtig fremtoning, der altid gik i lang frakke og kludesko og bl.a. delte æbler ud til børnene.

»Mutter-Drage« boede også på Dannebrogsgallé og var gift med tømmeren »Russer-Peter«.

»Frelser-Christian« var lidt af en vagabondtype med kasket eller bowlerhat, og han boede på Hjortekærvej. Han var høflig og venlig, og i en periode spadserede han hver dag på klokkeslæt hen til købmand Crillesen med sin lille sorte taske og købte to øl, som han drak på stengærdet overfor. Derefter købte han to øl mere, som han tog med hjem.

»Patent-Helge« boede i »Rothenborg« på Lundtoftevej, og han havde fået sit navn, fordi han altid talte om patenter. En dag kom han lidt beruset kørende på cykel ved »Hjørnet«, hvor to mænd var oppe at slås. Han ville stoppe slagsmålet, men så angreb de to mænd »Patent-Helge«, hvorefter han tog dem og bankede deres hoveder sammen. »Det kan vi ikke have« sagde han og fortsatte sin cykeltur.

»Røde-Peter« eller »Store Peter« boede i »Stampens Minde« øverst oppe. Han hakkede koks og kom ofte fuld hjem. En dag fik han en med stegepanden af sin kone og faldt ned ad trappen, og engang hørte en nabo, at han råbte til sin kone: »Nu har du fået 3 kr. og to æbler i ugepenge, og så er du fan'me ikke engang tilfreds!«.

»Baronen« var skovløber i »Slette Hus«, og vi fornemmede, at han følte sig lidt mere end os andre i byen, fordi han ofte åbnede den røde låge for Kong Christian X, når kongen kom til hest.

»Snehvide« boede også i »Stampens Minde«, og hun havde fået navnet, fordi hun ofte var ret snavset og ej heller lugtede særligt godt. Hun sad ofte det meste af dagen på busbænken på »Hjørnet« - alene.

»Piveskrædderen« var faktisk snedker og boede på Lundtoftevej. Når han skændtes med nogen, så sagde de bare »Piveskrædder« til ham, og så blev han meget vred.

»Sukkermanden« var en omvandrende sælger af børster, men var man heldig, kunne man også købe sukerratio-

neringsmærker af ham under besættelsen.

»Uldjyden« kom jævnligt og solgte tøj, som han bar i en stor bylt på ryggen.

»Flasken« var et postbud, vi havde i kortere perioder. Han var ikke altid helt ædru, men afleverede alligevel posten korrekt og med en lille kvik bemærkning.

Min farfar blev kaldt »Kong Hans« af en mig ukendt årsag, og uddeleren i Brugsen kaldte vi for »Brugs-Larsen«. I Raadvad Skole havde nogle af eleverne også øgenavne, og jeg husker bl.a. »Jerntyrn«, »Nold«, »Brilleaben«, »Slasger« og »Hop-Ulla«.

Raadvad Skole

Jeg startede i Raadvad Skole i april 1939 i den smukke skole, der lå i skoven (i dag vandrerhjem), og min mor fulgte mig i skole på den første skoledag. Vi fik lærer J. Lebech til klasselærer, og det var jeg godt tilfreds med, for han boede som genbo til os. Skolen havde kun 1.-5. klasse samt 1. og 2. fri mellem, og antallet af elever var beskedent, så i vores klasse var vi aldrig over 12 elever, og heraf var vi fire fra Hjortekær. Med så få i klassen var man jo også tvunget til at følge med, og det var svært at »sløre den« eller at møde uforberedt op til timerne, men til gengæld fik vi lært tinge-

1.klasse på Raadvad skole i 1939-40. Lærer: Jensenius Lebech. Pigerne fra venstre: Jytte Christensen, Anni Larsen, Inge Tångberg, Eva Larsen, Grethe Andersen og Inger Kirschmeyer. Drengene: Anton Jensen, Leif Fick, Jørgen Jørgensen, Bent Christensen, Asger Andreasson og Erik Jeppesen.

ne godt og grundigt. Der var en udmærket lærerstab med overlærer Knud Lavard Brogaard i spidsen, og der var en passende god disciplin i timerne

Jeg cyklede til skole, og når der var sne om vinteren måtte vi gå, og det var en lang tur for mig, der jo boede så »langt oppe i Hjortekær«. Når vi gik hjem om vinteren, og det var sneboldsvej, så kastede vi snebolde op på langs af telefonledningerne, der hang i de ret høje telefonpæle. Kunsten var at få en snebold til at skære sig ind i en ledning, dreje og så blive hængende. Der skulle mange bolde til førend det lykkedes!

Vi skulle passere det store, uhyggelige egetræ, »Spøgelstræet«, som stod med sine lange krogede grene helt tæt på Skolestien. Vi skyndte os hurtigt forbi træet, frygtssomme spejdede vi bag træet for at se, om nogen stod på lur. Nogle af de større børn yndede at fortælle os nogle uhyggelige historier om træet, og jeg må da tilstå at lige siden, har jeg kigget lidt skeptisk til træet, når jeg har cyklet forbi!

Der blev taget mange stød op af skovarbejderne i den tid. Det var hårdt arbejde med store mukkerter og kiler, og to mand slog skiftevis på kilen, så træroden flækkede i stykker, der blev solgt som brænde. Jeg kunne godt lide denne kraftudfoldelse, og lyden af slagene hørtes på lang afstand i den stille skov.

På hjemvejen fra skolen optalte vi tit hjerterne i murstenene i »den røde mur« på Hjortekærvej ved Lundtoftevej, og jeg vidste lige præcis, hvor man-

ge der var af disse flotte prægemærker med et stort »M« i hjertet i disse middelalderlige teglsten. Jeg lærte mig også alle navnene på husene på min skolevej, f.eks. »Stampeskovhus, Slette Hus, Hjortekærhus, Stampens Minde, Sofies Minde, Granly, Mouritshøj, Godthaab, Thorvaldsminde, Solvang, Hebron, Høgsbo, Fædres Minde, Rosenly, Erato«, og så var jeg hjemme i »Fredshvile«.

Jeg mindes især overlærer Brogaards fremragende måde at gøre undervisningen spændende og levende på, og jeg så frem til og glædede mig til at skulle have timer med hr. Brogaard.

Lærer Lebech underviste godt og grundigt og ofte med lidt humor iblandt, men han kunne dog også af og til bruge lidt vel hårdhændede afstraffelser som f.eks.: et »gok« med violinbuen, »nødder« og lidt rusken i kinderne eller lidt ørevridning mv., men det fandt vi os i, det lå jo i tiden, at sådan var det bare.

En dag havde vi sangtime med hr. Lebech i lokale 4 på 2. sal, og pludselig opdagede vi, at tyske soldater holdt øvelse i skoven umiddelbart uden for skolen. Vi lukkede alle vinduer op på vid gab, hvorefter vi sang: »Det haver så nyeligen regnet« af fuld hals, mens hr. Lebech spillede violin. Vi var lidt skuffede over, at tyskerne ikke reagerede, de kendte den åbenbart ikke, men vi var dog lidt stolte og benovede over vores lille protestdemonstration!

Hr. Hansen underviste os i religion med en del udenadslære, opremsninger

i kor, salmevers for som hjemmearbejde osv. En god ting var, at vi lærte at synge alle de dejlige salmer, og hr. Hansen sang enten med eller spillede violin.

Regning havde vi med hr. Kann, der på en god og stille facon indførte os i tallenes verden, og den lille tabel kunne vi både forfra og bagfra.

Frk. Olsen havde vi i en kortere periode i håndgerning. Det var bestemt ikke noget, der passede os drenge, og for mig virkede hun som min gamle tante, som jeg ikke var særlig glad for. Jeg fik dog med stort besvær hæklet en grydelap og syet en tøjpose med broderede initialer på. Grydelappen gav jeg som gave til min mor.

Skolens dag begyndte kl. 8.00, og der blev ringet ind med en håndholdt messingsklokke. Vi stillede op klasse for klasse i to rækker og kom derefter ind til morgensang i klasseværelse nr. 1, der lå lige over hr. Brogaards bolig. Vi sang meget ofte: »I østen stiger solen op«, og enten spillede hr. Lebech eller hr. Hansen til.

Der var frikvarterer mellem timerne på 10 minutter og så det store frikvarter på 20 minutter - sådan husker jeg det. Alle skulle ud i den friske luft, lege på den store legeplads, spise den medbragte mad og gå på toilettet. Pigerne og drengene havde hver sin toiletbygning og rygning var naturligvis forbudt, men på drengenes wc'er var der altid en umiskendelig lugt af tobaksrøg. At være duks (ordensduks) gik på en eller anden måde efter tur. Duksen skulle blive i klasseværelset i frikvartererne og sør-

ge for, at tavlen blev vasket ren, tavlekluden skyllet op mv., og så skulle den store, sorte kakkellovn holdes i gang i fyringssæsonen.

Mens jeg gik i 5. klasse, blev jeg uheldigvis slået oven i hovedet af en af de store drenge fra fri-mellem, og jeg fik hjernerystelse, en skade der desværre plagede mig mange år fremover med meget kraftige smertefulde og hyppige hovedpineanfald. Drengen, der havde slået mig, fik af spanskrøret af hr. Brogaard, en ringe trøst for mig, og samtidig gav episoden anledning til et noget spændt forhold til nogle af drengene, for jeg havde jo sladret! (selvom det var min mor, der havde orienteret skolen om mit sygefravær).

Vi havde grødbespisning på skolen, men jeg og nogle få andre deltog ikke pga. forældrenes økonomiske forhold. Jeg må tilstå, at jeg var godt misundelig på dem, der skulle op og have varm grød i skolekøkkenet, thi jeg måtte nøjes med min medbragte madpakke!

I de tre først år fik vi karakterer 1 gang om året, skrevet ind i en karakterbog, som skulle med hjem og derefter returneres til klasselæreren med en af forældrenes underskrift. Fra 4. klasse og frem fik vi karakterbogen med hjem fire gange om året, tre gange terminskarakterer plus årsprøven, og man benyttede skalaen med ug = 6. Der var ud over karaktererne også rubrikker for flid og opførsel, hvor læreren f.eks. kunne anføre: »sg« - særdeles god og lignende. Endvidere blev gennemsnitskarakteren og summen anført, ligesom

det blev noteret hvilket nr. i klassen eleven var - f.eks. nr. 3 ud af 11. Det var selvfølgelig ikke så rart at komme hjem med karakterbogen, hvis man var i den »tunge ende« af klassen, men det er helt sikkert, at det anspændte mig meget, da jeg gerne ville komme hjem med en god karakterbog til min mor og far.

Uden for skoletid fik jeg ikke lov til at bruge ret meget af min tid til at lege. Jeg skulle hjælpe til derhjemme i min fars tømrervirksomhed, og så læse lektier. Såvel min far som min mor var meget omhyggelige med, at jeg passede mit hjemmearbejde, men alligevel så jeg af og til mit snit til, sammen med Asger, at fange glasål nede under den asfalterede vej ved Knivfabrikken i Raadvad i den sydlige sluse. Det var spændende og lidt farligt, da der vel var 10-15 cm vand, der strømmede hurtigt hen over den slimede bund. Glasålene var ca. 3-4 cm lange, og dem smed vi ud i åen igen.

Min skolegang i Raadvad sluttede i 1944 med 5. klasse, og vi var to fra klassen, som skulle fortsætte i mellemskolen i Taarbæk.

Mellemskoleårene

Jeg gik i Taarbæk Skole i årene 1944-1949, fire år i mellemskolen og et år i realklassen. Denne skole har en vidunderlig placering lige ud til Taarbæk Havn og Øresund, og her skete altid noget interessant og spændende.

Her var mange børn, og jeg startede i en klasse med 24 elever. Der kom end-

og elever fra Lyngby, og de kom kørende med de »Røde busser«. Vi, der boede i Hjortekær, var henvist til cyklerne, og jeg lærte hurtigt at vurdere vej- og vindforhold om morgenen og derefter beslutte, om jeg skulle cykle over Eremitagesletten, over Raadvad eller via Ulvedalene. Men ligegyldigt hvilken af disse skoleveje jeg valgte, så førte de jo en igennem den skønneste natur, og det lærte jeg tidligt at værdsætte.

Hvad der altid var en dejlig oplevelse, det var at passere det smukke jagtslot, Eremitageslottet, der ligger på et højt punkt og med vid udsigt til alle sider og dermed kan det også ses langtfra med sit grønne kobbertag og den fine udvendige udsmykning.

Dyrehavens skytte så jeg ofte, når han skød en hjort på lang afstand med sin riffel med kikkertsigte. Altid et sikkert skud, der ramte. Senere blev de døde hjorte hentet og kørt til det lille vildthus ved »Slette Hus«, og det var da også meget spændende at følge arbejdet her.

Der var dog en enkelt stor kronhjørtehan, som jeg var bange for. Den var importeret fra Tyskland for at give nyt blod til bestanden i Dyrehaven, og vi kaldte den for »Göring«. Hvis den stod på stien i Fortunens Indelukke, så vendte jeg om og fandt en anden vej. »Göring« var nemlig »spærret inde« i Indelukket, da den af og til opførte sig ret så aggressivt.

I det første år var det dog noget uhyggeligt noget at skulle passere Taarbæk Fort, idet tyskerne havde besat fortet og efter sigende opbevarede søminer

der. Ud til »Stenvejen« havde de opstillet et skilderhus ved indkørslen til for- tet, og dette havde de sløret med græs- tørv, så man kun kunne se et par stirren- de øjne gennem de smalle kikhuller i tørvene. Vi skyndte os altid forbi.

Min farmor leverede æg til dr. Sølling- Jørgensen i Taarbæk en gang om ugen. Jeg overtog jobbet efter min fætter, og det var ikke særligt rart. Farmor havde udsøgt de bedste æg, gjort dem rene og pakket hvert æg ind i papir og lagt dem i en spånkurv med brunt papir over. Jeg kørte med denne kurv på styret og i hånden på de ujævne jordveje, for at æggene ikke skulle knuses, afleverede dem hos en stuepige eller fru, og så hentede jeg kurven med penge på hjemvejen. Lidt skuffet var jeg over, at der aldrig var en lille drikkeskilling til mig! Hos farmor fik jeg røde »Kongen af Danmarks bolsjer« og lidt saftvand, en lille snak og et klap på kinden.

I de vintre, hvor der var megen sne, stod vi på ski til skole. Vi var nogle styk- ker, der mødtes kl. 7 ved skovløberhu- set »Vesthuset«, af sted gennem Inde- lukket over Sletten forbi »Den Slesvig- ske Sten« og ned ad de dejlige bakker mod Taarbæk. Vi kom friske og rødkin- dede i skole, mens alle dem med bussen frøs og hostede! Hjemvejen gik via Ul- vedalene, hvor vi selvfølgelig skulle stå ned ad »Djævlebakken«, »Teaterbak- ken«, »Kamelryggen« og »Sukkertop- pen« på vores meget primitive ski.

Når der var bæredygtig is på Hjorte- kæret, løb vi på skøjter, der blev spændt på vores skistøvler med remme og skøj-

tejern. Mange gange gik hælen af min skistøvle, og jeg måtte hjem og sømme hælen fast igen. Vi fik slebet skøjterne hulslebne, så de skar bedre, og vi kun- ne af og til være 10-12 drenge, der spil- lede ishokey med vores hjemmelavede køller og en tennisbold og til to mål. Vi spillede endvidere isfodbold og legede »røvere og soldater«, hvor bl.a. Sivøen gav nogle gode gemmesteder.

Taarbæk Skole blev ledet af overlæ- rer Georg Jakobsen, og af lærere havde jeg bl.a. Helge Jensen, hr. Andersen, hr. Crusberg, J. P. Olsen (»Lille Ole«), hr. Rosdahl, hr. Eschelund og hr. Maltbæk, og tilfældigvis havde jeg ingen lærer- nder.

Undervisningsniveauet svingede me- get og flere af lærerne var ikke særligt effektive, bl.a. havde jeg en regnelærer et par år, der ofte satte os til at regne op- gaver, og så forsvandt han og kom tilba- ge, lige før det ringede ud. Rygtet gik, at han lige var et smut ovre på kroen og få en lille en! En anden regne- og mate- matiklærer jeg havde, yndede at tage en elev op til tavlen for at løse en opgave der. Hvis eleven ikke var særlig skrap, så kunne der gå en hel time hermed, og jeg må tilstå, at jeg kedede mig. Lære- ren tog sig lidt i sit fip-skæg og sagde gentagne gange: »Hvordan bærer man sig nu ad?«. Men samme lærer var væl- dig god til at rette lidt op på timen ved at fortælle sjove historier.

Jeg havde også lærer Andersen, og det pudsige var, at han som ung med fa- milie havde boet til leje hos mine foræl- dre på 1.salen på Hjortekærvej 133. De

2. mellemskoleklasse på Taarbæk Skole i 1945-46. Drengene stående fra venstre: Carlo Jacobsen, Gunnar Gunnersen, Jørgen Nielsen, Peter Jennes, Eigil Ziener, lærer Helge Jensen og Hans Erik Petersen. Pigerne: Kirsten Brøsch, Majlis Olavsson, Birthe Hansen, Grethe Christiansen, ukendt, Eva Larsen, Karin Brendstrup, Dorrit Weber og Kirsten Jensen. Drengene siddende: Bernhard Christensen, Børge Kibenich, Erik Jeppesen, Ib Ørgaard Jensen og Erik Kold Christensen.

havde en sød lille dreng, der hed Erik, og min mor har fortalt mig, at jeg faktisk blev opkaldt efter ham. I mit senere studium på Den Polytekniske Lærestanstalt havde jeg denne søn, Erik Bahl Andersen, som lærer i Teknisk Hygiejne.

Der kom en ny lærer til skolen, han var ikke særlig stor af vækst og slæbte altid på en stor, tung lædertaske, så han gik helt skævt. Det viste sig hurtigt, at han ikke kunne sætte sig i respekt hos eleverne, og så blev han naturligvis mobbet på det groveste. Engang havde vi i frikvarteret overmalet hele tavlen

med sårende tegninger og bemærkninger, skrevet hans øgenavn »Mervin« mv. og så trukket det store geografikort ned, så det dækkede. Læreren kom ind og trak kortet op, blev rød i hovedet som en kogt krebs, og så blev han vred. Hele klassen blev stillet op på række, og så begyndte han at stikke øretæver fra den ene ende af. Dem, der stod sidst, fik kun en svagere en, da hans kræfter var sluppet op, og så kunne vi ellers gå i gang med undervisningen. Denne affære nagede mig lidt, thi læreren var flink nok, blot lille og svag!

Vores gymnastiktimer var ret specielle i sommerhalvåret, da skolen jo ikke rådede over en bane til fodbold og rundbold. Lige ud for skolen, umiddelbart syd for havnen, lå der en grøn baedanstalt, og her havde vi svømning fra ca. 10.-15. maj og indtil efterårsferien. Vandet kunne ofte være meget koldt, og da var det noget af en prøvelse af komme i vandet. Der var et firkantet bassin med trappe og så et U-formet, der åbnede sig udad. Når vandet var koldt, slap vi med en dukkert og ellers fik vi lidt undervisning i bryst- og rygsvømning.

I sommerferierne fik jeg lov til at gå til svømning i Taarbæk på alle hverdage, og jeg cyklede af sted uanset hvordan vejret var. Jeg havde Vagn Jacobsen som svømmelærer og mine søstre havde frk. Skjoldager, og drenge og piger gik naturligvis hver for sig. Nybegyndere, eller »vandskrækkerne«, startede med at »komme i kassen« dvs. ned ad en trappe og i en ca. 1x2 m kasse med lav vandstand. Her kunne man stå og vænne sig til vandet og evt. dyppe sig! Næste trin var korkbælte om maven og ned i det store bassin, hvor så svømmelæreren gik oppe på gangbroen, og med en lang bambusstang med en bøjle på trak eleverne en tur eller to gennem bassinet. Det gjaldt om at holde godt fast, for mindre elever kunne som regel ikke bunde.

En enkelt gang på hjemvejen, glemte jeg alt om tid og sted og aftaler og fulgte med i Livgardens øvelser med angreb og forsvar hen over Sletten. Bl.a. var

golfbanens bunkers gode skydestillinger, hvor de skød med geværer og rekylgeværer, og her kunne jeg samle masser af tomme patronhylstre op. Da jeg endelig kom hjem efter flere timers forløb, mødte jeg far på gårdspladsen, og jeg fik omgående en ordentlig endefuld og derefter »stuearrest«. Det var den eneste gang, at jeg blev korporligt afstraffet, men det havde jo sin virkning - jeg glemte det aldrig.

Jeg var ofte en tur hen over markvejen (nuværende Rævehøjvej) til Lundtofte Flyveplads og så på de små flyvere, der fløj rundt der, og jeg havde et brændende ønske om at prøve. Sidst i 1940'erne havde jeg sparet 15 kroner sammen til en rundflyvning. Vi fløj i en KZ-maskine, og jeg sad ved siden af piloten. Jeg fik en skøn tur hen over Hjørtækær og Lundtofte, og da vi landede troede jeg, at hele maskinen brød sammen, sådan knagede og støjede det i af-fjedringen, da vi tog græsbanen.

Der var også en hel del flyvning med svæveflyvere, og hvor var de dog smukke, når de svævede rundt i luften, og man hørte den lette susen, når de var lavt over en ved landing. For øvrigt lå der en nudistlejr på det sidste stykke af Rævehøjvej, men bevoksningen var så tæt, så vi kunne slet ikke kigge ind!

Jeg gik til konfirmationsforberedelse i Lundtofte Kirke og blev konfirmeret i 1946 af pastor Just Nielsen. Forberedelsen foregik i et rum i kirkens tårn, et rum der var lidt halvmørkt og skum-melt og pastoren håndhævede en ret streng disciplin. Vi havde megen uden-

adslære i salmevers, katekismus, fader-
vor etc., og vi gik op til timerne her og
til selve konfirmationen lettere frygt-
somme i sindet, for vi blev også eksami-
neret i kirken, mens alle familier, kirke-
gængere mv. hørte på. Det var bestemt
ikke rart!

Efter konfirmationen kom anden-
dagsgilderne. Den første dag var vi nog-
le stykker, der tog til København, hvor
vi gik i biografen og brugte lidt af de
penge, vi havde fået i gave. Jeg var også
til en rigtig fest hos »Hop-Ulla«, der
boede oven over skomagerbutikken på
Hjortekærvej. Det gik efter min men-
ing lidt vel vildt til, idet vi bl.a. rullede
»cigaretter« af wc-papir med teblade.

Ligesom i Raadvad Skole havde vi
også karakterbøger i Taarbæk Skole
med tre termins- og en årskarakter, og
bogen skulle returneres med en af for-
ældrenes underskrift. Her var også an-
givet, hvilket »nr. man var i klassen«. Vores
klasselærer psykede os lidt, idet han
placerede alle karakterbøgerne i en
bunke på katederet, og så kunne vi sid-
de hele timen spændt og glo på dem,
indtil vi fik dem udleveret ved timens
slutning og dette ofte med nogle spidse
bemærkninger!

Skolens legeplads lå lige ud til hav-
nen med et rækværk og under det en ca.
2 m mur ned til havnen. Her var altid
noget at se på, lystsejlerne om somme-
ren og ellers de små fiskerbåde, der
hentede fisk hjem fra Øresund. Her var
livligt, men under besættelsen var akti-
viteterne små. Det danske politi havde
vagtjeneste i havnen lige indtil, at ty-

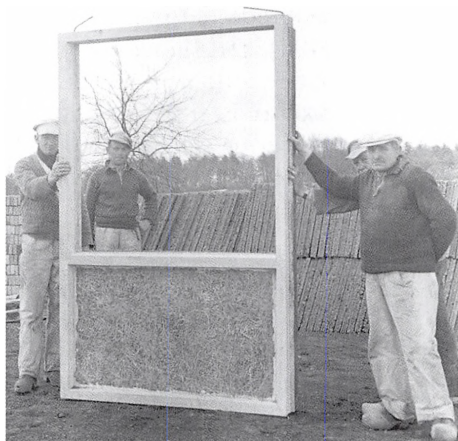
skerne arresterede det danske politi i
september 1944. Det skete også på den
lille politistation i »Taarbækhave«, hvor
jeg så de tyske soldater patruljere uden-
for med geværer og stålhelme, og her-
efter overtog de tyske soldater vagtje-
nesten i havnen.

Vi fik sådan set en meget pæn opfat-
telse af dem, da de indimellem kunne
smile til os, og hvis en bold røg over
plankeværket og ned på havnen, så har
jeg da oplevet, at en tysk soldat har ka-
stet den tilbage til os med en venlig be-
mærkning.

En voldsom begivenhed indtraf i no-
vember 1944, da Gestapo sprængte en
villa på Taarbæk Strandvej i luften. En
af mine klassekammerater boede i na-
bohuset, og det gjorde et meget stort
indtryk på os at se de sørgelige rester af
huset. Grunden kom som nævnt til at
hedde »Bombegrunden«. Når min cy-
kelrute gik over Raadvad, passerede
jeg ret tæt på Københavns Golfklubs
klubhus, og dette hus blev sprængt i luf-
ten af tyskernes håndlangere (Schal-
burgtage), så det var nogle begivenhe-
der, der var tæt på og virkede barske og
uhyggelege.

Jeg husker, at jeg efter befrielsen
havde en stor oplevelse, da jeg var med
min familie i Landskrona og se den
amerikanske storfilm »Borte med Blæ-
sten«. Filmen var et stort tilløbsstykke
for danskerne, da den type film endnu
ikke blev vist i Danmark.

I 1947 skete der noget, der ændrede
Hjortekær voldsomt, idet et stort areal
blev bebygget med almennyttigt bolig-

Fra byggeriet af »Elementbyen« i 1947. Her ses et vindueselement med en træbetonplade i brystningen. (Foto udlånt af Arbejdernes Andels Boligforening).

byggeri med 195 lejligheder i etplanshuse. Vi kaldte det »Elementbyen«, da man bl.a. anvendte hårde plader af træbeton i konstruktionerne. Vores gamle håndværkere var rystede, da man syntes, at der foregik meget svineri i forbindelse med opførelsen, bl.a. kunne man ofte høre rundsaven arbejde ved fyraften, og derefter se arbejderne køre hjem på deres cykler med sække med brænde på bagagebærerne, brænde der bl.a. blev skåret op af byggematerialer. Vestenvinden førte en masse støj og papiraffald hen over Hjortekær, bl.a. det papir som tagpaprullerne var pakket ind i – så det flød alle vegne. Det forekom tømrerne, at det var en arbejdsplads, der i den grad brød med de gode gamle håndværkertraditioner.

Mine fremtidsplaner var, at jeg skulle tage realeksamen, gå i tømrerlære og

senere køre fars virksomhed videre. Da min afslutning i skolen nærmede sig, foreslog min far, at jeg skulle læse videre, bl.a. fordi jeg havde pæne karakterer i skolen. Min far erkendte også, at det at drive en mindre selvstændig virksomhed var blevet meget tidkrævende. Far sad selv til langt ud på aftenerne og arbejdede og holdt kun fri om søndagen, så far mente, at jeg evt. kunne få en lidt bedre og fri tilværelse, hvis jeg kunne tage en studentereksamen – og måske læse videre!

Efter megen overvejelse accepterede jeg fars forslag, uden at jeg egentlig talt havde nogen forestilling om, hvad det kunne ende med. Vi fik etableret en samtale med rektor Poul Mogensen på Lyngby Statsskole, og jeg fik lov til at påbegynde i gymnasiet på den matematiske linie. Jeg var for øvrigt den eneste elev fra vores klasse i Taarbæk, der kom i gymnasiet.

Frier og dans

I 1947 besluttede en af fars lærlinge, Henning Schuldt, og jeg at køre på ferie sammen på cykel med stor oppakning med telt, soveposer, mad og kogegejer. Vi så Roskilde Domkirke, Ringsted Kirke og Sorø Akademi, inden vi kom med færgen fra Korsør kl. 13. På færgen spiste vi ca. 1 kg medbragte kirsebær, og vi badede fra Nyborg Strand. Da vi havde strygende medvind, gik det stærkt over Fyn, og vi slog teltet op nær Middelfart og kogte os en portion havregrød. Næste dag var vi i Fredericia og så voldene, badede, kørte til Vejle og

Kolding og tilbage over Lillebæltsbroen og sov på stranden. Næste dag af sted i bagende sol til Assens, Faaborg og Svendborg med flere badeture undervejs og så færgen til Ærøskøbing. Efter en dejlig dag på Ærø, tog vi videre til Langeland og Lolland og overnattede ved Storstrømsbroen, og næste dag kørte vi hjem og passerede København om aftenen, hvor vi overværede et voldsomt slagsmål på fortovet. Vores forældre var noget forbavset over, at vi allerede var hjemme efter den lange tur. Min mor spurgte: »Er der noget galt?«.

Lyngby-Taarbæk kommune havde nogle feriekolonier rundt om i Danmark, og jeg var heldig at komme med i to sommerferier til henholdsvis Nykøbing Sjælland og Ebeltoft (Ahl). Det var rigtignok spændende at komme væk fra familien og klare dagligdagen, hvor kommunens lærere med deres familier passede på os og satte forskellige aktiviteter i gang. Flaghejsning var altid særligt højtideligt, hvor vi samledes omkring flagstangen, mens flaget langsomt gik til tops. Her fik jeg indgående kendskab til sangen: »Så længe som kartofler overho'det har en skræl ---«, thi der var mange kartofler at skrælle, selvom det gik efter tur! Det er ferier jeg har husket tilbage på med stor glæde.

I sommeren 1948 var jeg på en uges bilferie i Norge med mine forældre og to søstre, og vi kørte i vores gode Ford V8 fra 1932. Der var intet bagagerum i bilen, så far havde lavet en trækasse, der blev bundet fast på bagageklappen bagpå, og så havde vi to vandtætte kø-

jesække, en bundet på hver forskærm. Vi havde en dejlig tur gennem Telemarken, Sognefjorden, Jotunheimen og Gulbrandsdalen mv., og vores bil måtte stride sig op og ned ad de norske fjeldveje. Vi så vist også alle kirker, både indvendigt og udvendigt og specielt de flotte stavkirker havde fars store interesse. Min far fortalte, at det var hans første ferie!

Andre af mine sommerferier tilbragte jeg hos familie i Odsherred, Fårevejle og Vallekilde. Jeg cyklede naturligvis frem og tilbage og deltog ofte i det hårde, gammeldags høstarbejde med selvbinder, hakkede roer og fik dejlige, lange køreture i gig.

Efter at jeg afsluttede realksamen i Taarbæk Skole havde lærer Cruusberg arrangeret en klasses tur til Norge. Vi var med toget til Frederikshavn og dernæst færgen til Larvik i Norge, hvor de fleste af os blev ret søsyge. Vi var bl.a. oppe på det 1883 m høje Gaustafjell ved Rukjan, og vi drenge kurede ned ad de isede fjeldsider. Vi så også det store berømte kraftværk samt sølvminerne i Kongsberg. En herlig tur og især var hr. Cruusberg en glimrende, inspirerende og sjov rejseleder.

Mine forældre fik lokket mig til at gå til dans, da jeg var omkring 14 år gammel. Jeg blev meldt til på Lundtofte Gamle Skole hos frk. Gurli og frk. Tove, hvor vi skulle danse en gang om ugen i gymnastiksalen. Jeg var heldig, da der også var nogle piger, jeg kendte fra skolen, for jeg var jo stadig lidt genert over for piger. Vi dansede til klavermusik og

*En af de karakteristiske "ravne" af J. F. Willumsen ved Friluftsteatret i Dyrehaven, antagelig i 1910.
Det Kongelige Bibliotek*

i en periode var det Jørgen Storch, der spillede, og når der var rigtigt vinterkoldt i salen, spillede han med vanter på. Pigerne sad på en bænk på den ene langside og drengene på den anden. På et givet signal styrtede vi drenge over gulvet og inklinerede for en af pigerne - lidt hårdt for de piger, der ikke fik en kavalier! Så måtte de jo danse sammen.

Vi havde afdansningsbal om foråret, bl.a. på Hotel Rustenborg, og efter nogle års undervisning kunne vi deltage i danskonkurrence om guld-, sølv- og bronzemærker. Vores danseundervisning blev på et tidspunkt flyttet til Brede Boldklubs klubhus, og jeg sluttede af med at gå til dans på Institut Tais Bertelsen, der havde lokaler lige overfor Statsskolen på Buddingevej. Her dansede jeg, mens jeg gik i gymnasiet, og vi havde et stort flot bal til nytår på Hotel Rustenborg.

Afdansningsballet var i Odd Fellow Palæet i København, og her sluttede den festlige aften af med den storslåede cotillon. Vi dansede »til mærker« helt oppe på Rudersdal Kro, og jeg kørte naturligvis på cykel dertil. Den ene gang var vejret meget slemt, da det stormede og regnede, og mit fine dansetøj blev vådt, så det var synd for min søde dansepartner!

Friluftsteatret

Min far fik et meget spændende arbejde, idet han fik overdraget opgaven med at opstille og nedtage Friluftsteatret i Ulvedalene i årene 1943-1949. Det var et stort job, der skulle udføres på så kort tid som muligt og dernæst væ-

En af ravnene fra Friluftsteatret liggende og set fra bunden hjemme ved Jeppesens værksted. Oven på figuren Erik Jeppesen og Willy Schwartz, forinden til venstre Karen Margrethe Jeppesen.

re færdig til tiden, så det krævede ansættelse af ekstra mandskab. Styrken kom op på 16-18 arbejdere, og jeg deltog hvert år i arbejdet. Det var uhyre vanskeligt det første år pga. materiale mangelen, men far købte en del af tømmeret direkte fra Skovdistriktet.

Af de gamle regnskabsbøger fremgår det, at i 1948 fik jeg f.eks. kr. 0,85 i timen og de bedste tømmer svende fik kr. 3,45 i timen, og at der blev brugt 1822 arbejdstimer på opsætningen med en samlet lønudgift på kr. 4.613,50 og hertil 4% i feriepenge. Tilsvarende kostede nedtagningen kr. 2.692,00 + 4% feriepenge og med 1046 forbrugte arbejdstimer. Arbejdet blev faktisk udelukkende udført med håndkraft, meget lidt mekanisk grej. Materialerne blev udenfor teatersæsonen oplagret i Indelukket i Dyrehaven, men som følge af lidt hærværk, så blev

Willumsens to store ravne oplagt på fars tømmerplads i to sæsoner, og det er jo klart, at vi børn inddrog disse i vores lege. De er nemlig hule indeni, og de kunne give et godt gemmested.

Når teatrets store scene var stillet op og skuespillernes omklædningsrum mv. var på plads bag »Kamelryggen«, så begyndte prøverne med det Kgl. Kapel, balletten og alle de kendte skuespillere. Det var en uhyre spændende tid, for vi kom jo ganske tæt på alle disse kunstnere og snakkede lidt med dem, og jeg fik næsten lært alle teksterne til melodierne og skuespillene. Jeg var altid med til generalprøverne, og i sommerens løb kunne jeg som regel komme gratis ind, da jeg kendte flere af dem, der passede på afspærringerne, bl.a. den gamle fisker Peter fra Taarbæk. På en rigtig skøn sommeraften var forestillingen i Ulvedalene en vidunderlig oplevelse. Den stemning der var med de store mørke træer i silhuet mod den lyse himmel, de smukke, fortryllende forestillinger med elverpiger, trolde, konger og røvere, Puk, musikken og så selve skuespillet, ja det betog mig, og jeg så forestillingerne mange gange.

Under arbejdets gang med opstillingen i 1948 kom en lille tam rævehvalp ind på byggepladsen, og min far så sig nødsaget til at tage den med hjem. Efter aftale med skovrideren beholdt vi den, og vi havde den indtil vinterens komme. Den blev i løbet af sommeren filmet af Dansk Kulturfilm ved Jørgen Roos samt med assistance af ornitologen Carl Weismann og vor familie, og der kom en dejlig 22 minutters film ud

af det. Min lillesøster og jeg fik min-sandten 50 kr. i honorar!

Gymnasiet

Jeg startede optimistisk i 1. G i 1949 på Lyngby Statsskole, og det viste sig at være en enorm og voldsom ændring i skolegangen for mig. Skoleårene indtil da havde jeg klaret nemt uden at anstrenge mig for meget, men nu skulle jeg pludselig til at arbejde hårdt for at følge med og for at følge med mine nye klassekammerater, hvoraf de fleste var vant til denne ret krævende form for indlæring og undervisningsmetode, som fandt sted på Statsskolen.

Jeg havde rektor Mogensen i matematik, og det gik meget hurtigt op for ham og mig, at jeg jo faktisk ikke kunne ret meget af det stof, jeg skulle have lært i mellemskolen. Jeg blev skældt ud, »smidt ned« fra tavlen, slået over fingrene med pegepinden og sat uden for døren - det var virkelig pinligt og barskt for mig. Jeg tog ned til Taarbæk Skole og lånte matematik- og regnebøgerne og måtte skyndsomst lære alle de mange sætninger om, hvordan man regnede med brøker og brøkers brøker osv., og jeg sendte mange bebrejdende tanker til min gamle matematiklærer i Taarbæk, der hellere ville fortælle os historier end at lære os matematik!

Nå, men i løbet af 1. G kom jeg nogenlunde a jour, og jeg oplevede, at rektor ligefrem kunne være venlig overfor mig (af og til), og jeg kunne få betegnelsen »flink« i karakterbogen ved siden af selve karakteren.

Rektor Mogensen var medforfatter til vores fem kedeligt brune matematikbøger, og hans undervisning var ikke særlig populær, så i hele gymnasietiden gik jeg og de fleste andre i klassen frygt-somme ind til hans matematiktimer. Alt skulle læres, hvad der var skrevet i de bøger, fra ende til anden. Der var selvfølgelig ikke noget som helst overflødigt i bøgerne, men jeg fik i hvert fald lært matematikken så nogenlunde, selv om det var på en hård og ubehagelig facon.

Men jeg befandt mig ellers godt i skolen og fik mange gode kammerater, ligesom jeg i allerhøjeste grad satte pris på de gode lærere, vi havde. De åbnede op for mange spændende sider i vores tilværelse, bl.a. faget geologi med læren om vores jord, stene og mineraler, og så gav faget en interessant ekskursion til Bornholm i august 1950, hvor vi boede på vandrehjem i Boderne og havde lidt skæg og ballade der i fritiden. Vi havde lektor Modeweg i faget, og selvom hans undervisning forekom mig temmelig stereotyp, havde han dog også lidt humor, og også det modsatte i gymnastiktimerne, hvor han af og til blev hidsig og stak en øretæve.

Øretæver kunne man også få under den daglige morgensang, hvor vi var samlet i trapperummet med rektor stående på trappen, og vi sang meget ofte »Den signede dag«. Gårdvagten bevægede sig lydløst rundt blandt eleverne, og her skulle man synge med efter bedste evne. Når lektor Blædel havde gårdvagt, skulle man passe ekstra godt på under morgensangen, thi opdagede han

nogen, der snakkede, pjattede eller læste lektier, så kunne der falde en højlydt øretæve midt under morgensangen.

Efter at vi havde fået den helt unge adjunkt T. Dalsgaard som gymnastiklærer i stedet for Modeweg spillede vi lidt fodbold og håndbold. Jeg havde fornøjelsen af at deltage på skolens hold, og her foregik træningen efter skoletid. Især i håndbold havde vi mange spændende kampe mod andre gymnasier.

Vi havde undervisning i sang med hr. Henning Wesch, og sangtimerne lå altid sidst på skemaet, så de elever, der var fritaget for sang kunne holde fri. Nogle af disse snød dog groft ved den sangprøve, der var afgørende for om man skulle deltage i sangundervisningen. Lige før prøven raspede de noget tavlekridt til pulver og spiste det. Det ødelagde kortvarigt deres stemme, så de kun kunne udstøde hæse lyde, og de slap fri.

Jeg kom i skolens gymnasiekor, og det resulterede bl.a. i, at jeg var med til flere store opførelser i Christianskirken som bassanger. På programmet var bl.a. Joseph Haydn's »Skabelsen« i april 1952 og tidligere Händel's »Messias« med det berømte »Hallelujah-chor«. Sammen med koret var jeg på en tur til Sydslesvig i maj 1951, hvor vi blev privat indkvarterede hos dansksindede familier. Vi sang i mange byer, ofte i primitive telte, men også i Brebal Kro og Gottorp Slotskirke. Med koret var også en professionel tenor, der kunne synge »Oluf's Ballade« med meget følsom stemme. Lidt udflugter blev der dog tid til, idet vi bl.a. var ved Dannevirke og slagmarken i Isted.

Vores tur blev ledet af lektor Brøndsted, der var meget Sønderjyllands-interesseret. Jeg havde ham i Dansk, og han var en fortræffelig lærer, også selv om vi skulle grundigt igennem Oxenvads røde grammatik. Specielt elskede jeg, når han satte sine små briller op i panden og sagde: »Nu skal I få en lille historie«. Han fortalte med glød i stemmen og brugte udsagnsordene med deres gamle nordiske, stærke bøjninger og altid historier fra den nordiske mytologi og fra sagaerne.

Min far havde lovet mig kørekort til bil, hvis jeg lod være med at ryge. Det var ikke svært for mig at overholde, da ingen i min nære familie røg. Jeg fik 12 køretimer hos kørelærer Marius Pedersen i hans store Chevrolet fra 1938, og jeg fik mit kørekort kort efter min 18 års fødselsdag, så jeg kunne aflaste far med f.eks. at køre svende og materialer til byggepladser, inden jeg skulle i skole.

Som sagt havde vi et udmærket kammeratskab i klassen og en udmærket gymnasieforening, som bl.a. sørgede for nogle kulturelle aftener med foredrag af forfattere og gennemgang af musikværker og endvidere festlige aftener med bal i gymnastiksalen bl.a. påske-, jule- og almindelige gymnasieballer. Ved et karneval i marts 1952 var jeg udklædt som cowboy med seksløber, stor hat, og min dansepartner husker jeg som en smuk prinsesse. Jeg mener ikke, at vi havde mulighed for at købe øl, og blandt mine venner var der heller ingen, der havde noget med hjemmefra. I begyndelsen af december havde vi

hvert år skolens officielle skolefest med skolekomedie fra kl. 19-21 og herefter bal til kl. 0.30.

Det var i det hele taget en dejlig tid, hvor man kunne kende forskel på drenge og piger, hvor øl, spiritus og tobak ikke greb forstyrrende ind, hvor vi dårligt kendte ordet »narkotika«, ingen myldretidstrafik og intet TV. Vi var fire drenge, der læste sammen og løste opgaver osv. på skift i hinandens hjem, dog var der lidt flere gange i vores hjem, for når vi havde siddet hele aftenen bøjet over bøgerne, så kunne vi gå ud i vores havevestue og spille billard, når min far og mor var gået i seng ved 22-tiden. Uheldigvis havde en af mine venner af og til et lidt ukontrollabelt stød, hvor han kunne sende to – måske tre - af billardkuglerne på trægulvet, og det kunne høres helt op i mine forældres soveværelse på 1. sal, og så var vi afsløret!

Men den afsluttende eksamen nærmede sig. Sidste skoledag gik vi udklædte i optog gennem Lyngby og besøgte bl.a. Rådhuset, og vi skulle forestille »Napoleons tilbagetog fra Rusland«, så vi slæbte os af sted. Vi havde masser af flødekarameller med, der blev kastet undervejs og til slut ind til eleverne i de lavere klasser. Det gav jo stor tumult i klasserne, idet alle eleverne endte med at ligge i en stor klump på gulvet og kæmpe om karamellerne. Vi sluttede dagen på skolen med en langboldskamp mellem drengene og pigerne. Mærkværdigvis sluttede dagen ikke med en samlet fest, for vi skulle hjem og læse til eksamen, hvilket vi tog med stor alvor.

Vor studenterklassers afgang fra Lyngby Statsskole i 1952. Jeg sidder nr. 5 fra venstre.

Vejret var som sædvanligt dejligt og solrigt, så jeg kunne ofte fortrække ned til Dyrehavehegnet, hvor jeg kunne læse i fred og ro i det høje græs. Helt uforstyrret fik jeg dog ikke lov at være, da vores hunde som regel fandt mig, og de mange forskellige fugle pipede og sang deres glade forårssange.

Den skriftlige eksamen kom først, og her sad vi ved borde med stor indbyrdes afstand og under skarpt opsyn. På klokkeslæt blev konvolutten med eksamensopgaverne åbnet, og vi kunne sidde de næste fire eller fem timer og »svede« over dem. Af hjælpemidler var kun skriveredskaber tilladt, og i matematik havde vi også vores logaritmetabel med, renvasket for notater, thi den blev

kontrolleret. Skulle man »i gården«, som det hed, når man skulle på toiletet, så fulgte en lærer med. Den mundtlige eksamen foregik på helt traditionel vis ved det grønne bord med lærer og censor ved den ene side og eksaminanden på den anden side. Man trak et seddel med spørgsmålet, og så var eksaminationen i gang. Der var godt med nerver på, trak man et heldigt spørgsmål, og var læreren flink? Ofte mødte man jo op dødtræt efter at have læst hele natten! Efter eksaminationen ventede man uden for døren, indtil læreren kom ud og fortalte, hvad man havde fået i karakter og med begrundelse herfor. Glæder og sorger vekslede kraftigt i disse dage.

Straks efter, at den sidste eksamination lørdag den 21. juni 1952 var overstået, kunne jeg sætte den hvide studentehue på hovedet og være usigelig lettet over, at det var overstået. Man blev lykønsket af kammeraterne og lærerne og nogle af pigerne fik en rød rose med lang stilk.

De følgende dage og vel en eller to uger frem var blandt de lykkeligste i min ungdom. Jeg husker det udelukkende som glæde, sorgløshed og lidt løssluppenhed, og vi promenerede stolte rundt med vores studentehuer og blev mødt med smil, lykønskninger og venlige bemærkninger overalt. Det mål jeg havde sat mig var nået!

Translokationen på Statsskolen den 24. juni 1952 var en stor dag for os alle. Alle pigerne var i hvide, halvlange kjoler og alle drengene i jakkesæt, hvid skjorte og slips, og selvfølgelig havde alle deres studentehue på. Med rektor i spidsen gik vi i to rækker over til gymnastiksalen, der var helt fuld af familierne til studenterne. Det var meget højtideligt alt sammen med taler af rektor og en af studenterne, og rektor uddelte eksamensbeviserne og gav håndtryk. Jeg var heldig at få en flidspræmie på kr. 10,00, og det følte jeg som lidt af en oprejsning efter den meget ubehagelige start i 1. G.

Ude i gården holdt de smukt pyntede hestevogne med bøjegrene, flag, guirlander og balloner, og vi forlod skolen under høje hurra-råb og svingen med vores huer. Pr. tradition skulle vi rundt til så mange af vore klassekammeraters hjem, som vi kunne nå, og det blev til 14 stk. En herlig tur, men også lidt hård for

os, da vi var relativt uvante med alkoholiske drikke, og ved hvert besøg fik vi lidt lækkert at spise (jordbær, is, kager mv.) samt noget at drikke, meget ofte var det vermouth, og vi kom hurtigt i en god høj stemning. Nogle af pigerne holdt måde, og stak deres drink skjult til drengene, som jo mente, at det kunne de sagtens klare. Jeg blev i hvert fald godt søvngig!

Om aftenen var alle Statsskolens studenter til middag og fest på hotel »Gefion« i Espergærde, og jeg kom først hjem og i seng i den lyse morgenstund. De næste par uger var jeg til nogle få aftenselskaber med vores klasse i deres private hjem, og hvor alt gik »pænt« til.

Min far og mor var glade for min studentereksamen, sådan følte jeg det i hvert fald, og de inviterede vores familie til en festlig middag, hvor bordet var pyntet med små studentehuer etc.. Der blev holdt lidt taler, og til kaffen var der likør. Familien på min mors side ankom i en stor bus fra Odsherred, og jeg fik fine gaver og mange gode ord med på vejen med henblik på fremtiden. Jeg var faktisk den første i hele vores store familie, der fik studentereksamen.

Jeg stod nu der med min eksamen og var ganske fortrøstningsfuld med hensyn til fremtiden. I 3. G havde vi drøftet, hvad vi skulle efter eksamen, og jeg blev, sammen med mine nærmeste kammerater, enige om, at vi ville læse til ingeniører, for der var jo allerede en stor genopbygning i gang i Europa efter Verdenskrigen, og alle hjul i erhvervslivet var og skulle være i gang. Der måtte være en god fremtid!

Glimt af butikslivet i det gamle Hjortekær

Når man i vore dage bevæger sig ad Hjortekærs »hovedstrøg« er det vanskeligt at forestille sig, at der i denne bydel for bare ca. 40 år siden eksisterede et blomstrende butiksliv med adskillige dagligvareforretninger.

Da Hjortekær er et ganske sent bygget område, er det næsten en selvfølge, at der ikke altid har været detailforretninger i området. Så sent som for 125 år siden havde de ganske få huse i bebyggelsen faktisk slet ingen. I »Slagterlængen«, der var beliggende skråt overfor skovfogedboligen, og som nedbrændte i 1914, boede der ganske vist i 1890'erne en slagter ved navn H. Rasmussen, men om et butiksløkal foreligger intet vidnesbyrd. I et hus bag »Slagterlængen« (matrikel nr. 29, i dag Lundtoftevej 297A) boede skomager H. A. Wilhelmssen kaldet »Skomager Bølle«. Han flyttede omkring 1914 hen i »Stampens Minde« på Lundtoftevej 296. Også i dette tilfælde har der tilsyneladende blot været tale om et værksted, sandsynligvis i et hjørne af stuen ligesom hos H. C. Andersen. Men i det følgende halve århundrede skød der et betydeligt antal »rigtige forretninger« op. Det var da også i disse årtier, at første etape af Hjortekærs udbygning som villaby fandt sted.

Den udvikling, som har overflødiggjort og nedlagt disse forretninger, er sikkert ikke forløbet meget anderledes eller mere dramatisk i Hjortekær end andre steder i Danmark; men når man er født og opvokset i bydelen og stadig har sine jævnlige besøg der, føler man et vist vemod og bliver en smule nostalgisk ved denne udvikling, som jo desuden har betydet tab af arbejdspladser og nærmiljø.

Men bemærkelsesværdigt er det, at der i en periode, hvor der var relativt få husstande med forholdsvis lave indkomster, var basis for så mange butiksenheder. Forklaringen er naturligvis den, at man i tidligere tid ikke havde behov for så stort et kundeunderlag for at kunne opretholde et eksistensminimum. Ser man på købmandsstandens egne tabeller (med talmateriale fra provinsen 1954) finder man, at en omsætning på 57.000 kr. pr. heltidsbeskæftiget i de helt små butiksenheder var acceptabel. Nettoavance beregnedes til 8,2%, hvilket altså vil sige, at, typisk, indehaveren kunne klare sig for en årssindtægt på ca. 4.800 kr. eller 400 kr. om måneden. Men det harmonerer såmænd meget godt med samme kildes oplysning om, at en »pristals-familie« i dette år havde 3.000 kr. til køb af kolo-

nialvarer. Altså: Kun 19 trofaste husstande var tilstrækkeligt kundegrundlag for en forretning.

Formålet med denne artikel skal være at give et overblik over den forløbne udvikling, herunder bl.a. ejerforhold, start- og lukningsår, bemærkelsesværdige forhold og tildels varesortiment samt prisniveau. Artiklens indhold er baseret dels på interviews med tidligere forretningsdrivende, dels på samtaler med ældre beboere og endelig på skriftligt materiale, som nu hovedsagelig befinder sig i Byhistorisk Samling, samt i ældre årgange af Lyngby-Bogen og andre lokalhistoriske og topografiske værker.

Der skal her rettes en stor tak til alle dem, uden hvis bistand i form af erindringer, udlån af tekst- og billedmateriale denne artikel ikke havde kunnet realiseres.

En del årstal er hentet ud fra den løbende lokale vejviser, hvorfor de desværre ikke i alle tilfælde vil være pinligt nøjagtige. Flere parceller er gennem tiden blevet opdelt, hvorfor et bogstav undertiden har måttet tilføjes, således at nutiden med sikkerhed kan identificere den omtalte bygning.

Hjortekærvej 200, »Hjørnet«

Den første butik - huset bygget i 1880 - der åbnedes i Hjortekær, var naturligt nok en købmandsforretning. Den grundlagdes på hjørnet af Lundtoftevej og Hjortekærvej (nr. 200). Helt op i 1950 var adressen Lundtoftevej 292. I de to første vejvisere for Lyngby Sogn - 1896 og 1898 - angives hverken adres-

se, husnavne eller matrikelnumre. Man må derfor konsultere andre kilder for at fastslå, at kvarterets første købmand, Fischer, boede i netop denne ejendom. Han var formentligt identisk med den W. Fischer, som i en periode fra 1876 havde drevet købmands- og brændevinshandel på Stampen. Butikken blev derefter overtaget af købmand Johan Chr. Edsberg, som afstod den allerede i 1912, da han i stedet lejede sig ind i ejendommen på hjørnet af Lundtoftevej og Lundtofte Skolestræde. Her etablerede han sammen med hustruen Josefine Henriette en købmandsforretning, der senere - i 1937 - omdannedes til mælke- og brøddudsalg.

Derefter toges i Hjortekær over af Edsbergs tidligere butikselev, Elias A. Hansen, som mente her at finde en gunstigere beliggenhed end den, hvor han op til dette år allerede havde haft selvstændig kolonialhandel (Lundtoftevej 296, senere og indtil for få år siden Hjortekær Købmandshandel ved skiftende generationer af familien Crillesen, men herom senere). Butikken bar da også navnet »Hjørnet«. Den besad den på daværende tidspunkt så almindelige hånddrevne kaffemølle og omfattede ligeledes et viktualieudsalg. Én enkelt kilde (f. 1900) har berettet, at der mellem »Hjørnet« og Crillesen havde stået en tank med påskriften »Nafta«. Nafta er en ældre betegnelse for petroleum, men ejerforholdet står hen i det uvisse. Elias A. Hansen bar - i dag uvist af hvilken årsag - tilnavnet »Flæskebonden«.

Elias A. Hansens købmandsforretning på Hjortekærvej 200 kort efter 1912. På trappen står købmanden med hustru og datter. Drengen til venstre er Aage Kirk fra Hjortekærvej 196. Byhistorisk Samling

Fra midten af 30'erne og indtil krigens slutning blev forretningen drevet videre af købmand Ernst Lysholm. Fra begyndelsen boede Lysholm på førstesalen i det nu for længst nedrevne udhus/anneks, i hvis halve kælder der i mange år var skomagerværksted og -butik, hhv. kiosk m.m. Senere købte Lysholm ejendommen Hjortekærvej 169 kaldet »Hellig-Møllers Hus«, men beholdt endnu nogle år ejerskabet af »Hjørnet«.

Lysholm solgte i ganske udstrakt grad ad bagdøren efter lukketid, ja, man kunne faktisk handle hos ham døgnet rundt. Om natten foregik ekspeditionen ofte iklædt natskjorte. Lysholm

bar i øvrigt tilnavnet »Jyskeren«, fordi hans jyske dialekt var særdeles distinkt.

Forretningen beskæftigede i Lysholms periode en bydreng.

I løbet af besættelsesårene fik Lysholm ry for at være temmelig tyskvenlig, hvilket skulle være årsagen til, at han efter besættelsen valgte at fortrække først fra forretningen og siden fra byen.

Efter krigen og i de første år af 50'erne hed købmanden Harry V. G. Schrøder, som i øvrigt desuden havde en uddannelse som cand.pharm. Denne periode var særdeles vanskelig for butikken, og på et tidspunkt valgte Schrøder at afhænde den, hvorefter han flyttede til Roskilde.

Herefter undergik butiklokalet en kraftig renovering, og Hjortekærs første supermarked og selvbetjeningsbutik – ved købmand Danborg, der boede på Hjortekærbacken – blev en realitet i 1958. I dette år købte Danborg ejendommen af den forhenværende ejer, som på daværende tidspunkt boede oven over skomageren i ejendommens anneks. Oprettelsen af et efter datidens forhold temmelig stort moderne selvbetjeningssupermarked – i øvrigt ét af Danmarks første – skabte naturligt nok en vis nervøsitet hos byens øvrige handlende. Men det har dog ikke kunnet påvises, at netop denne butiks fremkomst

blev årsag til butikslukninger i kvarteret. Den blev nu heller ikke nogen overvældende succes, og Danborg afhændede den i 1961.

Den sidste ejer med kolonialhandel i disse lokaler var den fra Finland indvandrede Vilhelm Aschan, som drev foretagendet indtil sin død. Aschan beskæftigede løbende 1-2 bydreng, som forestod den daglige udbringning af varer, samt påpladssætning af varer, afvejning af kaffe og rosiner m.m. En af kunderne til vareudbringningen var skuespilleren Paul Hagen, som på daværende tidspunkt boede på Skovsvinget i Hjortekær. Efter Aschans død overgik

Hjørnet af Hjortekærsvej og Lundtoftevej under verdensmesterskabet i cykling i 1937. Midt i billedet ses det i teksten omtalte anneks til købmandsforeningen Hjortekærsvej 200.

Byhistorisk Samling

Hjørtækær Købmandshandel, Lundtoftevej 296, ca. 1910.

Byhistorisk Samling

butiklokalet til salg og udstilling af køkkenelementer af mærket Unoform - senest ved en kvindelig tysk forretningsdrivende. Der kom ligeledes udsalg af markiser og malerier. Ejendommen blev nedrevet i september 1988. Allerede omkring 1970 var der ved siden af på tomten efter annekset, hvor skomageren havde værksted og udsalg (herom senere) blevet bygget et mindre træhus til boligformål.

Lundtoftevej 296,

»Hjørtækær Købmandshandel«

Efter at Elias A. Hansen i 1912 havde flyttet sin købmandsforretning fra Lundtoftevej 296 til naboejendommen

på hjørnet af Hjørtækærvej, blev hans butik overtaget af Sophus Christian Wilhelm Crillesen, som i hvert fald siden 1904 havde været kommis hos den foretagsomme købmand Johan Chr. Edsberg på hjørnet af Egegårdsvej og Trydesvej (Egegårdsvej 16) i Ørholm. Denne butik var i øvrigt især berømt for sine spegesild. Bopæl havde Crillesen og hans voksende børneflokk i stueetagen vis-a-vis butiklokalet. Edsberg drev fra 1892 til 1912 også »Købmandsgården« i Lundtofte Skolestræde og »Hjørnet« i Hjørtækær. Sophus Crillesen var gift med Anna, født Johansen og datter af »Kongen« fra Lundtofte, hvis borgerlige navn var Peter Johansen, og så natur-

ligvis dennes hustru, Anne Marie Johansen. De boede i »Byhøj«, Lundtoftevej 214 (nedrevet omkring 1966).

Bygningen Lundtoftevej 296 er bygget i 1891, hvilket bl.a. fremgår af den stadig eksisterende vejrhane på tagryggen. De tre udstansede initialer i vejrhanen viser i øvrigt tilbage til ejendommens bygherre, møllermester P. C. Petersen fra »Den hvide Længe« på Stampen (1839-1909). Efter møllermesteren fik stedet i folkemunde navnet »Møllergården«, og det store fritliggende baghus var påmalet navnet »Stampens Minde«. Senere ejedes komplekset af hhv. fru Anna Dueskov og H. Jepsen Hansen og senest – indtil nedrivning og frasalg – af Lyngby-Taarbæk Kommune. I begyndelsen var butiklokalet beliggende i en af husets lejligheder, stuen til højre, som havde ganske almindelige stuevinduer. Senere flyttedes døren fra husets trappeopgang ud til facaden, og der monteredes et butiksvindue. I baggården havde Crillesen plads til et par heste, som anvendtes til udkørsel af varer. Denne udbringning forestodes af sønnen Albing, som senere blev kendt i kvarteret som postbud.

Fra 1921 hidrører en ganske omfattende løsorefortegnelse over Crillesens forretning. Fortegnelsen giver et billede af butiksindretning, varesortiment og forretningsmetoder:

1 hvid islandsk Hest

*1 Enspænderfjedervogn
med Ruf samt Seletøj*

30 Høns

1 blå selvudregnende Skandia Vægt

1 Pålægsmaskine

(af mærket) van Bertel

1 Automat med 9 Rum (do.) Vistoft

1 do. med 4 Rum (do.) Diamant

1 do. med 3 Rum (do.) Vistoft

1 Kaffemølle 3 Kværns

2 grønmalede Reoler med Skuffer

1 Lagerbord

1 Pålægsskab

1 Osteskab

1 Frugtautomat med 5 Rum, Vistoft

2 Træskøreoler

3 Glasskabe

1 Diskglasmontré

1 Decimålvægt

2 Balancevægte

1 Pølsesprøjtemaskine

1 Jernpengekasse

1 lille Kasseapparat

Man bemærker, at der tilsyneladende ikke fandtes kølefaciliteter til ost, pålæg og kødvarer m.m.

Allerede omkring 1. Verdenskrig forhandlede der op mod Nytårsaften fyrværkeri. Helt fra Ørholm kom drengene for at indkøbe denne eftertragtede vare. Også fra Raadvad har vi vidnesbyrd om fyrværkerikøb hos Crillesen. En del af det medbragtes i drengelommer til Raadvad Skole, hvor lærer Outzen nidkært konfiskerede alle effekter, der var undervisningen uvedkommende, og beordrede disse kastet i kakkelloven. Engang var det således lynkinesere og skrubbudser, det handlede om, og virkningen udeblev ikke: døre og spjæld sprang op, så sod og røg stod ud i skolestuen.

Tøndeslagning ved købmand Crillesen omkring 1920. Mange af børnene var fra Raadvad.

Byhistorisk Samling

Når caddies fra Københavns Golfklub på Eremitagesletten havde fået løn, købte de hos »Crille« formedelst 5 øre en krydder, som blev udhulet og fyldt op med Skt. Croix-sukker (rørsukker fra de Vestindiske øer), hvorefter den fortæredes med velbehag.

I 30'erne skulle de handlende have udstedt »Legitimationskort« som bevis på, at de var anmeldt til Toldvæsenet i henhold til §6 i Lov af 22. Marts 1930 om Afgift til Stat og Kommuner på Omsætningen af stærke Drikke. Kortet var stempet af Inspektoratet for Øl- og Spiritusbeskatningen. Tilsyneladende har der langt op i tiden eksisteret sådanne særordninger for salg af alkoholiske

drikke. Endnu i 1961 skulle der således betales en afgift i henhold til Beværterlovens §28, 150 kr. Der erlagdes ligeledes afgift til kommunen, kr. 230. Omkring 1938 kunne man i én af forretningens automater trække 10 cigaretter formedelst 35 øre – en 25-øre og en 10-øre i hvert deres hul.

I 1939 blev forretningen overtaget af en anden søn, Helge Ivan Crillesen (1914-1960). Endnu i 50-erne havde Crillesen egen aftapning af petroleum. Der solgtes lakridsbånd efter centimetermål samt spegesild og ansjoser direkte fra tønderne, som var placeret i baglokalet. Udbringningen af varer - nu forestået af sønnerne Søren og Svend - fo-

regik med en »Long-John«. Der var også i denne generation tale om et familieforetagende, idet hustruen Anna Margrethe Lichtenstein Crillesen, f. Lorentzen - Grethe kaldet (1912-96) - i vid udstrækning forestod ekspeditionerne. I særlig travle perioder, f.eks. op mod jul, kunne der yderligere være ansat en dame til hjælp i butikken. Hustruen drev butikken, »Hjortekær Købmandshandel«, videre alene i 20 år efter ægtemandens død.

På gårdspladsen mellem forhuset, hvori forretningen var placeret, og bag- og sidehuset - i folkemunde kaldt Møllergården - afholdt købmand Crillesen hvert år indtil ca. 1955 fastelavnsfest for børn fra Hjortekær, Raadvad, Stampen og Wesselsminde. Børnene mødte udklædte op til tøndeslagningen og blev trakteret med sodavand og fastelavnsboller. Sidstnævnte indkøbtes fra Jørgine Hansens brødudsalg overfor. Fastelavnsmasker var i øvrigt hos købmand Crillesen en af de fast tilbagevendende sæsonvarer, som bl.a. købtes af børnene fra Raadvad. Børnene havde hjemmelavede fastelavnskøller fremstillet af tilfilede egegrene, som man havde fundet i Raadvadskoven. Tønderne hang i forskellige højder, og børnene var inddelt i hold - store og små - piger og drenge. Når tønderne, som indeholdt æbler, appelsiner, figer og dadler, blev slået i stykker så frugterne faldt ud, opstod der ofte slagsmål, idet det jo gjaldt om at tilegne sig mest muligt. De, der slog det sidste brædt eller tøndebånd ned, udråbtes naturligvis til hhv. kattedronning

Interiør fra købmand Crillesen 1979.

Byhistorisk Samling

og kattedronning og fik den obligatoriske krone på hovedet.

Da fru Crillesen, »Grethe«, trak sig tilbage i 1981, blev butikken overtaget af svigerdatteren, Sonja Crillesen, f. Christensen 1948. Udbringningen af varer blev bibeholdt - nu i automobil og forestået af ægtemanden Svend Crillesen.

En gennemgribende og langvarig renovering blev nødvendig i 1989-92. Den medfølgende lukning af butikken medførte desværre, at den nødvendige kundekreds skiftede over til andre handlende, og der var hermed ikke længere økonomisk grundlag for en videreførelse af det gamle familieforetagende.

*Hjortekær og Omegns Brugsforening,
Hjortekærsvvej 192 (A).*

I 1918 vedtog en kreds af hjortekærborgerne på en stiftende generalforsamling - et friluftsmøde på café »Sletten« (?) i Dyrehaven - at oprette »Hjortekær og Omegns Brugsforening«.

Som den første formand for bestyrelsen valgtes sliber H. Jeppesen fra Stampen; men i øvrigt bestod den valgte ledelse af folk fra såvel Hjortekær og Lundtofte som fra »Raavad«, som mange endnu på daværende tidspunkt stavede bynavnet. Der var indtegnet 71 personer til den konstituerende generalforsamling, og heraf mødte 48 frem.

Fremtrædende blandt stifterne var i øvrigt Marius Jensen, Raadvad, Marius Hansen, fhv. beboer i Raadvad og ansat på Knivfabrikken sammesteds, Carl Ljungløf, William Christiansen (»Hjortekær Conditori«), maler Otto Mortensen, Hjortekær, og Laurits Hansen.

På generalforsamlingen vedtog man at købe ejendommen Hjortekærsvvej 194 (matr. 14e) af smedemester Nielsen for 12.000 kr. Desuden blev der indført en diminutiv medlemsbog, på hvis forside var trykt de manende ord: »Enighed gør stærk«. »Bogen« havde kun fire sider, hvoraf der på de to midterste var plads til indklæbning af i alt 20 1-kronesmærker, hvilket tilsammen udgjorde de tidligste medlemmers indmeldelsesgebyr indbetalt i 20 månedlige rater.

Den første »uddeler«, som brugsforeningernes bestyrere dengang kaldtes, blev C. A. Johansen. »Brugsen« fik lokaler i det nuværende Hjortekærsvvej

194, som på daværende tidspunkt var et fritliggende hus. Det sammenbyggedes senere - i 1932 - med et stort toetagers gulstenshus i funkisstil, hvori Brugsen indrettede tidssvarende forretningslokaler, kontor og lagerfaciliteter. Herefter disponerede man over såvel kolonial- som slagter- og viktualieafdeling. I baghuset var der garager til uddelerens privatbil - gennem mange år en Opel Kaptajn - og for butikkens lille lastvogn. I en lang periode omkring Anden Verdenskrig var dette en blå Opel Blitz, som anvendtes til afhentning af varer på Klampenborg og Springforbi stationer og til de to ugentlige vareudbringninger - om torsdagen i Hjortekær og om fredagen, når det havde været lønningssdag, i Raadvad. Arbejderne på Raadvad anvendte en meget stor del af deres løn til indkøb i Brugsen. Det var et attrået privilegium for nabolagets børn at blive den, der kom med på vareturen. Her var ens opgave at være behjælpelig med indbæring af varer og først og fremmest håndtering af returflasker, som endvidere skulle sorteres efter art. Også i Raadvad stod børnene på spring, hvis der skulle være en ledig tjans. En mindreårig dreng dér fra byen kunne ikke udtale ordet flasker, men sagde »slasker«. Endnu den dag i dag - ca. 60 år efter - er der folk, som bedst kender den pågældende under navnet »Slasker«. Endvidere var der i det nævnte baghus koksloker. Koksene udmåltet til salg i et specielt tøndemål, hvis indhold kunne tippes over i de der til indrettede jutesække. Her i »Kul-

rummet« havde der tidligere været smedie - drevet af den forhenværende ejer, smedemester Nielsen.

En af de detaljer, som alle ældre kendere af Brugsen erindrer noget om, er hjembringelsen og udkørslen af varer med hestevogn. Hvad man derimod ikke er enige om, er hvem der kørte på hvilket tidspunkt og med hvis heste. Desuden havde de nævnte »chauffører« altid anden beskæftigelse ved siden af, hvorfor de meget vel kan have afløst hinanden med kortere intervaller. Vi har derfor med visse forbehold forsøgt at rekonstruere rækkefølgen med angivelse af nogle få særlige kendetegn ved de enkelte:

Georg Ljungløfs fader hentede varer på Springforbi Station i 20'erne med et enspænderkøretøj forspændt en sort hest. I 30-erne møder vi Peter Wøldicke fra Raadvad, som sædvanligvis kørte med to heste, der bar navnene Ole og Olsen. Undertiden nød »Wølle« en enkelt øl eller to i Brugsen eller hos købmand Crillesen. Derved blev hesten undertiden utålmodig og gik derfor alene hjem til Raadvad. Wøldicke måtte så tilbagelægge turen til fods. I ét enkelt tilfælde var det dog Wøldickes hest - ved denne lejlighed en nordbakke - som trak et enspænderkøretøj, det gik ud over. Den var nemlig lige så glad for øl som sin ejermand, så en håndfuld caddies i Kjøbenhavns Golfklub, hvor Wølle leverede grøntsager til trænerens hustru fru Turnbull, skillingede sammen til fire øl. Disse tømtes ud i en spand for at lette hestens væskeindtag, og den blev synligt beruset.

Varerne sendtes med godsvogn fra »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« (FDB), som på daværende tidspunkt var beliggende i Njalsgade nr. 15 på Islands Brygge.

Under 30-ernes krise havde Brugsen vanskelige tider; men foreningens anden uddeler, Marius Skytte Hansen (ca. 1931- 1937), fik rettet forretningen op - bl.a. ved at anskaffe førnævnte lastvogn med tilhørende presenning, således at man selv kunne hente varerne direkte i Fællesforeningen. Da Besættelsen kom, og vognen blev klodset op på grund af dækmangel, var det Sophus Andersen fra Raadvad nr. 16, som på budcykel eller med Peter Wøldickes hest forestod udbringning og afhentning af varer.

Da bilismen blev udbredt, anlagdes en benzintank af mærket »Esso«. Denne afløstes i brugsforeningen sidste år af en »OK«-tank, der som bekendt er FDBs eget mærke.

Apropos Besættelsen - for året 1942 er der i forretningens arkiver bevaret en række fakturaer, som på glimrende vis illustrerer kolonialbranchens særlige problemer i denne periode, samt tidens prisdannelse.

På en faktura fra den velkendte bananimportør A. W. Kirkebye A/S figurerer naturligt nok ingen bananer (alle med en vis alder ved jo, at bananer ikke kom til Europa under krigen), men derimod beskedne 2 x 20 kg pigeonæbler til 0,93 kr. pr kg. Brugsens personale (på dette tidspunkt mest sandsynligt brugsuddeler Henry Larsen) har antageligt for at spare papir foretaget

sine kalkulationer på selvsamme faktura. Der er ikke beregnet en præcis procentvis avance; men det er åbenbart vedtaget rundeligt at skulle tjene 10 kr. på hele partiet, som i øvrigt er sendt pr. jernbane til Lyngby Station. Sædvanligvis hentes Brugsens varer på Klampenborg Station, ligesom kvarteret i øvrigt dengang henhørte under Klampenborg postdistrikt.

Et klassisk tema i perioden er jo tobaksvarerne, som også dengang var belagt med betydelige afgifter - ca. 100%. En C. W. Obel-faktura, hvis samlede sum udgør 71,85 kr., er således påklæ-

bet stempelmærker for kr. 35,50. Ældre læsere vil måske nikke genkendende til mærker som »Lille Million« - en cigar til 19,8 øre i indkøb, cerutterne »Sao Felix« og »Pennant« à hhv. 14,2 og 13,5 øre samt cigarillos: »Brasillos«, »Rival« og »Vikar« til ca. en 10-øre.

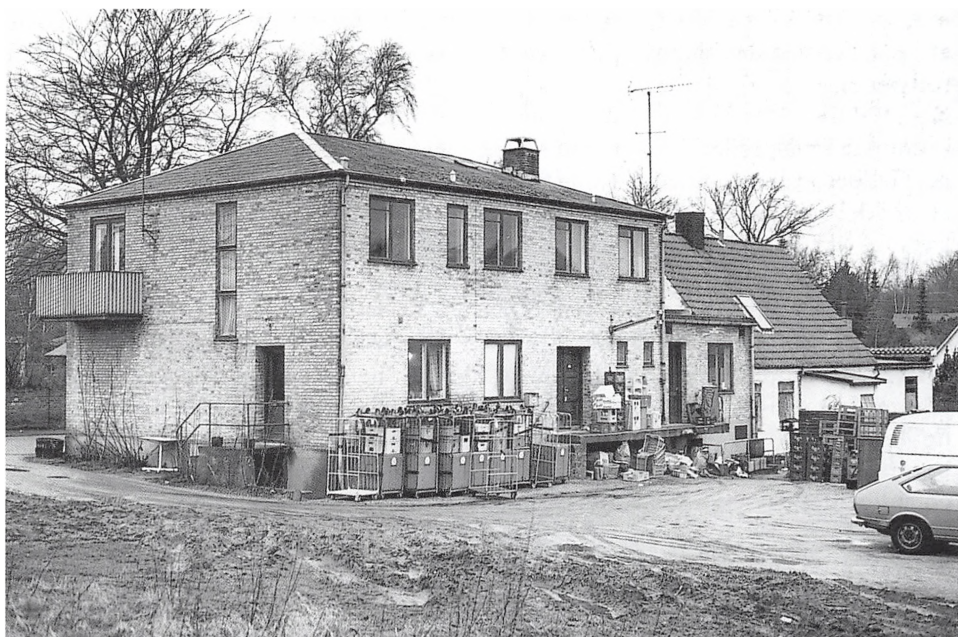
Fra B. Clemmensens Cigar- og Tobaksfabrikker lyder 1942's december-cigaretration på 5 pakker »Golden Bream« og 35 pk. »Mesan« - begge à 0,82 kr.

Den 4. maj 1945 om aftenen ankom en lille kreds af lokale frihedskæmpere bevæbnet med maskinpistoler for at til-

Hjortekær og Omegns Brugsforenings bestyrelse og personale ved statusopgørelsen i maj 1938. Forreste række fra venstre: gartner O. P. Andersen, Marius Jensen, Agnete Larsen og bogholder Carl Christiansen. Mellemste række: Harald Sørensen, Ove Mathiesen, Gustav Herrlin og uddeler Henry Larsen. Bagest Sally Brodersen og kommis Jan Bonde.

Privateje

Hjørtækær og Omegns Brugsforening, Hjørtækærvej 192, set fra gården i 1981. Til højre ses brugsforeningens første ejendom, Hjørtækærvej 194.
Byhistorisk Samling

egne sig Brugsens lille lastvogn, den blå Opel Blitz. Uddelerparret var allerede gået i byen (til købmand Crillesen) for at fejre befrielsen. De ungdommelige ansatte, som havde logi i butiksejendommen, måtte så selv tackle den lidt ubehagelige situation på bedste vis. De kunne jo blot meddele, at køretøjet (naturligvis) for længst var klodset op på grund af mangel på dæk.

Uddeler Henry Larsen, »Farlar« kaldet var meget omsorgsfuld over for kunderne – selv nabolagets hunde fik en udsøgt behandling med servering af lakrids og chokolade. Endog naboen, gartner Svend Mortensens rådyr havde

adgang til såvel baglokale som kontor – dog uden for åbningstiden forstås! Fra sit vindue i tjenesteboligen på 1.sal over butikken kunne Larsen se ned i genboens køkkengård, hvor de tomme ølflasker ved festlige lejligheder blev placeret. Når Larsen havde regnet ud, at værtsfolkene var ved at løbe tør, stillede han uopfordret op ved hoveddøren med en hel kasse øl og forespurgte høfligt, om ikke det var en god idé at investere i en ny leverance.

På et tidspunkt i slutningen af 1950-erne fik Brugsen desværre jævnligt besøg af ubudne gæster, som om natten brød ind i kælderen og forsynede sig

med varer. Larsen anskaffede sig derfor et par velvoksne hunde af racen rottweiler, og disse viste sig at være ganske effektive, idet de boede under læserampen i baggården – lige op ad kældervinduerne i et hundehus fremstillet af »Sildekasse-snedkeren« fra Hjortekærvej 155. Hundehuset stod lige op ad kældervinduerne. Med årene blev dyrene dog aggressive - selv over for uddeleren - og de måtte aflives.

Brugsen afholdt gennem mange år juletræsfest på Raadvad Hotel, og denne begivenhed betragtedes af såvel børn som voksne som et af årets festlige højdepunkter. For mange var det sikkert årets eneste restaurantbesøg. Sidst på eftermiddagen begyndtes med børnene. De efterhånden mange fra Hjortekær transporteredes hovedsageligt i Bojesens grønne busser, som denne dag og aften kørte i pendulfart mellem de to byer – også om aftenen, når de voksne skulle hjem. Der var en tidlig og en temmelig sen afgang fra hotellet. Traktementet til børnene bestod af godteposer med slik, appelsin og æble, og der var varm chokolade. Underholdningen var et stort juletræ med tilhørende julemand, der ledede runddansen om træet, afsyngningen af julesangene og diverse sanglege. Mange voksne indtog derefter deres aftensmad, der sædvanligvis bestod i fru Bristols højtbelagte smørrebrød ledsaget af øl og snaps. Fru Bristol var ved sådanne festlige lejligheder altid iklædt sin majgrønne dirndlkjole, og hendes egne døtre deltog også i festlighederne. Ter-

minen for festen var – så vidt det huskes – taktisk henlagt til umiddelbart efter udbetalingen af den årlige dividende, som i en lang årrække efter krigen udgjorde 4%.

Hjortekærvej 194

Hjortekær havde også i mange år en frisørforretning - på Hjortekærvej 194 i Brugsens oprindelige lokaler. I bladet »Kammeraternes Kreds« fra maj 1938 kan man læse følgende avertissement: »Dame- og Herrefrisørsalon (Lund) Hjortekærvej 194 (ved siden af Brugsforeningen) bringes i venlig Erindring. Omhyggelig Behandling. Rimelige Priser. Gennemført hygiejne«.

Endnu i 1943 tilhørte forretningen barbermester Svend Lund; men i Lyngby-Taarbæk vejviseren for 1944 står frisør H. Partov som ejer.

Efterkrigstiden prægedes dog hovedsageligt af frisørmester Knud H. Jacobsen og dennes frue, som forestod damefrisørfærdigheden. I begyndelsen af 50-erne kunne et drengebarn blive klippet for kun 50 øre. I denne periode havde forretningen håndkøbsudsalg fra Taarbæk Apotek.

En fremtrædende biograf- og filmekspert har for ikke så mange år siden (1996) i et udslag af nostalgi offentligt fastslået, at det blev de små provinsbiografers skæbne, at de blev overtaget af håbefulde frisørmestre. En sådan var også Knud Jacobsen, som ca. 1960 afhændede forretningen i Hjortekær for at overtage Esrum Bio - med tilhørende frisørsalon - i Nordsjælland.

De sidste lejere, som drev frisørvirksomhed i disse lokaler, blev Yrsa og Ebbe Kirkeby. Herefter startede Grebart cykelforretning og -værksted i lokalene – og det på et gunstigt tidspunkt, hvor det igen blev moderne at køre på cykel. Efter et par år kunne Grebart flytte foretagendet til større lokaler på Hjortekærvej 155.

I perioder havde butikken konkurrence fra foretagsomhed i private køkkener. Lige efter krigen havde således frk. Fiil frisørkunder på 1.sal til venstre i »Sophies Minde«, Hjortekærvej 188 (nedrevet i 1984).

Hjortekærvej 146

Bagermester O. C. J. Schnor startede sit bageri på hjørnet af Hjortekærvej (nr. 146) og Dannebrogsgade. I Schous Vejviser, årgang 1914, er endvidere en bagermester J. P. Farsøth opført på adressen. Indtil da var Hjortekær brødforsyning blevet forestået af bagere fra Taarbæk og Nærum. Den kendte gule bygning, som under det uofficielle navn »Det gamle Bageri« skulle komme til at dominere hjørnegrunden næsten hele det 20. århundrede, var bygget i 1901; men der havde også tidligere været bageri på matriklen.

Skråt overfor bageriet, mellem gartner O. P. Andersen på Hjortekærvej 145 og grønthandler Axel Hansens ejendom Hjortekærvej 151D, havde Schnor en lille mark - i folkemunde kaldet »Schnors mark« - hvor bageren blandt andet havde græsning til en lille sort, onskabsfuld og arrig hest, som

kvarterets børn nærrede den allerstørste respekt for. Hesten anvendte Schnor indtil slutningen af 20'erne dagligt som trækraft for sin brødvogns faste ture i omegnen - bl.a. til Raadvad.

Især i Sikringsstyrkens tid under 1. Verdenskrig havde Schnor kørt rundt til soldater, som lå i kantonement i omegnen, og han havde efter sigende et ganske godt udkomme ved denne handel, endskønt prisen for et stykke wienerbrød var på kun to øre!

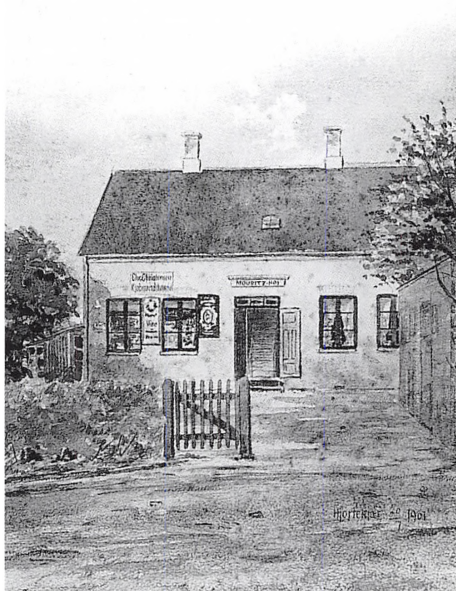
En gang om året udlejede Schnor ovennævnte markareal til Jehovas Vidners telmission. I disse perioder havde Schnor tilladelse til at lade hesten græse frit i Dyrehaven. Så var byens drenge knap så sky, og de sneget sig så i ly af mørket ind på grunden og løsnede tellets barduner! En karl – »Forkarlen« kaldet - passede de rent landbrugsmæssige aktiviteter. På et tidspunkt havde Schnor planer om at bygge et nyt bageri på denne grund. Der blev faktisk støbt fundament; men længere nåede projektet af ukendte årsager ikke. Fundamenterne har langt op i tiden kunne spores i terrænet.

I 1930 udlejede Schnor sin landbrugsjord, i alt 1½ ha, og et lille udhus til beboelse til den nyetablerede gartner Kristian Kirk for en årlig leje på 800 kr. Omkring 1915 ejede Schnor endvidere ejendommen Lundtoftevej 304(A) »Tækkemandens Hus«.

»Det gamle Bageri« købtes i 1918 af Lyngby-Taarbæk Kommune og ombyggedes samme år til 8 toværelses lejligheder. Disse anvendtes i en lang årrække

som husvildeboliger; men »Mule-Hans« og Benjamin boede der faktisk fast i hver sin lange årrække, idet de fungerede som en slags viceværter. I 1991 blev huset delvis indrettet til områdecener for den kommunale hjemmesygepleje. Ejendommen blev nedrevet i september 1997 efter at være blevet erklæret uegnet til beboelse – nok delvis p.g.a. en brand. Der er nu opført et stort smukt, lysegult træhus i svensk stil på matriklen.

Hjortekærvej 182, »Mouritzhøj«
Fra ca. 1901 havde familien Christen-

Den oprindelige købmandsforretning i »Mouritzhøj«, Hjortekærvej 182. Tegning fra 1901.

Byhistorisk Samling

sen drevet en mindre kolonialhandel fra ovenstående adresse – først fra et lokale i selve beboelseshuset; men i 1903 ansøgte Christian Christensen om tilladelse til en tilbygning med henblik på et selvstændigt butikslokale, og i 1906 stod »udhuset« ud imod Hjortekærvej færdigbygget. Vintrene har åbenbart også dengang været kolde; for allerede i 1907 ansøgte man igen kommunen – denne gang om tilladelse til at bygge en skorsten til den nye tilbygning. Udover almindelige købmandsvarer handlede bl.a. med koks og petroleum. I kælderen opbevarede kartofler, og man havde et flueskab til kød og pålæg. Fra 1916 drev man desuden vognmandsforretning. Christensens svigerdatter, Elise, drev forretningen frem til 1942, hvor man måtte lukke p.g.a. sygdom. Herefter udlejedes lokallet i rækkefølge til forskellige forretningsdrivende: Cykelværksted, kiosk, farvehandler Wraae, skomager Laursen og endelig som lager for vor verdensberømte keramik, Bjørn Wiinblad, som stadig (2005) ejer en ejendom med værksted på hjørnet af Hjortekærvej og Lundtoftevej. Den til sidst meget forfaldne bygning blev nedrevet i slutningen af 1990-erne for at lette et salg af ejendommen.

Hjortekærvej 165, »Thorvaldsminde«
På Hjortekærvej 165 (nu 165A) overfor Landmålervejs udmunding lå en mindre en gros kaffehandel, som dog også i en vis udstrækning havde detail- salg til private. Ejeren, Janus Hansen –

Købmandsforretningen i »Mouritzhøj«s tilbygning kort efter opførelsen i 1906. Den lille pige bag stakittet foran er den senere indehaver Elise Christensen, f. Jensen og tilflyttet huset i 1901. Foran lågen står hendes broder Svend. Med høj hat foran butiksdøren er det »Frelser-Christian«, der havde skiftende bopæl i Hjortekær og som også var kunde hos købmand Crillesen, hvor han dagligt mødte op to gange for hver gang at købe to øl. Bemærk den mangelfulde vejbelægning. De lokale beboere kaldte vejen, som indtil 1905 hed Dyrehavegårdsvejen, for »Benbrækkerstræde« og betegnede den som Sjællands dårligste vej.

Byhistorisk Samling

kaldet »Kaffe-Janus«- havde på ejendommen en hestetrukken kaffemølle. Fundamentet til denne har været synligt langt op i tiden. Kaffe-Janus var én af de første i Hjortekær, som anskaffede et automobil – en »høj gammel Ford«. Da slige vidundere hørte til sjældenhederne i omegnen, gjordes den undertiden til genstand for udlejning – bl.a. til kørsel med en konfirmand fra Raadvad til Taarbæk Kirke i 1923. Janus Hansen var ligesom nogle få andre beboere i Hjortekær medlem af Indre Mission.

De støttede institutionen Skovtofte på Hummeltoftevej.

Kaffe-Janus havde under 1. Verdenskrig en tysk soldat boende. Denne blev senere gift med husets datter.

Hjortekærvej 151

På Hjortekærvej 151 (nu 151D) drev Axel Paul Hansen og hustruen Agnes i mange år en mindre detailhandel med hovedvægten på grøntsager. Ejeren bar da også i folkemunde tilnavnet »Grønt-Axel«. Udover grøntsagerne handlede

især med konserver, tobaksvarer og konfekturer. På et mindre jordtilligende dyrkede man en del produkter med videresalg i butikken for øje. Axel Hansen stammede fra Taarbæk, hvor han ligeledes havde haft en grøntforretning.

Den detalje, som undertegnede forfatter bedst erindrer om Hansens forretning, var en lille rød cigaretautomat af absolut ældre model. Denne var ophængt på husets facade ud mod Hjortekærvej. I denne automat kunne kvartereets smugrygende drenge trække de legendariske, men nu for længst heden-gangne cigaretter af mærket Eifel. På et tidspunkt omkring 1956-57 kostede denne attråede vare 85 øre. I automaten skulle indkastes et kronestykke, hvorefter man ved udtræk i en skuffe modtog smøgerne – en fem styks pakke –, en 10-øre og en 5-øres flødekaramel (!), så passede pengene!

En kilde fra nabolaget - f. 1941 – beretter, at Axel Hansen solgte smør i løs vægt fra en drittel. Smørret østes op på papir med en træspatel. Endvidere at der solgtes kræmmerhuse med bolscher for kun 5 øre og at man kunne købe ved bagdøren efter lukketid.

Axel Hansen, der døde i 1990, var langt op i årene en statelig og sirlig mand, som ofte sås cyklende på Hjortekærvej på sin sportscykel.

Lundtoftevej 287

I 1931 flyttede frk. Jørgine Juliane Hansen (1880-1962; fornavnenes rækkefølge er usikker) sit brødsalg ind i det nybyggede rødstenshus på denne adres-

se. Som det senere skal nævnes, havde hun tidligere drevet en sådan virksomhed i en tilbygning til naboejendommen mod øst, nr. 289. Matriklen - nr. 12 as - optræder første gang i »Vejviser for Lyngby-Taarbæk Kommune« årgang 1932, og må derfor kort forinden være udskilt fra matrikel nr. 12 g, »Gunnershøj« - nu Hestegangen 7 - som indtil midten af 20-erne hed »Gunnarsdal« og som senere har heddet »Hjortekær-gård« og nu »Hjortekær Ryttergård«. Denne ejendom, der i krigens slutning indrettedes som interneringssted for ikke-tyske østflygtninge, ejedes på dette tidspunkt af ægteparret Gunner og Margrethe Sadolin-Holst. Fruen var arkitekt.

Ejendomsværdien (for 12 as) var indledningsvis sat til 16.000 kr., og der boede ud over frk. Hansen to lejere i huset, hvis beskedne jordtilliggende er hævet nogle trin over Lundtoftevejs fortovsniveau. I 1938 var vurderingen steget til 18.000 kr.

Da frk. Hansen i begyndelsen af 1950'erne opgav at stå for driften, blev udsalget overtaget af Nærum Andelsbageri, som forpagtede det ud til ret hurtigt skiftende personer. Når man ser ned over listen af forskellige lejere, får man den fornemmelse, at mange midlertidigt er rykket ind blot for at få et sted at bo. Dette forhold er faktisk blevet bekræftet af én af de tidligere forpagtere.

Fra 1952 til 1955 forpagtedes forretningen af fru Gudrun Baltzer, gift med el-installatør og distriktsvagt for NE-

Lundtoftevej 287 med Jørgine Hansens brødudsalg i 1930'erne.

Byhistorisk Samling

SA, nu afdøde Oluf Kaj Baltzer (1923-1970). Familien Baltzer kom fra Brønshøj, hvor manden allerede fra 1949 havde haft el-installationsforretning. Før dette korte intermezzo boede man i Sydhavnen. Som tidligere nævnt forpagtede man forretningen af Nærum Andelsbageri, som havde fast kontrakt på leverancen af brød. Når Baltzer besluttede sig til at flytte til Lyngby-Taarbæk Kommune, var det ikke fordi man elskede stedet; men fordi der var bopælspligt knyttet til stillingen som distriktsvagt. I Hjortekær-æraen havde Oluf Baltzer i en kort periode et instal-

latørjob i Afrika. Men ellers startede hans dag mellem kl. 5 og 5.30 om morgenen, og den varede til kl. 21.00 om aftenen. Man fik dagligt leveret isblokke fra Jægersborg Mejeri - dels til videre salg og dels til nedkøling af egne produkter.

Familien Baltzer havde foran ismejeriet en montre med udstilling af el-artikler og køkkensager m.m. Der holdtes naturligvis åbent om søndagen af hensyn til frisk brød og mælk, og netop på søndage kom folk ofte ind og spurgte efter el-artikler. Butikken besøgte - ligesom i Jørgine Hansens tid, hvor søn-

nen Hugo forestod det - udbringning af varer. Denne foretoges nu enten af Oluf Baltzer på motorcykel med sidevogn - undertiden hjulpet af en elektrikerlærling - eller af sønnerne Henning og Thorkild. Efter flytningen fra Hjortekær i 1955 slog man sig fuldstændigt på installationsforretning og salg af el-artikler - først i et helt nybygget butiksklokale i Lundtofteparken 65. I 1961 åbnedes på Lyngby Hovedgade 49 yderligere en forretning, som stadig drives af familien. I 1989, da firmaet fejrede 40 års jubilæum, tog man afsked med Lundtofteparken og indviede til gengæld et nyt stort med hus med kontorer og værksted på Firskovvej 25A i Lyngby, nu forestået af sønnen Thorkild Baltzer. Oluf Baltzer døde som nævnt i 1970 og ligger begravet på Lundtofte Kirkegård.

I slutningen af 50'erne, da Jørgine Hansens søn, Hugo Kristian (undertiden stavet med Chr.) Stjernquist, ved arv havde overtaget ejendommen, forestodes forretningslejemålet af bagermester H. Poulsen. Ejendomsvurderingen var da steget til 56.000 kr. I 1965 hed forpagteren fru Knudsen, hvis mand Bent Eghøj Knudsen var maskinsnedker. Ægteparret startede senere vaskeri og renseri på Hjortekærvej 155, hvor efterfølgende Grebarts Cykler fik til huse. Omkring 1970 var forpagteren familien Juhl Madsen, der ligesom forgængerne forestod udbringning af varer, men nu på en trehjulet knallert med lad foran. Dette køretøj opnåede særdeles stor popularitet blandt kvarterets

ungersvende. Så når sønnen Arne ikke selv havde mulighed for at køre, stod der en række afløserer på spring. I midten af 1970'erne nedlagdes butikken, som derefter inkorporeredes i det i stueetagen beliggende beboelseslejemål. Ved den 18. almindelige vurdering var den samlede værdi for den 420 kvadratmeter store grund med hus sat til 460.000 kr.

Lundtoftevej 289

I et af byens allerældste huse - bygget allerede i 1870'erne - indrettedes på et tidspunkt en »Tatol« - eller som det ligeledes benævntes et »Schous Sæbehus« - som var et blandet sæbe- og manufakturudsalg, som også omfattede salg af tobaksvarer, konfekturer og julepynt m.m.

De første personer, der forestod denne »Tatol« var A. P. Hansen (død 1939) og frue (død 1970). A. P. Hansen hentede selv store dele af butikkens varesortiment i sit automobil. Fru Hansen var en statelig dame af den gamle skole - næsten altid klædt sort og med hvid, broderet krave. I 50'erne fulgte en fru Jensen og i 60'erne endnu en fru Hansen som forpagtere. Forretningen nedlagdes i begyndelsen af 70'erne, og butiksklokalet i det i øvrigt stråttækte hus er nu - som også de fleste andre steder - ombygget til boligformål.

Som andetsteds nævnt havde frk. Jørgine Hansen indtil 1931, i hvilket år hun rykkede ind i naboejendommen Lundtoftevej 287, sit brøddudsalg i et lavt sidehus, der var tilbygget »Tatols« vest-

Lundtoftevej 289 med »Tatol« ca. 1930.

Byhistorisk Samling

gavl. Jørgine Hansen var i øvrigt søster til sidstnævnte forretnings daværende indehaver, A. P. Hansen.

Lundtoftevej 293

Denne adresse er en glimrende illustration af mundheldet »Kært barn har mange navne«. En efterlevende søn af husets første ejer har fortalt (2005), at stedet hed »Solhjem«. Et postkort fremstillet umiddelbart efter bygningen af huset i 1915 taler om »Traktørstedet Hjortekær«. Et fotografi dateret 1926 viser tydeligt et skilt over butiksruden med påskriften »Hjortekær Conditori«. Andre navne, som er fremkommet ved

interviews er »Friluftscaféen« og »Café Hjortekær«. Kommunens Vejviser angiver (1934) »Afholdsrestauration«. Egne erindringer fra ca. 1950 og indtil butikkens lukning siger »Bager Larsen« eller »Frøken Larsen«.

På Lundtoftevej 293 – over for Langs Slettens udmunding i Lundtoftevej, og ganske tæt ved Dyrehaven - lå i mange år dette etablissement, som i tidens løb flere gange ændrede sit koncept inden for området konditori, café, restaurant, pensionat og bageri eller kombinationer af disse muligheder.

Tidligst ejedes stedet af William Christiansen og dennes hustru. De var

Hjortekær Conditori, Lundtoftevej 293, kort efter opførelsen i 1915. Til venstre i indkørslen står Harrild Møller. Privateje

bygherrer på etablissementets 1. del i 1915, i hvilket år de havde måttet fraflytte Stampen, hvor deres bolig var brændt. Også på den ny byggegrund havde der tidligere ligget en beboelsesejendom, som var nedbrændt i 1913. Christiansen ansøgte hvert år, som det militære reglement foreskrev, Den kgl. Livgarde, som i mange år var indkvarteret på Jægersborg Kaserne, om tilladelse til salg – først gennem 8 år af øl, mineralvande samt chokolade – og derefter fik han ligeledes tilladelse til salg af brød. Generelt havde stedet mange gæster fra Livgarden. Prinserne Georg af Grækenland og Valdemar (sønner af Chr. IX) besøgte også flere gange stedet

– ligesom Chr. X, hvem vi senere skal berette om. Ca. 1920-22 var der endvidere filmforevisninger i caféen.

Et lidt mere eksotisk indslag i kundekredsen var i årene omkring 1923-24 en færøsk klub, som regelmæssigt kom og dansede kædedanse med musikledsagelse af Raadvad Musikforening. De medbragte selv deres mad i store tasker – bl.a. røget fårekølle og skråper. Til gengæld serverede værten tykmælk for dem! Der kunne være op mod 200 deltagere i dette arrangement. Overskydende fårekød blev bortauktioneret på stedet. I denne periode serverede datteren Gudrun - senere gift Møller og bosiddende i den lille bungalow skråt

overfor. I Christiansens tid var der en overgang endog et lampeudsalg med produkter fra Kemp & Lauritzen. Også disse varer forestod datteren solget af. I 1920-erne forefandttes endvidere en bil-lardsalon. William Christiansen blev dræbt i 1926 under forsøg på at standse et spand løbske heste i Haraldsgade i København. Enken måtte hurtigst muligt sælge etablissementet og fraflytte med børnene.

Efter familien Christiansen tog fami-lien Larsen over i 1926. Denne familie kom fra Gl. Slukefter på Strandvejen. Familieoverhovedet, Ejner Larsen, var en særdeles foretagsom mand. Han havde startet sin karriere i 1902 på Dy-rehavsbakken, hvor han solgte sandka-ge til 2 øre stykket. På samme lokalitet var han den første, der solgte is. Desu-den ejede han en bisquitfabrik i Køben-havn. Han havde her flere ansatte, bl.a. honningmester Føhr og wienermester Klein. På »Bakken« var Larsen under-tiden politiet behjælpelig med at pacifi-cere de værste uromagere. Også fru Larsen var særdeles entreprenant og fo-restod således A/S Anna Larsens Hjemmebageri i et konsortium med 4 andre bagerier. Dette arrangement var stillet på benene for at holde priser og omkostninger nede. I 1916 måtte man alligevel meddele kunderne, at priserne på bisquits og smørkiks ville blive hæ-vet med 4-6 øre pr. kg!

Gamle kageopskrifter blev til stadig-hed gemt. Følgende to skulle således ifølge datteren Inger Elisabeth Larsens oplysning stamme fra 1889:

*Bjærgmakroner à 5 øre
2 u Melis (grovt)
1 u hakkede brune Mandler
10 à 12 hvider
(giver 60 stk. Makroner).*

Eller:

*Sun-maid Rosinbrød
25 Kvint Smør
25 Kvint Melis
300 Kvint Mel
1 Liter Mælk
12 Kvint Gær
50 Kvint »Puffed Muscats«
3 Kvint Salt*

En lang overgang fungerede foretagen-det på Lundtoftevej som afholdscafé - en institution, man fra ejers side tog me-get alvorligt - selv essenserne til wiener-brød – herunder romsnegle - og kondi-torkager var alkoholfrie. Årsagen til denne rigoristiske politik skulle ifølge en efterlevende slægtning til William Christiansen være, at Christian Xs hest engang under den daglige ridetur mel-lem Sorgenfri Slot og Dyrehaven blev urolig, da en beruset person kom ud fra caféens område. Kongen var underti-den selv gæst i etablissementet, hvor værtens søn engang fik lov at »ride ran-ke« på majestættens knæ, og måske der-for faldt det ham ikke svært at gøre ind-sigelse og klagen blev, som vi ser, taget ganske alvorligt.

Om søndagen arrangerede man præ-mieskydning. Gartner Christian Mor-tensen fra Hjortekærvej 184, som i øv-

Hjortekær Conditori i 1912.

Privateje

rigt var leverandør af jordbær og hindbær til det hjemmelavede syltetøj, var ikke særligt populær blandt de øvrige skytter, idet han - skønt han var sidste, der ankom hen på eftermiddagen - alligevel var den, som altid løb af med de små billige sølvpræmier. Når Mortensen havde samlet tilstrækkeligt mange af disse, blev de ombyttet til mere gedigne varer hos sølvsmed Krogh.

Datteren, frk. Inger Elisabeth Larsen (f.1902) overtog forretningen ved moderens død i oktober 1940. Der havde

været i alt 6 søskende, som havde opdraget og oplært hinanden på bedste vis. Inger Larsen havde en god teoretisk uddannelse inden for konditori og kundebehandling. Hendes fader var ligeledes uddannet bager og desuden møller, medens farfaderen derimod havde været landmand og hesteopdrætter. Han havde - lige som i øvrigt frk. Larsens morfader - deltaget i krigen i 1864.

På Dyrehavsbakken drev man konditoriet »Terrassen« - telt nr. 97. Der var hele 5 svende ansat derude i sommerpe-

rioden, og man kunne da også levere sandkage til Hansen i Peter Lieps hus.

Ca. 1936-37 var som bagersvend ansat Hakon Nielsen, som i øvrigt boede i »Det gamle Bageri« på Hjortekærvej. På dette tidspunkt kunne man for 10 øre få huen fyldt op med gammelt brød.

Larsen havde egentlig ikke næringsbrev til madlavning; men da man begyndte at bygge Helsingørmotorvejen i slutningen af 30-erne, åbnede man et pensionat, som nåede op på hele 54 spisende gæster. Dette arrangement var især praktisk, da mange specialvarer til konditoriet var vanskelige at fremskaffe. Dog havde man umiddelbart inden krigsudbruddet den 1. september 1939 formedelst 80 kr. erhvervet 200 pund kaffe, som havde været anbragt i et skibs kullast. Det samme gjorde sig gældende med en kiste chokolade og en kiste the à 25 kr. samt 2 sække cacao. Stedet var derfor i stand til at servere rigtig kaffe, the og chokolade under hele krigen, mens man under samme periodes generalstrejke måtte hente brød hos Teglers bageri på Lyngby Hovedgade. Man havde ellers selv allerede under krigen anskaffet en elektrisk bageovn. Tidligere, da man selv havde gammeldags bageri, anvendtes en tre-etagers brændeovn. De rationerede varer supplerede man i vid udstrækning fra Anholtrederiet, hvis chauffør man stod på god fod med. Denne chauffør døde senere af en forgiftning, som han erhvervede under kørslen med den generatordrevne lastbil.

»Conditoriet« lukkedes i 1961 på grund af frk. Larsens dårlige ben. Der-

efter blev det meste af bygningen ombygget til klubværelser, mens et mindre butikslokale, som også tidligere havde været udskilt, bibeholdtes og udlejedes til forskellige formål indtil ca. 1980. Heri havde Nielsen fra 1952-54 sin grøntforretning, og denne fortsattes af grønthandler Jørgensen, som på et tidspunkt også kørte med fisk i Hjortekær og omegn. I årene 1976-97 - indtil butikslokalets nedlæggelse - havde arkitekt Peter Brogaard kontor og tegnestue i lokalet.

Hjortekærvej 200

I den halve kælder under den nu forlængst nedrevne baghuslignende bygning, som egentlig hørte til den tidligere beskrevne købmandsforretning på hjørnet, var der i en ret lang årrække skomagerværksted og -udsalg. Først blev butikken drevet af skomagermester Andersen, som døde i 1947 i Dybbødal. Herefter blev den overtaget af skomager Laursen, der stammede fra Aalborg. Laursen flyttede senere op i den fhv. købmandsforretning, kiosk og farvehandel på Hjortekærvej 182. Laursen boede i hele perioden i Lundtofte i det nu nedrevne hus på hjørnet af Lundtoftevej og S. Willumsensvej. Efter at have indstillet skomageriet, flyttede han til Hjortespring. Man kunne dog endnu nogle år i december træffe ham som juletræssælger på parkeringspladsen på hjørnet af Lyngby Torv og Jernbaneplassen. Efter hans ophør i Hjortekær blev butikslokalet en kort overgang anvendt som kiosk.

Der skal også have været en skomagerforretning på hjørnet af Dannebrogsgade Allé og Hjortekærvej.

Hjortekærvej 105

Omkring 1927 åbnede den norskfødte fru Sigrød Kure Rønnow (mellemnavnet stavedes muligvis: Kuhr) en købmandsforretning i Hjortekærs sydlige del. Butikken lå på en grund, der strakte sig fra Hjortekærvej 107 (103 og 105) til Rævehøjvej. Der eksisterer tilsyneladende, beklageligvis ingen billeder af stedet. Derimod figurerer der blandt andenhåndskilderne to versioner af, hvad der stod på facadeskiltet – hhv. »S. Kuhr« og »Øl. S. Kure«. Sidstnævnte blev i folkemunde naturligvis til »Ølskuret«; men begge udsagn har vakt megen moro i såvel samtiden som i eftertiden.

Det diminutive butikslokale var beliggende i det meget lille, sorte træhus, til hvilket der dog byggedes til i flere omgange af en hr. Svensson. Sortimentet var almindelige kolonialvarer - herunder bl.a. petroleum, kartofler, mel, margarine, legetøj, haveredskaber, isenkram i al almindelighed, slik og øl. Fru Rønnow havde endvidere en varegruppe, som ikke på daværende tidspunkt kunne købes hos byens øvrige handlende, nemlig garn og stoffer. En detalje som stjernekastere ved juletid huskes af flere, som var børn dengang.

Af inventar kan nævnes en gammel dags kaffekværn samt emaljerede øl- og margarine-reklameskilte samt en petroleumsstander med pumpearms. Butiks-

døren var velforsynet med klokker, så »det ringede og bimlede«, når man gik indenfor.

Fru Rønnow, som i øvrigt var en ældre dame med knold i nakkehåret, gav ikke kredit, hvilket vakte en del mishag hos enkelte kunder. Derimod solgte hun undertiden øl efter lukketid. Dette forhold medførte en politianmeldelse.

Forretningen lukkedes i 1942 - dels på grund af den af krigen forårsagede varemangel og dels på grund af fru Rønnows alder. Grunden blev midt i 50'erne opdelt i to parceller og bygningen blev nedrevet.

Hjortekærvej 117

Orla Andresen, som ved starten i Hjortekær ligeledes havde et ismejeri i Ordrup, åbnede på et tidspunkt butik i funktisejendommen på ovennævnte adresse. Da hustruen var medhjælpende drev man - i starten af Hjortekærperioden - begge forretninger sideløbende. En overgang havde man endog to butikslokaler på Hjortekærvej. Op ad trappen til venstre var der ismejeri og til højre udsalg af kioskvare. Senere udviklede butikken sig til en egentlig cigarforretning med bl.a. tipsindlevering. I ismejeri-æraen kørte Andresen endvidere med mælkevogn i Hjortekær. I udstillingsvinduet var der marmorgulv. Udover mælkeprodukter solgtes mel og gryn i løs vægt samt æg, som han opkøbte hos fru gartner Karen Mortensen på Hjortekærvej 184. Efter Orla Andresens død kørte enkefruen foretagendet videre alene i et stykke tid, hvorefter

hun omkring årsskiftet 1965-66 solgte det til en forhenværende frisør, som drev det videre som tobaksforretning et års tid. Derefter forsøgte han at lave det om til frisørsalon, hvilket dog nægtedes på grund af manglende sanitære installationer. Butikken kom så til at stå tom ca. 1/2 år.

Den 1.9.1967 genåbnede forhenværende bogholder fru Lili Vedel (1934-1993) som den sidste tobaksforretningen. Fru Vedel havde også udbringning af varer - ofte forestået af en af chaufførerne fra Bojesens grønne busser, som havde deres endestation og garageanlæg i det umiddelbare nabolag. Fru Vedel fungerede som en slags social foranstaltning for folk med forskellige problemer. I givet fald var kaffekanden varm i fruens køkken. Butikken formidledede således også bortkomne nøgler.

Fru Vedel lukkede sin forretning i 1978, da opgaven følte uoverkommelig for én person. Desuden er branchen jo kendt for lave avancer og lange arbejdstider. Hun var kendt som et meget hjertevarmt og aktivt menneske, som udover det flittige arbejdsliv også var aktiv i familien og endvidere dyrkede folkedans og brude rejser.

Der fandtes desuden en række (endnu) mindre forretninger, om hvilke vore efterretninger enten er for få eller deres levetid for kortvarige til at få selvstændige afsnit: »Blomsterhjørnet« - på hjørnet af Hjortekærvej (172B) og Landmålervej eksisterede i en årrække en blomster-forretning drevet af Ludvig Olesen og frue. På jordtilliggendet var

der en mindre egenproduktion; men de fleste varer indkøbtes på Københavns Grønttorv. Butikken forestodes af fru Ingeborg, mens gemalen sædvanligvis arbejdede som anlægsgartner.

I sommerperioden var der i Hjortekær to iskiosker - den ene på hjørnet af Hjortekærvej og Rævehøjvej - den anden var placeret ud til fortovet ved nr. 121A og blev i årene 1952-72 forestået af postbud Johannes E. Christensen og frue. I samme område - på Skovvænget 9 - eksisterede der i slutningen af 1950-erne og begyndelsen af 60-erne en gavebutik med speciale i glas og porcelæn, som samtidig var base for Ørums Glarmesterforretning; men mange hjortekærborgere kendte ikke dens eksistens, så den led naturligvis af samme skæbne som de øvrige forretninger. Salgslokalet blev nedlagt; men der er dog fremdeles klinik for fodterapi i ejendommen.

Varesortiments- og priseksempel

Vore dages kulørte tilbudsaviser havde jo ikke megen udbredelse, når man går tilbage til tiden før ca. 1960. Derimod eksisterer (eksisterede) der en anden kilde, som kan fortælle os om priser og indkøbsvaner - nemlig regningsblokke - eller for brugsforeningernes vedkommende den såkaldte kontrabog, som i hvert fald for Hjortekær Brugsforenings vedkommende var i sort bind. Disse skriftlige vidnesbyrd anvendtes ved udbringning af varer, ved den dengang udbredte kreditgivning samt - for Brugsforeningens vedkommende - ved beregning af dividende, og de giver et

glimrende indtryk af tidens prisniveau og indkøbsvaner.

For ikke at gøre publiceringen af materialet for omfattende og for at undgå mange svært læselige poster i det forhåndenværende kildemateriale, som udgøres af gennemslagskopier, vil vi nøjes med at bringe disse indkøbslister fra 1935 i uddrag, f.eks.

1/4 Kg Kaffe malet een Gang 1,50 Kr.

1 Ds. Husholdningsærter 0,48 Kr.

1 Ds. Kardemomme 0,25 Kr.

1 Kg stødt Melis 0,48

Sammen med yderligere 8 vareposter kom den samlede regning for familien Isaksens kolonialindkøb den 9.3.1935 til at beløbe sig til 5,97 kr.! Vi går videre og nævner i flæng fra bogens følgende sider:

1/2 Kg Svesker 0,82 Kr.

1/2 Kg f. Salt 0,08 Kr.

1/2 Kg Oma 0,64 Kr.

1/2 Kg Smør 1,15 Kr.

1 Vaskeskind 1,25 Kr.

1/2 Fl. Sprit 0,30 Kr.

I begyndelsen af 1890'erne steg brændevinsskatten betydeligt med det resultat, at købmændenes procentuelle fortjeneste dalede. Den 1. januar 1895 vedtog Nordre Birks Handelsforening derfor at hæve prisen for brændevin i pægle- og pottemål, som det dengang hed, og priserne kom herefter til at lyde på: 1 pot brændevin 42 øre (1 pot = 0,966 liter), ½ pot 21 øre og 1 pægl 11 øre (1 pægl = 0,2415 liter; 1 pot = 4 pægle).

I 1917 steg spirituosa som følge af

Verdenskrigen endnu en gang - nu med hele 125%! Den lokale handelsstand, som i 1906 havde taget navneforandring til »Handelsforeningen for Lyngby og Omegn«, afholdt et stærkt besøgt møde for at diskutere, hvorvidt man af denne årsag skulle ophøre med salg af alkohol. Så galt gik det da heldigvis ikke. Man enedes i stedet om en central opbevaring af væskerne, således at udgifterne til toldvæsenets kontrol kun blev i alt fire kroner pr. gang, og dette beløb skulle så fordeles mellem samtlige deltagere i ordningen.

Også energiforsyningen gav problemer under 1. Verdenskrig, hvilket bl.a. medførte, at man i Handelsforeningen besluttede at lukke »allerede« kl. 19.00 på ugens første fire dage.

Ud over forretningerne i selve Hjørtækær by har beboerne til skiftende tider foretaget indkøb i naboernes butikker - nok især hos købmand Gregersen i Lundtofte. Ja, så langt som til Trydes Mark, på hjørnet af Egegårdsvej og Trydesvej i Ørholm, gik nogle for at skaffe sig de saltsild, som kolonialhandelen dér var berømt for. Men der var ligeledes butikker inden for gåafstand i Raadvad, på Stampen og i den nu for længst nedlagte flække, Godthaab, i skoven nord for vejen mellem Stampen og Raadvad. Raadvad havde såvel kolonial-, bager- samt et lille manufakturudsalg - sidstnævnte forestået af frk. Andrea Kibenich, som boede i den lille fabriksby hele sit 77-årige liv fra 1877 til 1953. Hos hende kunne man omkring 1930 bl.a. købe lommeørklæder formedelst 25 øre pr. stk. Det

Købmand Løve Prahl's butik i den tidligere forsamlingsbygning i Raadvad o. 1930. Byhistorisk Samling

hændte undertiden, at udvalgte elever fra Raadvad skole blev sendt ned til madam Kibenich for at købe et sådant lommetørklæde til lærer Knud Lavard Brogaard. Frk. Kibenich havde endvidere håndkøbsudsalg af apotekerverer fra Taarbæk apotek samt en telefon, der (mod betaling naturligvis) var tilgængelig for byens beboere. Hun havde altid tid til en sludder, når folk kom for at gøre deres indkøb (se Lyngby-Bogen 1953). Hun hjalp desuden folk med at udfylde skemaer og lignende. Pladsen foran »Filerørket«, hvor hun boede, og hvor der nu er en rundkørsel, kaldtes i datiden »Ki-

benichs Hjørne«. Hendes fader, Peter Kibenich, var blandt de 4 socialdemokrater, som for første gang i partiets historie indvalgte i Lyngby sogneråd ved sognerådsvalget i november 1900.

Allerede i 1890 eksisterede der en form for brugsforening i Raadvad (se Lyngby-Bogen 1988, s. 13).

Mest kendt blandt de handlende i Raadvad har nok købmand Løve Prahl været. Prahl havde den gamle købmandsforretning i »Forsamlingsbygningen«. Købmand Prahl havde et automobil - en Ford - som han velvilligt stillede til rådighed for Ungdomsfor-

eningens udflugter. Men Prahl solgte dog også billig portvin – »Slave-portvin« - til den fordærvede ungdom. Før Prahl var der i rækkefølge købmænd ved navn Bruse og Nordentoft – sidstnævnte under 1. Verdenskrig. Efter Løve Prahls død fortsatte fru Prahl butikken i endnu nogle år - indtil 1931. En af ægteparrets tre døtre, Else, nåede også at ekspedere i forretningen. Herefter fortsattes der i lokalet med bageriudsalg. Bygningen, som var opført i 1882 under direktør P. E. Elfstrøm, blev nedrevet i 1940. I dette år oprettedes der i en af byens andre bygninger et mejeri- og brødudsalg med Slott Petersen som »mejerist«. Allerede i 1941 efterfulgtes denne af Johannes West, som bl.a. solgte slik til eleverne fra Raadvad skole. Eleverne havde normalt ikke tilladelse til at forlade skolen i frikvartererne - men det foregik så illegalt gennem et hul i hegnet, som gårdvagtten ikke havde kendskab til. Pinligt var det dog undertiden for visse, når de havde indtaget et af de kæmpemæssige jordbærbolscher, som ved normal brug ikke kunne fortæres i løbet af et frikvarter.

Endnu i de første Hjortekærbutikkers tid var der endog konkurrence fra skiftende forretninger i fabrikkens samfundet Stampen. Allerede i Peter Nicolai Carlsens tid (1813-1848) anlagdes bageri i stor stil, idet man som nogen af de første i landet installerede en dejæltmaskine. Alligevel måtte bageriet lukke inden udgangen af 1880-erne, og på samme vis gik det i 1875 kroforpag-

ter Jensens enkes »Stampen Kro og Købmandshandel«. Købmandsdelen videreførtes dog, idet W. Fischer den 1. november 1876 åbnede en kombineret købmands- og brændevinshandel. Brændevinsudsalg havde efter A. P. Andersens ansøgning eksisteret siden 1868 – bl.a. for at arbejderne på fabrikken ikke skulle forlade denne i længere tid for at foretage de dengang næsten obligatoriske daglige brændevinsindkøb i Raadvad. Sidstnævnte forretning havde herefter i en længere årrække til huse i »Den hvide længe«. I et årstid omkring 1891 hed forpagteren Anders P. Lassen (født i Skodsborg 1868); men allerede i 1892 flyttede han til Trørød, hvor han i håb om bedre indtægtsgrundlag åbnede en købmandshandel i madam Jørgensens stråttækte husmandssted. Søllerød Vejviseren 1898 registrerer købmand Alfred Poulsen som den seneste aktør, vi kan påvise.

I Godthaab var der et lille købmandsudsalg. Grusvejen fra Svenskevej til Skodsborgvej bærer stadig navnet Godthaabsbakken.

Hjortekær besøgtes dagligt - eller for visse branchers vedkommende ugentligt - af salgsvogne fra nabobyerne. Således kom der f.eks. brød fra Nærum og Taarbæk og fra sidstnævnte lokalitet også fisk. Den nok mest karakteristiske i det brogede persongalleri var fisker Lauritz Pedersen, kaldet »Knokkelroden«, som med sin typiske prangerstemme hidkaldte husmødre og børn. Enkelte af de mange hønse-

ejere blandt kunderne kunne være heldige at få eller købe fiskeaffaldet, som så som regel blev kogt til fjerkræet. Denne proces stank ganske rædselsfuldt i køkkenerne, og hvis hønsene spiste fiskeretterne i for stor udstrækning, hvilket ret hyppigt forekom, så kom æggene til at smage af fisk, hvad der heller ikke var særlig appetitligt. Under krigen anvendte Lauritz en hestevogn med et hyttefad på ladet. Så holdt fisken sig frisk trods den forlængede transporttid. Med fisk - ligeledes fra Taarbæk - kom i tidligere tid »Fiske-Inger« - til fods - med sin ergonomisk byggede kurv på ryggen. En tredje fra Øresundsbyen var »Røgmanden«. Fisk solgte også »Skrige-Sophus« - Sophus Christensen - hvis tilnavn efter sigende skyldtes hans enestående oratoriske evner til at påkalde sig kundernes opmærksomhed. De sidste, der solgte fisk ved kvarterets døre var makkerparret Jørgensen og Sørensen - alias »Skrubben og Torsken«. Jørgensen havde i en periode grøntforretning på Lundtoftevej 293 i frk. Larsens hus.

Med udgangspunkt i Hjortekær kørte »Ostemadsen« - Christian Madsen - rundt i hjembyen, Raadvad, Lundtofte og Ørholm i sin »HGF« og solgte ost. Madsen havde overtaget denne forretning formedelst 5.000 kr. fra 1. januar 1925 og fortsatte den indtil 1931. På forskellige tidspunkter boede han dels i et sommerhus på Langs Hegnet, dels i »Lussemøllen« (om dette øgenavns oprindelse se Lyngby-bogen 1986, s.

121) og endelig i »Axelhus« - senere kollektivet »Lyksaligheden« på hjørnet af Hjortekærvej og Rævehøjvej (Hjortekærvej 102).

I 1886 genoptog Holtegårds (nu Gl. Holtegård) ny ejer, Erhard Kogsbølle stedets gamle tradition for ølbrygning. I en periode frem mod 1922 solgte salgskuske fra »Holtegårds Bryggeri« ved Maglemoserenden på Kohavevej i Trørød hvidtøl fra 25-liters egetræsanke. Disse salgsruter omfattede også Hjortekær. Svend Aage Larsen, som dengang boede på Stampen - og senere i Raadvad - har i Lyngbybogen fortalt, at ølkusken ofte sov på bukken, når han passerede Stampen på vej hjem fra Hjortekær. Det kom naturligtvis til at hedde sig, at kuskens var beruset, hvilket denne artikels forfatter ikke finder ganske sandsynligt, eftersom bryggeriet på dette tidspunkt kun fremstillede hvidtøl. Men i hvert fald udnyttede de lokale drenge situationen til at skære de tomme egetræsfade af og gemme dem til bygning af tømmerflåder, på hvilke der arrangeredes søslag med drengene fra Raadvad og Stampen. Indtil 1919, da bryggeriets første benzindrevne lastbil - en engelsk »Commercar« med faste ringe - anskaffedes, transporteredes øllet på hestevogn. Ølprisen varierede efter kvalitet fra 4,40 - 10,80 kr. pr. tønde - jævnfør annonce i Kjøbenhavns Amts Avis den 17. august 1886. Senere - i 1897 - forhandlede ligeledes 1/4, 1/8 og 1/16 af en tønde. Sidstnævnte kostede for Prima Hvidtøl 70 øre. Butiks-

handlende fik rabat. Bryggeriet nedbrændte i 1922, og selvom genopførelsen startede allerede én måned efter ulykken, så nåede markedet at blive overtaget af »De forenede bryggerier«. Om de også nåede Hjortekær vides ikke; men på et tidspunkt overtog markedet for dørsalg af »Usserød Bryggeri«, som også holdt sig til de non-alkoholiske varer.

Købmand Chr. Hansen i Brede kørte omkring 1912 med hestevogn én gang ugentligt til Ørholm, Søllerød, Nærum og Hjortekær.

Fhv. kirkegårdsgartner, Helmuth Larsen har i sine barndomserindringer fra Brede fortalt: »...vi drenge hjalp til med ... at tappe hvidtøl på flasker. Øllet kom i store ankre fra Holtegårds Bryggeri. Skylningen af flaskerne var vel knap så hygiejnisk som i dag. Vi klistrede etiketter på: »Holtegårds Hvidtøl Prima«. Hvis der ved tapningen af øllet kom lidt for meget i en flaske, satte vi den bare for munden og tog en slurk til det passede! Når julen nærmede sig, havde etiketterne en julemand som motiv, og det forhøjede jo forventningerne om den kommende jul.«

Langt op i tiden kom der mælkemand fra »Jægersborg Allés Mejeri« og tidligere også fra Brede.

Omkring 1950 åbnedes et lille butikstov i den nybyggede »Elementby« (A.A.B.s rækkehuse). Dette omfatter nutildags (2005) udelukkende en Lokalbrugs. I forbindelse med Eremitageparkens udvikling kom endnu et butikscenter. Det er givet, at disse selskabs-ejede butiksenheder hver for sig besidder en kapacitet, der overstiger summen af adskillige af tidligere tiders små, personligt ejede udsalg.

Op gennem 1960-erne oplevede Danmark et stærkt stigende omkostningsniveau, som krævede store og stadig stigende omsætninger for at kunne overleve. Forbrugsmønstrene ændredes og mange flere anskaffede bil, hvilket muliggjorde store, centrale indkøb i eksempelvis Lyngby Storcenter, som åbnede i 1973. Hjortekær oplevede derfor i lighed med langt de fleste egne af landet en omfattende butiksdød.

Med købmand Crillesens lukning blev en epoke i Hjortekærs erhvervshistorie formentlig uigenkaldeligt afsluttet.

Ingerlise og Flemming Koefoed

Kunstnerbyen i Hjortekær

I begyndelsen af 1950-erne var det meget vanskeligt for billedkunstnere at skaffe sig et arbejdssted, et atelier. To yngre kunstnere, billedhuggeren Ulrikka Marseen og keramikeren Frode Bahnsen havde besluttet at prøve at finde et fælles værksted. Efter råd fra og på opfordring af Vera Skalts, grundlægger af Mødrehjælpen og en kendt jurist, besluttede de at bygge selv. Vera Skalts havde købt nogle skulpturer af Ulrikka Marseen, og hendes mand Axel Skalts, som var departementschef i Boligministeriet, var også kunstinteressert. Det lå i luften, at de kunne være behjælpelige med at ordne finansiering, byggetilladelser etc.

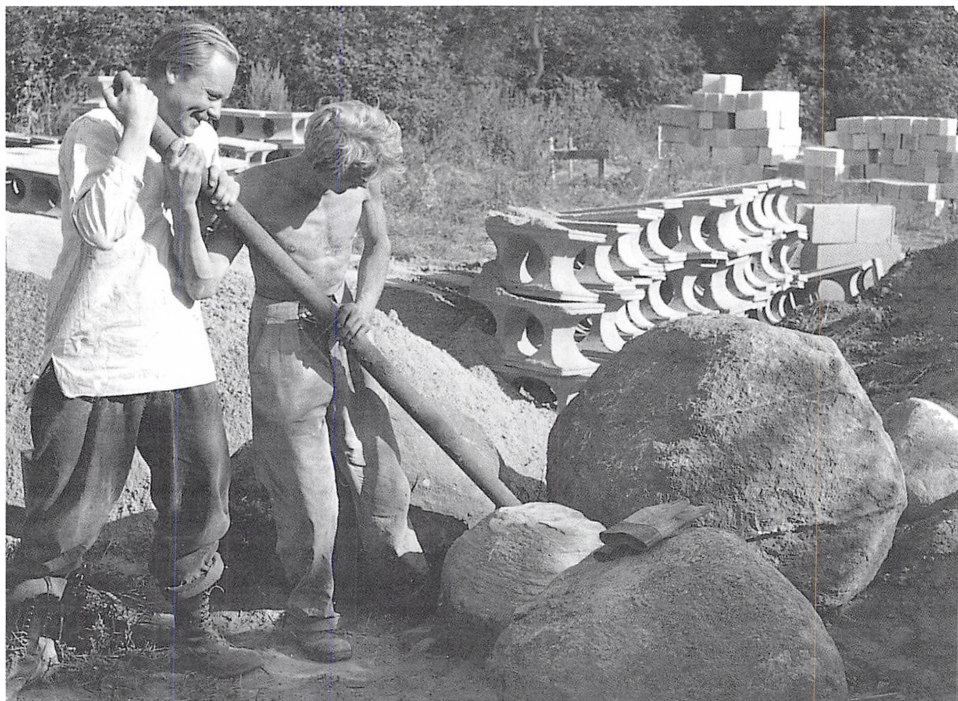
Ulrikka Marseen og Frode Bahnsen gik derfor i gang med at lede efter en passende grund. De ville gerne op nord for København i det grønne område omkring Kongens Lyngby, og de fandt efter nogen søgen en grund i Hjortekær, som var til salg. Der var frugtplantage og gartneri på grunden, som havde en fin beliggenhed nær ved Dyrehaven.

Omtrent samtidig var S-banen til Nærum, som skulle have haft station ved Lundtofte/Hjortekær, blevet endelig opgivet. Gartner Andersen, som ejede grunden, og som egentlig havde tænkt sig at udstykke den i parceller, opgav derfor dette og ville kun sælge grunden

samlet. Den var på 18.000 m², og prisen var rimelig, også i den tids penge, men den var selvfølgelig alt for stor for de to kunstnere. Derfor opstod ideen om at lave et fælles byggeri med flere atelierhuse og samle nogle kunstnere, som kunne være interesseret i det. De to havde i mellemtiden, i januar 1955, fået kontakt med en arkitekt, Søren Leer-Jacobsen, som lavede en skitse til et kunstnerhus med både atelier og beboelse. Et forbillede kan have været kunstnerhusene i Utterslev mose, som Københavns kommune havde bygget et par år tidligere.

Der blev lavet en plan for opdeling af grunden, og det var hurtigt klart, at der kunne blive 24 parceller på 600-700 m², og at husene skulle bygges sammen to og to, således at der blev ialt 12 dobbelthuse (Gadevangen 7A-23).

Der blev planlagt to hustyper, et stort atelierhus på ca 110 m², og et mindre, hvor atelieret dog var af samme størrelse som i de store huse, men boligafdelingen lidt mindre. Der skulle bygges tre dobbelthuse af den lille type, og de blev anbragt mellem tre af den store type på den østlige side af vejen. De resterende seks store dobbelthuse skulle placeres på den lidt højereliggende vestlige side af den planlagte vej.

En stor sten dukkede op under udgravning, sommer 1955. Keramikeren Frode Bahnsen og billedhugger Erik Poulsen.

Ulrikka Marseen indkaldte derefter til et møde på Kunstakademiet, hvor hun præsenterede planerne for de fremmødte kunstnere. Der var en liste, man kunne skrive sig på, og der blev desuden sat opslag op i porten på akademiet. Der var også korte notitser i Malende Kunstners Sammenslutnings blad og Billedhuggersamfundets blad. Der var hurtigt mange, der meldte sig som interesserede.

Det springende punkt var naturligvis økonomien. På den tid var de fleste yngre billedkunstnere ludfattige og havde

derfor svært ved at skaffe kaution for lån. Planen var imidlertid baseret på, at hver bygherre skulle levere eget arbejde for minimum 5-6000 kr. svarende til et normalt eget indskud. De få, der måske havde råd, kunne naturligvis betale håndværkere i stedet. Helt afgørende for, at byggeriet kunne gå igang, var den tids byggestøttelov, som gav mulighed for et fordelagtigt statslån på op til 90% af anskaffelsessummen. Renten var lav, 6% p.a., og man fik et såkaldt kvadratmetertilskud til at nedsætte ydelserne. Disse statslån skulle imidlertid garante-

res af kommunen, og det var kun takket være stor velvilje fra den daværende kommunalbestyrelse og ikke mindst borgmester Paul Fenneberg, at det kunne lade sig gøre. Der blev engageret en sagfører, og finansieringen og de foreløbige byggelån kom i orden hos Privatbanken i Lyngby.

Byggeriet.

Så gik byggeriet igang, de første udgravninger begyndte i sommeren 1955. Kloakarbejdet og selve murerarbejdet på alle husene blev foretaget af professionelle håndværkere. Nogle af bygherrerne gravede selv ud til grundmuren og støbte fundamentet og kældergulvene, men de fleste overlod dette arbejde til professionelle. Det resterende: tømrerarbejdet, tagdækningen og alt det indvendige snedkerarbejde blev i forskelligt omfang udført af kunstnerne selv.

Det planlagte indskud i form af eget arbejde skulle mindst omfatte opsætning og pudsning af loftsplader og lægning af gulve samt forskelligt indvendigt snedkerarbejde, fod- og dørpaneler etc. Desuden skulle man tilsidst behandle gulvene og udføre alt malerarbejdet. Der var mange, som lavede mere end dette, det blev så godskrevet dem i det endelige regnskab. Og der var enkelte, måske kun en enkelt, maleren Egill Jacobsen, som havde råd til at lade håndværkere udføre alt arbejdet. Mange af kunstnerne arbejdede sammen på deres fælles dobbelthus, der var flere af dem, som var uddannede håndværksmalere,

og det kunne være til stor nytte for naboen. Der blev valgt to byggeformænd, billedhuggeren Bent Sørensen og maleren Hasse Juul, og der blev holdt jævnlige byggemøder sammen med arkitekten og Ulrikka Marseen.

Der var naturligvis masser af vanskeligheder i begyndelsen. Der var kun en midlertidig stenvej til at køre materialerne ind til den relativt store byggeplads, og vognene sad ofte fast i muddret. Den rigtige vej blev først påbegyndt i november, og man fik ikke indlagt vand i husene, før frosten satte ind. De fleste af husene var da under tag, men uden isolering, strøm og varme.

Vinteren 1955-56 blev meget hård med ned til 20 graders frost, men selvbyggerne blev dog ved med at arbejde og holdt en nødtørftig varme med kulbækkener. Det var en farlig varmekilde, og en enkelt kunstner var ved at få en regulær kullilteforgiftning og måtte slæbes ud i halvt bevidstløs tilstand. Flere af kunstnerne kom direkte fra deres job inde i byen eller andre steder, og nåede først frem til byggepladsen, når det var ved at blive mørkt. Rundt omkring i husene kunne man se flagermuslamperne blive tændt, og der lød hamren og banken. Flere af naboerne i omegnen udtrykte forbløffelse og beundring for de flittige selvbyggere.

Indflytning.

Husene blev færdige, og i løbet af foråret og sommeren 1956 flyttede de fleste familier ind. Et enkelt hus, nr 9 og 11 var ikke færdigt, kun fundamentet

Kunstnerbyen i Hjortekær 19.2.1956.

POLFOTO

var klart. Det skyldtes, at de, som først havde meldt sig til dette hus, sprang fra. Vi (familien Koefoed og familien Soya), som havde stået på listen et stykke tid, fik nu chancen. Murerarbejdet begyndte først omkring marts, og vores »eget arbejde« kunne foregå i den lyse og lune tid af året. Huset blev færdigt i løbet af efteråret, og vi flyttede som de sidste ind i nr. 11 d. 1. december 1956, - med tvillingedrenge på 6 år og endnu en dreng på 2 år. I den anden ende af dobbelthuset var familien Soya flyttet ind lidt før os - med tre drenge på omtrent samme alder som vores.

Vi havde også forskellige vanskeligheder og forsinkelser undervejs i byggeprocessen. Den store jernbjælke, som bærer tagkonstruktionen voldte stort besvær, mange naboer hjalp til, og en af dem var lige ved at komme til skade med en finger under den tunge bjælke. Og da vi flyttede ind, var trappegelænderet til trappen fra kælderen til den

øverste forskudte etage endnu ikke sat op, fordi gelændersnedkeren ikke havde fået alle sine penge fra nogle af de andre huse. Vi satte en kommode op som spærring foroven, og turde ikke lade den to-årige Ole gå alene op og ned ad trappen - der var ret langt ned til betongulvet i kælderen. Det kom i orden efter nogle dage, da vi selv havde indbetalt pengene. I begyndelsen var de elektriske kontakter også forbundet forkert, så man skulle ned i kælderen for at tænde lyset i køkkenet!

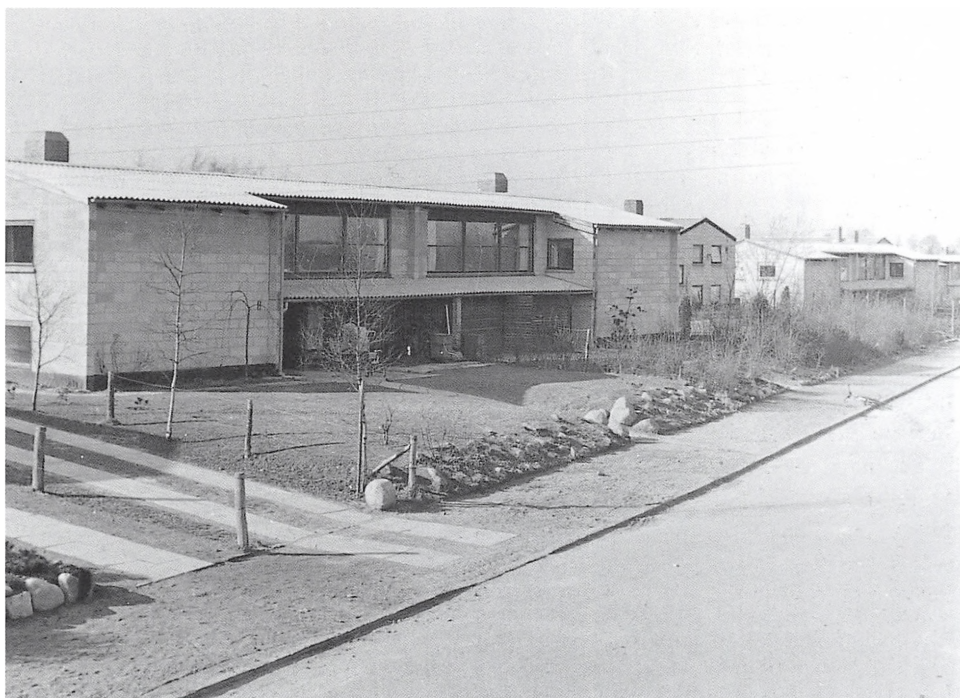
Haverne.

På en del af grundene stod der træer tilbage fra frugtplantagen - blandt andet kirsebærtræer med dejlige store spanske moreller, som vi spiste af - men ellers skulle beplantningen til at begynde. Der blev i første omgang plantet ligusterhække mellem de fleste af parcellerne. Enkelte valgte hække af tjørn eller bambus. Nogle fik den idé, at man skul-

le prøve at henvende sig til Hørsholm planteskole og spørge, om der var mulighed for bytte sig til planter for kunst. Idéen gik glat igennem. Planteskoleejer Glæsel, som kendte Egill Jacobsen, var nemlig interesseret i billedkunst, og der blev leveret mange træer og buske til hver have, både stedsegrønne buske og træer, frugttræer og sirbuske af meget fin kvalitet. Kunstnerne kultiverede og planerede selv haverne og gravede de mange huller og plantede træer og buske i løbet af forår og efterår 1956 og 1957. Der var mange, som dengang fik rigtig ondt i ryggen.

Slutopgørelse.

Efter den endelige afslutning af byggeriet kunne hele byggeregnskabet gøres op, og der blev indkaldt til fællesmøde med sagføreren i et af husene. Det viste sig selvfølgelig, at husene var blevet noget dyrere end de første overslag viste. Det blev lidt af et chok for os fattige kunstnere. Vores hus var f. eks. fra starten beregnet til 52.000 kr, men det blev 62.000 kr. Stemningen var noget trykket i de næste par måneder, men folk fandt forskellige ordninger med ekstralån eller tilskud fra familien. Byggelånene blev afviklet, den endelige prioritering

Husene på vestsiden af vejen, den store type. 1958.

Privatcje

faldt på plads, og ingen var nødt til gå fra huset. De følgende år steg ejendomsvurderingerne hastigt, og et par år efter at vi var flyttet ind, var de oppe på det dobbelte af, hvad vi havde givet for grund og hus. For mange af os følte det som en lettelse.

Familieliv.

De fleste af grundene så stadig meget nøgne ud, og hækkene mellem haverne var helt lave. Børnene gik frit tværs over det hele, og de voksne fandt og-

så hurtigt overgangssteder ind til naboen, så man ikke skulle helt ud på vejen. Nogle af disse stier blev benyttet i mange år fremover, alt efter naboskabets kvalitet. Med få undtagelser var det unge familier med børn, som flyttede ind i kunstnerhusene. I det første år efter indflytningen var der vistnok 7 jævnaldrende børn, som startede i skole. Nogle i samme klasse og skole. Og det næste år kom der igen en lille flok jævnaldrende fra kunstnerbyen.

Nye planter. 1957.

Privateje

Nogle familier havde børn i 12-14 års alderen, og der blev født 3-4 børn derude i de første år. Børnene gik ind og ud hos hinanden i husene og haverne. De fleste steder var det accepteret, bare de voksne kunne få fred i atelieret.

I flere år var den bageste del af vores baghave fuld af huler og gange, og det var ikke kun vores egne tre drenge, der gravede og byggede, men der kom også mange børn fra de andre huse. Det gjorde der også, da det rygtedes, at vi havde den tradition at læse et kapitel af en børnebog højt hver aften før sengetid. Efterhånden kom der flere og flere listende for at lytte med, små og mellemstore børn, og også enkelte større drenge på 10-11 år. Det endte med, at vi hver aften efter middag gik ud på vejen og råbte: »Så blir der læst«. Så kom de myldrende, satte sig på gulvet, og selv de værste rødder var dødstille under oplæsningen.

Dette foregik, før vi fik TV i huset. Kun i et af de andre huse var der fjernsyn på den tid, hos familien Kjærgaard, som var gæstfrie, og mange børn og voksne fandt ind hos dem, når der var særlige sportsbegivenheder eller spændende film i TV. Heldigvis for dem varede det ikke så længe, før der var flere, som anskaffede fjernsyn. I de allerførste år var Kjærgaards også de eneste, der havde telefon i vores ende af vejen. Den lånte de også villigt ud mod normal takst, og sommetider var der kø - og en del snak - på deres trappe. Lidt senere fik Hasse og Ellen Juul, som havde en børnehave i nr. 8A, også telefon, så vi

Der graves i baghaven. 1961. Ole Koefoed (t.v.) og Henrik Kjærgaard. Privateje

kunne fordele »smerten« mellem de to telefonfamilier.

Der var mange andre fordele ved at være så mange børnefamilier i den samme bebyggelse, bl.a. at man altid kunne finde nogen til at se til børnene, hvis man f. eks. skulle i biografen i Lyngby eller på besøg inde i byen. Eller hvis der skete noget, som f.eks. da vores Niels faldt ned fra Hvidbergs kirsebærtræ og fik hjernerystelse. Vi var begge på arbejde, men der blev ringet til os, og en af naboerne kørte med ham i ambulancen. Det skete også, at man passede børn for hinanden i længere tid, hvis forældrene skulle ud at rejse. F.eks. havde vi Olaf fra 13B boende i tre uger, mens Bent og Sigrid var i Grækenland.

Ikke langt fra Gadevangen ligger Dyrehaven, som var mål for mange ekskursioner. Især nogle af drengene fandt på

Gravning af kanal. 1961. Nr. 3-5 fra venstre er Niels Engell, Jesper Kjærgaard og Henrik Kjærgaard.

Privateje

at gå sammen på såkaldte »naturture«, og tegnede og noterede når de kom hjem, hvad de havde set af fugle o.s.v.. Flere af børnene oparbejdede på den måde en dyb og varig interesse for naturen. Dyrehaven og Eremitagesletten blev også benyttet til udflugter og leg på mange børnefødselsdage.

Fester.

Den megen kontakt mellem børnene bragte naturligt også forældrene sammen, og der var generelt et hyppigt og godt samkvem mellem de fleste af de unge familier. I de første år blev der holdt en del fester, for det meste som

sammenskudsgilder, som næsten alle deltog i. F.eks. var Knud og Ruth Hvidberg meget dygtige til at arrangere nogle spektakulære gilder, som endnu mindes. Vi husker især en fest, hvor Knud optrådte med en absurd dans, hvor man kun så hans ben med hvide strømper gennem en firkantet åbning. Der var tit levende musik til festerne, som regel var det et New Orleans-band, der spillede traditionel jazz. De hed St. Peter Street Stompers og var ledet af Ib Olsen, som var en af Knuds venner inde fra byen. Ved en af disse fester var det aftalt, at orkestret skulle komme marcherende ad Kær-

parken og ned ad Gadevangen, mens de spillede som i det gamle New Orleans. Dette optog havde man meddelt og fået tilladelse til af politiet. Det var en sommeraften, og alle ungerne var ude på vejen. Men af en eller anden grund blev det pludselig meddelt, at det hele var aflyst, der skulle kun spilles til dans indenfor. Alle børnene blev skuffede sendt hjem i seng. Men så var der en betjent, som ringede på hos Knud og sagde, at nu var de (to betjente) kommet herud

for at holde øje med processionen, og så havde vi værsgo at gennemføre den. Så blev orkestret stillet op igen oppe på Kærparken, alle ungerne hentet ud i nattøj, og så spillede orkestret for fuld kraft, mens de marcherede ned ad vejen. Det var nok »When the saints go marching in«.

Festerne fortsatte i mange år, dog efterhånden med færre deltagere fra kunstnerbyen og flere udefra. Folk fandt naturligt sammen i nogle grupper, og alle var ikke med i det hele.

Nye cykler. Kunstnerbyen 1961. Fra venstre Niels Koefoed, Henrik Kjærgaard og Ole Koefoed. Privateje

Fællesaktiviteter.

Der var mange andre aktiviteter, som fortsatte i flere år: Der blev spillet meget badminton på vejen og i haverne, og i et par af husene var der stillet store borde op, og der blev dannet en lille bordtennisklub. Om sommeren spillede de voksne boule (petanque) både i haverne og på fortovet - det foregik med træugler.

Hvert år blev der arrangeret fastelavnsfest med tøndeslagning for børnene. I begyndelsen foregik det ude på vejen, senere inde i en af baghaverne. I det hele taget legede børnene meget ude på vejen, for der var jo næsten ingen biltrafik dengang. Om foråret og sommeren spillede de bold og hinkede. Senere fik mange af dem cykler, og der blev kørt en del ræs på vejen. Om vinteren gik mange børn til dans hos Erik Poulsens kone Tove, som et par gange om ugen havde danseskole i atelieret.

En anden vigtig fælles aktivitet var Hjortekær Filmklub, som Leif Larsen stod for. Det var hans idé, og han lagde også hus (atelier) til og skaffede filmene, dels fra Statens Filmcentral, dels fra ambassader og fra EBC-film, Erik Bay Christensens firma, som kom med fremviseren på lejebasis. Mange film var gratis, andre måtte vi betale for, og der var et mindre kontingent for at være med i filmklubben. Man medbragte selv stole.

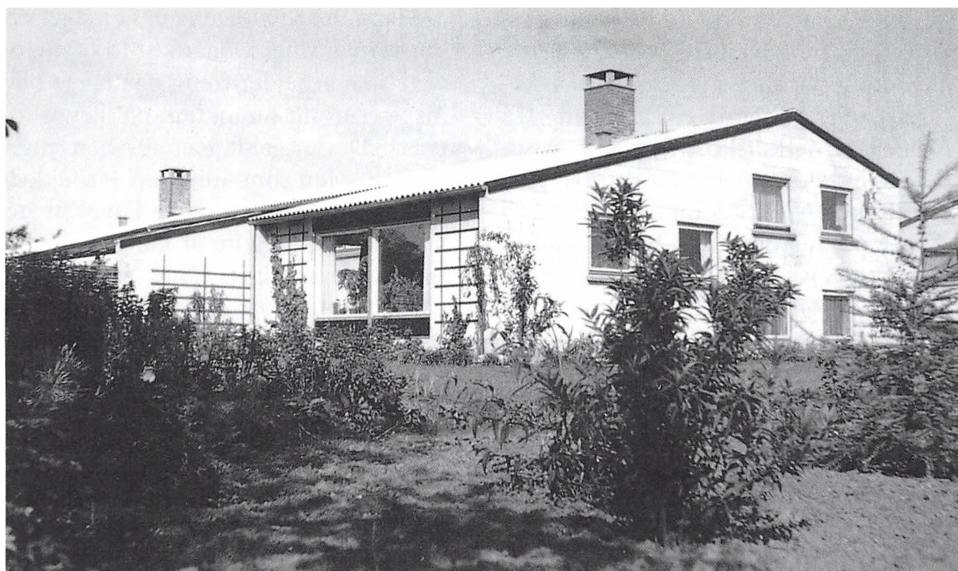
Først blev der vist børnefilm, så blev børnene sendt hjem i seng. Derefter startede aftenens voksenfilm. Der var kun én filmfremviser, så der skulle skif-

tes spole. I pausen kunne forældrene nå hjem og se til børnene. Både børnefilmene og voksenfilmene var af høj kvalitet, mange klassikere og såkaldte artcinemafilm. Vi husker f.eks. Dreyers Jeanne d'Arc, og nogle af Kurosawas film. Filmklubben, som også var åben for interesserede uden for kunstnerbyen, kørte i 3-4 år fra o. 1958.

På de mere praktiske områder var der også samarbejde husene imellem. Man lånte værktøj og materialer af hinanden, og - i en snæver vending - også sukker og te. Det havde vist oprindeligt været planen at bygge et fælles vaskeri, men den plan var opgivet. Og der var ikke noget møntvaskeri i nærheden, så især børnefamilierne havde et problem. Det blev løst ved, at de interesserede slog sig sammen og købte en vaskemaskine i fællesskab. Det var en efter vor tids forhold naturligvis ret primitiv vaskestolsmaskine med vridemaskine - af mærket »Ferm«. I begyndelsen blev den kørt rundt fra hus til hus på et bræt med fire barnevognshjul under, senere på en sækkevogn. Hver familie havde den en dag eller to. Den holdt i mange år, og blev vist så overtaget af sidste bruger.

Kunstnerne.

De fleste af kunstnerne var jo kommet med i projektet mere eller mindre tilfældigt: Nogle havde været til det indledende møde, andre havde set opslaget eller notitsen i et af fagbladene. Vi var ikke en gruppe kunstnere med et fælles kunstnerisk udgangspunkt, selv om der nok var krav om, at man skulle være

Beplantning vokser op. Ca. 1961.

Privateje

medlem af Malende Kunstneres Sammenslutning eller Billedhuggersamfundet, altså et vist kvalitetskrav. Mange havde udstillet på Kunstnernes Efterårsudstilling, enkelte kendte hinanden i forvejen, og de andre kom hurtigt til det under byggeriet.

I 1959 blev der i anledning af rundskuedagens jubilæumsfest arrangeret en udstilling på Lyngby Rådhus med kunstnerne fra Hjortekær. Det var Journalistforbundets idé, og udstillingen blev arrangeret af Lyngby Kunstforening med stor hjælp og velvilje fra kommunen og borgmester Fenneberg, som var formand for kunstforeningen. Der blev udgivet et illustreret katalog med forord af Fenneberg i tilknytning til udstillingen. Der var også et par an-

meldelser, som blandt andet gjorde opmærksom på, at det var lidt tilfældigt sammenbragte malere og billedhuggere, som ikke havde ret meget fælles rent kunstnerisk.

Blandt kunstnerne var der groft set to aldersgrupper, en hel del yngre omkring de tredive, nok de fleste, og nogle lidt ældre på omkring fyrre-halvtreds. Blandt dem var nogle få meget kendte kunstnere, f.eks. Egill Jacobsen. Andre som Tove Olafsson, Tage Møllerup, Knud Mühlhausen, Viggo Rohde og Gregers Jensen var også anerkendte og havde udstillet i mange sammenhænge, og nogle af dem var tilknyttet forskellige udstillingssammenslutninger. Nogle af de lidt yngre, f.eks. Sigrid Lütken og Bent Sørensen, havde allerede i nogle

år været medlemmer af henholdssvis Grønningen og Den Frie. Andre havde gode undervisningsstillinger, f. eks. keramikeren Richard Kjærgaard fra Kunsthåndværkerskolen, hvor han senere blev leder af keramikafdelingen. Keramikeren Frode Bahnsen havde i mange år en stilling på Den kgl. Mønt, billedhuggeren Johs. Hedegaard var tilknyttet Den kgl. Porcelænsfabrik. Blandt de yngre blev nogle få hurtigt medlemmer af sammenslutninger (Hugo Arne Buch, Erik Poulsen).

Der var altså ikke fra starten noget kunstnerisk fællesskab mellem alle kunstnerne, men der opstod i de kommende år flere samarbejdsforhold og mange venskaber. For eksempel arbejdede nogle billedhuggere og keramikere sammen, også om større opgaver, som Rich. Kjærgaard og Bent Sørensen, bl.a. om et stort keramisk relief til Århus Universitet. Og malerne William Soya og Knud Hvidberg arbejdede fra et vist tidspunkt tæt sammen om nogle store udstillingsprojekter med lyd- og lyskunst, som blev vist i Trefoldigheden ved Den Frie og flere andre steder i landet. Maleren Knud Mühlhausen blev fra begyndelsen af tresserne museumsinspektør på Louisiana Museet, og han skaffede senere et par medarbejdere til Louisiana fra Kunstnerbyen: Flemming Koefoed, som arbejdede på museet fra 1962 og fra 1969 til 1972 afløste Mühlhausen som museumsinspektør, og Hugo Arne Buch, som var medarbejder fra 1963 og senere også inspektør, indtil han gik af sidst i halvfemserne.

Man talte selvfølgelig også meget om kunst i kunstnerbyen, mest to og to, og viste sine arbejder frem, og mange blev inspireret af hinanden på kryds og tværs. Dette gjaldt især for den yngre gruppe. Men som årene gik, arbejdede de fleste nok mere isoleret i hver sit atelier. Mellem enkelte af kunstnerne opstod der naturligvis nogle af de uundgåelige konflikter om kunstnerisk udtryk og kvalitet - iblandet jalousi og strid om udstillings- og salgsmuligheder.

Senere.

Allerede efter tre - fire år begyndte der at ske forandringer i kunstnerbyen i Hjortekær. Ulrikka Marseens hus blev først lånt og siden lejet ud til en Steinerbørnehave, som eksisterer endnu på samme sted. Ellen Juul startede også en børnehave i nr. 10A, som blev videreført i nogle år, også efter at familien Juul var flyttet i 1961. Der var andre af husene, som skiftede ejere i de første år af tresserne: arkitekten Søren Leer-Jacobsen flyttede, og hans nabo Vita Holt ligeledes. Men grundstammen af de første ejere blev boende i mange år. De fleste af husene er gennem årene blevet udvidet med tilbygninger eller har fået indvendige udvidelser og forbedringer, nye badeværelser eller bedre køkkener.

Fra starten var der ingen klausuler om, at husene skulle forbeholdes billedkunstnere. Det ville nok også have været vanskeligt rent juridisk, og senere salgsmuligheder ville forringes af en sådan klausul. Det har resulteret i, at ejendommene har fulgt med i den al-

Der spilles boule i baghaven ca. 1958 (Richard Kjærgaard og Bent Sørensen).

Privateje

mindelige prisstigning, som ikke mindst har været kraftig i Hjortekærområdet. De første huse blev solgt til ikke-kunstnere i slutningen af tresserne og begyndelsen af halvfjerdsene. Da flere af husene blev solgt i løbet af firserne og halvfemserne, var det heller ikke altid kunstnere, der flyttede ind, men det skete dog i nogle tilfælde. Så sent som i halvfemserne blev fire huse, som blev ledige, overtaget af andre billedkunstnere. Især atelieret er stadig attraktivt med sine 36 m² og godt 3,5 m til loftet.

I øjeblikket (november 2002) bor der aktive kunstnere i seks - syv af husene, Bent Sørensen og Sigrid Lütken er de sidste af de »gamle« beboere, desuden bor maleren og filmmanden Leif Larsen igen i sit gamle hus, efter at have boet inde i byen i en årrække, og væveren Herdis Pedersen bor stadig i sit gamle hus. De nye, som flyttede ind i løbet af halvfemserne er grafikerer og maleren Helle Thorborg, billedhuggeren Vibeke Glarbo og filmmanden Torben Glarbo, billedhuggerne Tine Hecht Petersen og Pontus Kjerrman, og billedkunstneren Pia Honoré. I fem af husene bor enkerne efter afdøde kunstnere, som var med fra begyndelsen. Resten af kunstnerhusene er gennem årene overtaget af revisorer, ingeniører, læger og andre. Nogle har skiftet ejere flere gange.

Vi har hørt, at man i de sidste par somre har holdt en stor vejfest med spidstegt lam etc. for hele vejen, så det lader til, at der stadig er et godt samvær og fællesskab også i den gamle kunstnerby i Hjortekær.

Tak til Ulrikka Marseen, Gurli Kjærgaard, Inge Jusjong, Sigrid Lütken, Bent Sørensen, Leif Larsen og Ellen Rohde for hjælp med oplysninger og fotos.

Liste over de første beboere i Kunstnerbyen:

Johs. Hedegaard, billedhugger, g.m. Birthe H., 2 børn.
Richard Kjærgaard, keramikker, g. m. Gurli K., 2 børn.
William Soya, maler, g.m. Pia S., afspændingspædagog, 4 børn.
Flemming Koefoed, maler, g.m. Ingerlise K., bibliotekar, 3 børn.
Bent Sørensen, g.m. Sigrid Lütken, billedhugger, 2 børn.
Knud Mühlhausen, maler og tegner, g.m. Bodil M., 2 børn.
Mogens Dalgaard, tegner, g.m. Bodil D., 2 børn.
Gunnar Pedersen, maler, g.m. Herdis P., væver, 2 børn.
Egill Jacobsen, maler, g.m. Eve J., 1 barn.
Marianne Høyer, maler, g.m. Vagn Hansen, mag. scient., 3 børn.
Søren Leer-Jacobsen, arkitekt.
Vita Holt, billedhugger, g.m. Mogens Holt, ingeniør.
Leif Larsen, maler og cand.jur., g.m. Inga L., studerende, 2 børn.
Valdemar Vitus Nielsen, billedhugger, g.m. Herdis N., 1 barn.
Hasse Juul, maler, g.m. Ellen J., pædagog, 3 børn.
Knud Hvidberg, maler, g.m. Ruth H., 1 barn.
Erik Poulsen, billedhugger, g.m. Tove P., danselærer, 2 børn.
Tove Olafsson, billedhugger, 1 barn.
Tage Møllerup, maler, g.m. Alice Guldbrandsen, forfatter, 1 barn.
Hugo Arne Buch, maler, g.m. Jacqueline B., pædagog, 2 børn.
Viggo Röhde, maler, g.m. Lilli R..
Gregers Jensen, maler, g.m. Kirsten G.J., billedvæver, 1 barn.
Ulrikka Marseen, billedhugger.
Frode Bahnsen, keramikker, g.m. Inge B., 2 børn.

Karen Marie O. Bredegaard

Dansk funktionalisme og funkis i Lyngby-Taarbæk Kommune

Denne artikel afdækker de forudsætninger, herunder idealer, økonomi, æstetik samt udviklingen af nye materialer og teknikker, der dannede grundlag for opførelsen af de funktionalistiske bygninger og bebyggelser, man finder rundt omkring i Lyngby-Taarbæk Kommune.

Nogle af disse huse betragtes som bevaringsværdige. Det gælder blandt andet bebyggelsen Den engelske Haveby tegnet af arkitekterne Einar Rosenstand og Edgar Jørgensen. De velproportionerede dobbelthuse på Olesvej tegnet af Svend Fournais, samt de visuelt mere tunge dobbelthuse på Akacievænget og Nøddevænget tegnet af Poul Lange og Thorkil Nielsen er huse, som står inden for samme tradition. Den følges i øvrigt op i etagebebyggelsen på Lyngby Hovedgade 64 og villaen på Lundtoftevej nr. 17, begge tegnet af arkitekten Knud Friderichsen. Der er tale om huse, der giver karakter til bybilledet, og mange flere kunne nævnes, deriblandt flere rækkehusbebyggelser.

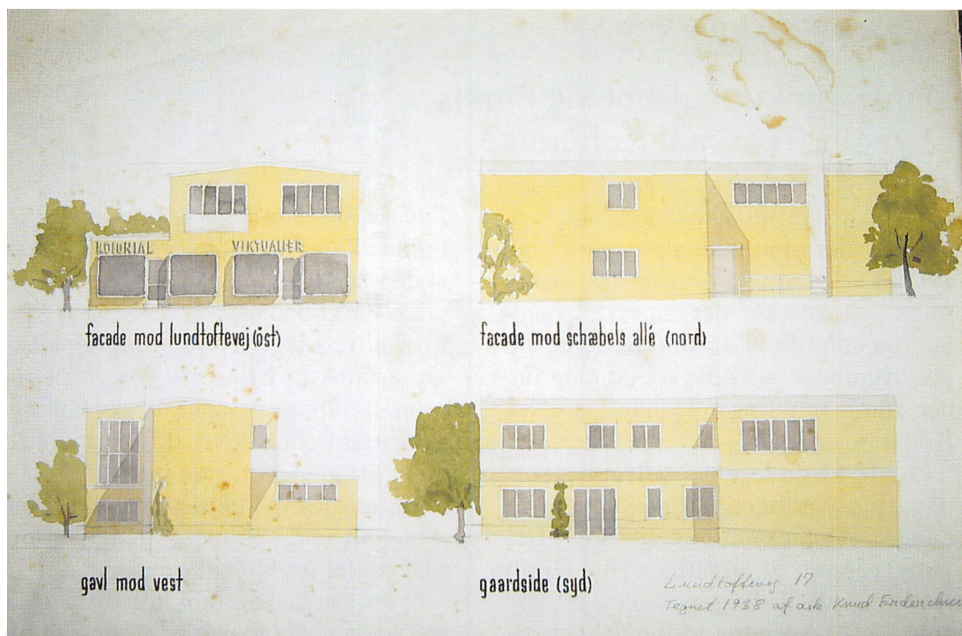
Artiklen vil dog overvejende være koncentreret om en gennemgang af Edvard Heibergs hus på I. H. Mundtsvej 16 og Den engelske Haveby.

Funkis – modernisme - funktionalisme

Funkis kan betegnes som en adoption af de visuelle karakteristika, man finder i den funktionalistiske arkitektur. Men hvor hovedvægten i den funktionalistiske arkitektur hviler på integrationen af et funktionelt aspekt - det vil sige hvor funktionen bliver udgangspunktet og er grundlaget for dannelsen af arkitekturens form – betragtes funkis i højere grad som en moderetning, der udspringer af funktionalismen.

Overordnet var funktionalismen en ideologi med et socialt program, der bestod i at opføre bedre boliger til folk med lave indkomster. Den skal også ses i sammenhæng med en øget befolkningstilvækst og forandringen fra bondesamfund til industrisamfund, som medførte en befolkningsflytning fra land til by. Flytningen skabte naturligvis et behov for flere boliger i byen.

Som retning inden for arkitekturen opstod funktionalismen efter 1. Verdenskrig. Den havde bl.a. futurismen som forgænger og var præget af dens ideer om fart og effektivisering. I den funktionalistiske arkitektur var man interesseret i funktionen og konstruktionen. Man ønskede at reflektere de muligheder, som bygningsindustrien gav for blandt andet præfabrikation og

Gammel Lundtoftevej 17. Akvarel af arkitekt Knud Friderichsen 1938.

(Privateje)

standardisering af byggeelementerne. Den internationale funktionalismes materialer var stål og glas, og den var materialemæssigt synonym med jernbetonen, som blev udviklet i anden halvdel af 1800-tallet.

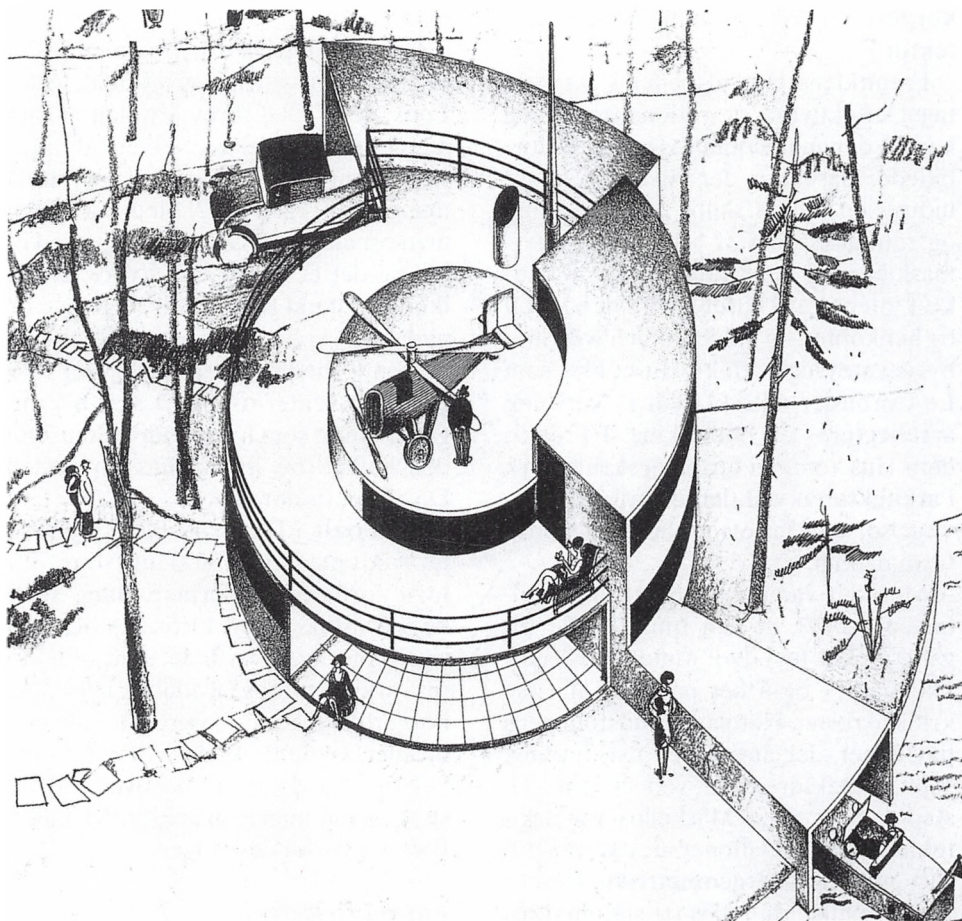
I Danmark er modernismens¹⁾ huse ofte pudsede, således at de ligner jernbeton. Man kan sige, at murstensbyggeriet blev camoufleret som betonbyggeri. En af grundene til, at man ikke bare benyttede jernbeton, men i stedet efterlignede dets materialekarakter, var en forældet byggeslovning. Den københavnske byggeslov fra 1889 var i sin grundessens næsten uændret frem til 1940, hvilket gjorde det

vanskeligt at opnå godkendelse til opførelse af huse i jernbeton. Desuden var betonen ikke helt billig som byggemateriale, og der herskede en overordnet opfattelse af, at et rigtigt hus var et grundmuret hus. Denne opfattelse var også med til at bremse jernbetonens anvendelse i dansk byggeri. I »Architekten« fra 1925 udtrykker arkitekten Edvard Heiberg det således: »Anvendelsen af mursten den latterlige lille enhed, det tungvindte håndværksarbejde, dens dårlige varme- og fugtighedsisolation, bibeholdes kun af romantisk konservatisme hos bygherren »Det skal være et rigtigt grundmuret hus«.«²⁾

På internationalt plan blev man for første gang præsenteret for modernismens arkitekturs udtryk i Weissenhofsiedlung i Stuttgart 1927. Initiativtager til bebyggelsen var arkitekten Mies van der Rohe. Bebyggelsen bestod af både en-familiehuse og etagehuse. National-socialisterne kaldte udstillingens arki-

tektur for araber-arkitektur på grund af de flade tage, og for at håne udstillingen udgav man postkort med bebyggelsen med arabere med turban, kameler og palmer.

Begyndelsen til en hjemlig arkitektur med et funktionalistisk præg kan føres tilbage til 1929, hvor Akademisk

Arne Jacobsen og Flemming Lassen: Fremtidens Hus, Forum 1929.

Arkitektforening afholdt Bygge- og Boligudstillingen i Forum i København. Her blev Fremtidens Hus tegnet af Arne Jacobsen og Flemming Lassen opført og udstillet. Selv om Fremtidens Hus efter sigende ikke var alvorligt ment fra arkitekternes side, peger det på de funktionelle tendenser og den maskintankegang, som man lod inkorporere i den funktionalistiske arkitektur.

Fremtidens Hus afspejler i det hele taget effektivitet og rationalisering og kan på den måde opfattes som dets forbillede, maskinen, der i hverdagen og i industrien havde skabt effektivisering og rationalisering af arbejdsgangene - maskinen og dens rationaler var konkret integreret i huset i form af båd, bil og helikopter, og gulvmåtten havde indbygget støvsugereffekt. Huset blev som Le Corbusier udtrykte det i »Vers une architecture« en bomaskine. I Fremtidens Hus kommer farten også til udtryk i arkitekturen ved den centrifugale bevægelse, som husets grundrids i spiralform danner.

Men det var med Stockholm-udstillingen i 1930, at den funktionelle tilgangsvinkel for alvor vandt fodfæste i Danmark – også her på trods af visse kritiske røster. Her var det udstillingens pavilloner, der angav den nye retning, som arkitekturen var ved at tage. G. Asplund og Sven Märkelius var arkitekterne bag pavillonerne, der var udført med primærgeometriske former som grundlag og i glas og stål med ornamentløse facader.

Som vi skal se i de følgende arkitektureksemples, er den funktionalistiske arkitektur visuelt karakteriseret ved en frasigelse af ornamentet og af adoption af tidligere perioders stilistiske træk, eksempelvis søjler, kapitæler, volutter og trekantgavle. Arkitekturen tager denne udvikling efter den klassicistiske linies opgør med nationalromantikken.

En af fortalerne for ornamentløsheden var den østrigske arkitekt Adolf Loos, der i 1908 skrev artiklen »Ornament og forbrydelse«: »Hver tid havde sin stil, var det kun vores tid som skulle mangle sin egen stil? Med stil mente man ornamentet. Da sagde jeg: græd ikke! Se det er jo vor tids styrke, at den ikke er i stand til at frembringe nye ornament, vi har kæmpet os frem til ornamentløsheden. Se, tiden er nær fuldendelsen venter os. Snart skal byernes gader glinse som hvide mure. Som Zion den hellige by, himmelens hovedstad. Da er det fuldbragt.«³⁾

Men også i Danmark blev ornamentet mødt med kritik så tidligt som 1887, hvor forfatteren Herman Bang skrev bogen »Stuk«. Heri kritiseres bl.a. den småborgerlige overflade, som reflekteres i arkitekturens facader og i den småborgerlige livsstil: »Svært saa vi bygger facader, sagde Berg, der i den skiftende belysning sad og saa ud over fortovsstrømmens mange hoveder. Vi kalker vore grave, sagde Lange.«⁴⁾

Edvard Heiberg

I Danmark er det arkitekter som Edvard

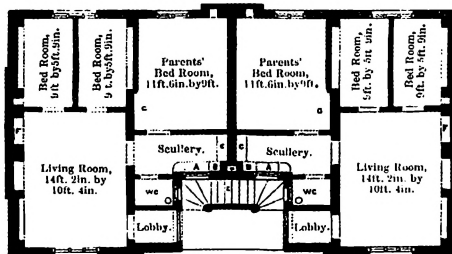
MODEL HOUSES FOR FOUR FAMILIES,

ERECTED BY COMMAND OF

HIS ROYAL HIGHNESS PRINCE ALBERT, K.G.,

AT THE EXPOSITION OF THE WORKS OF INDUSTRY OF ALL NATIONS, 1851,

And subsequently rebuilt in Kennington New Park, Surrey.

A Sink, with Coal Box under.	E Staircase of Slate, with Dust Place under.
B Plate Rack over entrance to Dust Shaft. D.	F Cupboard warranted from back of Fireplace.
C Meat Safe, ventilated through hollow bricks.	G Linen Closet in this recess if required.

Scale of 40 feet.

Henry Roberts: Mønsterhus, Verdensudstillingen i London 1851. (Henry Roberts: The Dwellings of the Labouring Classes).

Heiberg, Mogens Lassen, Wilhelm Lauritsen og Frits Schlegel, der betragtes som repræsentanter for den danske funktionalistiske tradition⁵⁾. Edvard Heibergs enfamiliehus på I. H. Mundtsvej nr. 16 (dengang Frederiksdalsvej) i Lyngby-Taarbæk Kommune opført i 1924 karakteriseres således som det første eksempel på dansk funktionalisme. Heiberg lod sig inspirere til en funktionel tilgang til arkitekturen blandt andet via Bauhaus⁶⁾, som han besøgte i 1920'erne, og hvor han underviste i 1930. Det funktionelle og ornamentløse udgangspunkt for arkitekturen formuleres således af Bauhaus' grundlægger Walter Gropius i 1923: »Vi vil skabe det klare organiske bygningslegeme, som er nøgternt og lysende ud fra en indre stråleglans som bekræfter vor verden af maskiner, kommunikationsforbindelser og hurtige befordringsmidler, som funktionelt tydeliggør sin mening og formål ud fra sig selv gennem sine bygningsmassers indbyrdes spændingsforhold og afstøder alt det overflødige, der bare tilslører bygningsværkets sande skikkelse«.

Ved Bauhaus kom Heiberg naturligvis i berøring med nogle af de frontfigurer, der har tegnet modernismens arkitektur, heriblandt Hannes Meyer (leder af Bauhaus i Dessau). Heiberg og Hannes Meyer delte politisk overbevisning, og efter Heibergs hjemkomst til Danmark korresponderede de med hinanden.

Betrager man Heibergs hus på I. H. Mundtsvej 16, ser man, at det har terrasse i syd og store sydvendte vinduespartier, som giver lysindfald til stuen,

børneværelset og tegnestuen. Det er opført i overensstemmelse med modernismens arkitekturn idé om at lukke lys og luft ind i boligen. En idé der også var påvirket af tidens sundhedsmæssige diskussioner, som Heiberg var bekendt med og som han med sin arkitektur og sine artikler i tidsskriftet *Kritisk Revy* deltog i.⁷⁾

De funktionelle aspekter giver sig blandt andet til kende i planløsningen og husets indretning.

På grundplanen kan man se, hvorledes Heiberg hensigtsmæssigt har anlagt et kommende pigeværelse i nord i tæt relation til køkkenet, som formentlig vil blive den kommende arbejdsplads for en evt. pige i huset.

Børneværelse og forældresoveværelse i øst er lagt i umiddelbar nærhed af hinanden - praktisk når moderen skal op om natten for at se til barnet.

I forældresoveværelset findes et eksempel på, hvorledes Heiberg har lettet arbejdsgangen for husmoderen med en skabt fra soveværelse til vaskekælder, hvor man kunne kaste det snavsede tøj ned. Husmoderen sparede på den måde besværet med at bære snavssetøjet ned ad trapperne.

I køkkenet konkretiseres de rationelle overvejelser i form af en lille lem, der er etableret mellem køkkenet og stuens spiseafdeling. Gennem den kunne man tage maden ind og stille brugt service ud i køkkenet. Lemmen var praktisk placeret lige ved siden af vasken, således at man ikke behøvede at flytte yderligere rundt på servicet.

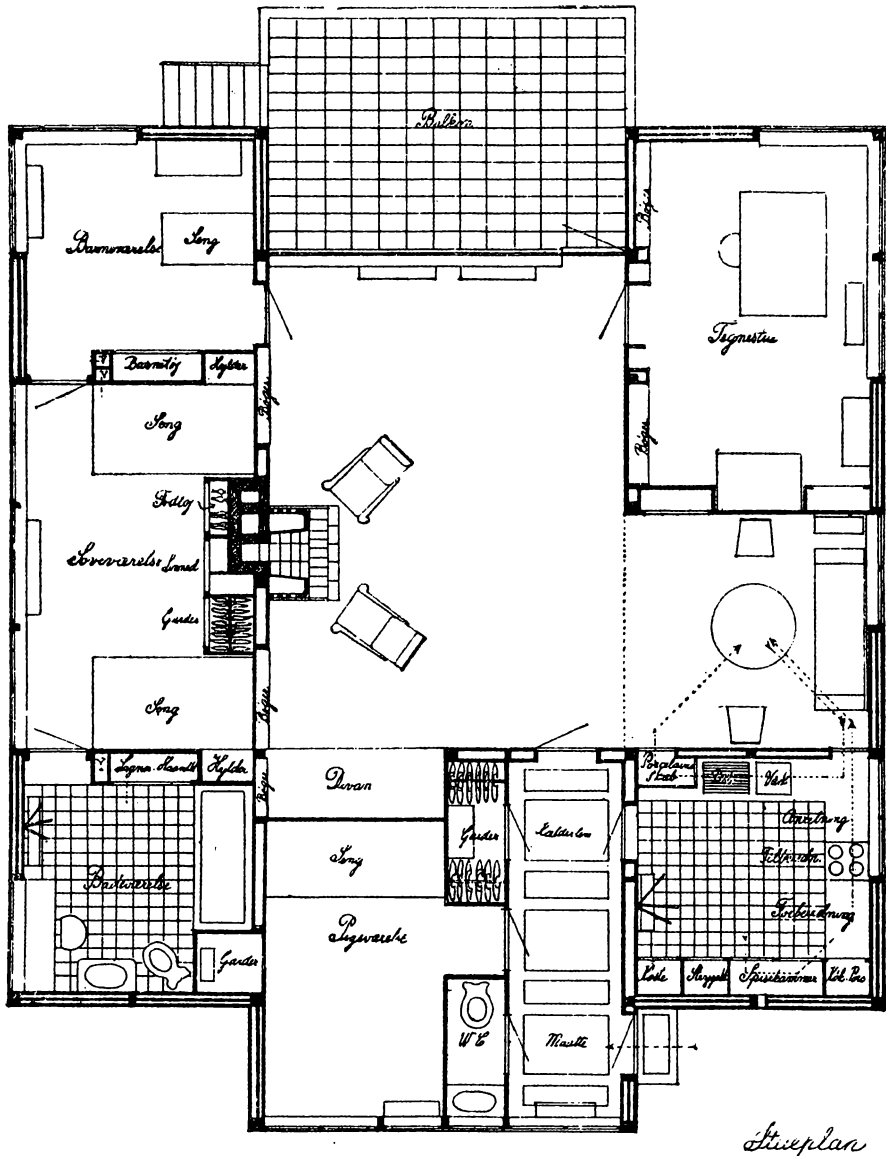
Edvard Heiberg: I. H. Mundtsvej 16, 1924. Sydfacade. Forf. fot. 2005.

Gennem en anden lem, som står i forbindelse med køkkenskabet, kunne man tage rent service direkte ind i stuen fra køkkenet.

Køkkenet er, som det ses på plantegningen, ikke stort; men ikke en bevægelse er overladt til tilfældighederne. Køkkenet er så velindrettet, at det reducerer husmoderens skridt og bevægelser til et minimum under madlavningen. Det kan være en underliggende opfattelse af køkkenet som laboratorium for madlavning, som betinger den funktionelle udformning og placering af køkkenelementerne.

Opfattelsen af køkkenet som laboratorium er også noget, man beskæftigede sig med udenfor landets grænser. Det reflekteres eksempelvis i Frankfurterkøkkenet udviklet af den østrigske arkitekt Margarete Schütte-Lihotzky i årene 1926-1928. Frankfurterkøkkenet er en funktionel indretning, der genspejler tidens idé om effektivisering af køkkenarbejdet, og betegner dermed et skift i opfattelsen af kvinden fra husmoder til rationel husarbejder. Målet var, at husholdningen skulle udføres effektivt, ordentligt og hygiejnisk.

Senere i 50'erne vandt spisekøkkenet

Edvard Heiberg: I. H. Mundtsvej 16, 1924. Herover plan af stueetage. Til højre øverst plan af kælder, nederst plan og tegninger af køkkenets indretning. (Architekten 1925).

indpas, idet man fandt dette bedre egnet i forbindelse med spise- og madlavningsfunktionen. Et af de første spisekøkkener eller rettere køkken med spisekrog finder man i Aalborg beliggende på Vesterbro 61-63 opført af forsikringsselskabet Nye Danske og tegnet af arkitekten Bent Helweg-Møller (1933). Dermed sker der også et skift i forståelsen af madlavningen fra at være en konkret operationel handling til også at implicere hygge og samvær med familien. Også Heiberg ændrede opfattelse, således er der i det hus, han senere opførte til sig og sin familie på Ådalsvej 5 i Vanløse (1939), integreret et spisekøkken.

Den engelske Haveby

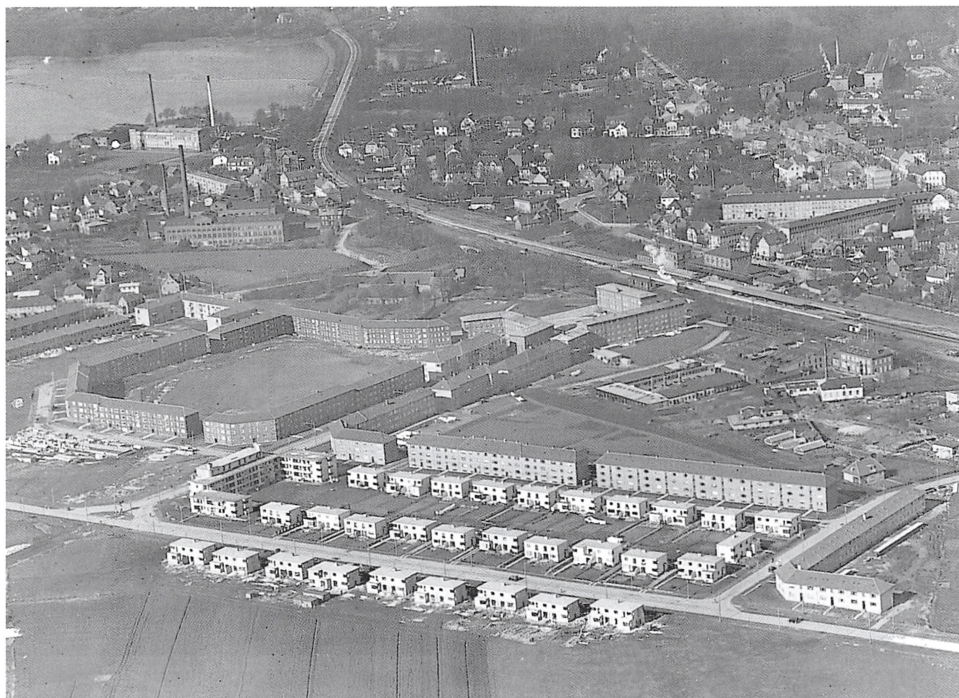
Øget befolkningstilvækst i København var medvirkende til udbygningen af Lyngbys vestkvarter - nu flyttede folk fra byen tilbage til landet i form af forstæderne. Således voksede Lyngby-Taarbæks indbyggertal fra 1930 til 1940 fra 15000 til 29000 indbyggere. Udbygningen skete samtidig med etableringen af bedre trafikale forbindelser, der bevirkede, at folk kunne flytte længere uden for byen, uden at transporttiden til arbejdspladsen øgedes.

Edgar Rosenstand og Einar Jørgensen var begge arkitekter, der var orienteret mod den funktionelle retning, og de var med til at tegne de huse, der blev opført på de åbne marker vest for Lyngby. Således tegnede de Den engelske Haveby, eller Den engelske Villaby, som de benævnte den i reklameskriftet for områdets bebyggelse. Havebyen er

opført af A/S Havebyernes Boligselskab, Lyngby, i årene 1932-34. Den er beliggende sydvest for Lyngby Station og afgrænses af vejene Johan Wilmannsvej i nord, Blomstervænget i syd, Hollandsvej i øst og Ulrikkenborg Allé i vest. Ved Ulrikkenborg Allé afsluttes bebyggelsen af to etagebebyggelser, henholdsvis Skovgården syd for Chr. X's Allé og Sportshuset nord for Chr. X's Allé. Grundstørrelserne varierer mellem 392 og 484 m². I dag som dengang består Den engelske Haveby af i alt 84 villaer. Arkitekterne var af den opfattelse, at havebyen i den størrelse var *stilfuld og fornem*.⁸⁾

Haveby-bevægelsen

Betegnelsen haveby er en paraplybetegnelse, man generelt anvendte for de villakvarterer, der skød op i udkanten af storbyerne i begyndelsen af 1900-tallet. Karakteristisk for haveboligbebyggelserne er et uprætentiøst ydre, og at de er praktisk indrettede. Ideerne til havebyerne hentede man i udlandet, i Tyskland f.eks. hos firmaet Krupp, der bl.a. opførte arbejderbebyggelsen Margarethenhöhe i Essen, og i England f.eks. i Hampstead Garden City ved Birmingham. En bebyggelse, hvor ideen var, at mindre bemidlede skulle bo sammen med bemidlede for på den måde at udjævne klasseskellene. Også Ebenezer Howards bog »Garden Cities of Tomorrow« har haft indflydelse på havebybyggeriet. I bogen beskriver E. Howard i relation til forurening og samfundsøkonomi de boligtyper og byidealer, som han

Den engelske Haveby under opførelse i 1935 set fra syd med det centrale Lyngby i baggrunden. Blomster-vænget er endnu ikke anlagt, og den fjerde husrække og Skovgården er ikke opført; men Sportshuset ses til venstre.
Byhistorisk Samling

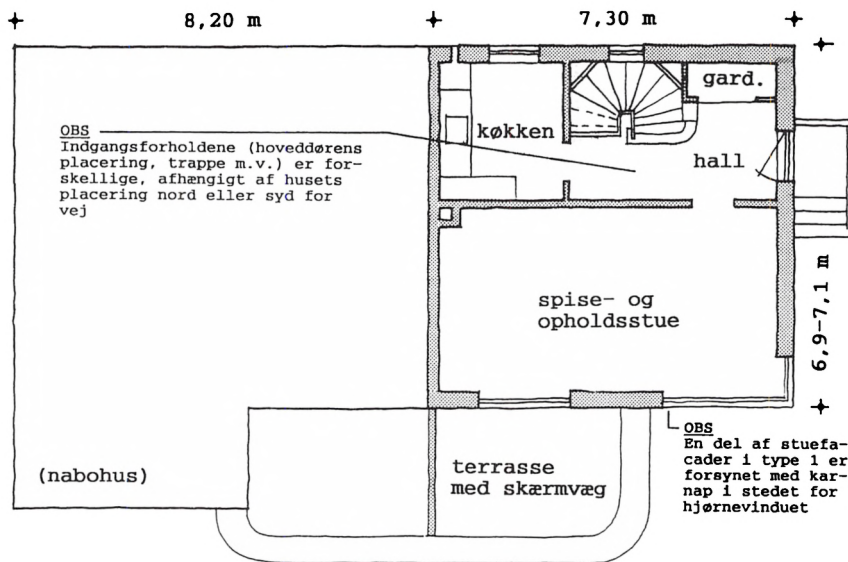
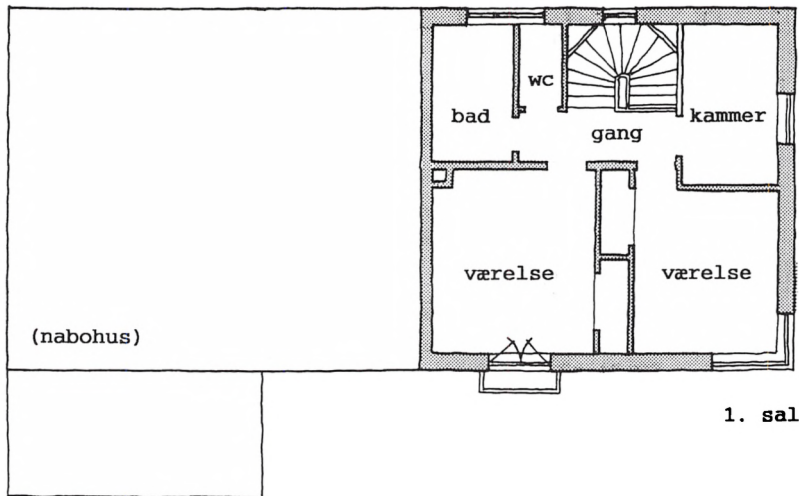
gerne så opført i hele England. Konkret blev der realiseret to havebyer ud fra E. Howards koncept, henholdsvis Letchworth i 1904 og Welwyn i 1920.

Herhjemme blev den engelske havebybevægelse formidlet gennem bevægelsen Bedre Byggeskik, Selskabet for Sundhedspleje i Danmark og Dansk Havebolig-Forening, der blev stiftet i 1912 af sagfører F. C. Boldsen. Deres mål var at fremme udviklingen af sunde og billige haveboliger og skabe god økonomisk planlægning. Den

engelske Haveby i Lyngby er i overensstemmelse med idealerne for havebyen, som E. Howard beskriver dem, og således anlagt i passende afstand fra byen (København) samt centralt i forhold til både skole, station og indkøbsmuligheder.

Den engelske Haveby består af dobbelthuse. Selve dobbelthuset er ikke en ny type, men findes også i tidligere tiders byggeri. Ved Verdensudstillingen i London i 1851, hvor forskellige lande udstillede tekniske opfindelser og

Type 1

stueplan

Den engelske Haveby, grundplan af type 1. (Lyngby-Taarbæk Kommune: Lokalplan 90, 1991, s. 7).

kunsthåndværk, vistes Henry Roberts' »mønsterhus«, som var et toetagers dobbelthus. Ideen med det var, at det skulle danne udgangspunkt for opførelse af huse, der kunne give arbejderne bedre boligforhold. Huset kan betragtes som et led i den udvikling, der senere og gennem en udvikling af konceptet ideologisk såvel som planmæssigt førte frem til opførelsen af dobbelthusene herhjemme.

Chr. X's Allé

Betrakter man dobbelthusene på Chr. X's Allé, kan man konstatere, at de har forskellige facader. Dette skal ses i

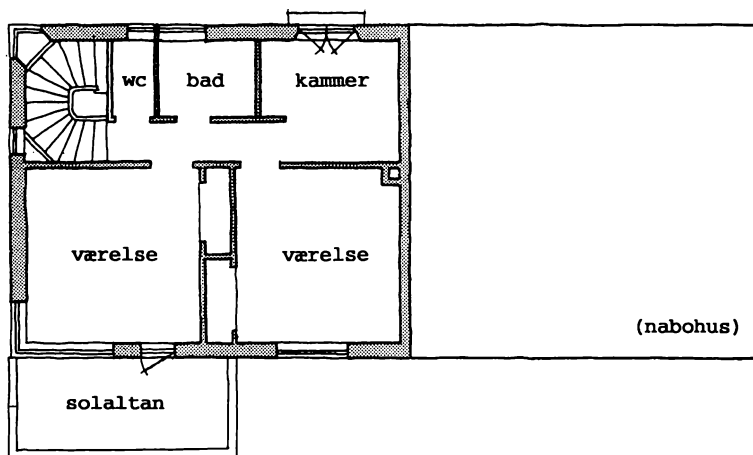
sammenhæng med, at der findes tre forskellige typer af huse (i Lokalplan 90 beskrives de som henholdsvis type 1, 2 og 3), og at alle typer findes i spejlvendt udførelse. Det vil sige, at man kan opleve seks forskellige facadeudtryk langs alleen. Endvidere er vinduespartier og dørpartier placeret asymmetrisk samt udformet forskelligt, hvilket bidrager til dobbelthusenes forskellige udtryk.

Type 1 fremtræder udadtil som en samlet kvadratisk blok uden udbygninger (nogle har dog en karnap i stueetagen). I stueplan er der hovedindgang til hall med garderobe og trappe til 1. sal.

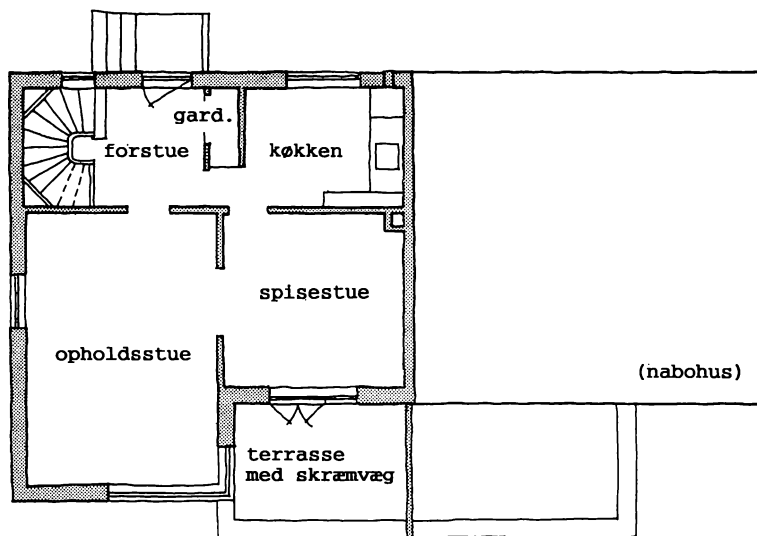

Edgar Jørgensen og Einar Rosenstand: Hollandsvej 34, 1932-34. Østfacade, forf. fot. 2005.

Type 2

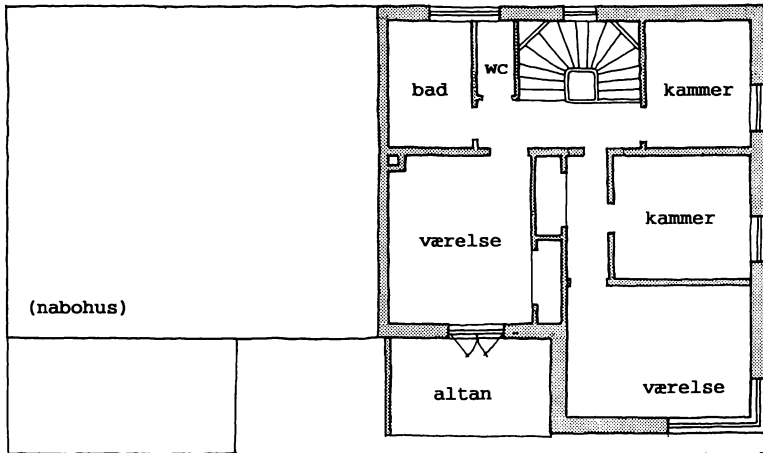
1. sal

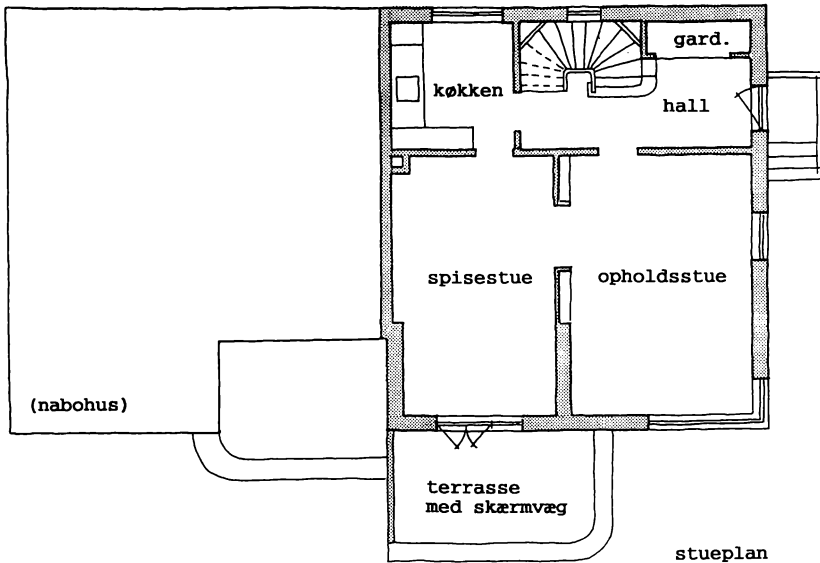
stueplan

Den engelske Haveby, grundplan af type 2. (Lyngby-Taarbæk Kommune: Lokalplan 90, 1991, s. 8).

Type 3

1. sal

stueplan

Den engelske Haveby, grundplan af type 3. (Lyngby-Taarbæk Kommune: Lokalplan 90, 1991, s. 9).

Fra hallen er der direkte forbindelse til køkken og til opholds/spisestue. Fra stuen er der med glasdøre forbindelse med terrasse og have.

Som det fremgår af grundplanen for type 2, har denne type to stuer en suite, henholdsvis spise- og opholdsstue i stueetagen. Udefra set skyder opholdsstuen sig ud fra den kvadratiske bygningskrop med en rektangulært formet karnap, hvis loft danner gulvet for solaltanen på 1. sal.

Grundplanen for type 3 svarer til type 2's grundplan blot med den forskel, at spisestuen nu er udvidet, således at den svarer til opholdsstuens størrelse. Det betyder, at der på 1. sal dannes et ekstra rum indlejret i et større. I hele bebyggelsen findes kun fire type 3 boliger med et etageareal mellem 139-142 m².

Alle husene er opført i mursten og i tre planer, kælder-, stue- og 1. sals plan. Alle har terrasser i stueplan, der er adskilt fra naboen ved en skærmvæg. Skærmvæggen er udført i beton ligesom baldakinerne over hovedindgangene. Alle tage er belagt med tagpap og har en hældning på 5%, hvilket betyder, at regnvandet kan løbe af. Ved flade tage undgår man desuden skrå vægge på 1. sal og får derved bedre udnyttelse af etagearealet. Desuden muliggør de flade tage andre typer grundplanløsninger end den traditionelle rektangulære (og kvadratiske). Endelig er flade tage billige at fremstille.

Som et eksempel på, hvorledes modernismens arkitekturs påvirkning vi-

suelst lader sig aflæse i Den engelske Havebys huse, vil Hollandsvej nr. 34 blive fremdraget som eksempel. Huset er i 2003 blevet smukt istandsat under vejledning af rådgivende arkitekt Michael Freddie, som har tegnet stue i Vintappergården tæt ved.

Noget af det første, man bemærker, når man står foran huset på Christian X's Allé, er den asymmetriske disponering af facadeelementerne, eksempelvis dørenes og vinduernes placering. Den klassicistiske arkitektur fordrede til forskel herfra symmetri i byggeriet og hvilede på klassiske principper, der var blevet fastsat af blandt andre den romerske forfatter Vitruvius.

I den side af bygningen, der vender mod øst ud mod Hollandsvej, er facadeelementerne også asymmetrisk placeret. Desuden optræder der vinduer i forskellige former og størrelser.

Som kendetegnende for modernismens byggeri er de meget karakteristiske køjevinduer – her henholdsvis i facaden og hoveddøren. Køjevinduet har maritime referencer og er med stor sandsynlighed inspireret af Le Corbusiers opfattelse af huset som en maskine. I »Vers une architecture« peger Le Corbusier på henholdsvis bilen, flyveren og skibet som forbilleder for modernismens arkitektur, og bogen er illustreret med fotos af disse transportmidler. For Le Corbusier er dampskibet med sit enkle industrielle design, sit lys og luft et forbillede for den moderne bolig.

Edgar Jørgensen og Einar Rosenstand: Chr. X's Allé 59 og 61, 1932-34. Forf. fot. 2005.

Baldakinen over indgangsdøren er som tidligere nævnt støbt i beton. Den er et typisk element i modernismens arkitektur og fungerer her som visuelt signal. Med sit fremspring fra facaden markerer den, at dette er hovedindgangsdøren for den besøgende og husets beboer. Som funktionelt element, det vil sige som afskærmning, har den sandsynligvis ikke haft den store betydning. En tilsvarende baldakin finder man i Le Corbusiers Villa Stein i Garches fra 1927. Her markerer den også hovedindgangsdør for gæsten og differentierer den fra tjenerkabet's dør, der er placeret umiddelbart til venstre for den.

Sol, lys, sundhed!

I huset på Hollandsvej 34 optræder der endvidere de for samtiden meget karakteristiske hjørnevinduer. De giver et godt lysindfald, og sollyset hindres ikke adgang på grund af en mur ved skiftet fra et verdenshjørne til et andet. Hjørnevinduernes horisontalt udstrakte form betoner husets vandrette orientering. Ved anvendelsen af horisontalt orienterede vinduer skabes der visuelt forbindelse til jordens overflade og dermed til landskabet/omgivelserne. Det er i øvrigt et karakteristisk træk ved nogle af modernismens villaer, at de åbner sig

Samtidigt interiør fra et af de nyopførte huse i Den engelske Haveby, ca. 1935.

Byhistorisk Samling

mod omgivelserne og derved tilkendegiver en samhørighed dermed. Dette blandt andet ved vinduespartiernes bogstavelige transparens.

Vinduerne opfylder målsætningen om at lukke lys og luft ind i boligen men etableres også ved terrassedørene, der leder direkte ud i til solterrassen og haven, som naturligvis er orienteret mod syd for at opnå flest mulige soltimer. Som arkitekterne skriver i »Den engelske Villaby«: »HER ER SOL! HER ER LYS! HER ER SUNDHED!«.⁹⁾

Også på første sal er der i form af en altan etableret et rekreativt opholdssted, hvor beboeren kan nyde solen og

den friske luft. Der er ikke gjort meget ud af det rækværket, som afgrænser altanen på 1. sal – det er præfabrikeret og i industrielt design. Det industrielle look knytter naturligvis an til industriens effektivitet.

Funktionelle detaljer

Ideerne om at skabe gode og praktiske boliger, der var økonomisk overkommelige for folk med lavere indkomster, er aspekter, som arkitekterne givetvis antog som udgangspunkt for udformningen af arkitekturen, hvilket fremgår af følgende citat: »at bygge et hus, der sparede på pengepungen og på husmoderens kræfter, et hus der ligefrem duf-

tede af hygge, ... et hus, der var skabt til at blive et hjem«. ¹⁰⁾

Citatet formulerer et ønske om, at husmoderens kræfter skulle spares, så hun kunne få mere tid til andre sysler. Dermed var Rosenstands og Jørgensens mål sammenfaldende med Heibergs, nemlig at skabe et hus for husmoderen, der var hensigtsmæssigt indrettet, således at hun hurtigt og nemt kunne varetage husarbejdet. Endvidere ligger der i ovenstående citat en tilkendegivelse af, at man med dette byggeri ønskede at give folk med en almindelig indtjening mulighed for at etablere sig sundt og godt til samfundets gavn.

Men der er også forhold ved den konkrete arkitektur, der peger på, at ar-

kitekternes overordnede mål var at skabe boliger, som fungerede hensigtsmæssigt for beboeren. Dette kan bl.a. udledes af grundplanen, hvor køkkenet er praktisk placeret i forhold til spise-stuen. Der er indbyggede skabe i værelserne på 1. sal og i køkkenet. På 1. sal er badeværelse og WC adskilt ved en væg, så man kan benytte badet uafhængigt af toiletlet. Dog må man konstatere, at der overordnet er tale om en temmelig traditionel planløsning i lighed med den, man finder i Henry Roberts mønsterhus fra 1851.

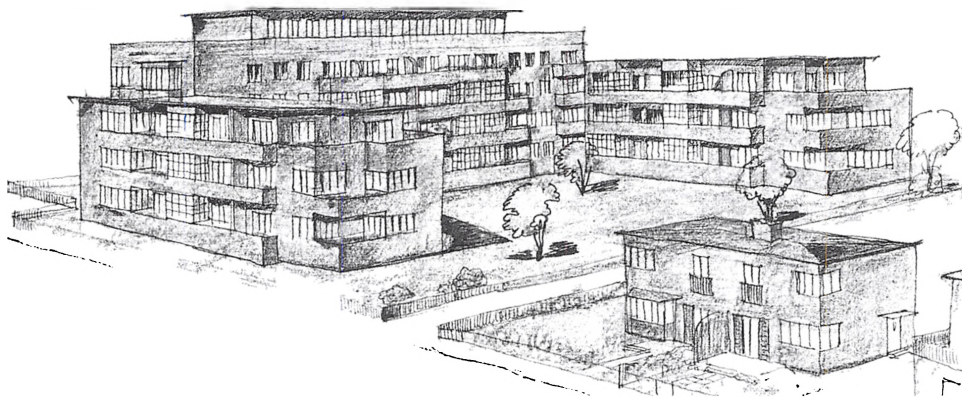
Sportshuset

For enden af dobbelthusbebyggelsen mod Ulrikkenborg Allé i vest ligger

Nyopført hus i Den engelske Haveby, ca. 1935.

Byhistorisk Samling

Edgar Jørgensen og Einar Rosenstand: Sportshuset, 1932-34. (Lyngby-Taarbæk Kommune, Byggesagsarkivet nr. 6705).

der to etagebyggerier, henholdsvis Skovgården og Sportshuset, også tegnet af arkitekterne Rosenstand og Jørgensen. Den sidstnævnte etagebebyggelses navn beror sandsynligvis på, at der i bygningen var gymnastiksal og tennisbane anlagt på taget. Dette var i overensstemmelse med tidens øgede fokus på kroppens dyrkelse og velbefindende.

Sportshuset er opført samtidig med Den engelske Haveby, det vil sige mellem 1932-34.

Som det ses, trækkes der også her – som i dobbelthusene - veksler på de maritime referencer. Køjet er, når man har læst »Vers une architecture« en af de ingredienser, som giver afsæt for en aflæsning af huset som et skib, og den understøttes tillige af balkonerne og af tagaltanerne, hvor man kan nyde lyset og luften på tilsvarende vis som på dampernes soldæk.

Skillevæggene mellem altanerne er som skillevæggene mellem dobbelthusene også udført i beton. Betonen gør det meget nemmere at arbejde frit med volumen og at udføre buen, og materialet blev anvendt skulpturelt af arkitekter dengang som nu. De buede former er med til at give modernismens bolig dens karakteristiske ydre og opbløder blokkens stive og statiske udtryk.

I både Sportshuset og Skovgården var lejlighederne af varierende størrelser og priser. Der var henholdsvis 1, 2 og 3 værelses lejligheder og atelierlejligheder, hvoraf sidstnævnte var den dyreste type. Sportshuset og Skovgården var tænkt som bygninger, der skulle samle Den engelske Haveby mod Ulrikkenborg Allé; således »vil man se, at der omkring Korsvejen ved Ulrikkenborggalle og Ulrikkenborgvej (d.v.s. Chr. X's Allé) dannes en samlet monumen-

tal Bebyggelse, uden dog at denne kommer til at virke bymæssig ...«. ¹¹⁾

Umiddelbart synes der at have hersket stor enighed om anlæggelsen og opførelsen af Skovgården og Sportshuset. Men der var tilsyneladende lidt problemer med, hvordan man mente, at Sportshuset skulle se ud. Det fremgår af et brev fra Lyngby-Taarbæk Sogneråd til A/S Sportshuset: »Herved tillader Sogneraadet sig at anmode det ærede Aktieselskab om at foranledige, at »Sportshuset«s Facader behandles med Farvning, saaledes at Udseendet bliver mere tiltalende, end det er for Øjeblikket«. ¹²⁾

Stil til tiden

En af de personer, der gjorde god reklame for Den engelske Haveby, var forfatteren Carl Erik Soya. I 1933 købte han efter en meget intensiv boligjagt et

hus i Den engelske Haveby og lod sig interviewe derom i 1936 i »Bygge og Bo«. Her omtaler han husene i meget rosende vendinger og påpeger, at de både har en fornuftig størrelse og er billige, også når man sammenligner med udlejningslejligheder i København: »De to Arkitekter Edgar Jørgensen og Einar Rosenstand har ikke blot bygget solide, billige og velindrettede Huse, de har ogsaa med virkelig Flair fundet netop den Størrelse og den Stil, Tiden krævede. Og de har med stort Held balanceret imellem det kedsommeligt ensrettede og det alt for individualistiske«. ¹³⁾

Det er givet, at Soya fandt husene meget populære, og de har bestemt ikke mistet i attraktionsværdi, hverken hos samtidens og vor tids købere eller arkitekturinteresserede, og det forstår man godt, hvis man går en tur ned ad Chr. X's Allé.

Edgar Jørgensen og Einar Rosenstand: Sportshuset, 1932-34. Forf. fot. 2005.

Litteratur- og kildeliste

- A/S Havebyernes Boligselskab, Lyngby, Den engelske Villaby, Hollandsbyen, Skovgaarden, Sportshuset, Arkitekter Einar Rosenstand, Edgar Jørgensen, 1937.
- Bang, Herman, Stuk, DK 1996.
- Boldsen, Frederik Christian, Haveboliger i Danmark for de mindre bemidlede Samfundsklasser, 1912. Skrivelse fra Lyngby-Taarbæk Sogneraad til A/S »Sportshuset«, 22. Maj 1937.
- Gentoftejournalen, Visionære Villaer, 2003.
- Heiberg, Edvard, Brev til Sjællands Stiftamt, Birkerød, 10. juni, 1924.
- Heiberg, Edvard, De Gamles Maskerade in: Kritisk revy, Hefte 4, 1928.
- Heiberg, Edvard, Fremtiden er et kunstværk in: Kritisk Revy, Hefte 3, 1927.
- Heiberg, Edvard, Hvordan har De det? in: Kritisk Revy, Hefte 1, 1927.
- Heiberg, Edvard, Nogle Privatboliger II, in: Architekten, nr. 16, 27. årg., 1925.
- Henningsen, Poul, Verdensproblemet Menneskets Bolig in: Kritisk Revy, Hefte 2, 1928, s. 20-27.
- Howard, Ebenezer, Garden Cities of Tomorrow, London, 1902.
- Kjærboe, Jette (in red.), Kastrupgårdsamlingen & Randers Kunstmuseum, Bauhaus i Dessau 1925-1932, DK 1985.
- Le Corbusier, Vers une architecture, Paris 1924.
- Loos, Adolf, Ornament och brot-fyra texter om arkitektur, Göteborg, 1985.
- Lyngby-Taarbæk Kommune, Lokalplan 90, Lyngby-Taarbæk feb. 1991.
- Smidt, Claus M. og Iversen, Erik, Funkis, Det Nordjydske gennembrud, DK 2003.
- Sørensen, Leif Leer, Edvard Heiberg og dansk funktionalisme - en arkitekt og hans samtid 1897-1958, DK 2000.
- Soya, Hvad synes De om at bo moderne in: Bygge og Bo, 3 årg. Hefte 5, s. 18-20.

Noter

- 1 Modernismens arkitektur er en arkitektur, der gør op med de overleverede værdier. Således traditionsbundne strukturer og tidligere tiders stilistiske udtryk. Den er påvirket af tidens tankegange af bl.a. social, sundhedsmæssig og økonomisk art.
- 2 Heiberg, Edvard, Nogle Privatboliger II, in: Architekten, nr. 16, 27. årg., 1925.
- 3 Loos, Adolf, Ornament och brot – fyra texter om arkitektur, Göteborg, 1985, s. 12-13.
- 4 Bang, Herman, Stuk, DK 1996, s. 6.
- 5 Kjærboe, Jette (in red.), Kastrupgårdsamlingen & Randers Kunstmuseum, Bauhaus i Dessau 1925-1932, DK 1985, s. 39.
- 6 Tysk skole for kunst, arkitektur og design.
- 7 Se f.eks. Heiberg, Edvard, Fremtiden er et kunstværk in: Kritisk Revy, Hefte 3, 1927, s. 12-16.
- 8 A/S Havebyernes Boligselskab, Lyngby, Den engelske Villaby, Hollandsbyen, Skovgaarden, Sportshuset, Arkitekter Einar Rosenstand, Edgar Jørgensen, s. 13.
- 9 Som forrige note, s. 19.
- 10 Som forrige note, s. 7-9
- 11 Brev til Lyngby-Taarbæk Sogneråd, Lyngby, 25. Marts 1935 fra A/S »HAVEBYERNES BOLIGSELSKAB«, Ulrikkenborg Allé 35.
- 12 Brev fra Lyngby-Taarbæk Sogneråd til A/S »Sportshuset« 22. Maj 1937.
- 13 Soya, Hvad synes De om at bo moderne in: Bygge og Bo, 3. årg. hefte 5, s. 20.

Jeppe Tønsberg

Tømmerhandler Johannes Fog og hans virksomhed i Lyngby

Fog-koncernen med dens byggemarkeder og tømmerhandler er vokset frem af Johannes Fogs Tømmerhandel i Lyngby, som begyndte i 1920 og frem til grundlæggerens død i 1970 var en enkeltmandsejet virksomhed. Den havde dengang langt fra sit nuværende omfang; men Johannes Fog og hans forretning spillede en vigtig rolle i Lyngby-Taarbæks fysiske udvikling i denne lange periode, hvor byen først blev forstad og derefter regionscenter. Han var ikke blot leverandør af byggematerialer, men også ejer af vigtige arealer i det centrale Lyngby, hvor udviklingen kom til at foregå. Johannes Fog var trods sit beskedne væsen en personlighed, som mange lagde mærke til og endnu husker med glæde. Ikke desto mindre har det været vanskeligt at finde materiale til denne artikel. Vigtige kilder er de erindringer, som virksomhedens første lærling Paul Carlsen har fortalt fra 1930'erne, og nogle af de artikler i det interne personaleblad, som den mangeårige medarbejder prokurist Aksel Donsbøl skrev i 1970'erne om virksomhedens udvikling. Men også mange andre har bidraget med oplysninger, som har gjort det muligt at udarbejde denne fremstilling om tiden frem til 1970. Tak til Morsø lokalhistoriske Arkiv for uddrag af Henrik Fogs erindringer.

Jeppe Tønsberg, f. 1950, arkivar cand.mag.

De unge år på Mors og i Jylland

Johannes Fog var født i 1884 i Nykøbing på Mors, hvor hans far Henrik Fog var redaktør af Morsø Folkeblad. Han havde seks søskende. Moderen omtales af Johannes Fogs datter, Ingrid Bang, som belæst og klog, uden at der dog var tale om et intellektuelt hjem. Henrik Fog skrev omkring 1920 sine erindringer, hvor han også omtaler sine børn og deres liv frem til daværende tidspunkt. Om sønnen Johannes skriver han: »Johannes gik i Borgerskolen, men var ikke af de særlig flinke; han holdt sig mest midt i Klassen. Han ytrede Lyst til Handel og kom i Lære hos Købmand Bruse i Østergade, som dog snarest gjorde ham ked af det. Han blev dog 1 Aar, men kom der efter i Tømmerlære. Der tog han godt fat. Om Vinteren søgte han teknisk Skole og fulgte godt med, blev gerne fremhævet som en af de flinkeste Elever.

Gunborg [en af Johannes' søstre] var i Midlertid kommen paa Realskolen og gik sammen med Anna Gyrling, yngste Datter af By- og Herredsfuldmægtig H. Nielsen. Denne unge Pige kom paa den Maade meget i vort Hus til daglig, hun lagde Mærke til den raske Tømmerlærling og kunne daarlig skjule sine Følelser. Hendes Fader ville have Johannes til at blive Arkitekt; han gik i flere Vin-

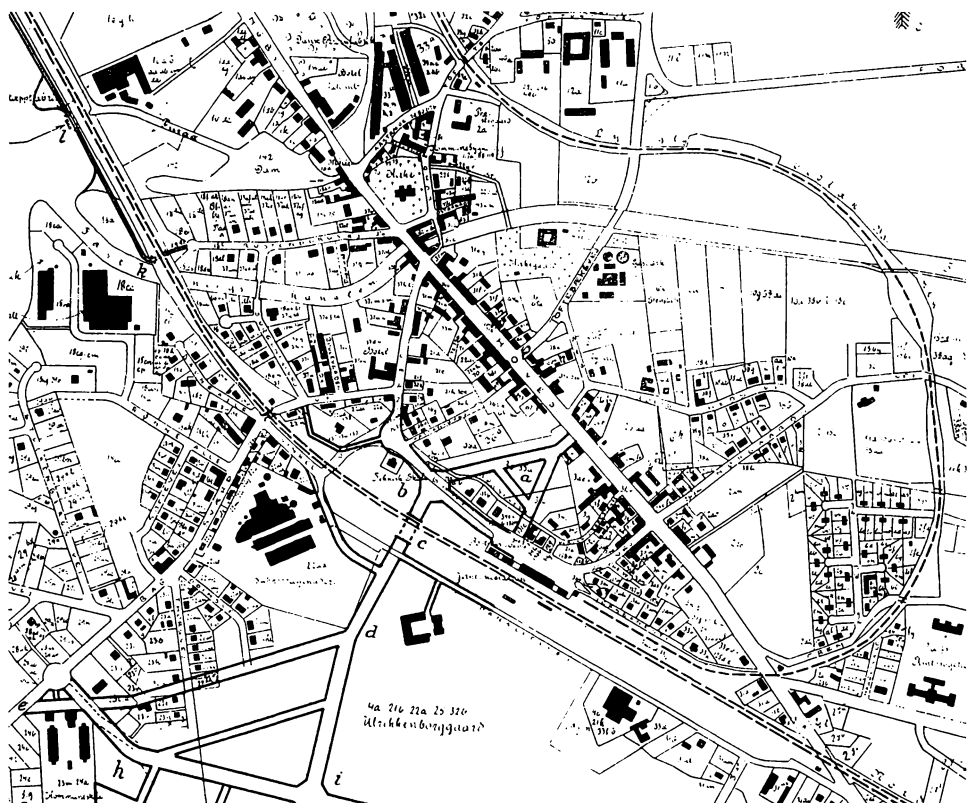

Det centrale Lyngby i 1923. Forne­den ses Lyngby Station og til venstre Torvet, der munder ud i Lyngby Hovedgade. Øverst til venstre ses Lyngby Gasværk ved Toftebæksvej og Fæstningskanalen. I højre side ses Jernbanevej, der krydser Lyngby Hovedgade og fortsætter i Nør­gaard­sv­ej. Foroven midt i billedet ses de store tage på Johannes Fogs første to tømmerlader og til venstre for dem det gamle landsted "Rolighed". Langs dets facade løber Rolighedsvej, der til højre munder ud i Nør­gaard­sv­ej. Øverst i billedet ses Lyngby­by­gårdsvej med træer og Nærumbanen, der til højre på en bro passerer Fæstningskanalen.

Byhistorisk Samling

tre på teknisk Skole i Odense og tog derfra Afgangseksamen med Udmærkelse. Johannes havde dog ikke Lyst til at blive Arkitekt – mente ikke, at han passede dertil ... Hans Lyst stod til Tømmerhandel. Han gennemgik et Halvaars Kursus paa Handelshøjskolen i Aarhus, og sammen med en anden købte han en Tømmerhandel i Gjedsted. Den kom i god Gang ... Han blev dog ked af Kompagniskabet og vilde

have sin Kompagnon til at overtage Forretningen, men da den anden ikke kunde skaffe de nødvendige Penge, købte Johannes ham ud og overtog selv Forretningen. I Midlertid begyndte han og Anna at tænke paa Bryllup. Annas Fader opfordrede da Ansgar [Johannes' ældste bror] til at tage ned og se paa Forretningen, og da han havde af­lagt Rapport, gav Etatsraaden sit Samtykke til Ægteskabet ...

Udsnit af kort over det centrale Lyngby i 1920. I midten af Nærumbanens sløjfe rundt om Lyngby ses Røglighedsvej, hvor Johannes Fog dette år etablerede sig på grunden matrikel nr. 6k. (Ingeniøren 1920 s. 572).

Under Krigen tjente Johannes godt bl.a. paa Pandeplader, men i 1920 solgte han Forretningen i Gjedsted for at faa noget heldigere beliggende – gid det maa lykkes for ham. Han flyttede til Lyngby, hvor han overtog Styrelsen af et Savværk, samt begyndte en Tømmerhandel i Oktober 1920«.

Lyngby omkring 1920

Det centrale Lyngby så dengang meget

anderledes ud end i 2005. Således lå der et helt lille beboelseskvarter bag ved Lyngby Hovedgade på det areal, der i 2005 udfyldes af Magasin og Johannes Fogs byggemarked med tilhørende parkeringspladser samt beboelsejendommen Lyngby Atrium Park. Lyngby Hovedgade og Torvet fandtes; men Klampenborgvej var ikke ført igennem til Lyngby Hovedgade. Trafikken østfra gik i stedet ad Fortunvej (i dag Lyngby-

Det tidligere landsted "Rolighed" o. 1920.

Byhistorisk Samling

gårdsvej) ind til Toftebæksvej og ad denne ned til Lyngby Hovedgade. På Torvet var Rådhuset endnu ikke bygget, og over for Torvets udmunding i Lyngby Hovedgade lå der en husrække langs østsiden af Hovedgaden. Derimod var Gasværksvej dengang en rigtig vej helt ud til Hovedgaden, hvor den nu kun er en gangsti. Nørngaardsvej fandtes med små beboelseshuse på begge sider, men endte blindt mod øst i Lyngby Mose. Imellem Gasværksvej og Nørngaardsvej gik Rolighedsvej ligeledes med små beboelseshuse på begge sider. Kvarteret omfattede desuden enkelte tomme grunde. Rolighedsvej var opkaldt efter det gamle landsted Rolighed (et navn i lighed med det endnu eksisterende

Fredlighed på Toftebæksvej) på østsiden af vejen. Det blev revet ned i slutningen af 1940'erne ved Klampenborgvejs indføring til Lyngby Hovedgade, men ville i dag have ligget midt ude på Klampenborgvej ud for den første indgang til Lyngby Storcenter, når man kommer fra Hovedgaden. Alle spor af Rolighedsvej er forsvundet bortset fra husblokken Nørngaardsvej 23-27, hvis krumme form skyldes, at den i sin tid blev opført langs et sving på Rolighedsvej.

»Lyngby Trælasthandel ved Johannes Fog« åbner på Rolighedsvej Savværket i Lyngby, der ved Johannes Fogs overtagelse var i likvidation, hed »Lyngby Savværk og Trævarefabrik« og

Savskæreriet under det primitive halvtag o. 1935. Bagest i midten ses isenkrambygningen med snedkerræ-loft på 1.sal. Denne bygning er sandsynligvis identisk med den oprindelige ladebygning på grunden fra 1917.

Paul Carlsen

forretningen. Falkenberg ekspederede, og Johannes Fog kørte rundt i Lyngby og Omegn for at besøge håndværkere og skaffe kunder. Falkenberg fortalte ved sit og virksomhedens 50 års jubilæum i 1970, at han havde været ved at sige op efter den første måned, hvor hans arbejde hovedsagelig havde bestået i at binde kosterkafter i bundter.

Forretningen var startet på et gunstigt tidspunkt. Lige efter 1. Verdenskrig blev der sat et stort boligbyggeri i gang støttet af det offentlige for at afhjælpe den bolignød, der var opstået under krigen. I 1923 var tømmerhandelens omsætning på 2 ½ million kr., og der var 19 mand ansat i virksomheden.

Samme år ansattes Tage Gothenborg, som egentlig skulle opbygge en afdeling med isenkram, men som i stedet kom til at passe regnskaberne og efterhånden, som forretningen voksede, blev leder af et omfattende bogholderi. Med Johannes Fog som chef, Falkenberg som forvalter med ansvar for at skaffe og sælge varerne, og Gothenborg som prokurist med ansvar for virksomhedens økonomi, var det trekløver dannet, som i de følgende mange år styrede virksomheden med sikre hænder.

Krise i 1920'erne og fremgang i 1930'erne

Kort efter indtrådte der imidlertid en kri-

se i dansk industri, som varede gennem resten af 1920'erne, og da Lyngby dengang var en industriby, blev krisen meget mærkbar i byen. Priserne faldt, og dyrt indkøbte varer måtte sælges med tab. Men Johannes Fog klarede sig igennem med hjælp fra sin bankforbindelse, Banken for Lyngby og Omegn (den senere filial af Privatbanken, jfr. nedenfor). I slutningen af 1920'erne begyndte Lyngbys udvikling som forstad til København, og med begyndelsen af 1930'erne kom byggeriet for alvor i gang.

Set i lyset af virksomhedens senere succes virker det naturligt, at Johannes Fog valgte at starte forretning i Lyngby; men sådan så det ikke ud i samtiden, og der kom som nævnt også nogle svære år. Der kendes ikke nogen forklaring på, hvorfor Johannes Fog netop valgte at flytte til Lyngby. Det er sandsynligt, at han har været på udkig efter et sted, hvor der kunne forventes en fremgang i byggeriet, og så er blevet opmærksom på det krakkede savværk i Lyngby, som kunne bruges som udgangspunkt.

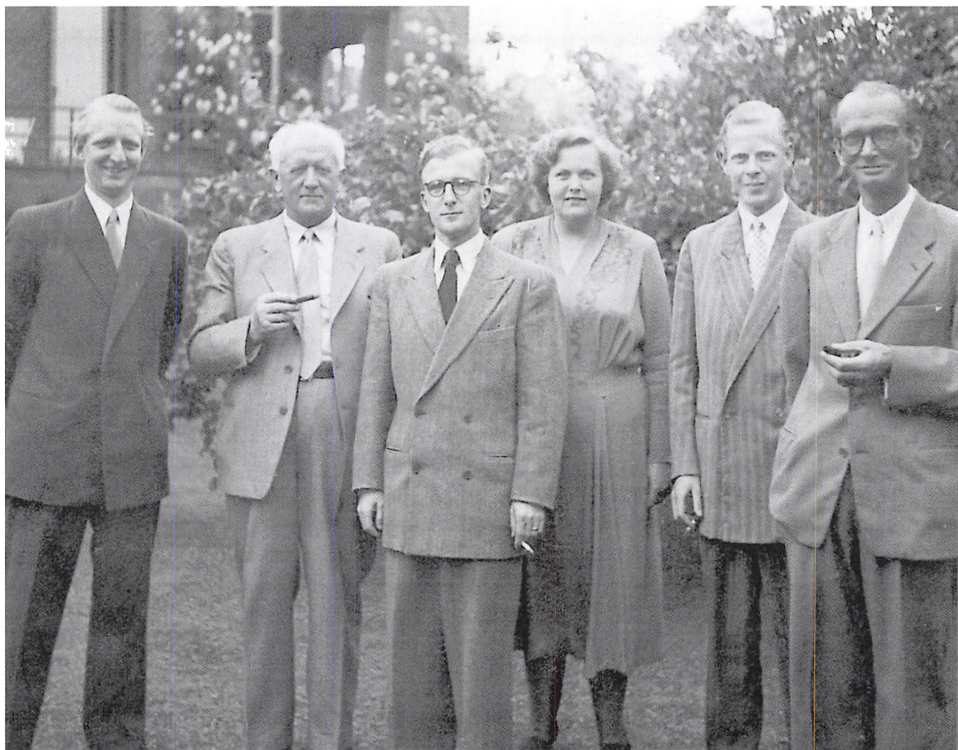
Personale i Johannes Fogs Tømmerhandel o. 1935. Fra venstre forvalter P. C. Falkenberg, Paul Carlsen, Harry Høst, Vilhelm Bang, Lars Frederiksen, Ingolf Nielsen. Siddende forrest Poul von Linstow.

Paul Carlsen

Trælasthandelen fik hurtigt flere bygninger. Ud til Rolighedsvej opførtes i 1920 en tømmerlade, som i 1921 forlængedes, og i 1923 opførtes ved siden af den endnu en tømmerlade. Bagved lå den tidligere ladebygning og langs skellet den tidligere stald, som snart udelukkende brugtes til kontor og senere fik en lille tilbygning. Tømmerhandelens grund blev i 1931 udvidet med ejendommen Nørsgaardsvej 5 (matr. 38 d og 2 fæ) og fik indkørsel fra Nørsgaardsvej foruden flere indkørsler fra

Rolighedsvej. Samme år opførtes på dette areal umiddelbart bag ved kontorbygningen en grundmuret bygning i to etager, som fornedet indeholdt kedelrum, folkestue, tørrekammer og støbegodslager, medens der på første sal var trælager.

I midten af 1930'erne forlangte politimesteren i Lyngby, at der blev foretaget brandsikring af tømmerhandelen, som lå omgivet af beboelsehuse på alle sider. Johannes Fog købte derfor en nabogrund til savværket nord for Roligheds-

Hjemme hos prokurist Tage Gothenborg på C. F. Holbechsvej o. 1935. Fra venstre Kurt Jensen, Johannes Fog, Axel Donsbøl, fru Brandt, (ukendt), Tage Gothenborg. Erling Gothenborg

Bertel Lüthcke på "sin" lastbil o. 1935. Der kan læsses langtømmer langs siderne af førerhuset.

Paul Carlsen

vej, som strakte sig helt op til Kanalvej med frie arealer til begge sider (på nabogrunden mod øst lå dog siden 1933 rayonspinderiet Neumann & Zimmermann). Alt tømmer stablet i fri luft blev flyttet til den nye tømmerplads, og på den gamle plads blev tømmer derefter kun opbevaret under tag. Samtidig opførtes en grundmuret bygning til de maskindrevne save, som hidtil havde stået under et åbent halvtag over imod kontorbygningen: »Julius Christiansens domæne var saven, der var indrettet lige uden for vinduerne ved det gamle kontor. Meget smart – for når vi om somme-

ren måtte have vinduerne åbne, røg det ind med skidt og spåner samtidig med, at støjen overdøvede telefonerne. Det var såmænd kun et faldefærdigt halvtag, han havde som sin arbejdsplads. Tænk at møde op kl. 7 en kold vinterdag og stå derude i pivende træk en hel dag ved det arbejde. Der skulle et godt helbred til det job, og det havde Christiansen da også. Men saven og Christiansen gav *miljø*, som det så moderne hedder, og det var faktisk et savn, da man nedlagde det forældede halvtag og flyttede saven indendørs i en ny bygning, der blev opført lige bagved« (Aksel Donsbøl).

Personale i Johannes Fogs Tømmerhandel o. 1935. I døren ind til frokoststuen ses Arne Hjelmsø. Bageste række fra venstre: Kai Hansen, Bertel Lüthcke, Chr. Henriksen, Viggo Larsen, Gunnar Jørgensen, Johan Gustafson, Evald Møller. Forreste række: Osvald Hansen, Johannes Henriksen, Georg Gustafson, Otto Piper, Carl Henriksen, Paul Carlsen.
Paul Carlsen

Miljøet i den gamle tømmerhandel – Paul Carlsen fortæller

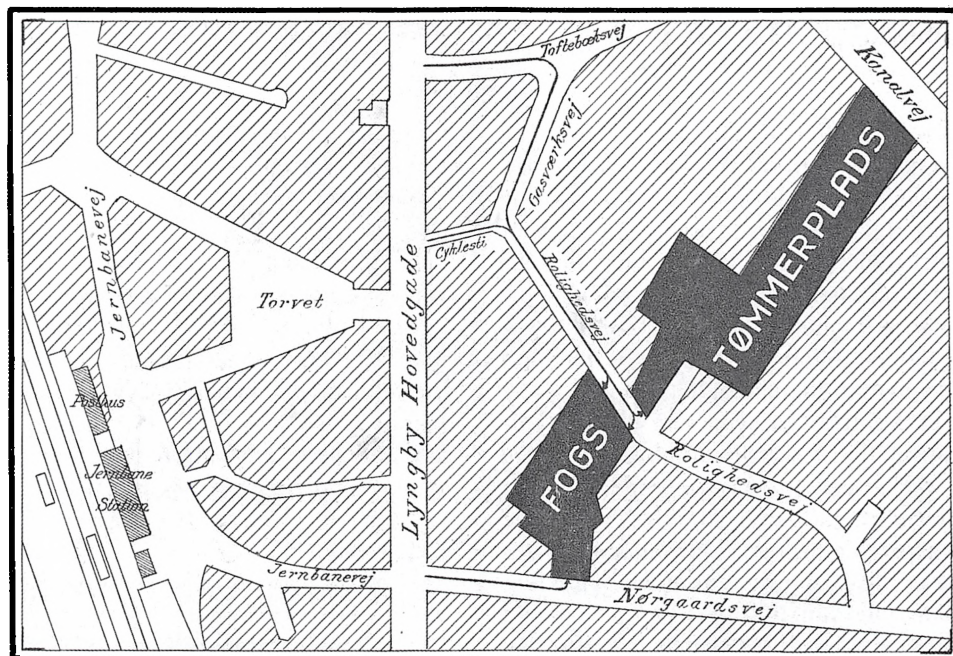
På denne tid, i 1934, fik virksomheden sin første lærling, Paul Carlsen, som senere i sine erindringer har fortalt om livet i tømmerhandelen. Paul Carlsen ville egentlig have været i lære i Sparekassen for Lyngby og Omegn; men sparekassedirektør Richard Nielsen syntes ikke, at han egnede sig til at stå ved en pult og skrive med blæk og foreslog ham i stedet at spørge Johannes Fog, om han kunne komme i lære dér. Johan-

nes Fog ville gerne prøve at have en lærling, og der blev udfærdiget en lærekontrakt for de fire år 1934-38 med lønnen hhv. 40, 50, 60 og 70 kr. om måneden. Derefter sagde Johannes Fog: »Nu er du kommet i lære her, og du skal være her i fire år. Men det, du nu skal lære, det må du selv lære. Du skal have dine øjne og ører åbne og suge til dig. Du skal få alle de oplysninger, du har lyst til, og få at vide, hvad du har brug for; men kundskaberne, dem skal du selv tage til dig«.

Paul Carlsen opdagede hurtigt, at det var en rigtig jydeforretning, han var kommet i: Johannes Fog og hans nevø Wilhelm Bang, som ledede isenkramafdelingen, var begge fra Mors, forvalter P. C. Falkenberg var fra Skive og disponent Gothenborg fra Århus, og læseformand Lars Frederiksen var også jyde.

Kontoret fandtes i midten af 1930'erne stadig i den oprindelige stald. Det var en lille uanselig rødstensbygning, fortæller Paul Carlsen, med indgang i gavlen til et vindfang med toilet til højre og håndvask til venstre. Derfra gik

man ind i det første kontor med to skriveborde. Ved det forreste sad disponent Tage Gothenborg, og bagved sad Edith Cruusberg, den eneste kvindelige medarbejder i firmaet. Næste kontor var bogholderikontoret. Der var et dobbeltskrivebord, hvor bogholder Fritz Martinsen og kontorchef Arne Lyngbæk sad. Inderst var så tømmerhandler Fogs privatkontor. Han kom gerne ned i forretningen og gik en runde, og så tog han sig af det han havde interesse for, fik forelagt kontrakter med køb osv. og tog imod besøg af sine håndværkskunder med en cigar, en »Silvana«, og fik en

Skitse på kundemappe fra 1938, der viser tømmerhandelens daværende udstrækning (jfr. Kortet s. 125). De følgende illustrationer er fra det område, der på skitsen bærer påskriften "tømmerplads".

Den nye tømmerplads mellem Rolighedsvej og Kanalvej ca. 1938.

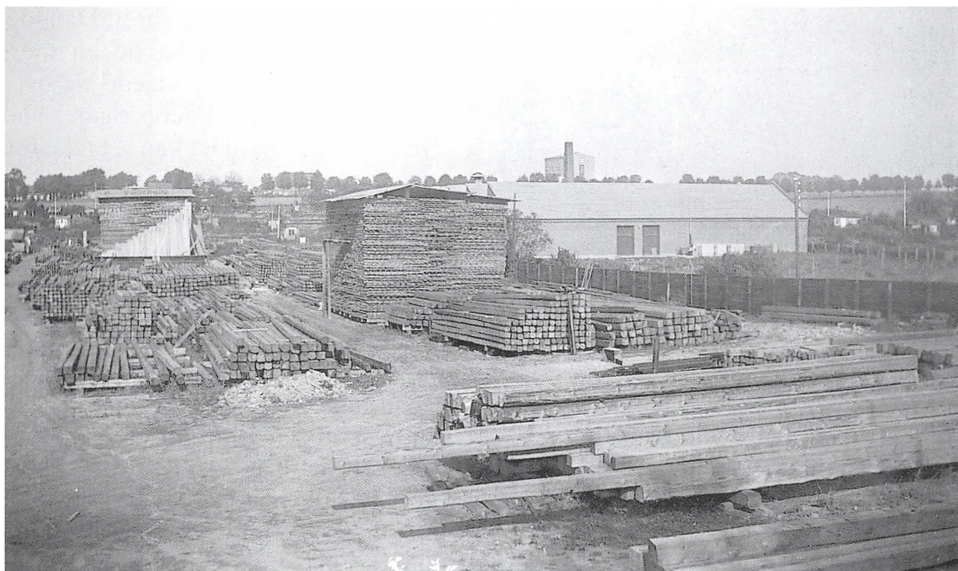
Paul Carlsen

god snak. Fordi Johannes Fog selv var uddannet som tømrer og konstruktør, havde han gode forudsætninger for at tale med kunderne; men Paul Carlsen fortæller samtidig, at Johannes Fog aldrig på samme måde henvendte sig direkte til sine ansatte – al kontakt gik gennem afdelingslederne, hvis han havde noget at bemærke.

I kontorbygningen var der centralvarme fra fyret i tørrestuebygningen, og i forvalterkontoret for enden af den fjerneste af de to tømmerlader stod der en petroleumsovn; men ellers var der ikke opvarmning i tømmerhandelen. Om vinteren blev petroleumsovnen i frokostpausen flyttet hen i folkestuen, der ellers var uopvarmet. Paul Carlsen fortæller, at det værste arbejde om vin-

teren var at være i isenkramafdelingen. Den befandt sig i en træbygning midt i komplekset og var uopvarmet: »Alle jernvarerne, de trak jo kulde til sig, så man kunne starte om morgenen frisk og varm med trækostøvler på, og sweater og lange underbenklæder; men når man så nåede han til middag, da var kulden fra de forskellige varer nået igennem, så man om eftermiddagen hakkede tænder. Så måtte man løbe sig en tur rundt om bygningerne for at få varmen igen. Men det var noget man levede med«.

Blandt Johannes Fogs største kunder var Lyngby-Taarbæks tømrermestre, f.eks. Chr. Christiansen i Lyngby, Frank Jeppesen i Hjortekær og Marx Schuldt i Taarbæk, men også nogle af Lyngby-

Udsigt mod nord fra den nye tømmerplads ca. 1938. Bygningen til højre er rayonvæveriet Neumann & Zimmermann. Derover ses Lindegårdsskolen og træerne på Lyngbygårdsvej. Paul Carlsen

Taarbæk Kommunes afdelinger var kunder. Paul Carlsen fortæller: »med hensyn til kommunens køb, blev der anvist fra den daværende administrationsbygning nede på hjørnet af Kirkestræde og Åstræde. Der residerede kommunebogholder Danielsen og to af tømmermester Christiansens døtre, den ene var kasserer for kommunen og den anden var kasserer for Nærumbanen. Så når der var penge til anvisning, så kørte jeg på cykel derned og fik de beløb med hjem. Desuden eksisterede alle de store gårde i Lyngby endnu i drift, Lyngbygård, Baunegård osv. En god kundekreds var også Hjortekærboenderne og Virumbønderne med deres mange drivbænke, hvor der skulle fornyes rammer

gang på gang, det var mange løbende meter«.

Hjemme hos tømmerhandleren

Da Johannes Fog og hans familie i 1920 flyttede til Lyngby, kom de til at bo i villaen Kastanievej 6. Datteren Ingrid (senere gift Bang) husker, at husrækken langs Lyngby Torvs nordside blev bygget, og at der dengang var mark, hvor nu Klampenborgvej ligger. Hun gik i Lyngby Private Underskole de første fem skoleår og kom derefter i mellemskole på Lyngby Statsskole, hvor hun blev student i 1937. Husstanden omfattede desuden Johannes Fogs nevø Vilhelm Bang, der som nævnt arbejdede i virksomheden. På første sal boede tømmer-

*Ingrid, Anna og Johannes Fog foran den nye villa
Fuglevadsvej 27 i 1938. Ingrid Bang*

handlerens bror, lærer Dan Fog, med sin familie; men han købte rækkehus i Virum og flyttede. Derefter syntes Johannes Fog, at huset på Kastanievej var for stort, og en af hans venner, arkitekt Peter Ulstrup Hansen, tilbød så at tegne og bygge et nyt hus til ham. De fandt en egnet grund ude på Fuglevadsvej (nr. 27), »og der byggede så Ulstrup Hansen et hus i sin kendte engelske stil med portalindgang, højt tagværk og smårudede vinduer, sådan et rigtigt engelsk landhus. Men desværre blev huset ikke mindre, det blev bare fladet ud på en større, pragtfuld grund, så på den måde reducerede det jo ikke boligarealet. Der blev mit svendegilde for øvrigt holdt ude i kælderen«, fortæller Paul Carlsen, »og Fog benyttede så lejligheden til at vise for personalet, hvordan hans hus var blevet; det stod færdigt i 1938«.

Personen Johannes Fog

Johannes Fog var god til at tjene penge, og han var også bevidst om deres værdi. Både han og hans ældste bror Ansgar blev velhavende. En dag sad de

sammen med den tredje bror, Dan, der som folkeskolelærer havde en mere jævn indkomst, og beklagede sig over, at priserne steg, og at deres cigarer blev dyrere og dyrere. »Det kan jeg ikke forstå«, sagde Dan, »mine cigarer bliver da ikke dyrere. De bliver bare mindre og mindre«.

Fortælleren af denne episode arbejdede for den tømremester, som byggede Johannes Fogs nye villa på Fuglevadsvej, og som købte byggematerialerne til huset hos Johannes Fog selv. På det tidspunkt indtraf der et fald i tømmerpriserne; men i modsætning til andre ville Johannes Fog ikke sætte sine priser ned – indtil tømmermesteren fortalte ham, at »så kommer du til at se en vogn fra Østerbros Tømmerhandel holde foran din dør«.

Aksel Donsbøl fortæller, at »Fog havde en udpræget situationsfornemmelse, men havde ikke diplomatiske evner«. Donsbøl forklarer videre, at Johannes Fog havde evnen til altid at kunne komme med det forløsende ord på det helt rigtige tidspunkt, men at den manglende diplomatiske sans til gengæld kunne bringe ham i pinlige situationer, som det kunne være svært at redde sig ud af. Den nedenfor omtalte episode omkring salget af Lyngby Bank viser imidlertid, at Johannes Fog var bevidst om dette forhold og tog forholdsregler imod det.

Johannes Fog gik ofte i kirke, og Paul Carlsen nævner, at han aldrig har hørt Johannes Fog bande. Det værste, han kunne sige om en mand, var »han er en skiderik«. Tilsvarende omtaler Aksel Dons-

bøl fra livet på tømmerhandelens kontor i slutningen af 1930'erne, at »manglede vi penge, og det gjorde vi endda tit, så bladede vi reskontroen igennem. Det var rigtig sjovt med det arbejde, for hr. Fog sad da altid og gryntede og var hele tiden forbavset over, at nu skyldte den kunde så meget, og at »den skiderik da for søren snart kunne komme med nogle penge«. En telefonopringning eller et tilfældigt møde ude på pladsen bevirkede så, at den pågældende »skiderik« kom med et afdrag på kontoen«.

Om juletiden fortæller Aksel Donsbøl: »December måned er altid en stille tid i en tømmerhandel, og december begyndte altid med, at hr. Fog reviderede sine mange lister med navne og institutioner over dem, han gerne ville glæde i anledning af den forestående jul. At glemme en, der trængte til hjælp, og som havde fået det før, ville gøre Fog ulykkelig. Så vi gik i god tid i gang med at gøre klar til julen hvad angik gaver og lignende, og omkring den 12. december var hr. Fog rolig ved at vide, at også i år var alle husket. Meget »stille nød« fik på den måde hjælp, og fonds som »De stille stuer« og »De samvirkende menighedsplejer« modtog hjælp, der gik videre til enker og enlige, der på den måde fik en glædelig og god jul ... det var et uundværligt led i vore juleforberedelser på kontoret og var med til at fremkalde den særlige stemning, der fulgte os hjem, når vi hver for sig skulle fejre julen på den måde, som vi selv holdt mest af. Falkenberg og Gothenborg havde helt den samme indstilling, vi

*Tømmerhandler Johannes Fog o.1950 (foto fra kørekort).
Byhistorisk Samling*

»julehyggede« os i december, og når vi den 24. december om formiddagen skulle ønske hinanden glædelig jul, så var der noget helt særligt over den formiddag, som gjorde, at ingen havde lyst til at bede sig fri. At det var en sædvane for mange kunder at komme forbi i den anledning, gjorde kun den formiddag mere festlig, og alt dette var en god optakt til selve juleaften».

Tømmerhandelen som finansieringsinstitution

I Lyngby-Taarbæks udbygning som forstad var Johannes Fog en central per-

son som leverandør af byggematerialer, og ikke sjældent optrådte han også som finansieringsinstitut for selvbyggere og mindre entreprenører. Paul Carlsen fortæller, at når man havde søgt og fået et byggelån, blev lånet overført til Johannes Fogs tømmerhandel, hvorfra man så kunne hente materialer og penge til arbejds løn, efterhånden som byggeriet skred frem. Typisk blev lånet udbetalt i fire rater: grundraten, når grunden var gravet ud og støbt, tagraten, når huset var under tag, gulvraten, når gulv og inventar var klar, og færdigraten, når byggeriet var afsluttet. Ifølge Aksel Donsbøl ophørte denne finansieringsmåde efter 2. Verdenskrig. Nu fik bl.a. bankerne større betydning, og i Lyngby kom Johannes Fog også til at spille en rolle i denne udvikling. Han deltog ellers aldrig i det offentlige liv i Lyngby bortset fra enkelte tilfælde, hvor han følte sin retfærdighedssans krænkede. En af disse lejligheder var Privatbankens køb af den lokale Lyngby Bank i 1934, hvor Johannes Fog var utilfreds med den måde, bankbestyrelsen havde behandlet sagen på. Dens formand var kredslæge Johan Lemche, som Johannes Fog indledte en skarp diskussion med i Lyngby-Taarbæk Bladet (den gang med navnet Lyngby Tidende). Paul Carlsen fortæller: »Fog satte sig ned på sit kontor, og så håndskrev han et manuskript. Så læste han det højt for Gothenborg, om det nu var rigtigt, og når det så var godkendt, så blev jeg sendt afsted på cykel ind til overretssagfører J. Bondo Svane, så han lige kun-

ne checke af, at der ikke var insinuerende bemærkninger som kunne være strafbare. Så gik det i bladet ... Det vakte så meget røre, at på det tidspunkt fandt de andre hovedbanker ud af, at det var værd at lægge en filial i Lyngby. Så Handelsbanken lagde en afdeling hernede på hjørnet af Jernbanevej, Folkebanken oppe i Hovedgaden 62 og Den Danske Landmandsbank derimellem, og den valgte Fog som sin fremtidige bank«.

Johannes Fog var imidlertid også senere parat til at hjælpe sine kunder finansielt, hvis de havde behov for det. Den rækkehusbebyggelse i Virum, hvor forfatteren havde sit barndomshjem, var i slutningen af 1940'erne blevet opført af et konsortium af håndværksmestre, som havde deres tilgodehavende hos nogle af husejerne stående som 4. prioritets lån. På et tidspunkt havde en af håndværksmestrene betalt de øvrige ud, men havde altså stadig penge til gode fra en række husejere, da han kom i den situation at skulle skilles og havde brug for kontante penge. Idet han var kunde hos Johannes Fog, hjalp denne ham »af nød og betryk«, som han sagde, ved at betale ham det samlede tilgodehavende og overtage lånene, hvorefter de pågældende husejere kom og betalte termin på tømmerhandelens kontor, til deres lån var indfriet.

Tømmerhandelen under besættelsen. Jødeforfølgelsen

Den isenkram-afdeling, som Paul Carlsen omtaler fra sin lærlingetid, omfattede

Start på en skovtur fra Lyngby Torv i slutningen af 1930'erne

Byhistorisk Samling

de oprindeligt kun støbegods, og dens bygning var frem til 1943 vistnok identisk med den oprindelige ladebygning fra 1917, som den nystartede tømmerhandel havde overtaget. Her blev Johannes Fogs nevø Vilhelm Bang ansat i 1931 og var der, til han i 1937 rejste til sin egen nystartede tømmerhandel i Herlev. Han mødte altid kl. 7, fortæller Aksel Donsbøl, og sås altid i brun kittel og alpehue. Vilhelm Bang afløstes som leder af isenkram-afdelingen af S. A. Christensen, der også var født på Mors (iflg. Aksel Donsbøl en absolut kvalifikation), og som selv har fortalt, at »det var i 1937 at det første stykke værktøj blev solgt her i forretningen, idet oprindelsen til isenkramafdelingen var handelen med søm, skruer og bolte. Beslag

skaffedes fra Carl F. Petersen, men det vigtigste var støbegods, tagvinduer, rensedøre, vaskekedler, kaminer og kakkelovne«. Aksel Donsbøl, som er citeret flere gange i det foregående, blev selv ansat i forretningen 1. april 1937. Om tømmerhandelens udvikling under krigen fortæller han: »Efter lønningslisterne den 31. december 1939 var vi 30 mand, der efterhånden blev til de 20 beskæftigede, der faktisk slet ikke var beskæftiget med noget særligt. Vi skulle fordele den smule varer, der blev tildelt firmaet til vore kunder, og det var hurtigt gjort.« Faktisk var der meget arbejde i tømmerhandelen også under krigen, fordi Lyngby-Taarbæk sammen med Hvidovre var en af de forstadskommuner, hvor der dengang foregik

mest byggeri. Men naturligvis ærgrede det Donsbøl, at omsætningen, der i slutningen af 1920'erne igen havde passeret de 2½ mio. kr. og var nået op på 3 mio. kr., nu igen faldt til 2 mio. kr. trods pristigningerne. Til gengæld betød det, at »de udestående fordringer kom ganske godt hjem, og da der ikke blev brug for nye kreditter, blev vores økonomiske forhold forbedrede, så vi oplevede nogle år med tilgodehavende i banken, og med renteindtægter af kassekredit-ten!«.

På en uventet måde fik Johannes Fog brug for disse penge og mange flere,

idet han kom til at spille en vigtig rolle i forbindelse med jødeforfølgelsen i oktober 1943. I arbejdet med at transportere danske jøder illegalt til Sverige udgik en af flugtruterne fra lektor Aage Bertelsens lejlighed på Buddingevej, »Huset med de blå gardiner«. Lektor Bertelsen var ansat på Lyngby Statsskole og udgav efter krigen en bog om sine oplevelser, »Oktober 43«, som han til-egnede Johannes Fog. Heri fortæller Aage Bertelsen, hvordan sognepræsten i Lyngby, pastor Krohn, netop havde bragt ham en stak udfyldte, men under-skrevne dåbsattester til dæknavn-

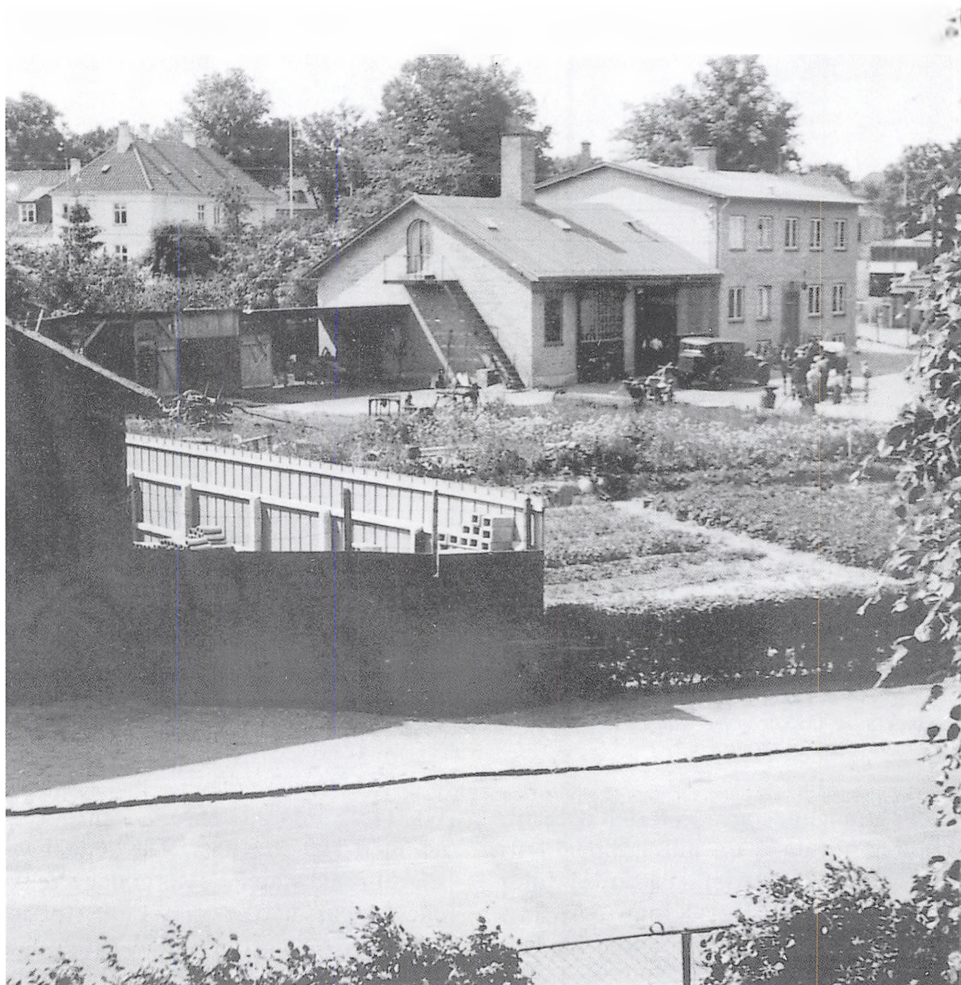
Fra en skovtur til Stenholt Savværk i 1944. Fog vandt 5-3. Bagest fra venstre: Egon Nielsen, Josefsen, Kurt Jensen, Arne Lyngbæk, Paul Carlsen, Johs. Haahr, Henning Schjøtt, Hans Horowitz. Forrest: Aksel Petersen, Arne Hjelmsø, Vilh. Doyle.

Lufifoto af det centrale Lyngby set fra øst ca. 1936. Øverst Lyngby Station og til højre et stykke af Torvet. Lyngby Hovedgade går på skrå midt gennem billedet, og til venstre ses Nørngaardsvej. Nederst i venstre side ses tømmerhandelen med den murede tørrestuebygning til venstre, derefter halvtaget med savskæreriet og den gamle isenkrambygning med tre tagvinduer. Oven for disse bygninger ses Bagergårdens firklædede kompleks ud til Lyngby Hovedgade samt dens store have, og til højre for tømmerladerne ses Malmgreens smedie med beboelseshus.

til flygtningene og derefter havde tilbudt at foretage en indsamling til finansiering af arbejdet: »På sin vej rundt i sognet kom pastor Krohn også hos tømmerhandler Johannes Fog og bad om et beløb til lektor Bertelsens transporter. »Lektor Bertelsen, hvem er det?« spurgte tømmerhandleren. Da Krohn forklarede, hvad han vidste om personen og sagen, gav Fog ham 2.000 kr. og tilføjede: »Sig til ham, at jeg står i forskud med et lån på 10.000 kr.«. Og idet præsten forlod kontoret, råbte han efter ham: »De kan godt sige 20.000!«.

I den følgende tid voksede transporterne med rivende hast. De 20.000 var snart brugt. Men Fog var god at trække på; der var ikke gået 10 dage, før jeg foruden de 2.000 kr., jeg havde fået som gave til arbejdet, havde lånt 148.000 kr. af ham. En aften, da vi skulde have en større overfart, kom han selv med pengene som sædvanlig, på cykel i øsende regn. »De er knageme en hård kreditor«, sagde han, da jeg tog imod ham på trappen, »her jager De en gammel mand en sen aften ud i det hundevæjr. Først måtte jeg fra mit hjem ud til bank-

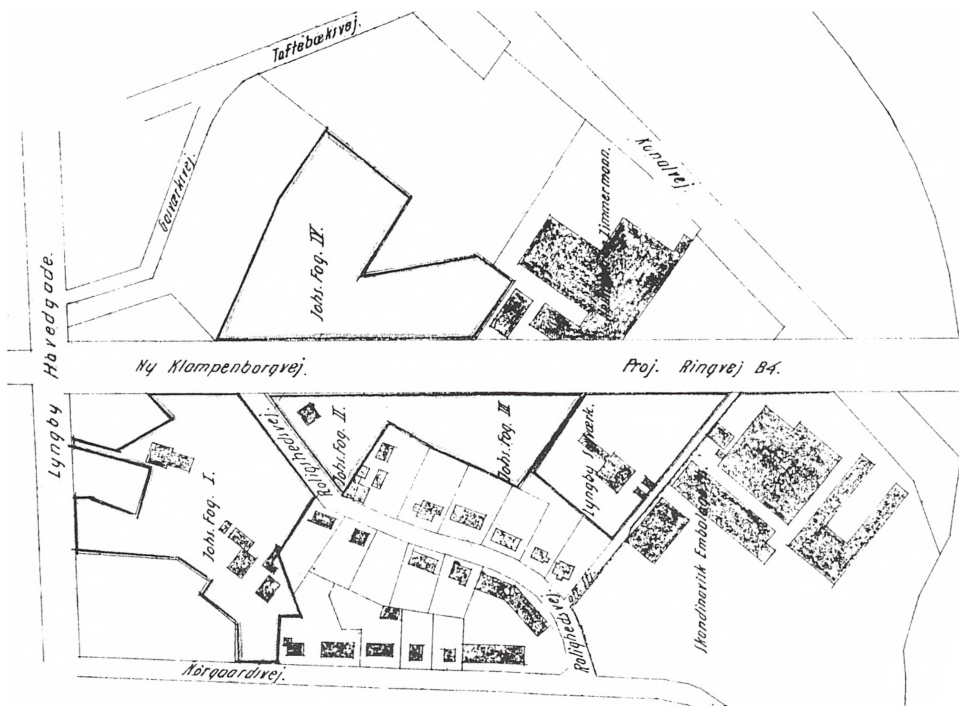

Malmgreens nye smedie og beboelseshus i 1938, set fra Rolighedsvej med Bagergården i baggrunden. Billedet giver samtidig indtryk af Rolighedsvej som en idyllisk villavej. Perspektivet svarer til, at man i dag står ved indgangen til Kulturhuset og ser hen over Magasins Torv i retning mod Lyngby Hovedgade.

Byhistorisk Samling

bestyreren; han var ikke hjemme, jeg fandt ham i et selskab pokker i vold. Derfra cyklede vi ud til bankkassereren – der skal jo være to af bankens folk til

stede ved større kontante udtræk – og så ned i boksen. Her har De pengene. De forlangte 20.000, men jeg kender Dem jo efterhånden, så for nemheds

Skitse over Johannes Fogs grunde i 1944 med den projekterede Klampenborgvej indtegnet. Den i teksten nævnte rets- og politibygning blev i 1961 opført omtrent, hvor der på skitsen står "Johs. Fog IV"), og Kulturhuset ligger i 2005 omtrent, hvor der står "Johs. Fog III" og "Lyngby Savværk". Den buede streg helt til højre viser Nærumbanens forløb. (Lyngby-Taarbæk Kommune, byggesagsarkivet nr. 11.535A/1944).

skyld har jeg taget 30.000 med«. »Ja tak«, svarede jeg, »jeg får dem vel nok brugt. Men efterhånden bliver det her jo til temmelig mange penge, og De er vel klar over, at jeg ejer intet som helst ud over min løn ved skolen. Men det ordner sig forhåbentlig, om ikke før, så når tyskerne er ude af landet. Og om ikke andre betaler Dem, så må den danske stat vel gøre det til den tid«. »Ja, det vil jeg skam også håbe«, sagde Fog og lo hjerteligt, »ellers ser den jo gal ud«.

Heldigvis strømmede der penge til fra andre kanaler, og Fog fik sine penge igen ret hurtigt. Men Bertelsen tilføjer: »Den tanke, at jeg personlig heftede for beløbet, var rigtignok aldrig for alvor opstået hverken hos Fog eller mig. Det var ham, der tog hele risikoen. Det er også derfor, jeg har følt trang til at tilegne tømmerhandler Fog denne fremstilling. Hans indsats var afgørende for sagen i en kritisk periode«.

Det tidligere gartneri "Rolighed"s grund, som Johannes Fog stillede til rådighed for sine ansatte som køkkenhaver. Billedet er taget fra det sted, hvor senere rets- og politibygningen opførtes, og i 2005 ligger en del af Lyngby Storcenter på arealet. Husene i baggrunden lå på Gasværksvej, hvor huset til højre endnu findes som Ældre Sagens hus.

Paul Carlsen

Ny hovedbygning og indgang fra Lyngby Hovedgade

I 1942 udvidede Johannes Fog sit areal med endnu to ejendomme. Ved at købe smedemester Malmgreens ejendom Rolighedsvej 2 A kom han til at disponere over en kombineret beboelses- og værkstedsbygning, som Andreas Malmgreen havde opført i 1931, og ved at købe ekspeditionssekretær Jørgen Baggers ejendom Bagergården (Lyngby Hovedgade 49) fik han adgang til Hovedgaden. Johannes Fog solgte året

efter den sydlige del af Bagergården til bagermester Svend Nielsen. Den nordlige del, som han beholdt, omfattede en toetages gavlbygning fra 1914 med et lille stykke af Bagergårdens forhus langs Hovedgaden (i 2005 installatør Th. Baltzers ejendom med forretningen »Lysmesteren«). Grunden omsluttede på de tre sider ejendommen Lyngby Hovedgade 47, idet der var en ganske smal forbindelse ud til Hovedgaden mellem nr. 45 og 47. Her fik Johannes Fog indkørsel fra Lyngby Hovedgade,

nr. 45 B, og da Kgl. Brands nye kontorbygning (nr. 47) opførtes i 1962, fik den op til Magasin en port ind til tømmerhandelen. Porten findes endnu, men fører nu kun ind til nr. 47's bagareal.

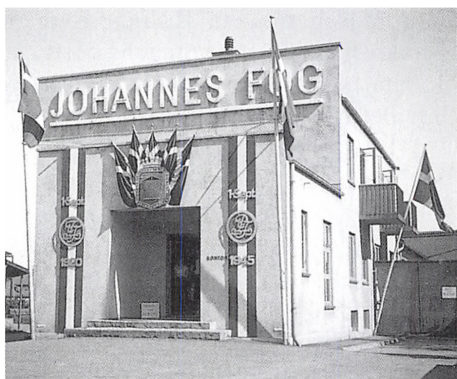
Desuden købte Johannes Fog »Rolighed«, hvis jord øst for Rolighedsvej hidtil havde været anvendt som gartneri. Da han ikke straks skulle bruge dette nye areal, udlagde han det til nyteghaver, som hans medarbejdere gratis fik lov til at dyrke. På dette tidspunkt vidste man, at Klampenborgvej skulle føres igennem til Lyngby Hovedgade og ville komme til at gå tværs over tøm-

merpladsen mellem Rolighedsvej og Kanalvej, og det var antagelig derfor, at Johannes Fog havde sikret sig andre udvidelsesmuligheder.

I 1943 blev imidlertid smedemester Malmgreens tidligere privatbolig og maskinværksted inddraget i virksomheden som ny hovedbygning, således at kontoret kom til at ligge i stueetagen og underforvalter B. Bloch Jørgensen boede i lejligheden ovenpå. I den tidligere værkstedshal blev isenkramafdelingen indrettet med en underafdeling for støbegods i gavlen. På den modsatte gavl, d.v.s. på den toetagers del af

Freden fejres på V-dag 1945 (den 8. maj). I forreste række med briller Aksel Donsbøl, i anden række til venstre Johannes Fog og til højre (med slips) P. C. Falkenberg, Paul Carlsen

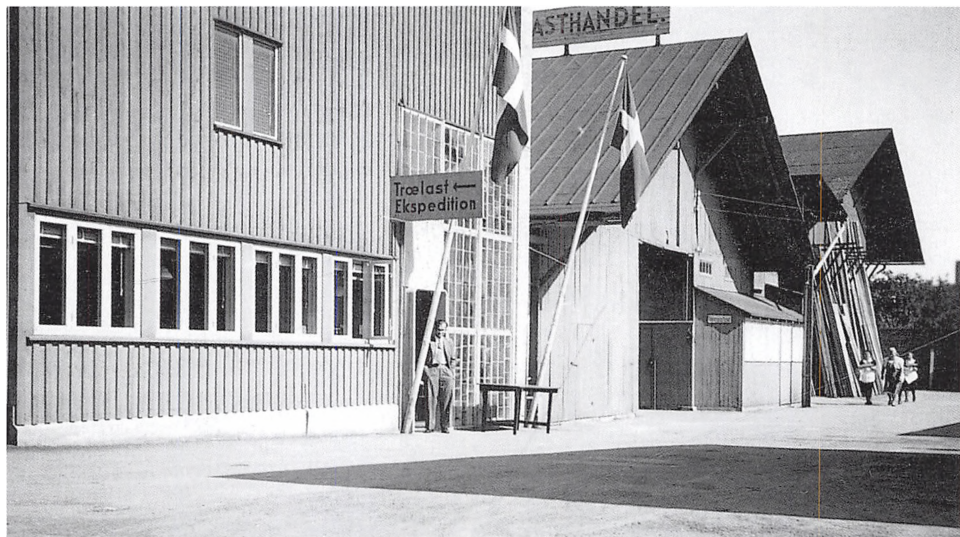

Den nye indgang til tømmerhandelens kontorer ved 25 års jubilæet 1. september 1945.

Byhistorisk Samling

bygningen, opførtes en terningformet forhal, over hvis facade navnet Johannes Fog kunne ses fra Hovedgaden ind igennem indkørslen. Johannes Fogs tømmerhandel fik derved en tid adresse på Lyngby Hovedgade (som nævnt nr. 45 B). Den hidtidige kontorbygning blev herefter anvendt som lager.

Om indretningen af huset fortæller Aksel Donsbøl: »Man kom først ind i en hall, også kaldet krematoriet, fordi hele interiøret var holdt i lyse farver med hvide marmorvindueskarme og marmorfliser på gulvet. Når der så også stod nogle grønne planter, var betegnelsen ikke så lidt rammende! Men de nye kontorer, der lå på stribe gennem huset, var lavet fornuftigt og karakteristisk for

Spisningen ved 25. års jubilæet foregik i den 40 meter lange gulvbræddehal fra 1943, hvor der samme år var blevet indrettet trælastekspedition i gavlen. Bag ved serveringspersonalet, der kommer gående i baggrunden, anses det tidligere kontor, hvor der var indrettet køkken til lejligheden.

Byhistorisk Samling

Ved 25 års jubilæet drak man kaffe ude i gården ved den nye hovedbygning, men måtte senere søge ly for en regnbyge i en af de nye toetages tømmerlader.

Paul Carlsen

Luftfoto fra 1950'erne med Lyngby Hovedgade til venstre. Foroven ses Klampenborgvej med nr. 235-41 under opførelse. Derunder ses tømmerhandelen og Nørgaardsvej.

Byhistorisk Samling

hr. Fog – gode, men uden flotheder, og her fik Fog sit første kontor, der virkelig svarede til det, man dengang forstod ved et chefkontor».

Rundt om det nye areal forlangte myndighederne, at der skulle opføres høje brandmure. Dem udnyttede Johannes Fog som bagvæg i tre nye, toetagers tømmerlader. Herved opstod det snævre gårdmiljø med indkørsel fra Hovedgaden og udkørsel til Rolighedsvej, som mange husker.

I disse nye omgivelser fejrede virksomheden sit 25 års jubilæum den 1. september 1945. Paul Carlsen fortæller: »Det var en fest med maner. Lang tid i forvejen blev der anbragt et par grise

nede for enden af gartneriet Rolighed, og der gik pladsformand M. J. Frandsen og fodrede disse grise op. Da så tiden nærmede sig, blev der indrettet et nødkøkken med komfur i de gamle kontorer. Der gik et par damer og lavede slagtemad, rullepølse og sådanne ting, og jeg mener at kunne huske, at hovedretten ved festen var forløren skildpadde, rigtig god hjemmelavet varm. Det var så en fest, hvor man havde inviteret kunder, selvfølgelig, leverandører, personalet, lidt familie, og så festede man med sang og taler. Festen foregik i gulvbræddehallen, der havde man lavet borde op igennem gaden, og et opretstående klaver til den ene side. Kaffen

Kusk Jens Olsen med tospand på Nørgaardsvej i midten af 1930'erne.

Paul Carlsen

Hjørnet af Lyngby Hovedgade og Nørgaardsvej med Lyngby Mejeri o. 1960. Hjørnebygningen tilhørte mejeriet, men var siden 1941 lejet af Johannes Fog til udstilling af støbegods. Langs billedets overkant ses tømerhandelens bygninger.

Byhistorisk Samling

blev drukket ude i gården, og der kom en byge, så man måtte trække ind under halvtaget. Festen startede ved middagstid, og den foregik altså om dagen. Man må huske på, at det var i 1945, der var jo endnu rationering på mange ting. Det var derfor, man lavede det med hjemmelavet mad, man måtte selv have varerne«.

Klampenborgvej føres igennem til Lyngby Hovedgade

I slutningen af 1940'erne blev Klampenborgvej ført igennem til Lyngby Hovedgade, hvor et par huse over for Tor-

vets udmundning blev revet ned. Klampenborgvej åbnedes i 1950 og blev akse i en helt ny orientering af det centrale Lyngby, som skitsen side 143 viser. Johannes Fog mageskiftede i 1947 det nødvendige areal af den hidtidige tømerplads med en stor grund, som Lyngby-Taarbæk Kommune ejede for enden af Nørgaardsvej ud til Nærumbanen. Senere ville også Magasin købe et areal langs med Klampenborgvej til opførelse af sin første filial af stormagasinet på Kongens Nytorv (åbnet 1961); men Johannes Fog havde ikke lyst til at sælge mere af sit areal og forlangte derfor

Det travle miljø i tømmerhandelens gård i 1950'erne med indkørslen fra Lyngby Hovedgade i baggrunden og en kø af lastvogne langs isenkram- og trælastekspeditionerne. Byhistorisk Samling

en høj pris for jorden. »Men knageme«, fortalte han senere, »så kom de et stykke tid efter og ville betale det, jeg forlangte, og så var jeg jo nødt til at sælge til dem«. Senere solgte han på den modsatte side af Klampenborgvej en grund til en ny politistation og retsbygning, som blev opført i 1961. Den blev ti år senere revet ned for at give plads til opførelsen af Lyngby Storcenter.

Hestevogne og lastbiler

Johannes Fogs hestevogn var længe et karakteristisk indslag i bybilledet i Lyngby, og hans virksomhed var den sidste i Lyngby, der kørte med heste-

vogn. Han havde dog samtidig været blandt de første, der indførte biler: »Vi havde en chauffør, der hed Johan Gustafson. Han kom til forretningen i 1921 og holdt op på grund af alder i 1940 ... Den første lastvogn, han kørte, var forsynet med faste ringe, altså massive dæk, og der skulle gode nyre til at manøvrere sådan en stiv kasse rundt i de dengang brolagte gader« (Aksel Donsbøl). Senere fik virksomheden lastbiler med tagluge i førerhuset, så chaufføren kunne komme ind og ud, selv om langt tømmer ragede frem og blokerede dørene. Hestevognene havde imidlertid en fordel: når der kom tømmer hjem,

som skulle hentes på Lyngby Station, var der tre vogne i gang samtidig, som hestespandet skiftevis trak. Mens den første blev læsset på stationen, og den anden blev læsset af på tømmerhandelen, var hestene allerede på vej til stationen med den tredje, der var tom. Efter at hele den tidligere staldbygning var blevet indrettet til kontorer, stod hestene om natten hjemme hos tømmerhandleren, så længe han boede på Kastanievej.

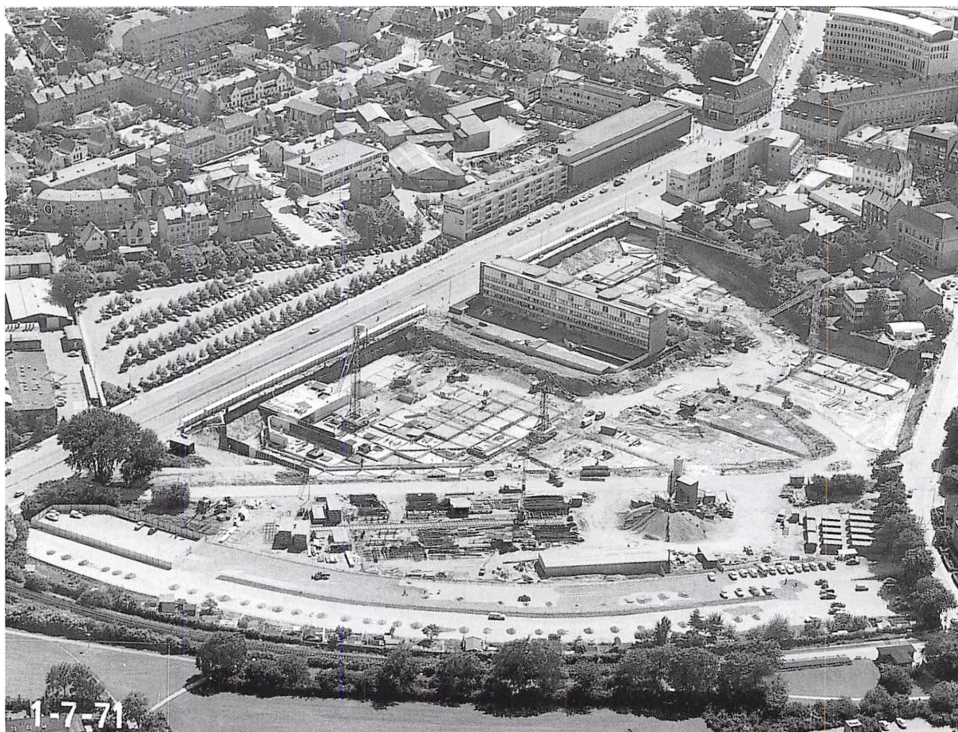
Efter krigen blev træet, der ankom

med jernbanevogne, leveret i større og større portioner (såkaldte pakker), således at hestene havde svært ved at trække vognen med læsset. Så kunne man se Lyngby Stations gaffeltruck komme kørende og skubbe bag på hestevognen, til den var kommet i gang. Efterhånden blev hestevogne et sær-syn i Lyngby; men Johannes Fog mente, at der skulle være heste i en rigtig tømmerhandel, og først kort efter hans død i 1970 ophørte kørslen med hestevogn.

Indkørslen til tømmerhandelen gennem porten i den nye bygning Lyngby Hovedgade 47 fra 1962. Til venstre ses lidt af Magasins første bygning fra 1961, der havde opkørsel til parkeringspladser i øverste etage.

Byhistorisk Samling

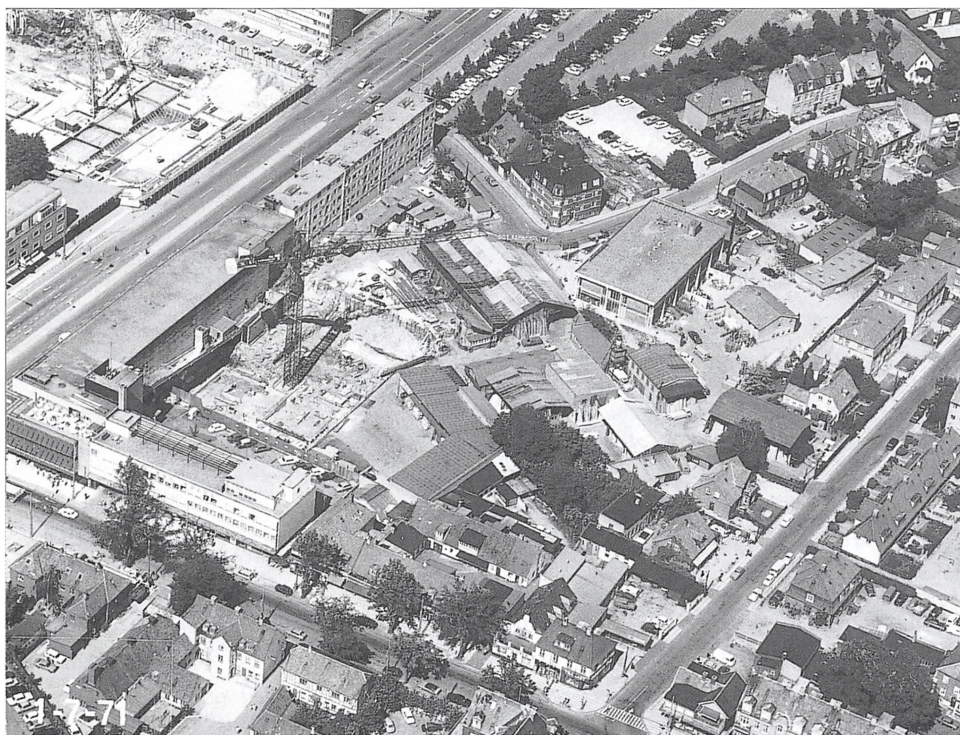

Lyngby Storcenter under opførelse 1.7.1971 med Kanalvej nederst. Midt i billedet ses den kun 10 år gamle rets- og politibygning, som blev nedrevet året efter. På den anden side af Klampenborgvej ses tømmerhandelen og den trekantede parkeringsplads, hvor i 2005 bl.a. Kulturhuset ligger. Byhistorisk Samling

Efterkrigstidens vækst i trange omgivelser i bymidten

Under krigen var importen af træ næsten gået i stå, fortæller Aksel Donsbøl, men »da importen kom i gang, blev der travlhed igen. Vi skrev ladesedler ud, og vi modtog papirerne på hele skibslaster, der kom til Københavns havn, hvorfra vi hentede træet til Lyngby i hestevogne, og senere med lastbilerne. Det var skægt at se i avisen om morgenen, at nu var den trælast ankommet

med træ til Johannes Fog. Så gjaldt det om at komme ind i havnen og få fat i skipperen og hos ham få et sæt papirer med specifikationer af lasten. Originalkonossementerne havde vi samtidig modtaget som ekspresbrev, og nu fik vi så truffet aftale med kaptajnen, hvornår vi kunne begynde at losse skibet. Det skulle faktisk gå stærkt, for »liggedagspenge« var et begreb, der kunne koste dyrt. En enkelt uvirksom dag kostede frygtelig mange penge i havnen. Og en

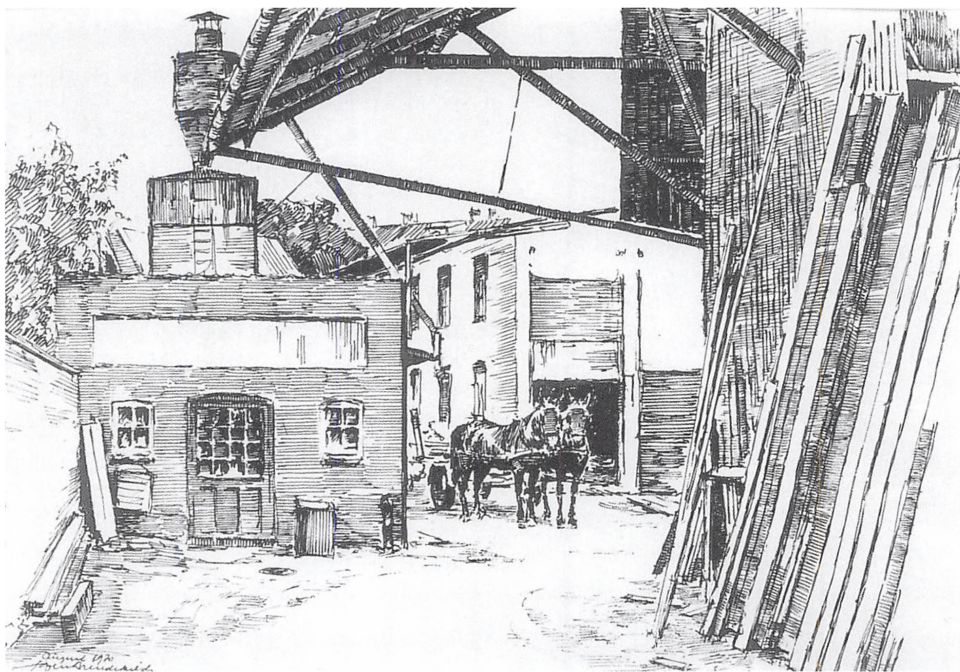
Johannes Fogs Tømmerhandel 1.7.1971 med Lyngby Hovedgade forneden og Nørgaardsvej til højre. Til venstre er kontor- og isenkrambygningen nedrevet for at give plads til Magasins udvidelse, og på den anden side af de ældste bygninger er den første del af det nuværende byggemarked opført med kontorer på 1.sal.

Byhistorisk Samling

regnsvejrdsdag kunne koste penge, så det var med at få træet smidt op på kajen og få skibet sendt af sted. Men vi fik papirerne i orden på skibet, og manganen en skipper var skyld i, at vi kom hjem med en ordentlig én på, for der var cognac og andet godt i kahytten, og det blev tit sent, inden den dag var slut».

I slutningen af 1940'erne og i 1950'erne skete der en kraftig udvikling i byggeriet i Lyngby-Taarbæk, som også smittede af på Johannes Fogs virksomhed. Især

isenkramafdelingen, der som nævnt var startet kort før krigen, udviklede sig til at blive en af de største i Københavnsområdet. Mange husker den højloftede, mørke forretning inde i gården og ikke mindst trængselen. Tidligere fotohandler Jørgen Gregersen, der havde sin butik »Fotomagasinet« tæt ved i Lyngby Hovedgade 47, har fortalt, at kunder til Johannes Fogs isenkramafdeling plejede først at trække et nummer i forretningen og derefter kunne nå at besøge deres øv-

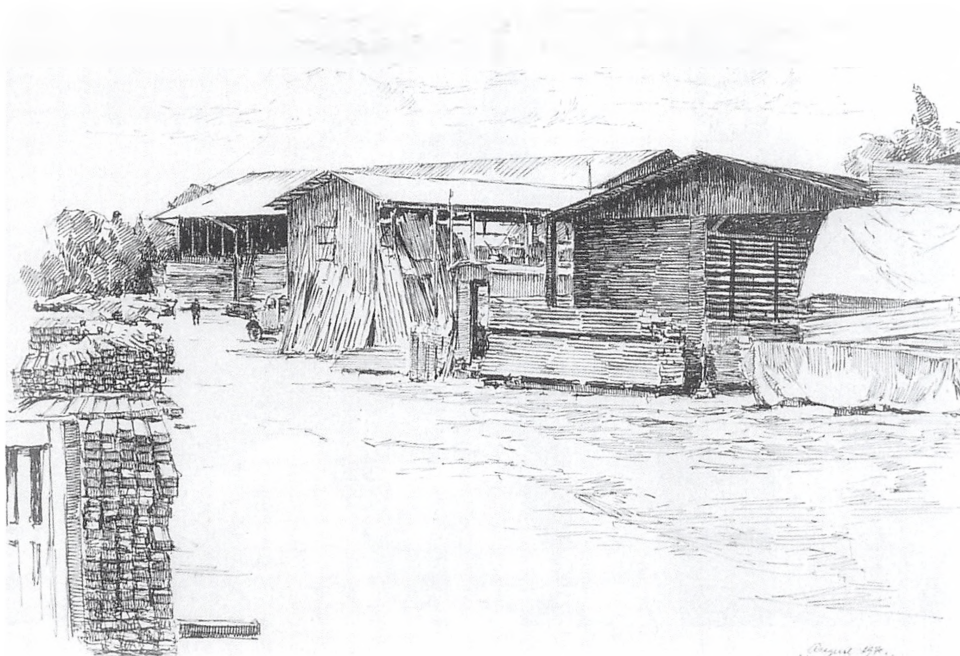

Ved tømmerhandelens 50 års jubilæum i 1970 udførte kunstneren Jørgen Brendekilde en serie tegninger fra virksomheden. Her ses udkørslen til Rolighedsvej med indgangen til den oprindelige kontorbygning. Bag hestespandet ses savværksbygningen fra 1936. Johannes Fogs Tømmerhandel

rige ærinder på Hovedgaden, inden det blev deres tur til at blive ekspederet.

Ved forretningens 40 års jubilæum i 1960 havde den mellem 80 og 90 ansatte. Virksomheden fandtes stadig i de gamle bygninger, hvor den havde indrettet sig i 1943; men som nævnt havde man i 1947 mageskiftet arealerne til Klampenborgvej med en tidligere kommunal sportsplads for enden af Nørsgaardsvej på ca. 16.000 kvm., som blev anvendt til oplagring af træ. Her opførtes den første tømmerlade i 1954. På den anden side af Nærumbanen lå

Lyngby-Taarbæk Kommunes åbne losseplads, som efterhånden var ved at være fyldt op, så den blev bæredygtig og kunne tages i brug til andre formål. Her ligger nu Firskovvej omgivet af et stort erhvervs kvarter. Johannes Fogs tømmerhandel var en af de første virksomheder, der købte en grund på dette areal, idet man omkring 1970 erhvervede en 10.000 kvm. stor grund ud for den førnævnte på Nørsgaardsvej. Efterhånden som pladsen i tømmerhandelen mellem Lyngby Hovedgade og Rolighedsvej var blevet for trang, og Maga-

Træladerne på tømmerpladsen for enden af Nørgaardsvej tegnet af Jørgen Brendekilde ved 50 års jubilæet i 1970. Motivet er set fra den daværende indkørsel fra Nørgaardsvej. Uden for billedets venstre side ligger i 2005 Nærumbanen og de nye bygninger på Firskovvej. Johannes Fogs Tømmerhandel

sin samtidig ønskede at udvide sit butiksareal, valgte Johannes Fogs tømmerhandel at satse på endnu en flytning, så hovedforretningen med tømmer og trælast kom til at ligge på Firskovvej, og en del af den hidtidige grund blev udnyttet til byggemarked (hidtil betegnet isenkram og støbegods) og parkeringspladser. Efter salget til Magasin var der ca. 10.000 kvm. tilbage, hvoraf ca. 3.000 kvm. senere solgtes til boligbyggeriet Lyngby Atrium Park. Byggemarkedet åbnede i 1971, hvorefter den gamle hovedbygning blev revet

ned, og blev i 1984 udvidet til at omfatte 5100 kvm. Det er i 2005 igen under udvidelse, denne gang i højden. Det nye byggeri på Firskovvej åbnede i 1974, hvorefter de sidste af de gamle bygninger på Rolighedsvej blev revet ned. I 1988 blev de to tømmerpladser samlet med en »privat« jernbaneoverskæring inde på virksomhedens grund og fyldte nu i alt 31.000 kvm., hvoraf 9200 kvm. under tag (i 2005 vokset til 11.500 kvm. etageareal). I 1997 opførte Johannes Fogs Tømmerhandel et parkeringshus langs med Nørgaardsvej, som drives i

Tømmerhandler Johannes Fog i en karakteristisk situation - i samtale med håndværkere - på taget af Kgl. Brands nybygning (Lyngby Hovedgade 47) i 1961. Byhistorisk Samling

samarbejde med Magasin. P-huset kan rumme 276 biler og har betydet en værdifuld udvidelse af parkeringsarealet i det centrale Lyngby. I 2005 udgør Johannes Fogs Tømmerhandels areal på Nørgaardsvej 5500 kvm., men etagearealet 8500 kvm.

Alt dette kom Johannes Fog ikke selv til at opleve. 1. september 1970 havde virksomheden 50 års jubilæum, og den 24. oktober døde Johannes Fog og blev begravet i stilhed. På dette tidspunkt havde virksomheden ca. 100 ansatte, og for at lette generationsskiftet blev den omdannet til et aktieselskab. I slutningen af 1973 stiftedes Johannes Fogs

Fond, da Ingrid og Ole Bang skænkede 1 mio. kr. aktier i selskabet. I løbet af de følgende år erhvervede fonden resten af aktierne, og i december 1976 overdrog Ingrid Bang sine faste ejendomme i Lyngby til fonden og selskabet. Fondens formål er at fremme og støtte almennyttige og almenvælgørende formål samt støtte og udvikle datterselskabet. Siden midten af 1980'erne er der uddelt donationer for ca. 70 millioner kr. Ca. 2/3 af alle fondens midler doneres i lokalsamfundene, hvor Fog har afdelinger, og fondsbestyrelsen gør sig umage for, at fondens virksomhed stedse foregår i tømmerhandler Johannes Fogs ånd.

Beretning om Byhistorisk Samling 1999-2004

Besøgende

I perioden 1999-2004 har hvert år ca. 5000 personer besøgt Frieboeshvile. De fleste er kommet for at se Byhistorisk Samlings skiftende udstillinger eller som deltagere i rundvisninger, og det har naturligvis afspejlet sig i besøgstallene. I 2002, hvor huset var lukket om efteråret på grund af renovering, kom der kun ca. 3000. Omvendt kom der over 6000 besøgende i 2003, hvor tre udstillinger med interessante emner – undertøj, oldtid og porcelæn – i særlig grad kunne fange publikums interesse. Der er ingen tvivl om, at hvis personaletteressourcerne tillod en højere udstillingsfrekvens og valget af sværere, men mere populære udstillingsemner, ville det også afspejle sig i besøgstallene.

Det er imidlertid navnlig de besøgende i Byhistorisk Samlings læsesal, der beslaglægger personalets ressourcer. Den voksende interesse for slægtshistorie medfører flere henvendelser, og samtidig er en ny type spørgsmål dukket op: »hvad lå der før?«. Frygten for at komme til at købe en forurenset grund er dog oftest ubegrundet, idet langt de fleste huse i Lyngby-Taarbæk er opført på ikke tidligere bebyggede arealer.

Særudstillinger

2. 1. - 29. 4. 1999 »Fabriksliv ved Mølleåen« (fortsat fra 1998).

29. 5. - 30. 6. og 2. - 14. 8. 1999 »Jamboree i Ermelunden. Billeder fra verdensspejderlejren 1924«. Plancheudstillingen var arrangeret i anledning af 75-året for begivenheden i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv for Gentofte Kommune, som viste udstillingen i august. Plancherne var desuden udlånt til udstilling på Spejdermuseet i København fra august 2000 til slutningen af 2001.

På grund af tidsforbruget og udgifterne til materialer til genopsætning af den faste udstilling i Nordre Mølle afholdtes ingen særudstilling på Frieboeshvile i efteråret.

2. 5.- 30. 6. 2000 »Byggeskik i Lyngby-Taarbæk«. Plancheudstilling med fotos af lokale eksempler på hustyper fra 1700-tallet til i dag, altså en slags lokal arkitekturhistorie i billedform. Udstillingen vises forinden på Lyngby Rådhus i dagene 26. - 28. 4. i anledning af præsentationen af Lyngby-Taarbæk Kommuneatlas den 26. 4.

1. 9. - 30. 12. 2000 »Lyngby-Taarbæk gennem et halvt århundrede«. Oversigt over de vigtigste lokale begivenheder år for år i perioden 1950-2000, illustreret med et fotografi fra hvert af årene. Nogle af fotografierne var optaget af Jørgen Gregersen, som havde taget initiativ til udstillingen. Udstillingen vises efter nedtagningen på Frieboeshvile i to perioder i januar-marts 2001 på område-

centrene Møllebo og Bauehøj. Udstillingens tekst, der i forvejen var trykt som hæftet »Lyngby-Taarbæks Hvor-når-Skete-Det 1950-2000«, blev i 2001 lagt ud på Byhistorisk Samlings hjemmeside.

23. 3. - 30. 6. 2001 »Skulpturer, monumenter og sære sten«. Fotoudstilling om statuer, figurer, mindsten og indskriftstavler opstillet eller opsat på offentlige steder i Lyngby-Taarbæk.

8. 9. 2001 - 29. 6. 2002 »Kend din By – Test din Viden«. Plancheudstilling for børn om Lyngby-Taarbæk, med tilknyttede ekskursionstilbud for skoleklasser. (jfr. nedenfor).

4. 12. 2001 - 28. 2. 2002 »Renæssancens arkitektur i Polen«. Vandreudstilling på plancher, som vistes i samarbejde med Polens Ambassade i Danmark.

9. 11. -30. 12. 2002 »Just Sondrup – billedhugger på Christiansborg og i Lyngby«. Indrammede plancher med fotografier fra kunstnerens liv og produktion, udarbejdet af Kulturelt Samaråd i Nibe, kombineret med tegninger og statuetter tilhørende Byhistorisk Samling. På grund af renoveringen af Frieboeshvile vistes denne udstilling på Stadsbiblioteket i Lyngby.

6. 1. - 15. 2. 2003 »Lyngby-Taarbæk set fra oven«. Fotostater af luftfotografier fra årene omkring 1930. Udstillingen, der var udarbejdet i anledning af Historisk-topografisk Selskabs 75 års jubilæum, havde først været vist i Lyngby Kulturhus i perioden 9.-30. 12. 2002.

22. 2. - 29. 3. 2003 »Undertøj gennem tiderne«. Kostumier Gudrun Gottlieb

udstillede dele af sin samling af undertøj navnlig fra 1800-tallet suppleret med lån fra museer og private.

3. 4. - 30. 8. 2003 »Fyrre år for Flækken. Arkæologiklubben Flækkens jubilæumsudstilling«. Klubben, der siden 1977 har lokaler på Frieboeshvile, fejrede sit 40 års jubilæum med denne udstilling om Lyngby-Taarbæk i oldtiden illustreret med lokale fund fra Flækkens og Nationalmuseets samlinger.

4. 10. 2003 – 31. 1. 2004 »Lyngby Porcelæn fra Porcelænsfabrikken Danmark og Københavns Porcellainsmaleri 1936-1969«. Ved lån fra talrige private var det lykkedes at sammenstille et typisk udvalg af fabrikkens stel, vaser og figurer suppleret med dækkede borde og plancher med billeder og tekst om virksomheden.

13. 5. - 18. 9. 2004 »Med Kunstfonden i Dyrehaven. Et udvalg af Lyngby-Taarbæk Kommunes malerisamling«.

1.10.-30.12.2004 (fortsattes i 2005) »Københavns Befæstning i fotos og tegninger« (reprise).

Andre arrangementer

Nytårskoncerten på Frieboeshvile afholdes den første eller anden lørdag eftermiddag i året med musik fra omkring 1800 spillet på originalinstrumenter fra datiden og med levende lys i havesalen. I 1999-2002 spillede og sang »Trio Klasik«: Bente Hogrefe (sopran), Mads Johansen (fløjte) og Inga Bay (klaver). I anledning af udgivelsen af Lyngby-Bogen 2001 om Sophienholm fremførte ensemblet ved koncerten i 2002 nogle

Fra Byhistorisk Samlings udstilling af undertøj fra 1800-tallet (Gudrun Gottliebs samling) på Frieboeshvile i foråret 2003.

af de sange, Friedrich Kuhlau skrev til Ida Brun, som eksempel på musiklivet på Sophienholm. I 2003 var huset lukket på grund af renoveringen, og i 2004 var have salen optaget af porcelænsudstillingen.

I perioden 3.-29. maj 1999 vises på Lundtofte Bibliotek en fotoudstilling om det gamle Lundtofte. Udstillingen, der var arrangeret af Lise Skjøt-Pedersen, bestod navnlig af fotografier optaget i 1950'erne af lokalhistorikeren Gunnar Jørgensen. I forbindelse med udstillingen holdt Lise Skjøt-Pedersen den 29. maj et lysbilledforedrag om Ørholm og Nymølle.

For at komme i kontakt med et større publikum end de besøgende på Frieboeshvile optræder Byhistorisk Samlings personale i mange arrangementer »ud af huset«, enten som ledere af ekskursioner eller som foredragsholdere i foreninger og på institutioner. F.eks. i 2001 medvirkede Byhistorisk Samling i en natur- og kulturvandring langs Mølleåen sammen med Københavns Amts naturvejleder og i en industrihistorisk byvandring i Lyngby med »Selskabet til Bevaring af Industrielmiljøer«, og der blev holdt foredrag om Mølleåens industrihistorie i Historisk-topografisk Selskab i Søllerød, om »Det gamle Virum« i Grundejerforeningen

Bakketoppen og om Sophienholm på aktivitetscentret Vangebo i Søllerød.

I de senere år er der opstået en række faste årlige temadage med emner inden for Byhistorisk Samlings virkeområde: Dansk Mølledag den anden lørdag i juni, Bygningskulturens Dag i september, Befæstningsdagen den sidste søndag i september og Arkivets Dag i november. Med sine beskedne personaleressourcer kan Byhistorisk Samling kun lejlighedsvis bidrage aktivt til disse temadage. F. eks. i 2001 havde Byhistorisk Samling valgt at deltage i Arkivernes Dag den 10. november, hvor arkiver i hele Norden holdt åbent hus. Der foregik en bred vifte af aktiviteter: I Frieboeshviles hovedbygning var der lokalhistorisk quiz for de voksne og for børn bl.a. afprøvning af flintredskaber hos arkæologiklubben »Flækken«, orienteringsløb i Lyngby og i området omkring Frieboeshvile og demonstration af Nordre Mølle, hvor der blev malet mel, samtidig med at der konstant var besøg med forespørgsler og afleveringer på Byhistorisk Samlings læsesal. En gruppe Lyngby-spejdere tilbragte den første dag i deres weekend-tur med de forskellige aktiviteter.

Personale

Det faste personale har i 1999-2004 bestået af stadsarkivar ph. d. Jeppe Tønsberg (37 timer pr. ugen) og arkivar cand. mag. Lise Skjøt-Pedersen (29½ timer pr. uge).

I perioden har desuden været ansat cand.mag. Sika Steenholdt Thrane og

mag.art. Karen Marie O. Bredegaard (jfr. nedenfor).

Undersøgelser, indsamling, kurser

Byhistorisk Samling har i perioden modtaget en række forenings-, person- og institutionsarkiver, f.eks. Lyngby-arkitekten A. Brøchner-Nielsens privatarkiv omfattende bygningstegninger, fotografier og modeller af de første danske typehuse, som Brøchner-Nielsen udviklede omkring 1950. Desuden kan nævnes en spændende samling børnetegninger fra det såkaldte »Cecilie«-projekt, to portrætter af generalløjtnant F. C. C. Frieboe og hans hustru købt på auktion og nu ophængt i »Generalens værelse« på Frieboeshvile, og en stor samling reklamefilm fra Schou Ravnholm-fabrikkerne fra årene 1925-68.

Af større undersøgelser, som Byhistorisk Samling i 1999-2003 har udført, skal først og fremmest nævnes Lise Skjøt-Pedersens indsamling af genstande, oplysninger og erindringer om Porcelænsfabrikken Danmark i Lyngby. Den eksisterede i årene 1936-69 og producerede navnlig billige spise- og kaffestel, men i sine senere år desuden vaser og kunstporcelæn af fin kvalitet. Størstedelen af det indsamlede materiale var lånt fra private til udstillingen i 2002-03; men projektet tilførte desuden Byhistorisk Samling en stor studiesamling af eksemplere fra fabrikkens produktion. Lise Skjøt-Pedersen udnytter den indsamlede viden i en bog om Porcelænsfabrikken Danmark, som forventes at udkomme i 2006.

De to portrætter af generalløjtnant F. C. C. Frieboe og hans hustru Gjertrud Cathrine f. Bodenhoff, som Byhistorisk Samling erhvervede i 2000. Maleriet af hende er sandsynligvis kopieret af Hans Hansen i 1822 efter et ældre maleri (hun døde i 1814). Maleriet af ham er malet af J. F. Møller i 1833.

Lise Skjøt-Pedersen har desuden foretaget undersøgelser og indsamlet materiale til en artikel om »Svenskere ved Mølleåen: Arbejderfamilier og landbrugskarle 1779-1845« i antologien »Over Øresund før broen. Svenskere på Københavnseggen i 300 år«. Bogen blev udgivet af Lokalhistoriske Arkiver i Storkøbenhavn i juni 2000 samtidig med Øresundsbroens åbning for publikum.

Jeppe Tønsberg afsluttede i perioden sin undersøgelse af fabrikssamfundet Brede. Under arbejdet har Jeppe Tønsberg besøgt en række europæiske fabrikssamfund og deltog i 2001 i oprettelsen af en tekstil-sektion af TICCIH

(The International Committee for Conservation of the Industrial Heritage). Undersøgelsens resultater blev undervejs publiceret i en række artikler, og i slutningen af 2003 erhvervede Jeppe Tønsberg ph.d. graden ved Københavns Universitet med afhandlingen »Den danske klædeindustri i international belysning«. Afhandlingen blev i omarbejdet form udgivet i 2004 af Erhvervsarkivets Forskningsfond med titlen »Brede Klædefabrik«.

De kommunale forvaltningers arkivalier Stadsarkiverne, hvortil Byhistorisk Samling hører, oplever i disse år en kraftig vækst i arbejdet med de kommu-

nale arkiver. Dels overgår kommunerne til elektronisk sagsbehandling, hvor de forskellige systemers arkiveringsversioner skal testes og godkendes, og dels bliver store mængder af allerede eksisterende sager scannet til videre brug i administrationen. De originale arkivalier på papir, som derved bliver overflødige i forvaltningerne, må imidlertid ofte ikke kasseres, og det er en naturlig opgave for stadsarkiverne at skaffe magasinplads til disse arkivalier, som af historiske grunde skal bevares fremover.

Som led i forberedelsen af et ESDH-system i Lyngby-Taarbæk Kommune deltog Lise Skjøt-Pedersen i 2003 i en arkivarbejdsgruppe under ledelse af konsulent Helle Skjerbæk fra Økonomisk Forvaltning samt med deltagelse af journalførere fra forvaltningerne og projektleder Anne Birgitte Barsballe. I et forløb fra marts til august blev der udarbejdet en vejledning for behandling af papirarkivalierne: »Arkivregler – bevaring og kassation i Lyngby-Taarbæk Kommune«. Vejledningen tager udgangspunkt i Arkivloven og gældende bekendtgørelser. Denne vejledning blev godkendt på direktørmødet den 26.8.2003. Den er publiceret i Lyngby-Taarbæk Kommunes informationsdatabase.

Som følge af bekendtgørelse om bevaring af data fra primærkommunernes elektroniske arkivsystemer med personoplysninger (Bekendtgørelse nr. 208 af 26. marts 2004) skal kommunerne sikre, at de kommunale IT-arkivalier kan overføres til en arkiveringsversion.

Dette indebærer udarbejdelse af afleveringsversioner, samt test, konvertering, vedligeholdelse og tilgængeliggørelse af IT arkivalier, herunder udvikling af metoder til at gennemføre disse opgaver.

Som en indledning til dette arbejde deltager Lise Skjøt-Pedersen i et regionalt netværk for såvel ESDH koordinatorene som arkivarer om denne problemstilling, og hun arrangerede den 14. juni 2004 en høring herom for kommuner i København, Frederiksberg, Københavns Amt samt Roskilde og Frederiksborg amter og Bornholms regionskommune.

I 2000 blev Folkeregistrets mikrofilm med oplysninger op til 1978 overført til Byhistorisk Samling med pligt til at foretage de nødvendige opslag. Selv om arbejdet undertiden er tidkrævende, er folkeregistermaterialet - med skyldigt hensyn til begrænsningerne i materialets tilgængelighed – en værdifuld udvidelse af Byhistorisk Samlings personalhistoriske kildemateriale.

EDB-registrering af Kunstfondens malerier

Biblioteks- og Kulturudvalget har ønsket udarbejdet en database over originalkunst tilhørende Lyngby-Taarbæk Kommunes Kunstfond. Arbejdet blev igangsat ved midlertidig ansættelse med løntilskud af en nyuddannet kunsthistoriker med EDB-erfaring. Pr. 15. 3. 2004 ansattes cand.mag. Sika Steenholdt Thrane, som imidlertid fik fast stilling og fratrådte 30. 6. 2004. I stedet ansattes pr. 15. 9. 2004 mag.art. Karen

Marie O. Bredegaard, som fratrådte 28. 2. 2005.

De ca. 1000 kunstværker skulle registreres i en database udviklet af Randers Kunstmuseum. Det samme registreringssystem anvendes af bl.a. Kastrupgårdsamlingen, Ordrupgard Museet og Kunstmuseet Arken. Systemet kan vise billeder af kunstværkerne, og når copyright-forholdene tillader det, kan databasen gøres tilgængelig på internettet. Imidlertid er kun en brøkdel af malerierne færdigregistreret, og projektets forløb har vist, at det er uholdbart at basere det på denne ansættelsesform (tidsbegrænset job med løntilskud).

Frieboeshvile

Hele efteråret 2002 var Frieboeshvile indpakket i stillads og plastic. Bygningernes ydermure blev sandblæst, pudset og malet. Vinduesrammerne blev slebet og malet med bevaring af de originale beslag. Porten og yderdørene blev malet i grå farve (inspireret af den samtidige restaurering af Sorgenfri Slot, i stedet for mørkegrøn), og der blev foretaget en rekonstruktion af portfacadens kvadermuring. Hen imod årets slutning konstateredes utætheder og råd i sidebygningens tagkonstruktion, således at reparationsarbejdet måtte fortsættes ind i 2003. Det udvendige malerarbejde ophørte i september 2003, og en tiltrængt indvendig istandsættelse af sidebygningens køkken, toiletter og trappe- rum blev udsat.

Efter at fyret i hovedbygningen i

2000 blev fjernet og erstattet af »fjernvarme« fra sidebygningens fyr, har der været problemer med fugt og kulde i Flækkens lokaler i Hovedbygningens kælder. Problemerne synes imidlertid at være løst med opsætning af flere radiatorer i kælderen i december 2003.

Korn og mel i Nordre Mølle, ny udstilling om Mølleåen

I det meste af perioden har der været rigtig korn i kværnene, når Byhistorisk Samlings personale har demonstreret Nordre Mølle i funktion. Møller Ivar Madsen, som tidligere i en lang årrække havde Lyngby Mølle i forpagtning, har instrueret i brugen af de forskellige maskiner. Melfremstillingen har bl.a. været demonstreret i for Nationalmuseets børneklub, for Frilandsmuseets Møllelaug og i øvrigt for talrige skoleklasser og børnehavegrupper hvert år. Det er af stor pædagogisk betydning at kunne vise melfremstillingen i praksis, og de besøgende er glade for at opleve det autentiske miljø med støjen, lugten og synet af kornet og melet i arbejdsprocesserne.

De årlige julestuer i Nordre Mølle i december er ligeledes blevet en fast tradition, hvor det gamle, knirkende mølleværk sammen med gran, gløgg og nisser skaber den ideelle julestemning.

Midt på sommeren 2002 var stigbordet ved Nordre Mølle ved at bryde sammen på grund af slid og måtte derfor afspærres. Der kunne ikke køres med vandmøllen i hele resten af året, idet reparation og udskiftning af stigbordet

først nåede at blive udført kort før nytår.

Mølløværket, der blev retableret i 1970'erne, fungerer stadig godt; men mange af trædelene var allerede dengang brugte, og både vandhulets aksel og tømmeret i dets udvendige leje skal udskiftes inden for de nærmeste år.

Byhistorisk Samlings basisudstilling i Nordre Mølle om Mølleåen »Mølleåens møller og fabrikker« blev i foråret 1999 nedtaget og omarbejdet til en ny udgave på 18 plancher, nu med både dansk og engelsk tekst til billederne.

Lokalhistorie for børn

Byhistorisk Samlings efterårsudstilling i 2001 »Kend din By – Test din Viden« var beregnet for børn navnlig i 8-12 års alderen. Formålet med denne udstilling, der var arrangeret af Lise Skjøt-Pedersen, var at give bybilledets silhuetter en historie, så de genkendtes på en anden måde, næste gang man så dem. På hver planche blev man præsenteret for et brudstykke af en helhed, og opgaven gik ud på at genkende og lokalisere stedet. Når man checkede »facit« ved at løfte det indbydende forhæng nederst på planchen, kunne man samtidig se helheden og en kortplacering. Desuden fortalles i tekst og billeder et par anekdoter om det pågældende sted. Udstillingen kunne ses på flere læseniveauer, således at nye læsere kunne koncentrere sig om at genkende stederne, og mere trænede læsere arbejde med opgaveark med spørgsmål til billeder og tekst. Der blev sendt indbydelse

til lærerne for 2.-4. klasserne på samtlige skoler i Lyngby-Taarbæk Kommune, og fra oktober underviste Lise Skjøt-Pedersen skoleklasser i udstillingen hver uge. Eleverne var ivrigt optaget af at løse »detektiv«-opgaverne, og de fleste besøg sluttede med et kulturhistorisk orienteringsløb i Frieboeshvile park og Norske Skov.

Ved Lyngby-Taarbæk Kommunes børnekulturfestival i Lyngby Kulturhus den 9. maj 2003 bidrog Byhistorisk Samling med en bladre-plancheudstilling. Den henviste til Frieboeshvile og til Arkæologiklubben Flækkens udstilling om oldtid i Lyngby-Taarbæk. Plancherne var tilrettelagt af Lise Skjøt-Pedersen og Ole Lund Andersen på grundlag af tekster i udstillingen. Plancherne stod derefter i børnebiblioteket på Stadsbiblioteket indtil 1. september.

Byhistorisk Samlings materiale rummer mange muligheder for særlige formidlingsprojekter til børn, og børnene lærer deres lokalområde bedre at kende ved at få fortalt om dets historie. Også her gælder det imidlertid, at denne formidlingsform er meget personalekrævende og kun kan udføres lejlighedsvis.

Københavns Befæstning

På »Befæstningsdagen« den sidste søndag i september viste Byhistorisk Samling i 2002 sin veltjente gamle fotoudstilling om Københavns Befæstning på hhv. Fortunfortet og Lyngbyfortet, efter at udstillingen havde været vist i Lyngby Storcenter i dagene forinden. Byhistorisk Samling havde endvidere udar-

Frieboeshvile i sommeren 2003. I hovedbygningens kvist mod gården sidder et halvcirkelformet vindue; men sporene i muren viser, at der oprindeligt har været en luge ind til loftet med en hejsbom over, således at man har brugt loftet til opbevaring.

bejdet en brochure om Fortunfortet, Lyngbyfortet og Fæstningskanalen.

De to forter i Lyngby-Taarbæk Kommune er blevet indvendigt istandsat, således at man kan færdes sikkert i dem, og navnlig Lyngbyfortet er velegnet til skole- og gymnasieekskursioner i forbindelse med undervisning i 1800-tallets historie (»provisorietiden«). Imidlertid har Byhistorisk Samling ikke personaleressourcer til at tage denne opgave op.

Ønsker og planer for fremtiden

Byhistorisk Samling største problem er stadig pladsmangelen og de dårlige op-

bevaringsforhold, som bedst kan løses med et nyt magasin i forbindelse med lokalerne på Frieboeshvile. Det er uholdbart, at Byhistorisk Samling må sige nej-tak til tilbudte, værdifulde arkivalier, fordi der simpelthen ikke er plads til dem, og det er utilfredsstillende, at Byhistorisk Samlings brugere ikke kan få arkivalier ekspederet frem samme dag, som de bestilles. Et fjernmagasin indrettet i den nærliggende Pritzels Fabrik vil kunne afhjælpe pladsproblemerne og samtidig sikre bevaringen af den historiske bygning, der står som et monument over Lyngbys industrialder.

Beretning om Historisk-topografisk Selskabs virksomhed 1999-2004

Mindeord

I 2000 afgik landsretssagfører Elsebeth Sundbo ved døden. Hun havde i næsten 30 år bidraget til bestyrelsens arbejde med sin sunde fornuft og sit engagement. I 2001 mistede selskabet endnu et mangeårigt medlem af bestyrelsen, tidligere borgmester Ole Harkjær. Ole Harkjær var stærkt engageret i Historisk-topografisk Selskabs virksomhed. Dette gælder ikke mindst hans interesse for Lyngby-Bogen, hvortil Ole Harkjær også bidrog med flere artikler. Selskabets revisor gennem mange år, direktør Jørgen Husted, afgik ligeledes ved døden i 2002. Æret være deres minde.

1999

Ved generalforsamlingen den 3. marts overlod Jeppe Tønsberg formandsposten til direktør Vagn Andersen. Vagn Andersen takkede Jeppe Tønsberg for hans indsats som formand og glædede sig over, at han fortsatte i bestyrelsen og som redaktør af Lyngby-Bogen. Efter generalforsamlingen viste Jeppe Tønsberg de 100 fremmødte lysbilleder om Brede Klædefabriks arbejderboliger.

Den 6. april var der besøg af teltholder og syngepige Dot Wesmann, der optrådte og fortalte om sangerindetraditionen på Dyrehavsbakken.

Den 28. april holdt landskabsarkitekt Christine Waage Rasmussen foredrag om Sorgenfri Slotshave som barokhave og landskabshave.

Sommerudflugten gik til Danisco Flexible Otto Nielsen, hvor fabriksdirektør Thomas Skov, marketingkoordinator Peter Bach og administrationsdirektør Vagn Tersbøl viste rundt på virksomheden.

Den 21. august drog 65 medlemmer på tur til øen Hven, hvor de bl.a. blev vist rundt på Stjerneborg.

Den 3. november holdt museumsinspektør Jens Henrik Tiemroth foredrag om August Strindberg i Lyngby-Taarbæk og Holte i 1888.

Ved præsentationen af Lyngby Bogen i december fortalte Jeppe Tønsberg 100 tilhørere om Brede Klædefabriks produktionsbygninger.

2000

Ved generalforsamlingen den 15. februar var ca. 100 medlemmer til stede. Chefredaktør Michael Bast causerede om den lokale presses historie med udgangspunkt i de over 25 år, hvor han selv havde været virksom på Det Grønne Område.

Den 20. marts fortalte orlogskaptajn Peter Thorning Christensen om spor efter krige i Københavns omegn.

Søndag den 30. april afholdt selskabet et familiearrangement, hvor der blev malet mel i Nordre Mølle med efterfølgende filmforevisning og skattejagt på Frieboeshvile.

På sommerudflugten til Hempels Skibsfarvefabrik den 20. juni blev deltagerne introduceret til virksomheden af

informationschef Bob van Rijn ved et vellykket arrangement.

En bustur til Skanør og Falsterbo samlede 100 deltagere, der blev vist rundt på Skanør borgruin, på pladsen for det middelalderlige fyr ved Falsterbo og i Falsterbo kirke ved lokalhistorikeren Lars Dufberg.

Ved et arrangement i Nærumbanens remise den 12. september viste jernbanehistorikeren Ole Christian Munk Plum lysbilleder om banens ældre historie. Derefter fortalte banens direktør, Lars Aage Jensen, om det nyere materiel.

Lektor ved Kunstakademiets arkitektskole Flemming Skude gennemgik den 30. oktober en lang række eksempler fra Lyngby-Taarbæk på de arkitektoniske stilarter.

Den 27. november viste forfatteren Jan Møller lysbilleder og fortalte om stier i Lyngby-Taarbæk for over 200 deltagere.

Den 6. februar causerede borgmester Kai Aage Ørnskov over de lange linjer i Lyngby-Taarbæks kultur. Derefter vistest filmen »4 Kunsterportrætter i Lyngby-Taarbæk«.

2001

Ved generalforsamlingen den 27. marts 2001 blev arkivar, cand.mag. Karen Hjorth valgt ind i bestyrelsen. Jan Møller præsenterede Vej- og Stikortet over Lyngby-Taarbæk Kommune, der netop var udkommet. Efter generalforsamlingen gennemgik Jeppe Tønsberg i et foredrag med lysbilleder de større industrielle virksomheder i Lyngby-Taarbæk i 1900-tallet.

Det første arrangement herefter var et foredrag af arkivar Steffen Jørgensen om Jean Marmillod og Kongevejen.

Sommerudflugten gik til Bondebyen, hvor Niels Friderichsen viste rundt, bl.a. i Vilhelminelyst, som et eksempel på Bondebyens lyststeder.

Historisk-topografisk selskabs medlemmer var senere på måneden inviteret til en familiesøndag på Frieboeshvile arrangeret af Byhistorisk Samling og arkæologklubben Flækken.

Et besøg på Landsarkivet for Sjælland den 1. oktober, hvor arkivar Jørgen Mikkelsen viste rundt, havde deltagelse af 60-70 medlemmer.

Der var ca. 160 deltagere i Kuhlausalen den 5. november, hvor universitetslektor Sten Høgel fortalte om grevinde Sophie Schulin og hendes nodesamling med musikeksempler fremført af ph.d. studerende Nila Parly ledsaget på flyglet af universitetslektor Gunnar Rischel.

Den 19. februar 2001 holdt arkivar, dr. phil. Tyge Krogh foredrag om straf, religion og magi på Sjælland i 1700-tallet.

Lyngby-Bogen 2000-2001 om Sophienholm blev præsenteret og udleveret til de fremmødte medlemmer den 3. december, hvor universitetslektor Karen Klitgaard Povlsen fortalte om Friederike Bruns forfatterskab. Der var atter ca. 160 deltagere.

2002

Ved generalforsamlingen den 18. marts 2002 var alle valg til bestyrelsen genvalg. Generalforsamlingen vedtog en kontingentforhøjelse fra 100 til 125 kr.

om året. Efter generalforsamlingen holdt lektor, dr. phil. Ning deConinck-Smith et foredrag med lysbilleder om Engelsborgskolen som et smukt eksempel på de pavillonskoler, der blev bygget i tiden efter 1900.

Den 23. april var der besøg på Kraks Forlag, hvor man efter en velkomst ved adm. direktør Ove Leth Sørensen fik en engageret indføring i såvel virksomhedens historie, ved forhenværende adm. direktør Ib Topholm, som i de muligheder, der var på vej for opslag i kort og vejviser via mobiltelefonerne, ved IT-direktør Kerny Ustrup.

Sommerudflugten gik til Institut for Landmåling og Fotogrammetri i Hjortekær, hvor lektor Klaus Thiesen fortalte om landmålerstationen og undervisning i landmåling fra 1845 til i dag. Da der var begrænset plads i undervisningslokalet, var Klaus Thiesen så venlig at modtage de 70 deltagere fordelt på to dage i træk, både den 3. og den 4. juni.

Der var over 100 deltagere ved et besøg på Lyngby Fort den 24. september, hvor Jeppe Tønsberg viste rundt.

Ved arkivchef cand. mag. Steen Ousagers foredrag om jernbaneudvikling og jernbanepolitik i det 20. århundrede, eksemplificeret ved Nærumbanens historie, deltog ca. 70 personer.

Den 19. november holdt tidl. teknisk direktør på Den Kongelige Porcelænsfabrik, Leif Lautrup-Larsen, foredrag for ca. 100 deltagere om porcelænsfremstilling. Gennemgangen blev bl.a. eksemplificeret ved billeder fra Porcelænsfabrikken Danmark i Lyngby og il-

lustreret med en film fra Den kongelige Porcelænsfabrik.

250 medlemmer var med til at fejre Historisk-topografisk Selskabs 75 års jubilæum den 9. december i Kuhlausalen i Lyngby Kulturhus. Formanden, Vagn Andersen, indledte aftenen, borgmester Rolf Aagaard-Svendsen holdt festtalen og overbibliotekar Torben Nielsen fortalte derefter om forfatterinden Amalie Skrams oplevelser under et sommerophold på Lottenborg. I pausen kunne man bese Byhistorisk Samlings udstilling af luftfotos af Lyngby-Taarbæk omkring 1930, medens man nød et let traktament. Elverhøjkorret rundede aftenen af med sange af Heise og Kuhlau.

Den 24. februar 2003 blev udstillingen af luftfotos fulgt op med et lysbilledforedrag, idet Jeppe Tønsberg viste og kommenterede en række luftfotos af Lyngby-Taarbæk i 1930'erne. Her var der mødt 150 medlemmer.

2003

Ved generalforsamlingen den 25. marts blev borgmester Rolf Aagaard-Svendsen valgt til bestyrelsen. Områdedirektør Karl Henning Petersen blev valgt til revisor. Efter generalforsamlingen holdt centerdirektør Toben Schwabe et illustreret foredrag om »Lyngby Storcenter: Fra gøgeunge til svane«, hvor man fik genopfrisket historien om storcentrets etablering i 1973, og hvor man desuden fik indblik i resultaterne af nogle af de kundeundersøgelser, der regelmæssigt foretages i Lyngby Storcenter.

Den 28. april 2003 mødte ca. 160 per-

Niels Friderichsen fortæller om Vilhelminelyst under Historisk-topografisk Selskabs sommerudflugt til Bondebyen i sommeren 2001.
(Finn Arvo Ørsholm fot.).

soner op for at høre museumsinspektør Bi Skaarup tale om resultaterne af Københavns Bymuseums arkæologiske undersøgelser ved anlæggelsen af metroen.

Sommerudflugten den 4. juni til Frilandsmuseet samlede 130 medlemmer, der bl.a. besøgte Stadager Brugsforening. Frilandsmuseets leder, Inger Tolstrup, indledte om projektet med opførelse af bygninger fra andelstiden på Frilandsmuseet, og Rikke Jensen fortsatte med en indføring i Stadager Brugsforenings historie.

Den 19. august var selskabet inviteret på Frederiksdal Slot, hvor Karen Hjorth fortalte om Frederiksdals beboere. I

pausen, hvor man kunne se nærmere på havesalen og nyde udsigten over parken, serverede Frederiksdals ejer, lensgrevinde Vibeke Schulin, et glas vin.

Den 8. september aflagdes besøg på Lyngby Vandværk, der havde 100 års jubilæum. Driftsleder Jens Arne Hansen indledte om vandforsyningen, og værkemester Richard Horne Hansen fremviste bygninger og tekniske installationer. Der var stor interesse og spørgelyst hos de ca. 50 fremmødte medlemmer.

Den 6. oktober var der 250 tilhørere i Kuhlausalen til Jan Møllers lysbilledforedrag om Dyrehaven.

Den 9. december deltog 145 medlemmer i præsentationen af Lyngby Bogen, hvor Jeppe Tønsberg viste lysbilleder og fortalte om Lyngby-Taarbæk Brandvæsen.

En forevisning af gamle Taarbækfilm den 25. februar 2004 i samarbejde med Niels Jensen fra Taarbæksamlingen og Taarbæk Kulturcenter trak fulde huse i Taarbæk skoles gymnastiksal.

2004

Ved generalforsamlingen den 30. marts var alle valg genvalg, der deltog 75 medlemmer. Efter generalforsamlingen holdt Ulrik Langen, ph.d. og forskningsstipendiat på Roskilde Universitetscenter, et foredrag om franske emigranter i Danmark 1789-1814.

Den 12. maj deltog ca. 70 personer i en foredragsaften om »Pesten i Lyngby og nærmeste omegn i 1711« ved docent Karl-Erik Frandsen fra Institut for Historie på Københavns Universitet.

Arkivar Karen Hjorth og lensgrevinde Vibeke Schulin viste sig lydhøre for en opfordring på generalforsamlingen om en gentagelse af sidste års foredrag »Om Frederiksdal på Frederiksdal«, dette blev atter en velbesøgt og vellykket aften den 24. august.

Den 23. september arrangeredes i samarbejde med Fæstningskanalens Venner et lysbilledforedrag om »Oversvømmelses anlægget i Københavns Befæstning« ved orlogskaptajn Peter Thorning Christensen. Her var 120 deltagere til stede.

Den 20. oktober mødte 170 tilhørere op på Lindegården til museumsinspek-

tør Steffen Heibergs veloplagte foredrag om »Dansk Adel i 1000 år«.

Den 2. november holdt etnologen Dorte Hejzen Hansen et engageret foredrag for 50 tilhørere om »Industrien i Frederiksværk og dens forgængere ved Mølleåen.«

Ved Jeppe Tønsbergs foredrag om »Brede Klædefabrik og dens internationale forbilleder« den 6. december var 170 medlemmer mødt frem, og de afholdte samtidig årets medlemsbøger.

Udgivelser m.m.

Lyngby-Bogen er i perioden udkommet med 4 bind, hvoraf de to er temabind hhv. om Sophienholm og om Vandet i Lyngby-Taarbæk.

Vej- og Stikort, udarbejdet på grundlag af LTKs grundkortdatabase, blev præsenteret på generalforsamlingen 2001. Til udgivelsen heraf havde selskabet modtaget støtte fra Bikuben i Lyngbys Fond foruden den gave fra Lokallisten, der i sin tid gav anledning til beslutningen om at udarbejde et sådant stikort. Stikortet er endnu i 2005 en bestseller på bibliotekerne og hos Lyngby Turistforening, hvor det kan købes for 10 kr.

I år 2000 var årets medlemsbog Lyngby-Taarbæk Kommuneatlas, udgivet af Skov- og Naturstyrelsen.

Årets medlemsbog i 2004 blev Jeppe Tønsbergs værk om Brede Klædefabrik, der er udgivet af Erhvervsarkivets Forskningsfond. Samtidig udsendtes et 75 års register til Lyngby-Bogen, ligeledes udarbejdet af Jeppe Tønsberg på grundlag af Rigmor Pedersens 50 års register fra 1983.

Navneregister

Registeret gør ikke krav på fuldstændighed, idet en række uvæsentlige stednavne er udeladt. Navne på lokaliteter uden for Lyngby-Taarbæk Kommune kan ikke forventes at være optaget i registeret.

- A. W. Kirkebye A/S 65
"Affoldsrestauration": se Lundtoftevej 293
Akacievænget 101
"Akselhus": se Hjortekærvej 102
Alexandrine (dronning) 24, 34
Amalienborg 29
Andersen, A. P. 84
-, E. 29
-, Erik Bahl 43
-, Finn 35
-, Grethe 38
-, Hans O. 42, 43
-, Kai 29
-, Karen 9, 10, 14
-, Lars Christian 6, 10, 14, 19, 36
-, Lars Ole 5, 6, 12, 13, 14, 15
-, Martin 79
-, Nielsine Kirstine f. Hansen 5, 12, 14, 15
-, Oluf Peter 10, 14, 66, 69, 87
-, Sophus 65
-, Vagn 166, 168
Andreasson, Asger 38, 41
Andresen, Else 80-81
-, Orla 80
Anholtredriet 79
Anna (beboer i Risby) 28
Anna Larsens Hjemmebageri A/S 77
"Arbejdernes Andels Boligforening" 46, 86
Arkæologiklubben "Flækken" 158, 160, 163, 164, 167
Aschan, Vilhelm 59
Asplund, G. 104
"Axelhus": se Hjortekærvej 102
B. Clemmensens Cigar- og Tobaksfabrikker 66
Bach, Peter 166
"Bager Larsen": se Lundtoftevej 293
Bagergården: se Lyngby Hovedgade 49
Bagger, Jørgen 144
Bahnsen, Frøde 87, 88, 98, 100
-, Inge 100
Baltzer, Gudrun 72
-, Henning 74
-, Oluf 73, 74
-, Thorkild 74, 144
Bang, Herman 104
-, Ingrid f. Fog 123, 135, 136, 156
-, Ole 156
-, Vilhelm 129, 133, 135, 139
Banken for Lyngby og Omegn 129
"Baronen" (skovløber) 37
Barsballe, Anne Birgitte 162
Bast, Michael 166
Baunegård 135
Baunehøj områdecenter 158
Bay Christensen, Erik 96
Bay, Inga 158
Bedre Byggeskik 111
"Benbrækkerstræde" (d.v.s. Hjortekærvej) 71
Benjamin (beboer i Hjortekær) 70
Bertelsen, Aage 140-43
Bikuben i Lyngbys Fond 170
Bloch Jørgensen, B. 145
"Blomsterhjørnet": se Hjortekærvej 172A
Blomstervænget 110, 111
Blædel, Erik 51
Bojesens Rutebiler 68, 81
Boldsen, F. C. 111
"Bombegrunden": se Taarbæk Strandvej 40
Bomhoff, Elisabeth 30, 31
-, Helmer 30
Bonde, Jan 66
Bondebyen 18, 167, 169
Bondo Svane, J. 138
Brandt (fru) 130
Brede 86
- Boldklub 49
- Klædefabrik 161, 166, 170
Bredegaard, Karen Marie O. 101, 160, 162-63
Brendekilde, Jørgen 155, 156
Brendstrup, Karin 43
"Brilleaben" (elev i Raadvad Skole) 38
Bristol, Else 68
Brodersen, Sally 66
Brogaard, Knud Lavard 39, 40, 83
-, Peter 79
"Brugs-Larsen": se Larsen, Henry
Brun, Friederike 167
-, Ida 159
Bruse (købmand, Mors) 123
- (købmand, Raadvad) 84
Brøchner-Nielsen, A. 160
Brødrene Jensen 23, 26
Brøndsted, G. K. 52
Brønshøj 73
Brøsch, Kirsten 43
Buch, Hugo Arne 98, 100
Buch, Jacqueline 100
Buddingevej 49, 140
Buhl, Wilhelm 31
Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune 56, 157-65, 167, 168
"Byhøj": se Lundtoftevej 214
C. F. Holbechsvej 30
C. W. Obel 66
"Café Hjortekær": se Lundtoftevej 293
Carlsen, Paul 123-48 passim
-, Peter Nicolai 84
Caroline Amalie Vej 24
Christensen, Bent 38
-, Bernhard 43
-, Christian 70
-, Elise f. Jensen 70
-, Jens 9
-, Johannes E. 81
-, Jytte 38
-, S. A. 139
-, Sophus 36, 85
-, Svend 71
Christian X 37, 76, 77
Chr. X's Allé 110, 113, 116, 120, 121
Christiansen, Carl 66
-, Chr. 134, 135
-, Grethe 43
-, Gudrun 135
-, Julius 131
-, Marie 75
-, Poula 135
-, William 64, 75-77
Christianskirken 51
de Coninck-Smith, Ning 168
Le Corbusier 104, 116, 117
Cottageparken 31
Crillesen (familien) 56
-, Albing 61
-, Anna f. Johansen 60
-, Anna Margrethe (Grethe) 63
-, Helge Ivan 62-63
-, Sonja f. Christensen 63
-, Sophus 8, 37, 60-62
-, Svend 62, 63
-, Søren 62
Cruusberg, Edith 133
-, Gunnar 42, 47
Dalgaard, Bodil 100
-, Mogens 100
Dalsgaard, Tage 51
Danborg, M. 59
Danielsen, Johannes 135
Danisco Flexible Otto Nielsen 166
Dannebrogs Allé 19, 37, 69, 80
Dansk Havebolig-Forening 111
Den Danske Landmandsbank 138
"Djævlebakken" 35, 36, 42
Donsbøl, Aksel 123, 130, 131, 136, 137, 138, 139, 145, 146, 150, 152
Doyle, Vilhelm 140
DTU (Danmarks Tekniske Universitet) 43

- Dueholm, Anna 61
 Dufberg, Lars 167
 Dybendal 31, 37, 79
 Dybedalsvej 7
 Dyrehavegård 12
 Dyrehavegårdsvej: se Hjortekærvej
 Dyrehavehegnet 7, 19, 29, 31, 53
 Dyrehaven 8, 11-12, 26, 27, 29, 33,
 41, 64, 77, 87, 93, 94, 169
 Dyrehavsbakken 9, 77, 78, 166
 Ebbe, H. J. V. Pedersen 9
 Edsberg, Johan Chr. 56, 60
 -, Josefine Henriette 56
 Egegårdsvej 60, 82
 - 16 60
 Egil (dreng i Hjortekær) 12
 "Elementbyen" (bcbyggelse i Hjorte-
 kær) 46, 86
 Elfstrøm, P. E. 84
 Elverhøjkorset 168
 Engell, Niels 94
 Engelsborgskolen 168
 Den engelske Haveby 101, 110-21
 "Erato": se Hjortekærvej 142A
 Eremitageparken 86
 Eremitagesletten 8, 9, 41, 42, 44, 62,
 94
 Eremitageslottet 12, 41
 Eriksen, Vilhelmine 19, 28
 Eriksens Sti 12
 Ermelunden 157
 Ernst (tømrersvend) 23
 Eschelund, Gunnar 42
 "Den Evige Jøde" (beboer på Dan-
 nebrogs Allé) 37
 Falkenberg, P. C. 127, 128, 129, 133,
 137, 145
 Farsøth, J. P. 69
 Faurshou-Hviid, Bent ("Flammen")
 31
 "Fedt-Laus" (gartner i Hjortekær)
 36
 Fenneberg, Paul 89, 97
 Fick, Leif 38
 Fiil, Astrid 69
 "Fileværket" (Raadvad) 83
 Firkovvej 154, 155
 - 25A 74
 Fischer, W. 56, 84
 "Fiske-Inger" (fra Taarbæk) 85
 "Flammen": se Faurshou-Hviid,
 Bent
 "Flasken" (postbud) 38
 "Flåskebonden": se Hansen, Elias
 A.
 Fog, Anna f. Gyiring 123, 136
 -, Ansgar 124
 -, Dan 136
 -, Gunborg 123
 -, Henrik 123
 -, Johannes 123-56
 -, Margrethe 123
 Folkebanken 138
- Forsamlingsbygningen (Raadvad)
 83-84
 Fortunens Indelukke 41, 42, 49
 Fortunefortet 32, 33, 164-65
 Fortunvej: se Lyngbygårdsvej
 "Fotomagasinet" 153
 Fournais, Svend 101
 Frandsen, Karl-Erik 170
 -, M. J. 148
 Freddie, Michael 116
 Frederik VIII 8
 Frederiksborg Slot 29
 Frederiksdal Slot 169, 170
 Frederiksen, Lars 129, 133
 Frederiksværk 170
 Fredlighed 126
 "Fredshvile": se Hjortekærvej 134
 "Frelser-Christian" (beboer i Hjorte-
 kær) 37, 71
 Friderichsen, Knud 101, 102
 -, Niels 167, 169
 Frieboe, F. C. C. 160, 161
 -, Gjertrud Cathrine f. Bodenhoff
 161
 Frieboeshvile 157-65, 166, 167
 Frilandsmuseet 163, 169
 „Frilufts-caféen": se Lundtoftevej
 293
 Friluftsteatret i Dyrehaven 48-50
 "Frøken Larsen": se Lundtoftevej
 293
 Fuglevadsvej 27 136
 "Fædres Minde": se Hjortekærvej
 143C
 "Fællesforeningen for Danmarks
 Brugsforeninger" (FDB) 65
 Fæstningskanalen 124, 165
 Fæstningskanalens Venner 170
 Føhr (høningmester) 77
 Gadevangen 7A-23 87-100
 Galopbanen (i Dyrehaven) 11-12
 "Det gamle Bageri": se Hjortekærs-
 vej 146
 Gammel Lundtoftevej 17 101, 102
 Gasværksvej 126, 144
 Georg (prins) 76
 Glarbo, Torben 100
 -, Vibeke 100
 Glæsel, Hilmar 91
 Godthaab 82
 "Godthaab": se Hjortekærvej 178
 Godthaabsbakken 84
 Gothenborg, Erling 130
 -, Tage 128, 130, 133, 137, 138
 Gottlieb, Gudrun 158, 159
 "Granhøj": se Lundtoftevej 164
 "Granly": se Hjortekærvej 171
 Grebart, Verner 69
 Grebarts Cykler 74
 Gregersen, Jørgen 153, 157
 -, V. G. 82
 Gropius, Walter 106
 Grundejerforeningen Bakketoppen
 159-60
- "Det Grønne Område" 166
 "Grønt-Axel": se Hansen, Axel Paul
 Guldbrandsen, Alice 100
 "Gummi-Hansen" (gartner i Hjorte-
 kær) 36
 "Gunnnersdal": se Hestegangen 7
 Gunnersen, Gunnar 43
 "Gunnershøj": se Hestegangen 7
 Gurli (frk., danselærer) 47
 Gustafson, Georg 132
 -, Johan 132, 150
 Hage, Johannes 12
 Hagen, Paul 59
 Handelsbanken 138
 Handelsforeningen for Lyngby og
 Omegn 82
 Hansen (frk., Lundtoftevej 289) 74
 -, A. P. 74
 -, Agnes 71
 -, Anna Katrine 74
 -, Axel Paul 69, 71-72
 -, Birthe 43
 -, Chr. 86
 -, Elias A. 2, 56, 60
 -, Folmer 79
 -, Hans 161
 -, Janus 10, 37, 70-71
 -, Jens Arne 169
 -, Jørgine 63, 72-75
 -, Kai 132
 -, Laurits 64
 -, Marius 64
 -, Osvald 132
 -, Svend G. 39-40
 -, Vagn 100
 Harkjær, Ole 166
 Havebyernes Boligselskab A/S 110
 "Hebron" (missionshus, se Hjorte-
 kærvej 170)
 Hecht Petersen, Tine 100
 Hedegaard, Birthe 100
 -, Johannes 98, 100
 "Hegnbo": se Hjortekærvej 126
 Heiberg, Edvard 101, 102, 105-10,
 119
 -, Steffen 170
 Heise, P. 168
 "Hellig-Møllers Hus": se Hjortekærs-
 vej 169
 Helsingørmotorvejen 79
 Helweg-Møller, Bent 110
 Hemptels Skibsfarvefabrik 166
 Henriksen, Carl 132
 -, Chr. 132
 -, Johannes 132
 -, Karl Otto 23
 Herlev 139
 Hermann (dreng i Hjortekær) 12
 Herrlin, Gustav 66
 Hestegangen 7 7, 12, 33-34, 72
 Historisk-topografisk Selskab for
 Lyngby-Taarbæk Kommune 158,
 166-70
 - - for Søllerød Kommune 159

- Hjelmsø, Arne 132, 140
Hjortekær 2, 5-100, 134
- Conditiori": se Lundtoftevej 293
- Filmklub 96
"Hjortekær Hus": se Lundtoftevej 306
Hjortekær Købmandshandel (Købmand Crillesen): se Lundtoftevej 296
- og Omegens Brugsforening 34-35, 64-68, 81-82
"Hjortekær Ryttergård": se Hestegangen 7
Hjortekærbacken 7, 59
- 1 7
Hjortekæret 8, 10, 17, 42
"Hjortekærgård": se Hestegangen 7
Hjortekærsvvej 26, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 45, 59, 70, 80, 81
- 102 30, 85
- 102A 85
- 105 80
- 117 80-81
- 121A 81
- 126 6, 10, 19, 36
- 126-36 10
- 133A 5, 6, 42
- 134 6, 10, 12-33 passim, 39, 44, 49, 50
- 142A 13, 39
- 143C 10, 39
- 144 37, 39
- 145 69
- 146 69-70, 79
- 150 39
- 151 71
- 151D 69
- 155 74
- 163 39
- 165 39, 70-71
- 169 58
- 170 39
- 171 39
- 172A 81
- 178 39
- 182 39, 70, 79
- 184 77, 80
- 188 39, 69
- 192 64-68
- 194 64-69
- 200 2, 36, 37, 56, 57-60, 79-80
Hjortespring 79
Hjørth, Karen 169, 170
"Hjørnet": se Hjortekærbacken 1
"Hjørnet": se Hjortekærsvvej 200
Høgreffe, Bente 158
Hollandsvej 110
- 34 113, 116, 117
Holt, Mogens 100
-, Vita 98, 100
Holte 166
Holtegårds Bryggeri" 85-86
Honoré, Pia 100
- "Hop-Ulla" (elev i Raadvad Skole) 38, 45
Horne Hansen, Richard 169
Horowitz, Hans 140
Hotel Rustenborg 49
Howard, Ebenezer 110-11
Hummeltoftevej 71
Husted, Jørgen 166
Hvidberg, Knud 93, 94, 95, 98, 100
-, Ruth 94, 100
"Den Hvide Længe" (Stampen) 61, 84
"Hvidegård" 35
"Høgsbo": se Hjortekærsvvej 150
Høgel, Sten 167
Høje Sandbjerg 29
Hørsholm Planteskole 91
Høst, Harry 129
Høyer, Marianne 100
Haahr, Johannes 140
I. H. Mundtsvej 16 101, 106-09
Indre Mission 71
Institut for Landmåling og Fotogrammetri 37, 168
Institut Tais Bertelsen 49
Jacobsen, Carlo 43
-, Edith 68
-, Egill 89, 91, 97, 100
-, Eve 100
-, Knud H. 68
-, Vagn 44
Jakobsen, Arne 103, 104
-, Georg 42
Jehovas Vidner 69
Jennes, Peter 43
Jensen (enke efter kroforpagter, Stampen)
-, Anton 38
-, Carl E. 127
-, Elisabeth 31, 32
-, Gregers 97, 100
-, Helge 42, 43
-, Johanne 74
-, Kirsten 43
-, Kirsten G. 100
-, Kurt 130, 140
-, Lars Aage 167
-, Marius 64, 66
-, Niels 170
-, Rikke 169
Jeppesen, Albine 11
-, Anne Lise 5, 20
-, Bente 36
-, Carl Christian 7, 8, 9, 12, 22, 35
-, Christian 9, 12
-, Christian Hans 5, 10-11
-, Edvard 10, 11
-, Emilie 11, 13
-, Erik Frank 5-54
-, Esther 12, 13
-, Frank ("Lille Frank") 8, 22-23, 26, 31, 35, 36
-, Frank Oluf 5, 8, 9, 12-32 passim, 41, 44, 46, 47, 50, 54, 134
- Jeppesen, H. 64
-, Hans Christian 5, 7, 8, 9, 11, 19, 20, 21, 22, 23, 26
-, Inger Marie 5
-, Karen Margrethe 5, 20, 49
-, Katrine 11, 13
-, Kirsten f. Hansen 5, 10-11
-, Lars Christian 7, 9, 12, 21, 22
-, Marie 13
-, Marie Magdalene f. Larsen 5, 13-32 passim, 40, 41, 47, 54
-, Mathilde 9
-, Sigrid 9
-, Voldborg f. Andersen 5, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 19, 20, 42
"Jeppesens Bakke": se Hjortekærbacken 1
Jepsen Hansen, H. 61
Jernbanepladsen 79
Jernbanevej 124, 138
"Jerntyren" (elev i Raadvad Skole) 38
Johan Wilmannsvej 110
Johannes Fogs Fond 156
Johannes Fogs Tømmerhandel 31, 123-56
Johansen, Anne Marie 61
-, C. A. 64
-, Mads 158
-, Peter 60
Johnsen, Jytte 36
Josefsen (ansat hos Johs. Fog) 140
Journalistforbundet 97
Juhl Madsen, Arne 74
-, Axel 74
Jusjong, Inge 100
Juil, Ellen 93, 98, 100
-, Hasse 89, 93, 98, 100
"Jyskeren": se Lysholm, Ernst
Jægersborg Kaserne 26, 76
-, Mejeri 73, 86
-, Skovdistrikt 21, 24, 49
Jørgensen (madam, Trørød) 84
-, Axel 24
-, Edgar 101, 110, 113, 117, 119, 120, 121
-, Gunnar (ansat hos Johs. Fog) 132
-, Gunnar (lokalhistoriker) 159
-, Jørgen 38
-, Oluf 79, 85
-, Steffen 167
"Kaffe-Janus": se Hansen, Janus
"Kamelryggen" (i Dyrehaven) 42, 50
"Kammeraternes Kreds" (blad) 68
Kanalvej 131, 134, 145, 152
"Kanin-Hansen" (beboer på Skovsvinget) 37
Kann, Erik 40
Kastaniealleen 19, 31
Kastanievej 151
- 6 135, 136
Kastrup Lufthavn 33
Kastrupgårdsamlingen 163

- Kemp & Lauritzen 77
 Kibenich, Andrea 82-83
 -, Børge 43
 -, Peter 83
 Kibenichs Hjørne" (Raadvad) 83
 Kildehuset": se Lundtoftevej 259
 Kirk, Kristian 69
 -, Aage 58
 Kirke Værløse 26
 Kirkeby, Ebbe 69
 -, Yrsa 69
 Kirkestræde 135
 Kirschmeyer, Inger 38
 Kjerrman, Pontus 100
 Kjærgaard, Gurli 100
 -, Henrik 93, 94, 95
 -, Jesper 94
 -, Richard 93, 98, 99, 100
 Kjøbenhavns Porcellainsmaleri 158
 Klampenborg 12, 16, 23, 31, 64, 66
 Klampenborgvej 35, 125, 126, 135,
 143, 145, 149, 150, 152, 154
 - 235-41 147
 Klein (wienermester) 77
 Klitgaard Povlsen, Karen 167
 "Knokkelroden": se Pedersen, Lau-
 ritz
 Knudsen, Bent Eghøj 74
 -, Karen 74
 Knuthsen, Ad. 127
 Koefoed, Flemming 87, 90, 98, 100
 -, Ingerlise 87, 90, 100
 -, Niels 93, 95
 -, Ole 93, 95
 Kogsbølle, Erhard 85
 Kold Christensen, Erik 43
 "Kong Hans": se Jeppesen, Hans
 Christian
 Kgl. Brand 145
 Den Kongelige Livgarde 76
 -- Porcelænsfabrik 168
 "Kongen": se Johansen, Peter
 Kongeporten 31
 Kongevejen 167
 Kraks Forlag 168
 Krogh, Ad. 78
 -, Tyge 167
 Krohn, Gustav 140, 141
 Kuhlau, Friedrich 159, 168
 Kunstakademiet 88
 Kunsthåndværkerskolen 98
 Kunstmuseet Arken 163
 Kunstnerbyen (Hjortekær) 87-100
 Kærparken 94-95
 Københavns Befæstning 158, 164-
 65, 170
 - Bymuseum 169
 - Golfklub 11, 45, 62, 65
 "Købmandsgården": se Lundtofte
 Skolestræde
 Landmålerskolen: se Institut for
 Landmåling og Fotogrammetri
 Landmålervej 37, 70, 81
 -4B 10
 Landsarkivet for Sjælland 167
 Lange, Poul 101
 Langen, Ulrik 170
 Langs Hegnet 30, 85
 - Sletten 75
 - Sletten 3-5 5, 10, 12, 14
 Larsen, Agnete 66
 -, Anna 77
 -, Anni 38
 -, Christian 10
 -, Ejner 77-79
 -, Eva 38, 43
 -, Hanne Sophie f. Sørensen 5
 -, Helmuth 86
 -, Henry 38, 65, 66, 67, 68
 -, Inga 100
 -, Inger Elisabeth 77-79, 85
 -, Jens Henrik 5, 6, 9, 10
 -, L. P. 10
 -, Leif 96, 100
 -, Maren 10
 -, Sofie (Tante Soff) 17
 -, Svend Aage 85
 -, Viggo 132
 Lassen, Anders P. 84
 -, Flemming 103, 104
 -, Mogens 105
 Lauritsen, Wilhelm 105
 Laursen, Poul 70, 79
 Lautrup-Larsen, Leif 168
 Lebech, Jensenius 6, 32, 38, 39
 Leer-Jacobsen, Søren 87, 98, 100
 Lemche, Johan 138
 Leih Sørensen, Ove 168
 Lindegården 170
 Lindegårdsskolen 135
 Lindvold, Karen 15
 von Linstow, Poul 129
 Ljungløf, Carl 19, 25, 31, 64
 -, Georg 65
 "Lokalbrugsen" (Hjortekær) 86
 Lokalhistorisk Arkiv for Gentofte
 Kommune 157
 Lokalhistoriske Arkiver i Storkøben-
 havn 161
 Lokalisten 170
 Loos, Adolf 104
 Lottenborg 168
 Lund, Svend 68
 Lund Andersen, Ole 164
 Lundtofte 9, 11, 44, 64, 79, 82, 85
 - Bibliotek 159
 - Flyveplads 30, 44
 - Gamle Skole 47
 - Kirke 44
 - Kirkegård 74
 - Skolestræde 56
 Lundtoftebanen 87
 Lundtofteparken 65 74
 Lundtoftevej 2, 34, 35, 56, 59, 70,
 72, 75, 79
 - 164 31
 - 214 61
 - 259 7
 Lundtoftevej 275 7
 - 287 72-74
 - 289 74-75
 - 292: se Hjortekærsvvej 200
 - 293 64, 75-79, 85
 - 296 37, 39, 55, 60-63, 64, 67, 71, 86
 - 297 37
 - 297A 55
 - 304 69
 - 306 39, 55
 "Lussemøllen": se Hjortekærsvvej
 102A
 "Lyksaligheden": se Hjortekærsvvej
 102
 Lyngby 18, 35, 41, 93, 123-56
 - Atrium Park 125, 155
 - Bank 136, 138
 - Gasværk 124
 - Hovedgade 79, 124, 125, 126, 141,
 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
 153, 154
 -- 45B 145, 146
 -- 47 144, 151, 153
 -- 49 74, 141, 142, 144
 -- 62 138
 -- 64 101
 - Kirke 164
 - Kulturhus 142, 143, 152, 158, 164,
 168, 169
 - Kunstforening 97
 - Mejeri 149
 - Mose 126
 - Mølle 163
 - Nordre Mølle 157, 160, 163-64,
 166
 - Politistation 143, 144, 150, 152
 - Private Skole 135
 - Rådhus 52, 97, 126, 157
 - Savværk 143
 - Savværk og Trævarefabrik 126-27
 - Sogneråd 83
 - Station 66, 110, 124, 141, 151
 - Statsskole 46, 49, 50-54, 135, 140
 - Storcenter 86, 126, 144, 150, 152,
 164, 168
 - Tidende 138
 - Torv 79, 124, 125, 126, 135, 138,
 141
 - Trælasthandel 126-27
 - Turistforening 170
 - Vandværk 169
 Lyngbyfortet 164-65, 168
 Lyngbygård 135
 Lyngbygårdsvej 124, 135
 Lyngby-Taarbæk Bladet 138
 - Brandvæsen 170
 - Kommune 61, 69, 135, 149
 - Kommunens Biblioteks- og Kultur-
 udvalg 162
 -- feriekolonier 47
 -- Folkeregister 162
 -- Kunstfond 158, 162
 - Sogneråd 121
 Lyngbæk, Arne 133, 140

- Lysholm, Ernst 58
 "Lysmesteren" 144
 Lütthcke, Bertel 131, 132
 Lütken, Sigrid 93, 97, 100
 Madsen, Christian 36, 85
 -, Gertrud 74
 -, Ivar 163
 Magasin 125, 145, 149, 151, 153, 155
 Magasin Torv 142
 Malmgreen, Andreas 144
 Malmgreens smedie: se Rolighedsvej 2
 Maltbæk, Jeppe Kr. 42
 Marmillod, Jean 167
 Marscen, Ulrikka 87, 88, 89, 98, 100
 Martinsen, Fritz 133
 Mathiesen, Ove 66
 Mejlbj, N. B. 13-14, 29
 -, Viggo 29
 Mellerup, Tage 97, 100
 "Mervin" (lærer ved Taarbæk Skole) 43
 Meyer, Hannes 106
 Mikkelsen, Jørgen 167
 "Mines Høj" 8
 Modeweg-Hansen, P. V. 51
 Mogensen, Poul 46, 50, 51, 54
 Mortensen, Christian 77-78
 -, Henrik 55
 -, Karen 80
 -, Otto 64
 -, Svend 67
 "Mouritzzhøj": se Hjortekærsvvej 182
 "Mule-Hans" (beboer i Hjortekær) 70
 Munk Plum, Ole Christian 167
 „Mutter-Drage" (beboer på Dannebrogsg. Allé) 37
 Mühlhausen, Bodil 100
 -, Knud 97, 98, 100
 Märkelius, Sven 104
 Møllebo områdecentret 158
 Møller, Ewald 132
 -, Gudrun f. Christiansen 34, 76
 -, Harrild 76
 -, J. F. 161
 -, Jan 167, 169
 -, Tove 34
 "Møllergården": se Lundtoftevej 296
 Mølleåen 12, 34, 157, 159, 164, 170
 Nationalmuseet 158, 163
 NESA 72-73
 Neumann & Zimmermann 131, 135
 Nielsen, Arne 79
 -, Chr. 64, 65
 -, Egon 140
 -, H. 123
 -, Hakon 79
 -, Herdis 100
 -, Ingolf 129
 -, Just 44
 -, Jørgen 43
 -, Richard 132
 Nielsen, Svend 144
 -, Svend Haaber 21, 22, 23
 -, Thor kil 101
 -, Torben 168
 -, Valdemar Vitus 100
 "Nold" (elev i Raadvad Skole) 38
 Nordentoft, Chr. 84
 "Nordmarken": se Hjortekærbakken
 Norske Skov 164
 Nymølle 159
 Nærum 69, 71, 84, 86
 - Andelsbageri 31, 72, 73
 Nærumbanen 124, 125, 135, 143, 149, 154, 155, 167, 168
 Nøddevænget 101
 Nørgaardsvej 124, 126, 130, 141, 147, 148, 149, 153, 154, 155
 -23-27 126
 Ohlsen, Walborg 40
 Olafsson, Tove 97, 100
 Olafsson, Majlis 43
 Olesen, Ingeborg 81
 -, Ludvig 81
 Olesvej 101
 Olsen, Ib 94
 -, Jens 148
 -, Johannes P. 42
 Ordrup 80
 - Cykelbane 35
 Ordrupgaard Museet 163
 "Ostemadsen": se Madsen, Christian
 Ousager, Steen 168
 Outzen, Peter Boisen 61
 Parly, Niila 167
 Partov, H. 68
 "Patent-Helge" (Lundtoftevej 297) 37
 Pedersen, Gunnar 100
 -, Herdis 100
 -, Lauritz 27, 36, 84-85
 -, Marius 52
 -, Rigmor 170
 Peter (fisker, Taarbæk) 50
 - (gårdejer i Risby) 28
 Peter Lieps Hus 79
 Petersen, Aksel 140
 -, Carl F. 139
 -, Hans Erik 43
 -, Karl Henning 168
 -, P. C. 61
 Piper, Otto 132
 "Piveskrædderen" (snedker i Hjortekær) 37
 Porcelænsfabrikken Danmark 158, 160, 168
 Poulsen, Alfred 84
 -, Erik 88, 96, 98, 100
 -, H. 74
 -, Tove 96, 100
 Prael, Annic 84
 -, Else 84
 -, Jens Løve 83-84
 Pritzels Fabrik 165
 Privatbanken 89, 129, 138
 „Professor Mathiesen" 37
 "Pøj-Satan" (smed i Hjortekær) 12, 27
 Rasmussen, H. 55
 -, Hartvig 7
 "Reserve-Jesus": se Hansen, Janus
 van Rijn, Bob 167
 Risby 28
 Rischel, Gunnar 167
 Roberts, Henry 105, 113, 119
 Rohde, Ellen 100
 -, Lilli 100
 -, Viggo 97, 100
 van der Rohe, Mies 103
 "Rolighed" 124, 126, 144, 145, 148
 Rolighedsvej 124, 125, 126, 127, 130, 131, 134, 142, 145, 148, 154, 155
 - 2 141, 142, 144, 145
 Roos, Jørgen 50
 Rosdahl, Ejner Steen 42
 "Rosenly": se Hjortekærsvvej 144
 Rosenstand, Einar 101, 110, 113, 117, 119, 120, 121
 "Rotenborg": se Lundtoftevej 297
 Rudersdal Kro 49
 "Russer-Peter" (tømmer i Hjortekær) 37
 Rævehøjvej 44, 80, 81
 "Røde Bro Hus" 10, 11, 12, 13
 "De Røde Busser" 41
 "Den røde Mur" (Hjortekærsvvej) 35, 39
 "Røde-Peter" (Lundtoftevej 296)
 "Røgmanden" (fra Taarbæk) 85
 Rønnow, Sigrid Kurc 80
 Raadvad 12, 31, 41, 45, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 71, 82, 84, 85
 - Hotel 34, 68
 - Knivfabrik 41, 64
 - Kro: se Raadvad Hotel
 - Musikforening 76
 - Skole 38-41, 45, 61, 84
 - Ungdomsforening 83-84
 Raadvaddammen 34
 Raadvadskoven 34, 63
 S. Willumsens Vej 79
 Sadolin-Holst, Gunner 72
 -, Margrethe 72
 "Sandmanden" (vognmand i Hjortekær) 37
 Scavenius, Erik 31
 Scheel, Musse 24
 Schjøtt, Henning 140
 Schlegel, Frits 105
 Schnor, O. C. J. 69
 "Schnors mark" 69
 Schou Ravnholm 160
 "Schous Sæbehus": se Lundtoftevej 289
 Schrøder, Harry V. G. 58
 Schuldt, Henning 46

- Schuldt, Marx 134
 Schulin, Sophie 167
 -, Vibeke 169, 170
 Schwabe, Torben 168
 Schwartz, Willy 49
 Schütte-Lihotzky, Margarete 107
 Selskabet for Sundhedspleje i Danmark 111
 - til Bevaring af Industrimiljøer 159
 Skalts, Axel 87
 -, Vera 87
 Skjerbæk, Helle 162
 Skjoldager, Tove 44
 Skjøl-Pedersen, Lise 159, 160, 161, 162, 164
 Skodsborg 84
 Skodsborgvej 84
 Skolestien (Raadvad) 39
 "Skomager Bølle": se Wilhelmssen, H. A.
 Skov, Thomas 166
 "Skovfryd" (hus i Taarbæk) 37
 Skovgården 110, 111, 120, 121
 Skovsvinget 37, 59
 Skovtofte 71
 Skovvæng 9 81
 Skram, Amalie 168
 "Skrige-Sophus": se Christensen, Sophus
 "Skrubben og Torsken": se Jørgensen, Oluf og Sørensen, Kai
 Skude, Flemming 167
 Skytte Hansen, Marius 65
 Skaarup, Bi 169
 "Slagterlængen": se Lundtoftevej 297A
 "Slasker" (elév i Raadvad Skole) 38, 64
 "Den Slesvigske Sten" 42
 "Slette Hus" 8, 36, 37, 39, 41
 "Sletten" (cafe i Dyrehaven) 64
 Slott Petersen, Knud 84
 "Snehvide" (beboer i Lundtoftevej 296) 37
 "Solhjem": se Lundtoftevej 293
 "Solvang": se Hjørtækærvej 163
 Sondrup, Just Nielsen 158
 Sophienholm 158, 159, 167, 170
 "Sophies Minde": se Hjørtækærvej 188
 Sorgenfri 24
 - Slot 77, 163
 - Slotshave 166
 Soya, Carl Erik 121
 -, Pia 100
 -, William 90, 100
 Sparekassen for Lyngby og Omegn 132
 Spejdermuseet 157
 Speyer, Rut 7
 Sportshuset 110, 111, 120, 121
 Springforbi 12
 - Station 64, 65
 "Spøgelsestræt" (Raadvad) 39
 Stadsbiblioteket i Lyngby 158, 164
 Stampen 56, 61, 63, 64, 82, 84, 85
 - Kro og Købmandshandel 84
 "Stampens Minde": se Lundtoftevej 296
 "Stampeskovhus": se Svenskevej 1
 "Staunings Plæne" 23
 Steenholdt Thrane, Sika 160, 162
 "Stenvejen" (i Dyrehaven) 42
 Stjernquist, Hugo 74
 Storch, Jørgen 49
 "Store Peter" (Lundtoftevej 296)
 Strandvejen 12
 "Strandvejs-Filosoffen" (gartner i Hjørtækær) 36
 Strindberg, August 166
 "Sukkermanden" (børstesælger) 37
 "Sukkertoppen" (i Dyrehaven) 42
 Sundbo, Elsebeth 166
 "Svanejægeren" (Hjørtækærvej) 37
 Svenskevej 84
 - 1 5, 10-11, 39
 Svensson (beboer i Hjørtækær) 80
 Søllerød 86
 Sølling-Jørgensen, G. 17, 42
 Sørensen, Bent 89, 93, 97, 98, 99, 100
 -, Harald 66
 -, Kai 85
 -, Olaf 93
 "Tatol": se Lundtoftevej 289
 "Teaterbakken" (i Dyrehaven) 42
 Teglers Bageri 79
 "Terrassen" (Dyrehavsbakken) 78
 Tersbøl, Vagn 166
 Thejll Clemmensen, Augusta 24
 Thiesen, Klaus 168
 Thorborg, Helle 100
 Thorning Christensen, Peter 166, 170
 "Thorvaldsminde": se Hjørtækærvej 165
 TICCIH 161
 Tiemroth, Jens Henrik 166
 Tinning, Henry 29
 Toftebæksvej 124, 126
 Tolstrup, Inger 169
 Topholm, Ib 168
 Tove (frk., danselærer) 47
 "Traktørstedet Hjørtækær": se Lundtoftevej 293
 Trio Klassik 158
 Trydes Mark 82
 Trydesvej 60, 82
 Trørød 84, 85
 Turnbull, Ella 65
 "Tækkemandens Hus": se Lundtoftevej 304
 Tønsberg, Jeppe 123, 157, 160, 161, 166, 167, 168, 169, 170
 Tångberg, Inge 38
 Taarbæk 17, 27, 31, 36, 41, 42, 46, 69, 84, 85, 134
 - Apotek 68, 83
 Taarbæk Fort 41
 - Havn 41
 - Kirke 71
 - Kulturcenter 170
 - Skole 17, 41-45, 47, 50, 170
 - Strandvej 40 31, 45
 - - 59 45
 "Taarbækhave" (d.v.s. Taarbæk Strandvej 59) 45
 Taarbæksamlingen 170
 "Uldjyden" (tøjsælger) 38
 Ulrikkenborg Allé 110, 119, 120
 Ulrikkenborgvej: se Chr. X's Allé
 Ulvedalene 35, 41, 42, 49, 50
 "Usserød Bryggeri" 86
 Ustrup, Kerny 168
 Valdemar (prins) 76
 Vangebo aktivitetscenter 160
 Vedel, Lili 81
 Vejen Hansen, Dorthé 170
 "Vesthuset" 33, 42
 Vilhelminelyst 167, 169
 Vintappergården 116
 Virum 136, 138, 159
 Weber, Dorrit 43
 Weismann, Carl 50
 Wesch, Henning 51
 Wesmann, Dot 166
 Wesselsminde 63
 West, Johannes 84
 Wieth, Mogens 33
 Wiinblad, Bjørn 70
 Wilhelmssen, H. A. 55
 Willumsen, J. F. 48, 50
 Wraac (farvehandler) 70
 "Wøldicke, Peter 65
 Waage Rasmussen, Christine 166
 Ziener, Eigil 43
 Ældre Sagen 144
 Øresund 29, 41, 45
 Ørgaard Jensen, Ib 43
 Ørholm 60, 61, 85, 86, 159
 Ørnskov, Kai Aage 167
 Ørsholm, Finn Arvo 169
 Ørums Glarmesterforretning: se Skovvæng 9
 Østerbros Tømmerhandel 136
 Aagaard-Svendsen, Rolf 168
 Åstræde 135

KØBENHAVNS KOMMUNES
HOVEDBIBLIOTEK
AFD. FOR HUMANIORA OG
SAMFUNDSFAG
Krystalgade 15
1172 København K
Tlf. 3373 6060

*Historisk-topografisk Selskab for
Lyngby-Taarbæk Kommune*

Bestyrelsen i 2005:

Vognmand, direktør Vagn Andersen,
formand

Museumsinspektør mag.art.

Inge Mejer Antonsen

Ingeniør Niels G. S. Friderichsen,
næstformand

Arkivar cand.mag. Karen Hjorth

Direktør Bjarne Jespersen,
kasserer

Datanom Hanne Lise Jørgensen

Forfatteren Jan Møller

Dr. phil. Holger Rasmussen

Stadsarkivar ph.d. Jeppe Tønsberg

Tidl. borgmester Kai Aage Ørnskov

Borgmester Rolf Aagaard-Svendsen

Selskabets adresse:

Byhistorisk Samling for

Lyngby-Taarbæk Kommune

Frieboeshvile

Lyngby Hovedgade 2

2800 Lyngby

Telefon 4588 4383

Telefax 4588 8627

e-mail: bysam@ltk.dk

LYNGBY-BOGEN 2004-05
UDGIVET AF HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE
ISBN 87-87298-36-8

Parti fra Hjortekjæ